คัมภีร์

คู่มือคัมภีร์ปทรูปสิทธิ

โดยสัททัตถนัยและโวหารัตถนัย

๗. กิพพิธานกัณฑ์

พระมหาสมปอง มุทิโต

ศูนย์การศึกษาบาลีใหญ่และพระไตรปิฎก

วัดวิหารธรรม บ้านศรีวิราช ต.โสมเยี่ยม อ.น้ำโสม จ.อุดรธานี

คู่มือคัมภีร์ปทรูปสิทธิ

๗. กิพพิธานกัณฑ์

(กิพพิธาน = ธาตุ+ปัจจัย+วิภัตตินาม)

(ธาตุ ๗ หมวด + ปัจจัย ๒ หมวด + วิภัตตินาม ๗ หมวด)

วิธีบรรเทาความสงสัยในปกติธาตุและปกติลิงค์

กิพฺพิธาน = กิต+วิธาน

กิต วิ. **สิสฺสานํ กงฺขํ กิรติ อปเนตีติ กิตํ.** (กิร อปนยเน+ต, ลบ รฺ)
ปัจจัยที่ขจัด(บรรเทา)ความสงสัยของผู้ศึกษา ชื่อว่า กิตะ

กิพฺพิธาน วิ. **กิตานํ วิธานํ กิพฺพิธานํ.**
วิธีกระทำของกิตปัจจัยทั้งหลาย ชื่อว่า กิพพิธานะ

กิพฺพิธาน = กิตฺ + วิธาน - ลบ อ ที่ ต = กฺวจิ ธาตุ...
กิวฺ + วิธาน - อาเทศ ตฺ เป็น วฺ = กฺวจิ ธาตุ...
กิพฺพิธาน - อาเทศ วฺว เป็น พฺพ = โพ วสฺส.

พึงทราบว่า คำว่า "**กิพฺพิธาน**" เป็นชื่อของ **กิจจปัจจัย** และ **กิตกปัจจัย**

กิพพิธาน = กิจจปัจจัย และ กิตกปัจจัย

คาถา กิตก์

กิรตีติ กิโต, สิสฺส- กงฺขํ วิกฺขิปตาปเน-
ตีตฺยตฺโถ ปายวุตฺติตา กิตโกติ ปวุจฺจติ. (โปราณ)

บทที่มีอรรถว่า "นำออกซึ่งความสงสัยของศิษย์" ท่านเรียกว่า "กิตก์" เพราะกิตปัจจัยมีจำนวนมาก

บางที ท่านเรียก **กิพพิธานกัณฑ์** ว่า **กิตกกัณฑ์** เพราะเรียกชื่อตาม**กิตกปัจจัย**ที่มีจำนวนมากกว่า (กิตกกัณฑ์ = กิจจปัจจัย + กิตกปัจจัย)

๗.๑. เตกาลิกะกิจจปัจจยันตนยะ

วิธีของบทที่มีกิจจปัจจัยในกาล ๓ อยู่ท้าย

สาธนะ ๗

สาธนะ คือ อรรถของ กิจจปัจจัย และกิตกปัจจัย ที่ทำกิริยาให้สำเร็จ มี ๗ คือ

๑.	กัตตุสาธนะ	กัตตุสัตติ	อรรถของปฐมาและตติยาวิภัตติ	ที่ทำกิริยาให้สำเร็จ
๒.	กัมมสาธนะ	กัมมสัตติ	อรรถของปฐมาและทุติยาวิภัตติ	ที่ทำกิริยาให้สำเร็จ
๓.	กรณสาธนะ	กรณสัตติ	อรรถของตติยาวิภัตติ	ที่ทำกิริยาให้สำเร็จ
๔.	สัมปทานสาธนะ	สัมปทานสัตติ	อรรถของจตุตถีวิภัตติ	ที่ทำกิริยาให้สำเร็จ
๕.	อปาทานสาธนะ	อปาทานสัตติ	อรรถของปัญจมีวิภัตติ	ที่ทำกิริยาให้สำเร็จ

๖.	อธิกรณสาธนะ	อธิกรณสัตติ	อรรถของสัตตมีวิภัตติ	ที่ทำกิริยาให้สำเร็จ
๗.	ภาวสาธนะ	ภาวสัตติ	อรรถของธาตุ	ที่สำเร็จเป็นกิริยาเอง

สาธน วิ. **กิริยं สาเธตีติ สาธนं.**
ผู้ทำกิริยาให้สำเร็จ ชื่อว่า สาธนะ

สาธียเตติ สาธนं.
ความสำเร็จ ชื่อว่า สาธนะ

สาธียติ นิปฺผาทียติ กฺริยं เอเตนาติ สาธนं.
เครื่องช่วยทำกริยาให้สำเร็จ ชื่อว่า สาธนะ

ความต่างกันระหว่าง การกะ สาธนะ และ วาจกะ

๑. **การกะ** หมายถึง อรรถของวิภัตตินาม ที่สัมพันธ์กับกิริยา (นามที่เป็นผล)
๒. **สาธนะ** หมายถึง อรรถของปัจจัย ที่ประกอบกับธาตุ (นามที่เป็นเหตุ)
๓. **วาจกะ** หมายถึง กิริยาที่เรียกหานามที่เป็นตุลยาธิกรณะกับตน (มีบุรุษและวจนะตรงกัน) (กิริยา)

โครงสร้าง

ธาตุ -> ธาตุ+ปัจจัย (สาธนะ ๗ + กาล ๓) -> : กิพพิธาน -> กิพพิธาน + วิภัตตินาม (การกะ)

วิธีสร้างคำศัพท์

จากธาตุไปเป็นนาม ผ่านสาธนะ ๗

๑. **กัตตุสาธนะ** กิตบทที่มีกัตตุสัตติ ความสามารถที่ทำกิริยาให้สำเร็จ
โดยเป็นผู้ทำ แปลว่า **ผู้...**
อุ. **ททาตีติ ทายโก.** ผู้ให้ ชื่อว่า ทายก
ธมฺมํ วทติ สีเลนาติ ธมฺมวาที. ผู้กล่าวธรรมโดยปรกติ ชื่อว่า ธัมมวาที

๒. **กัมมสาธนะ** กิตบทที่มีกัมมสัตติ ความสามารถที่ทำกิริยาให้สำเร็จ
โดยเป็นผู้ถูกทำ แปลว่า **ผู้เป็น... อันบุคคล... ผู้ถูก...**
อุ. **ปิยายติ ตนฺติ ปิโย.** ผู้เป็นที่รัก ชื่อว่า ปิยะ (ทุติยากรรม)
ทาตพฺพนฺติ ทานํ. วัตถุอันเขาให้ ชื่อว่า ทานะ (กิริยากรรม)
มาตาปิตูหิ ธรียตีติ ธีตา. ผู้ถูกมารดาบิดาคุ้มครอง ชื่อว่า ธีตุ (ธิดา)

๓. **กรณสาธนะ** กิตบทที่มีกรณสัตติ ความสามารถที่ทำกิริยาให้สำเร็จ
โดยเป็นเครื่องมือช่วยทำ แปลว่า **เครื่อง... อันเป็นเครื่อง...**
อุ. **พนฺธติ เอเตนาติ พนฺธนํ.** เครื่องผูก ชื่อว่า พันธนะ

๔. **สัมปทานสาธนะ** กิตบทที่มีสัมปทานสัตติ ความสามารถที่ทำกิริยาให้สำเร็จ
โดยเป็นผู้รับ แปลว่า **แก่... เป็นผู้...**
อุ. **สมฺมา ปทียเต อสฺสาติ สมฺปทานํ.**
เป็นผู้อันเขามอบให้ด้วยดี ชื่อว่า สัมปทานะ

๕. **อปาทานสาธนะ** กิตบทที่มีอปาทานสัตติ ความสามารถที่ทำกิริยาให้สำเร็จ
โดยเป็นแดนควรออก แปลว่า **เป็นที่... เป็นแดน...**
อุ. **ปรมํ ภวติ เอตสฺมาติ ปภโว.** เป็นแดนเกิดเบื้องแรก ชื่อว่า ปภวะ

๖. **อธิกรณสาธนะ** กิตบทที่มีอธิกรณสัตติ ความสามารถที่ทำกิริยาให้สำเร็จ โดยเป็นสถานที่และกาลเวลา แปลว่า **เป็นที่... เป็นกาล... เป็นเวลา...**
อุ. **สยเต เอตฺถาติ สยนํ.** เป็นที่นอน ชื่อว่า สยนะ

๗. **ภาวสาธนะ** กิตบทที่มีภาวสัตติ เป็นเพียงอรรถของธาตุ
แปลว่า **การ** หรือ **ความ**
อุ. **คมนํ** การไป, **คมนาคมนํ** การไปมาหาสู่, **ภวนํ ภาโว** ความมี ความเป็น

พึงทราบว่า สาธนะ ทั้ง ๗ นี้ รูปสำเร็จใช้เป็นคำนาม เรียกว่า "**การกะ**", ถ้ารูปสำเร็จใช้เป็นคำกิริยา เรียกว่า "**วาจกะ**"

รูปสำเร็จเป็นกิต ๓ หรือ ๕

๑. **กัตตุรูป** กิตบทที่สำเร็จมาจากวิเคราะห์อรรถมีกิริยาบทเป็น กัตตุ หรือ เหตุกัตตุ
อุ. **ททาตีติ ทายโก.** ผู้ให้ ชื่อว่า ทายก

๒. **กัมมรูป** กิตบทที่สำเร็จมาจากวิเคราะห์อรรถมีกิริยาบทเป็น กัมมะ หรือ เหตุกัมมะ
อุ. **ทาตพฺพนฺติ ทานํ.** วัตถุอันเขาให้ ชื่อว่า ทานะ

๓. **ภาวรูป** กิตบทที่สำเร็จมาจากวิเคราะห์อรรถมีกิริยาบทเป็น ภาวะ
อุ. **คมนํ คมนํ** การไป, **กรณํ กาโร** การกระทำ, **ภวนํ ภาโว** ความมีอยู่

ปัจจัย ๒ หมวด

กิพพิธานกัณฑ์ มีวิธีของปัจจัย ๒ หมวดใหญ่ และ ๗ หมวดย่อย ดังนี้

๑. **กิจจะ**
๑. **เตกาลิกะ กิจจัปปัจจยันตนยะ**
วิธีของบทที่มีกิจจปัจจัยในกาล ๓ อยู่ท้าย มี ๕ ตัว คือ **ตพฺพ อนีย ณฺย เตยฺย ริจฺจ**

๒. **กิตกะ**
๒. **เตกาลิกะ กิตกัปปัจจยันตนยะ**
วิธีของบทที่มีกิตกปัจจัยในกาล ๓ อยู่ท้าย มี **ณ อ** ปัจจัยเป็นต้น

๓. **อตีตกาลิกะ กิตกัปปัจจยันตนยะ**
วิธีของบทที่มีกิตกปัจจัยในอดีตกาลอยู่ท้าย มี **ต ตวนฺตุ ตาวี** ปัจจัยเป็นต้น

๔. **อตีตกาลิกะ ตเวตุนาทิกิตกัปปัจจยันตนยะ**
วิธีของบทที่มีกิตกปัจจัยในอดีตกาลอยู่ท้าย มี **ตเว ตุน** ปัจจัยเป็นต้น

๕. **วัตตมานกาลิกะ มานันตกิตกัปปัจจยันตนยะ**
วิธีของบทที่มีกิตกปัจจัยในปัจจุบันกาลอยู่ท้าย คือ **มาน อนฺต** ปัจจัย

๖. **อนาคตกาลิกะ กิตกัปปัจจยันตนยะ**
วิธีของบทที่มีกิตกปัจจัยในอนาคตกาลอยู่ท้าย มี **ณี ฆิณฺ** ปัจจัยเป็นต้น

๗. **อุณาทิกิตกัปปัจจยันตนยะ**
วิธีของบทที่มีอุณาทิปัจจัยเป็นต้น อยู่ท้าย มี **ณุ ยุ กฺต มิ** เป็นต้น

กิจจปัจจัย ๕

๑. **ตพฺพ**	ลงในอรรถ**ภาวะ** ทั้ง ๓ กาล	อุ. ภวิตพฺพํ	พึงมี พึงเป็น, ความมี-เป็น
	ลงในอรรถ**กัมมะ** ทั้ง ๓ กาล	อุ. อภิภวิตพฺโพ, -พา, -พํ	อันเขา พึงมี พึงเป็น

๒. **อนีย**	ลงในอรรถ**ภาวะ** ทั้ง ๓ กาล	อุ. ภวนียํ	พึงมี พึงเป็น, ความมี-เป็น
	ลงในอรรถ**กัมมะ** ทั้ง ๓ กาล	อุ. อภิภวนิโย, -ยา, -ยं	อันเขา พึงมี พึงเป็น
๓. **ณฺย**	ลงในอรรถ**ภาวะ** ทั้ง ๓ กาล	อุ. หาริยं	พึงนำไป, การนำไป
	ลงในอรรถ**กัมมะ** ทั้ง ๓ กาล	อุ. หาริโย, -ยา, -ยं	อันเขา พึงนำไป
๔. **เตยฺย**	ลงในอรรถ**ภาวะ** ทั้ง ๓ กาล	อุ. ญาเตยฺยं	พึงทราบ, การทราบ
	ลงในอรรถ**กัมมะ** ทั้ง ๓ กาล	อุ. ญาเตยฺโย, -ยา, -ยं	อันเขา พึงทราบ
๕. **ริจฺจ**	ลงในอรรถ**ภาวะ** ทั้ง ๓ กาล	อุ. กิจฺจํ	พึงกระทำ, การกระทำ
	ลงในอรรถ**กัมมะ** ทั้ง ๓ กาล	อุ. ภจฺโจ, -จา, -จं	อันเขา พึงกระทำ

ภู สตฺตายं ในความมี ความเป็น

๕๔๕. ภาวกมฺเมสุ ตพฺพานียา. (๒ บท, ปัจจยวิธิสูตร)

ลง ตพฺพ และ อนีย ปัจจัย หลังจากธาตุ ในอรรถภาวะและกัมมะ

ตพฺพ อนีย ปัจจัย ลงในอรรถอื่น = ตพฺพานียา โยควิภาคะ

คาถา

อกมฺมเกหิ ธาตูหิ ภาเว กิจฺจา ภวนฺติ เต
สกมฺมเกหิ กมฺมตฺเถ อรหสกฺกตฺถทีปกา.

๑. หลังจากธาตุที่ไม่มีกรรม ลงกิจจปัจจัย ในอรรถภาวะ
๒. หลังจากธาตุที่มีกรรม ลงกิจจปัจจัย ในอรรถกัมมะ
๓. กิจจปัจจัยเหล่านั้น แสดงอรรถ อรหะ (พึง ควร) และสักกะ (อาจ สามารถ)

๕๔๖. ณาทโย เตกาลิกา. (๒ บท, ปริภาสาสูตร)

ณ ปัจจัยเป็นต้น ลงในกาลทั้ง ๓

เตกาลิก วิ. **ติกาเล นิยุตฺตา เตกาลิกา.**
ปัจจัยอันประกอบในกาล ๓ ชื่อว่า เตกาลิกะ

สูตรเกี่ยวกับธาตุ ๓ ครั้ง

๑. **ธาตุลิงฺเคหิ ปรา ปจฺจยา.** (อาขฺยาต ๔๓๒/๓๖๒)
วิภัตติและปัจจัยทั้งหลาย ลงหลังจากธาตุและลิงค์

๒. **ธาตูหิ เณณยณาเปณาปยา การิตานิ เหตฺวตฺเถ.** (อาขฺยาต ๔๓๘/๕๔๐)
ลง เณ ณย ณาเป ณาปย ปัจจัย หลังจากธาตุ ในอรรถเหตุ และชื่อว่าการิตะ

๓. **ธาตุยา กมฺมาทิมฺหิ โณ.** (กิพฺพิธาน ๕๒๔/๕๖๑)
เมื่อมีกรรมอยู่ข้างหน้า ลง ณ ปัจจัย หลังจากธาตุ

ณาทโย เตกาลิกา.
ณ ปัจจัยเป็นต้น ลงในกาลทั้ง ๓

พึงทราบว่า ตพฺพ อนีย ปัจจัย ลงในกาล ๓ = อาทิศัพท์ใน ณาทโย เตกาลิกา.

กฺวจิศัพท์ ตามไป จากสูตร “ทธนฺตโต โย กฺวจิ” เหมือนราชสีห์เหลียวหลังคืน ๑ สูตร

๕๔๗. ยถาคมมิกาโร. (๒ บท, อาคมวิธิสูตร)

(เพราะกิจจปัจจัยและกิตกปัจจัยที่ขึ้นต้นด้วยพยัญชนะ) ลง อิ อาคมบ้าง ตามสมควร

ภู + อิ + ตพฺพ
โภ + อิ + ตพฺพ - วุทธิ อู เป็น โอ = อญฺเญสุ จ.
ภว + อิ + ตพฺพ - อาเทศ โอ เป็น อว = โอ อว สเร
ภวิตพฺพ - แยก ลบ รวม

การลง อิ อาคม ด้วยสูตรนี้ เพราะปัจจัยที่ขึ้นต้นด้วยพยัญชนะเท่านั้น

ปัจจัย ๓ ประเภท

๑.	**สรปัจจัย**	ปัจจัยที่เป็นสระล้วน	เช่น	อ อา อิ อี เอ โอ (อุ อู ไม่มี)
๒.	**สราทิปัจจัย**	ปัจจัยที่ขึ้นต้นด้วยสระ	เช่น	อนีย อาน อิก อีวร อุสฺส อูร เป็นต้น
๓.	**พฺยญฺชนาทิปัจจัย**	ปัจจัยที่ขึ้นต้นด้วยพยัญชนะ	เช่น	กณฺ การ กิจฺจ ณฺ ตพฺพ เป็นต้น

ยาถาคมำ

ยถาคมำ = ยถาปโยคำ = อนุปโรเธน
ยถา + อาคมำ
ยถา = อนุปโรธ แปลว่า ตาม คล้อยตาม ไม่ผิด
อาคมำ = ปโยคำ แปลว่า พระพุทธพจน์ คือพระไตรปิฎก

๕๔๘. เต กิจฺจา. (๒ บท, สัญญาสูตร)

ปัจจัยเหล่านั้น ชื่อว่า กิจจะ

กิจจปัจจัย ๕ ตัว คือ **ตพฺพ อนีย ณฺย เตยฺย ริจฺจ**

กิตกปัจจัย ๑๔๖ ตัว (อคหิตนัย ๑๔๖ ตัว, คหิตนัย ๑๕๗ ตัว) มี ๓ กลุ่ม คือ

(๑) กลุ่ม สรปัจจัย มี ๖ ตัว คือ **อ อา อิ อี เอ โอ,**

(๒) กลุ่ม สราทิปัจจัย มี ๒๖ ตัว คือ **อนฺต อม อล อาน อานิ อาย อายิตตฺต อาล อาลุ อาวี อิก อิฏฺฐ อิทฺท อิน อินี อิม อิย อิร อิล อิส อิสิก อีย อีวร อุณา อุสฺส อูร,**

(๓) กลุ่ม พยัญชนาทิปัจจัย มี ๑๑๔ ตัว คือ **ก กณฺ การ กิจฺจ กิตฺ กิย กฺขตฺตุ กฺต กฺวิ ข ฆิณฺ, ฉ ชฺช ชฺชุ ชฺฌ, จ ฒ ณ ณย ณว ณา ณาน ณาปย ณาเป ณายน ณิ ณิก ณิตฺต ณิม ณี ณุ ณุก เณ เณยฺย เณร ณฺย ณฺวุ ณฺหา, ต ตน ตม ตร ตวนฺตุ ตเว ตา ตาวี ติ ติย ตุ ตุก ตุน ตุ ๋ โต ตฺต ตฺตก ตฺตน ตฺติ ตฺติม ตฺย ตฺยุ ตฺร ตฺรณฺ ตฺวา ตฺวาน ถ ถตฺตา ถำ ถา ถุ ท ทา ทาจนำ ทุ ธ ธา ธิ ธุนา นา นุ นุส นฺตุ, ปฺป ม มนฺ มนฺตุ มย มาน มิ, ย ยาณ ยิร ยุ ร รตฺถุ รมฺม รหิ ราตุ ริตุ ริริย รู ล ลาณ ว วนฺตุ วี ส สี โส สฺสำ สฺสนฺตุ ห หำ หิ หิญฺจนำ**

พึงทราบว่า **สีแดง-ดำ** คือ กิตกปัจจัยที่ซ้ำกัน มีหลายตัวก็นับเป็น ๑ ตัว คือ **อิ อิ, อิก อิก, อี อี, โอ โอ, ณิก ณิก, เณยฺย เณยฺย เณยฺย, ณฺย ณฺย ณฺย, ย ย, ว ว**

ภาวะ อุ. **ภูยเต อภวิตฺถ ภวิสฺสเต วาติ = ภวิตพฺพํ, ภวนียํ.**
กำลังเป็น เป็นแล้ว หรือ จักเป็น ชื่อว่า พึงมี พึงเป็น อาจมี อาจเป็น

กฺวจิศัพท์ ที่ตามมา ๑. เพราะพยัญชนาทิปัจจัย ลง อิ อาคม
๒. เพราะสรปัจจัย และสราทิปัจจัย ไม่ลง อิ อาคม

พึงทราบว่า ๑. ในภาวะ เป็นนปุงสกลิงค์ เอกวจนะ
๒. ในกัมมะ เป็นได้ทั้ง ๓ ลิงค์ ๒ วจนะ

กัมมะ อุ. อภิภูยเต อภิภูยิตฺถ อภิภวิสฺสเตติ = **อภิภวิตพฺโพ, -พา, -พฺพํ. อภิภวนียโย, -ยา, -ยํ.**
ย่อมครอบงำ ครอบงำแล้ว จักครอบงำ = พึงครอบงำ สามารถครอบงำ

ทำตัวรูป

ภวิตพฺพํ = ภู + อิ + ตพฺพ + สิ (ภาวะ)

ภวิตพฺพํ = ศัพท์เดิมคือ ภู สตฺตายํ ในความมี ความเป็น
ภู - เรียก ภู ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
ภู ตพฺพ - ลง ตพฺพ ปัจจัย ในอรรถภาวะ = ภาวกมฺเมสุ ตพฺพานียา.
ภู ตพฺพ - เรียก ตพฺพ ปัจจัย ว่า กิจจะ = เต กิจฺจา.
ภู ตพฺพ - ลง ตพฺพ ปัจจัย ใน ๓ กาล = ณาทโย เตกาลิกา.
ภู อิ ตพฺพ - พระพยัญชนาทิปัจจัย ลง อิ อาคม = ยถาคมมิกาโร.
โภ อิ ตพฺพ - วุทธิ อู เป็น โอ = อญฺเญสุ จ.
ภว อิ ตพฺพ - เพราะสระ อิ หลัง อาเทศ โอ เป็น อว = โอ อว สเร.
ภวิตพฺพ - แยก ลบ รวม
ภวิตพฺพ - เรียก ภวิตพฺพ ว่า นาม = จศัพท์ใน ตทฺธิตสมาสกิตกา นามฺวา...
ภวิตพฺพ สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
ภวิตพฺพ อํ - อาเทศ สิ เป็น อํ = สึ.
ภวิตพฺพํ - แยก ลบ รวม
ภวิตพฺพํ - สำเร็จรูปเป็น **ภวิตพฺพ** พึงมี พึงเป็น, ควรมี ควรเป็น, อาจมี อาจเป็น

ภวนียํ = ภู + อนีย + สิ (ภาวะ)

ภวนียํ = ศัพท์เดิมคือ ภู สตฺตายํ ในความมี ความเป็น
ภู - เรียก ภู ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
ภู อนีย - ลง อนีย ปัจจัย ในอรรถภาวะ = ภาวกมฺเมสุ ตพฺพานียา.
ภู อนีย - เรียก อนีย ปัจจัย ว่า กิจจะ = เต กิจฺจา.
ภู อนีย - ลง อนีย ปัจจัย ใน ๓ กาล = ณาทโย เตกาลิกา.
โภ อนีย - วุทธิ อู เป็น โอ = อญฺเญสุ จ.
ภว อนีย - เพราะสระหลัง อาเทศ โอ เป็น อว = โอ อว สเร.
ภวนีย - แยก ลบ รวม
ภวนีย - เรียก ภวนีย ว่า นาม = จศัพท์ใน ตทฺธิตสมาสกิตกา นามฺวา...
ภวนีย สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
ภวนีย อํ - อาเทศ สิ เป็น อํ = สึ.

ภวนียํ - แยก ลบ รวม
ภวนียํ - สำเร็จรูปเป็น **ภวนีย์** พึงมี พึงเป็น, ควรมี ควรเป็น, อาจมี อาจเป็น

อภิภวิตพฺโพ = อภิ + ภู + อิ + ตพฺพ + สิ (กัมมะ)

อภิภวิตพฺโพ = ศัพท์เดิมคือ อภิปุพฺพ ภู สตฺตายํ ในการครอบงำ
อภิ ภู - เรียก ภู ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
อภิ ภู ตพฺพ - ลง ตพฺพ ปัจจัย ในอรรถภาวะ = ภาวกมฺเมสุ ตพฺพานียา.
อภิ ภู ตพฺพ - เรียก ตพฺพ ปัจจัย ว่า กิจจะ = เต กิจฺจา.
อภิ ภู ตพฺพ - ลง ตพฺพ ปัจจัย ใน ๓ กาล = ณาทโย เตกาลิกา.
อภิ ภู อิ ตพฺพ - พระพยัญชนาทิปัจจัย ลง อิ อาคม = ยถาคมมิกาโร.
อภิ โภ อิ ตพฺพ - วุทธิ อู เป็น โอ = อญฺเญสุ จ.
อภิ ภว อิ ตพฺพ - เพราะสระ อิ หลัง อาเทศ โอ เป็น อว = โอ อว สเร.
อภิภวิตพฺพ - แยก ลบ รวม
อภิภวิตพฺพ - เรียก อภิภวิตพฺพ ว่า นาม = จศัพท์ใน ตทฺธิตสมาสกิตกา ...
อภิภวิตพฺพ สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
ภวิตพฺพ โอ - อาเทศ สิ เป็น โอ = โส.
อภิภวิตพฺโพ - แยก ลบ รวม
อภิภวิตพฺโพ - สำเร็จรูปเป็น **อภิภวิตพฺโพ** พึงครอบงำ พึงข่ม

อภิภวิตพฺพา = อภิภวิตพฺพ + อา - ลง อา อิตถิโชตกปัจจัย = อิตฺถิยมโต อาปจฺจโย.
แยก ลบ รวม, เรียกว่า นาม อีกรอบ

คาถา

ตพฺพาทีเหว กมฺมสฺส ภวฺตฺตตฺตาว ปุนตฺตนา
วตฺตพฺพสฺส อภาวา น ทุติยา ปฐมา ตโต.

หลังจาก อภิภวิตพฺพ ศัพท์เป็นต้นนั้น จะไม่ลงทุติยาวิภัตติ เพราะอรรถกรรม ถูก ตพฺพ อนีย ปัจจัยเป็นต้นนั่นแล กล่าวเอาแล้ว และเพราะไม่มีอรรถกรรมที่ทุติยา จะกล่าวอีก จึงลงเฉพาะปฐมาวิภัตติเท่านั้น

อาส อุปเวสเน ในการเข้าไป เข้าใกล้ อยู่ใกล้ (พึงเข้าใกล้)

ภาวะ อุ. อาสียิตฺถ อาสียเต อาสียิสฺสเตติ = **อาสิตพฺพํ, อาสนีย์**.
กัมมะ อุ. อาสียิตฺถ อาสียเต อาสียิสฺสเตติ = **อุปาสิตพฺโพ -พา -พํ, อุปาสนีโย -ยา -ยํ**.

สี สเย ในการนอน (พึงนอน) อติปุพพะ (พึงนอนเบียด)

ภาวะ อุ. อสียิตฺถ สียเต สียิสฺสเตติ = **สยิตพฺพํ, สยนีย์**.
กัมมะ อุ. อติสียิตฺถ อติสียเต อติสียิสฺสเต = **อติสยิตพฺโพ -พา -พํ, อติสยนีโย -ยา -ยํ**.

ปท คติมฺหิ ในการไป (พึงไป), อุปุพพะ (พึงเกิดขึ้น), ปฏิปุพพะ (พึงดำเนิน)

ภาวะ อุ. อุปฺปชฺชิตฺถ อุปฺปชฺชเต อุปฺปชฺชิสฺสเตติ = **อุปฺปชฺชิตพฺพํ, อุปฺปชฺชนีย์**.
กัมมะ อุ. ปฏิปชฺชิตฺถ ปฏิปชฺชเต ปฏิปชฺชิสฺสเตติ = **ปฏิปชฺชิตพฺโพ ..., ปฏิปชฺชนีโย ...**

ลง ย ปัจจัย = ทิวาทิโต โย วินาธิการโยควิภาคะ (เว้น กตฺตริ)
อาเทศ ทฺย เป็น ช = ตสฺส จวคฺค..
ซ้อน ชฺ = ปร เทฺวภาโว ฐาเน.

ทำตัวรูป = **อุปฺปชฺชิตพฺพำ** = อุ + ปท + อิ + ตพฺพ + สิ (ภาวะ)

อุปฺปชฺชิตพฺพำ = ศัพท์เดิมคือ อุปฺปพฺพ ปท คติมฺหิ ในการเกิดขึ้น

อุ ปท	- เรียก ปท ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
อุ ปทฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
อุ ปทฺ ตพฺพ	- ลง ตพฺพ ปัจจัย ในอรรถภาวะ	= ภาวกมฺเมสุ ตพฺพานียา.
อุ ปทฺ ตพฺพ	- เรียก ตพฺพ ปัจจัย ว่า กิจจะ	= เต กิจฺจา.
อุ ปทฺ ตพฺพ	- ลง ตพฺพ ปัจจัย ใน ๓ กาล	= ณาทโย เตกาลิกา.
อุ ปทฺ ย ตพฺพ	- ลง ย ปัจจัย เว้น กตฺตริ ที่ตามมา	= ทิวาทิโต โย วินาธิการโยควิภาคะ.
อุ ป ช ตพฺพ	- อาเทศ ทฺย เป็น ช	= ตสฺส จวคฺค...
อุปฺปชฺช ตพฺพ	- ซ้อน ปฺ และ ชฺ	= ปร เทฺวภาโว ฐาเน.
อุปฺปชฺช อิ ตพฺพ	- ลง อิ อาคม	= ยถาคมมิกาโร.
อุปฺปชฺชิตพฺพ	- แยก ลบ รวม	
อุปฺปชฺชิตพฺพ	- เรียก อุปฺปชฺชิตพฺพ ว่า นาม	= จศัพท์ใน ตทฺธิตสมาสกิตกา ...
อุปฺปชฺชิตพฺพ สิ	- ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
อุปฺปชฺชิตพฺพ อำ	- อาเทศ สิ เป็น อำ	= สึ.
อุปฺปชฺชิตพฺพำ	- แยก ลบ รวม	
อุปฺปชฺชิตพฺพำ	- สำเร็จรูปเป็น **อุปฺปชฺชิตพฺพำ** พึงเกิดขึ้น	

พุธ อวคมเน ในการรู้ ตรัสรู้ (พึงรู้ ควรรู้)

กัมมะ อุ. อพุชฺฌิตฺถ พุชฺฌเต พุชฺฌิสฺสเตติ = **พุชฺฌิตพฺโพ, พุชฺฌนีโย**.

ทำตัวรูป = **พุชฺฌิตพฺโพ** = พุธ + ย + อิ + ตพฺพ + สิ (กัมมะ)

พุชฺฌิตพฺโพ = ศัพท์เดิมคือ พุธ อวคมเน ในการรู้

พุธ	- เรียก พุธ ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
พุธฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
พุธฺ ตพฺพ	- ลง ตพฺพ ปัจจัย ในอรรถกัมมะ	= ภาวกมฺเมสุ ตพฺพานียา.
พุธฺ ตพฺพ	- เรียก ตพฺพ ปัจจัย ว่า กิจจะ	= เต กิจฺจา.
พุธฺ ตพฺพ	- ลง ตพฺพ ปัจจัย ใน ๓ กาล	= ณาทโย เตกาลิกา.
พุธฺ ย ตพฺพ	- ลง ย ปัจจัย เว้น กตฺตริ ที่ตามมา	= ทิวาทิโต โย วินาธิการโยควิภาคะ.
พุ ฌ ตพฺพ	- อาเทศ ธฺย เป็น ฌ	= ตสฺส จวคฺค...
พุชฺฌ ตพฺพ	- ซ้อน ชฺ	= วคฺเค โฆสาโฆสานำ ตติยปฐมา.
พุชฺฌ อิ ตพฺพ	- ลง อิ อาคม	= ยถาคมมิกาโร.
พุชฺฌิตพฺพ	- แยก ลบ รวม	
พุชฺฌิตพฺพ	- เรียก พุชฺฌิตพฺพ ว่า นาม	= จศัพท์ใน ตทฺธิตสมาสกิตกา ...
พุชฺฌิตพฺพ สิ	- ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.

พุชฺฌิตพฺพ โอ - อาเทศ สิ เป็น โอ = โส.
พุชฺฌิตพฺโพ - แยก ลบ รวม
พุชฺฌิตพฺโพ - สำเร็จรูปเป็น **พุชฺฌิตพฺโพ** พึงรู้

สุ สวเน ในการฟัง (พึงรู้ ควรรู้)

กัมมะ อุ. อสูยิตฺถ สูยเต สูยิสฺสเตติ = **โสตพฺโพ สุณิตพฺโพ, สวณีโย.**
ไม่ลง อิ อาคม บ้าง = ยถาคม ศัพท์
อาเทศ น ของ อนีย เป็น ณ = อาทิศัพท์ในสูตร รหาทิโต ณ.

๕๔๙. ตุ๎ตุนตพฺเพสุ วา. (๒ บท, อาเทสวิธิสูตร)

เพราะ ตุ๎ ตุน และ ตพฺพ ปัจจัย อาเทศ รฺ สุดท้าย กรฺ ธาตุ เป็น ตฺ บ้าง

กร กรเณ ในการกระทำ (พึงกระทำ)

กัมมะ อุ. กรียิตฺถ กรียติ กรียิสฺสตีติ = **กตฺตพฺโพ กตฺตพฺพา กตฺตพฺพ๎ม.**
= **กาตพฺโพ กาตพฺพา กาตพฺพ๎ม.**
อาเทศ กร เป็น กา บ้าง = อาทิศัพท์ในสูตร ตเวตุนาทีสุ กา.

ทำตัวรูป = กตฺตพฺโพ = กร + ตพฺพ + สิ (กัมมะ)

กตฺตพฺโพ = ศัพท์เดิมคือ กร กรเณ ในการกระทำ
กร - เรียก กร ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
กรฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
กรฺ ตพฺพ - ลง ตพฺพ ปัจจัย ในอรรถกัมมะ = ภาวกมฺเมสุ ตพฺพานียา.
กรฺ ตพฺพ - เรียก ตพฺพ ปัจจัย ว่า กิจจะ = เต กิจฺจา.
กรฺ ตพฺพ - ลง ตพฺพ ปัจจัย ใน ๓ กาล = ณาทโย เตกาลิกา.
กตฺ ตพฺพ - อาเทศ รฺ ของ กรฺ เป็น ตฺ = ตุ๎ตุนตพฺเพสุ วา.
กตฺตพฺพ - เรียก กตฺตพฺพ ว่า นาม = จศัพท์ใน ตทฺธิตสมาสกิตกา ...
กตฺตพฺพ สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
กตฺตพฺพ โอ - อาเทศ สิ เป็น โอ = โส.
กตฺตพฺโพ - แยก ลบ รวม
กตฺตพฺโพ - สำเร็จรูปเป็น **กตฺตพฺโพ** พึงกระทำ

ทำตัวรูป = กาตพฺพ๎ม = กร + ตพฺพ + สิ (กัมมะ)

กาตพฺพ๎ม = ศัพท์เดิมคือ กร กรเณ ในการกระทำ
กร - เรียก กร ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
กรฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
กรฺ ตพฺพ - ลง ตพฺพ ปัจจัย ในอรรถกัมมะ = ภาวกมฺเมสุ ตพฺพานียา.
กรฺ ตพฺพ - เรียก ตพฺพ ปัจจัย ว่า กิจจะ = เต กิจฺจา.
กรฺ ตพฺพ - ลง ตพฺพ ปัจจัย ใน ๓ กาล = ณาทโย เตกาลิกา.
กา ตพฺพ - อาเทศ กรฺ เป็น กา = อาทิศัพท์ใน ตเวตุนาทีสุ กา.

กาตพฺพ - เรียก กตฺตพฺพ ว่า นาม = จศัพท์ใน ตทฺธิตสมาสกิตกา ...
กาตพฺพ สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
กาตพฺพ อำ - อาเทศ สิ เป็น อำ = สึ.
กาตพฺพำ - แยก ลบ รวม
กาตพฺพำ - สำเร็จรูปเป็น **กาตพฺพำ** พึงกระทำ

๕๕๐. รหาทิโต ณ. (๒ บท, อาเทสวิธิสูตร)

หลังจากธาตุที่ลงท้ายด้วย ร และ ห เป็นต้น อาเทศ น เป็น ณ

คาถา

รหาทิโต ปรสฺเสตฺถ นการสฺส อสมฺภวา
อนานียาทินสฺเสว สามตฺถฺยายำ ณการตา.

ในสูตรนี้ การอาเทศ น ของ อน (ที่อาเทศมาจาก ยุ) และ อนีย เป็นต้น เป็น ณ มีได้ตามความสามารถ เพราะไม่มี น อยู่หลังจากธาตุอันมี ร และ ห เป็นต้นอยู่สุดท้าย

กัมมะ อุ. กรียิตฺถ กรียติ กรียิสฺสตีติ = **กรณีโย กรณียา กรณียำ**. ควรกระทำ

ภร ภรเณ ในการเลี้ยง (พึงเลี้ยง)

กัมมะ อุ. ภรียตีติ = **ภริตพฺโพ, ภรณีโย**.

คห อุปาทาเน ในการถือเอา (พึงถือเอา, พึงรวบรวม พึงสงเคราะห์ พึงย่อ)

กัมมะ อุ. อคยฺหิตฺถ คยฺหติ คยฺหิสฺสตีติ = **คเหตพฺโพ สงฺคณฺหิตพฺโพ, สงฺคณฺหณีโย คหณีโย**.
อาเทศ อิ อาคม เป็น เอ = เตสุ วุทฺธิ...
ลง ณฺหา ปัจจัย = คหาทิโต ปฺปณฺหา วินาธิการโยควิภาคะ
ลบ หฺ สุดท้ายธาตุ = หโลโป ณฺหามฺหิ.

ทำตัวรูป = **คเหตพฺโพ** = คห + อิ + ตพฺพ + สิ (กัมมะ)

คเหตพฺโพ = ศัพท์เดิมคือ คห อุปาทาเน ในการถือเอา
คห - เรียก คห ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
คหฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
คหฺ ตพฺพ - ลง ตพฺพ ปัจจัย ในอรรถกัมมะ = ภาวกมฺเมสุ ตพฺพานียา.
คหฺ ตพฺพ - เรียก ตพฺพ ปัจจัย ว่า กิจจะ = เต กิจฺจา.
คหฺ ตพฺพ - ลง ตพฺพ ปัจจัย ใน ๓ กาล = ณาทโย เตกาลิกา.
คหฺ อิ ตพฺพ - ลง อิ อาคม = ยถาคมมิกาโร.
คหฺ เอ ตพฺพ - อาเทศ อิ อาคม เป็น เอ = เตสุ วุทฺธิ...
คเหตพฺพ - รวม หฺ เข้ากับสระ เอ หลัง = นเย ปรำ ยุตฺเต.
คเหตพฺพ - เรียก คเหตพฺพ ว่า นาม = จศัพท์ใน ตทฺธิตสมาสกิตกา ...
คเหตพฺพ สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
คเหตพฺพ โอ - อาเทศ สิ เป็น โอ = โส.

คเหตพฺโพ - แยก ลบ รวม
คเหตพฺโพ - สำเร็จรูปเป็น **คเหตพฺโพ** พึงถือเอา

ทำตัวรูป = **สงฺคณฺหิตพฺโพ** = สํ + คห + อิ + ตพฺพ + สิ (กัมมะ)

สงฺคณฺหิตพฺโพ = ศัพท์เดิมคือ สัปุพฺพ คห อุปาทาเน ในการรวบรวม รวบถือ สงเคราะห์ ย่อ
สํ คห - เรียก คห ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
สํ คหฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
สงฺคหฺ - อาเทศ นิคคหิต เป็น วัคคันตะ งฺ = วคฺคนฺตํ วา วคฺเค.
สงฺคหฺ ตพฺพ - ลง ตพฺพ ปัจจัย ในอรรถกัมมะ = ภาวกมฺเมสุ ตพฺพานียา.
สงฺคหฺ ตพฺพ - เรียก ตพฺพ ปัจจัย ว่า กิจจะ = เต กิจฺจา.
สงฺคหฺ ตพฺพ - ลง ตพฺพ ปัจจัย ใน ๓ กาล = ณาทโย เตกาลิกา.
สงฺคหฺ ณฺหา ตพฺพ - ลง ณฺหา ปัจจัย เว้น กตฺตริ = คหาทิโต ปปณฺหา วินาธิการโยควิภาคะ.
สงฺค ณฺหา ตพฺพ - เพราะ ณฺหา ลบ หฺ = หโลโป ณฺหามฺหิ.
สงฺค ณฺหา อิ ตพฺพ - ลง อิ อาคม = ยถาคมมิกาโร.
สงฺคณฺหิตพฺพ - แยก ลบ รวม
สงฺคณฺหิตพฺพ - เรียก สงฺคณฺหิตพฺพ ว่า นาม = จศัพท์ใน ตทฺธิตสมาสกิตกา ...
สงฺคณฺหิตพฺพ สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
สงฺคณฺหิตพฺพ โอ - อาเทศ สิ เป็น โอ = โส.
สงฺคณฺหิตพฺโพ - แยก ลบ รวม
สงฺคณฺหิตพฺโพ - สำเร็จรูปเป็น **สงฺคณฺหิตพฺโพ** พึงรวบรวม

รมุ กีฬายํ ในการเล่น ความยินดี (พึงเล่น พึงยินดี)

กัมมะ อุ. รมียิตฺถ รมียติ รมียิสฺสตีติ = **รมิตพฺโพ, รมณีโย**. วิหาโร

อป ปาปุณเน ในการถึง บรรลุ (พึงถึง พึงบรรลุ) (ปปุพพะ)

กัมมะ อุ. ปาปียตีติ = **ปาปุณิตพฺโพ ปตฺตพฺโพ ปตฺเตยฺโย, ปาปุณณีโย ปาปณีโย**.

ทำตัวรูป = **ปาปุณิตพฺโพ** = ป + อป + อุณา + อิ + ตพฺพ + สิ (กัมมะ)

ปาปุณิตพฺโพ = ศัพท์เดิมคือ ปปุพฺพ อป ปาปุณเน ในการบรรลุ ถึง
ป อป - เรียก อป ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
ป อปฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
ปาปฺ - แยก ลบ ทีฆะ รวม
ปาปฺ ตพฺพ - ลง ตพฺพ ปัจจัย ในอรรถกัมมะ = ภาวกมฺเมสุ ตพฺพานียา.
ปาปฺ ตพฺพ - เรียก ตพฺพ ปัจจัย ว่า กิจจะ = เต กิจฺจา.
ปาปฺ ตพฺพ - ลง ตพฺพ ปัจจัย ใน ๓ กาล = ณาทโย เตกาลิกา.
ปาปฺ อุณา ตพฺพ - ลง อุณา ปัจจัย เว้น กตฺตริ = สฺวาทิโต ณุณาอุณา จ วินาธิการโยค...
ปาปฺ อุณา อิ ตพฺพ - ลง อิ อาคม = ยถาคมมิกาโร.
ปาปุณิตพฺพ - แยก ลบ รวม รวม
ปาปุณิตพฺพ - เรียก ปาปุณิตพฺพ ว่า นาม = จศัพท์ใน ตทฺธิตสมาสกิตกา ...

ปาปุณิตพฺพ สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
ปาปุณิตพฺพ โอ - อาเทศ สิ เป็น โอ = โส.
ปาปุณิตพฺโพ - แยก ลบ รวม
ปาปุณิตพฺโพ - สำเร็จรูปเป็น **ปาปุณิตพฺโพ** พึงบรรลุ

ทำตัวรูป = **ปตฺตพฺโพ** = ป + อป + ตพฺพ + สิ (กัมมะ)

ปตฺตพฺโพ = ศัพท์เดิมคือ ปปุพฺพ อป ปาปุณเน ในการบรรลุ ถึง
ป อป - เรียก อป ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
ป อปฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
ปาปฺ - แยก ลบ ทีฆะ รวม
ปาปฺ ตพฺพ - ลง ตพฺพ ปัจจัย ในอรรถกัมมะ = ภาวกมฺเมสุ ตพฺพานียา.
ปาปฺ ตพฺพ - เรียก ตพฺพ ปัจจัย ว่า กิจจะ = เต กิจฺจา.
ปาปฺ ตพฺพ - ลง ตพฺพ ปัจจัย ใน ๓ กาล = ณาทโย เตกาลิกา.
ปา ตฺตพฺพ - ลบ ปฺ สุดท้ายธาตุ และซ้อน ตฺ = คุปาทีนญฺจ.
ป ตฺตพฺพ - รัสสะ อา เป็น อ = กฺวจิ ธาตุ...
ปตฺตพฺพ - เรียก ปตฺตพฺพ ว่า นาม = จศัพท์ใน ตทฺธิตสมาสกิตกา ...
ปตฺตพฺพ สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
ปตฺตพฺพ โอ - อาเทศ สิ เป็น โอ = โส.
ปตฺตพฺโพ - แยก ลบ รวม
ปตฺตพฺโพ - สำเร็จรูปเป็น **ปตฺตพฺโพ** พึงบรรลุ
ปตฺเตยฺโย = ป อป เตยฺย สิ - ลง เตยฺย ปัจจัย = จศัพท์ในสูตร ณฺโย จ.

ทำตัวรูป = **ปาปุณณีโย** = ป + อป + อุณา + อนีย + สิ (กัมมะ)

ปาปุณณีโย = ศัพท์เดิมคือ ปปุพฺพ อป ปาปุณเน ในการบรรลุ ถึง
ป อป - เรียก อป ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
ป อปฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
ปาปฺ - แยก ลบ ทีฆะ รวม
ปาปฺ อนีย - ลง อนีย ปัจจัย ในอรรถกัมมะ = ภาวกมฺเมสุ ตพฺพานียา.
ปาปฺ อนีย - เรียก อนีย ปัจจัย ว่า กิจจะ = เต กิจฺจา.
ปาปฺ อนีย - ลง อนีย ปัจจัย ใน ๓ กาล = ณาทโย เตกาลิกา.
ปาปฺ อุณา อนีย - ลง อุณา ปัจจัย เว้น กตฺตริ = สฺวาทิโต ณุณาอุณา จ วินาธิการโยค...
ปาปฺ อุณา อณีย - อาเทศ น เป็น ณ = อาทิศัพท์ ในสูตร รหาทิโต ณ.
ปาปุณณีย - แยก ลบ รวม รวม
ปาปุณณีย - เรียก ปาปุณณีย ว่า นาม = จศัพท์ใน ตทฺธิตสมาสกิตกา ...
ปาปุณณีย สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
ปาปุณณีย โอ - อาเทศ สิ เป็น โอ = โส.
ปาปุณณีโย - แยก ลบ รวม
ปาปุณณีโย - สำเร็จรูปเป็น **ปาปุณณีโย** พึงบรรลุ

๕๕๑. คมขนหนาทีนำ ตุ๎ตพฺพาทีสุ น. (๓ บท, อาเทสวิธิสูตร)

เพราะ ตุ๎ และ ตพฺพ ปัจจัยเป็นต้น อาเทศพยัญชนะสุดท้ายของ คมฺ ขนฺ และ หนฺ ธาตุเป็นต้น เป็น นฺ บ้าง

พึงทราบว่า เพราะปัจจัยที่ขึ้นต้นด้วย ต ๖ ตัว คือ ตุ๎ ตพฺพ ตเว ตุน ตฺวาน ตฺวา เป็นต้น อาเทศ มฺ นฺ ตัวสุดท้ายของ คมฺ ขนฺ หน ธาตุเป็นต้น เป็น นฺ บ้าง

คมฺ คติมฺหิ ในการไป ถึง (พึงไป)

กัมมะ อุ. อคจฺฉิยิตฺถ คจฺฉียติ คจฺฉิยิสฺสตีติ = **คนฺตพฺโพ, คมิตพฺพำ, คมนียำ**.

ทำตัวรูป = **คนฺตพฺโพ** = คมฺ + ตพฺพ + สิ (กัมมะ)

คนฺตพฺโพ	= ศัพท์เดิมคือ คมฺ คติมฺหิ ในการไป	
คมฺ	- เรียก คมฺ ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
คม	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
คม ตพฺพ	- ลง ตพฺพ ปัจจัย ในอรรถกัมมะ	= ภาวกมฺเมสุ ตพฺพานียา.
คม ตพฺพ	- เรียก ตพฺพ ปัจจัย ว่า กิจจะ	= เต กิจฺจา.
คม ตพฺพ	- ลง ตพฺพ ปัจจัย ใน ๓ กาล	= ณาทโย เตกาลิกา.
คน ตพฺพ	- เพราะ ตพฺพ อาเทศ มฺ เป็น นฺ	= คมขนหนาทีนำ ตุ๎ตพฺพาทีสุ น.
คนฺตพฺพ	- เรียก คนฺตพฺพ ว่า นาม	= จศัพท์ใน ตทฺธิตสมาสกิตกา ...
คนฺตพฺพ สิ	- ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
คนฺตพฺพ โอ	- อาเทศ สิ เป็น โอ	= โส.
คนฺตพฺโพ	- แยก ลบ รวม	
คนฺตพฺโพ	- สำเร็จรูปเป็น **คนฺตพฺโพ** พึงบรรลุ	

ทำตัวรูป = **มญฺญิตพฺพำ** = มน + ย + ตพฺพ + สิ (กัมมะ)

มญฺญิตพฺพำ	= ศัพท์เดิมคือ มน ญาเณ ในการรู้	
มน	- เรียก มน ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
มนฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
มนฺ ตพฺพ	- ลง ตพฺพ ปัจจัย ในอรรถกัมมะ	= ภาวกมฺเมสุ ตพฺพานียา.
มนฺ ตพฺพ	- เรียก ตพฺพ ปัจจัย ว่า กิจจะ	= เต กิจฺจา.
มนฺ ตพฺพ	- ลง ตพฺพ ปัจจัย ใน ๓ กาล	= ณาทโย เตกาลิกา.
มนฺ ย ตพฺพ	- ลง ย ปัจจัย เว้น กตฺตริ	= ทิวาทิโต โย วินาธิการโยควิภาคะ.
ม ญ ตพฺพ	- อาเทศ นฺย เป็น ญ	= ตสฺส จวคฺค...
มญฺญ ตพฺพ	- ซ้อน ญ	= ปร เทฺวภาโว จาเน.
มญฺญ อิ ตพฺพ	- ลง อิ อาคม	= ยถาคมมิกาโร.
มญฺญิตพฺพ	- แยก ลบ รวม	
มญฺญิตพฺพ	- เรียก มญฺญิตพฺพ ว่า นาม	= จศัพท์ใน ตทฺธิตสมาสกิตกา ...
มญฺญิตพฺพ สิ	- ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
มญฺญิตพฺพ อำ	- อาเทศ สิ เป็น อำ	= สึ.

มญฺญิตพฺพำ - แยก ลบ รวม
มญฺญิตพฺพำ - สำเร็จรูปเป็น **มญฺญิตพฺพำ** พึงรู้

ขนุ อวทารเณ ในการขุด เจาะ (พึงขุด)

กัมมะ อุ. อขญฺญิตฺถ ขญฺญติ ขญฺญิสฺสตีติ = **ขนฺตพฺพำ ขณิตพฺพำ ขณิตพฺพำ, ขณณียำ ขนนียำ.**

หน หึสาคตีสุ ในการเบียดเบียน และไป (พึงเบียดเบียน)

กัมมะ อุ. อหญฺญิตฺถ หญฺญเต หญฺญิสฺสเตติ = **หนฺตพฺพำ หนิตพฺพำ, หนนียำ.**

อาทิศัพท์

มน ญาเณ ในการรู้ (พึงรู้)

กัมมะ อุ. อมญฺญิตฺถ มญฺญเต มญฺญิสฺสเตติ = **มนฺตพฺโพ มนิตพฺโพ มญฺญิตพฺพำ, มญฺญนียำ.**
อาเทศ นฺย เป็น ญ = ตสฺส จวคฺค...

ปูช ปูชายำ ในการบูชา (พึงบูชา)

กัมมะ อุ. อปูชยิตฺถ ปูชียติ ปูชียิสฺสตีติ = **ปูเชตพฺโพ ปูชยิตพฺโพ, ปูชนียำ.**
ลง เณ ณย ปัจจัย = จุราทิโต เณณยา วินาธิการโยควิภาคะ.
ลบสระหน้า ปกติสระหลัง = สรโลโป ...

ทำตัวรูป = **ปูเชตพฺโพ** = ปูช + เณ + ตพฺพ + สิ (กัมมะ)

ปูเชตพฺโพ = ศัพท์เดิมคือ ปูช ปูชายำ ในการบูชา
ปูช - เรียก ปูช ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
ปูชฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
ปูชฺ ตพฺพ - ลง ตพฺพ ปัจจัย ในอรรถกัมมะ = ภาวกมฺเมสุ ตพฺพานียา.
ปูชฺ ตพฺพ - เรียก ตพฺพ ปัจจัย ว่า กิจจะ = เต กิจฺจา.
ปูชฺ ตพฺพ - ลง ตพฺพ ปัจจัย ใน ๓ กาล = ณาทโย เตกาลิกา.
ปูชฺ เณ ตพฺพ - ลง เณ ปัจจัย เว้น กตฺตริ = จุราทิโต เณณยา วินาธิการโยควิภาคะ.
ปูชฺ เณ ตพฺพ - เรียก เณ ว่าการิตะ = การิตำ วิย ณานุพนฺโธ.
ปูชฺ เอ ตพฺพ - ลบ ณ อนุพันธ์ = การิตานำ โณ โลปำ.
ปูเชตพฺพ - รวม ช เข้ากับสระ เอ หลัง = นเย ปรำ ยุตฺเต.
ปูเชตพฺพ - เรียก ปูเชตพฺพ ว่านาม = จศัพท์ใน ตทฺธิตสมาสกิตกา ...
ปูเชตพฺพ สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
ปูเชตพฺพ โอ - อาเทศ สิ เป็น โอ = โส.
ปูเชตพฺโพ - แยก ลบ รวม
ปูเชตพฺโพ - สำเร็จรูปเป็น **ปูเชตพฺโพ** พึงบูชา

ทำตัวรูป = **ปูชยิตพฺโพ** = ปูช + ณย + ตพฺพ + สิ (กัมมะ)

ปูเชตพฺโพ = ศัพท์เดิมคือ ปูช ปูชายำ ในการบูชา
ปูช - เรียก ปูช ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.

ปูชฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
ปูชฺ ตพฺพ - ลง ตพฺพ ปัจจัย ในอรรถกัมมะ = ภาวกมฺเมสุ ตพฺพานียา.
ปูชฺ ตพฺพ - เรียก ตพฺพ ปัจจัย ว่า กิจจะ = เต กิจฺจา.
ปูชฺ ตพฺพ - ลง ตพฺพ ปัจจัย ใน ๓ กาล = ณาทโย เตกาลิกา.
ปูชฺ ณย ตพฺพ - ลง ณย ปัจจัย เว้น กตฺตริ = จุราทิโต เณณยา วินาธิการโยควิภาคะ.
ปูชฺ ณย ตพฺพ - เรียก เณ ว่าการิตะ = การิตํ วิย ณานุพนฺโธ.
ปูชฺ อย ตพฺพ - ลบ ณ อนุพันธ์ = การิตานํ โณ โลปิ.
ปูชย ตพฺพ - รวม ชฺ เข้ากับสระ อ หลัง = นเย ปรํ ยุตฺเต.
ปูชย อิ ตพฺพ - ลง อิ อาคม = ยถาคมมิกาโร.
ปูชยิตพฺพ - แยก ลบ รวม
ปูชยิตพฺพ - เรียก ปูชยิตพฺพ ว่านาม = จศัพท์ใน ตทฺธิตสมาสกิตกา ...
ปูชยิตพฺพ สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
ปูชยิตพฺพ โอ - อาเทศ สิ เป็น โอ = โส.
ปูชยิตพฺโพ - แยก ลบ รวม
ปูชยิตพฺโพ - สำเร็จรูปเป็น **ปูชยิตพฺโพ** พึงบูชา

ทำตัวรูป = **ปูชนีโย** = ปูช + อนีย + สิ (กัมมะ)

ปูชนีโย = ศัพท์เดิมคือ ปูช ปูชายํ ในการบูชา
ปูช - เรียก ปูช ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
ปูชฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
ปูชฺ อนีย - ลง อนีย ปัจจัย ในอรรถกัมมะ = ภาวกมฺเมสุ ตพฺพานียา.
ปูชฺ อนีย - เรียก อนีย ปัจจัย ว่า กิจจะ = เต กิจฺจา.
ปูชฺ อนีย - ลง อนีย ปัจจัย ใน ๓ กาล = ณาทโย เตกาลิกา.
ปูชนีย - แยก ลบ รวม
ปูชนีย - เรียก ปูชนีย ว่านาม = จศัพท์ใน ตทฺธิตสมาสกิตกา ...
ปูชนีย สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
ปูชนีย โอ - อาเทศ สิ เป็น โอ = โส.
ปูชนีโย - แยก ลบ รวม
ปูชนีโย - สำเร็จรูปเป็น **ปูชนีโย** พึงบูชา

ตพฺพานียา โยควิภาคะ

ลง ตพฺพ อนีย ปัจจัย แม้ในอรรถกัตตุและกรณะ = ตพฺพานียา ทฺวิธาโยควิภาคะ

ยา ปาปุณเน ในการไป ถึง บรรลุ (นิปุพพะ แปลว่า อันออกไป)

กัตตุ อุ. นิยฺยาตีติ = **นิยฺยานีโก** (มคฺโค). มรรคอันออกไป (นิยฺยานิโก มจร.)
แยก ลบ ทีฆะ รวม, (อาเทศ ย เป็น ก = กฺวจิ ธาตุ...)

คมุ คติมฺหิ ในการไป ถึง (อันถึง)

กัตตุ อุ. คจฺฉนฺตีติ = **คมนียา** (โภคา). ทรัพย์ทั้งหลายอันถึง

นหา โสเจ ในการชำระ อาบ ล้าง สระ ซัก ความสะอาด (เครื่องชำระ)

กรณะ อุ. นหายติ เอเตนาติ = **นหานีย์** จุณฺณ์. จุณอันเป็นเครื่องชำระ

๕๕๒. ณฺโย จ. (๒ บท, ปัจจยวิธิสูตร)

ลง ณฺย ปัจจัย ในอรรถภาวะและกัมมะ

จศัพท์ มีอรรถอวุตตสมุจจยะ รวมเอาการลง เตยฺย ปัจจัย

๕๕๓. การิตำ วิย ณานุพนฺโธ. (๓ บท, สัญญังคปริภาสาสูตร)

พึงทราบว่า ณ อนุพันธปัจจัย เหมือนกับ การิตะ ปัจจัย

พึงทราบว่า อักษรที่เป็นอนุพันธ์ มี ณ เป็นต้น จะไม่ถูกประกอบไว้ในอุทาหรณ์

กร กรเณ ในการกระทำ (พึงกระทำ)

กัมมะ อุ. กตฺตพฺพำ (ตพฺพ) = **การิยำ** (ณฺย)

ทำตัวรูป = **การิยำ** = กร + ณฺย + สิ (กัมมะ)

การิยำ	= ศัพท์เดิมคือ กร กรเณ ในการกระทำ	
กร	- เรียก กร ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
กรฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
กรฺ ณฺย	- ลง ณฺย ปัจจัย ในอรรถภาวและกัมมะ	= ณฺโย จ.
กรฺ ณฺย	- เรียก ณฺย ปัจจัย ว่า กิจจะ	= เต กิจฺจา.
กรฺ ณฺย	- ลง ณฺย ปัจจัย ใน ๓ กาล	= ณาทโย เตกาลิกา.
กรฺ ณฺย	- เรียก ณฺย ปัจจัย ว่าการิตะ	= การิตำ วิย ณานุพนฺโธ.
กรฺ ย	- ลบ ณฺ ของการิตะ	= การิตานำ โณ โลปำ.
การฺ ย	- วุทธิ อ เป็น อา	= อสโยคนฺตสฺส วุทฺธิ การิเต.
การฺ อิ ย	- ลง อิ อาคม	= ยถาคมมิกาโร.
การิย	- รวม รฺ เข้ากับสระ อิ หลัง	= นเย ปรำ ยุตฺเต.
การิย	- เรียก การิย ว่านาม	= จศัพท์ใน ตทฺธิตสมาสกิตกา ...
การิย สิ	- ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
การิย อำ	- อาเทศ สิ เป็น อำ	= สึ.
การิยำ	- แยก ลบ รวม	
การิยำ	- สำเร็จรูปเป็น **การิยำ** พึงกระทำ	

หร หรเณ ในการนำไป (พึงนำไป)

กัมมะ อุ. อหรียิตฺถ หรียติ หรียิสฺสตีติ = **หริตพฺพำ, หาริยำ**.

ภร ภรเณ ในการเลี้ยง (พึงเลี้ยง)

กัมมะ อุ. ภริตพฺพำ = **ภาริยำ**.

วุทธิ อ เป็น อา = อสโยคนฺตสฺส วุทฺธิ การิเต.

ลง อิ อาคม = ยถาคมมิกาโร.

ลภ ลาเภ ในการได้ (พึงได้)

กัมมะ อุ. ลภิตพฺพำ = **ลพฺภำ**.

อาเทศ ภฺย เป็น ภ = ยวตำ ตลนทการานำ พฺยญฺชนานิ จลญชการตฺตำ.

ซ้อน พฺ = วคฺเค โฆสาโฆสานำ ตติยปจฺมา.

ทำตัวรูป = ลพฺภำ = ลภ + ณฺย + สิ (กัมมะ)

ลพฺภำ	= ศัพท์เดิมคือ ลภ ลาเภ ในการได้	
ลภ	- เรียก ลภ ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
ลภฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
ลภฺ ณฺย	- ลง ณฺย ปัจจัย ในอรรถภาวและกัมมะ	= ณฺโย จ.
ลภฺ ณฺย	- เรียก ณฺย ปัจจัย ว่า กิจจะ	= เต กิจฺจา.
ลภฺ ณฺย	- ลง ณฺย ปัจจัย ใน ๓ กาล	= ณาทโย เตกาลิกา.
ลภฺ ณฺย	- เรียก ณฺย ปัจจัย ว่าการิตะ	= การิตำ วิย ณานุพนฺโธ.
ลภฺ ย	- ลบ ณฺ ของการิตะ	= การิตานำ โณ โลปำ.
ล ภ	- อาเทศ ภฺย เป็น ภ	= การศัพท์ใน ยวตำ ตลนทการานำ ...
ลพฺภ	- ซ้อน พฺ	= วคฺเค โฆสาโฆสานำ ตติยปจฺมา.
ลพฺภ	- เรียก ลพฺภ ว่านาม	= จศัพท์ใน ตทฺธิตสมาสกิตกา ...
ลพฺภ สิ	- ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
ลพฺภ อำ	- อาเทศ สิ เป็น อำ	= สึ.
ลพฺภำ	- แยก ลบ รวม	
ลพฺภำ	- สำเร็จรูปเป็น **ลพฺภำ** พึงได้	

สาส อนุสิฏฺจิมฺหิ ในการสอน สั่งสอน พร่ำสอน (พึงสอน)

กัมมะ อุ. สาสิตพฺโพ = **สิสฺโส**. สิษย์ (อันเขา) พึงสั่งสอน

อาเทศ อา เป็น อิ = กฺวจิ ธาตุ...

ทำตัวรูป = สิสฺโส = สาส + ณฺย + สิ (กัมมะ)

สิสฺโส	= ศัพท์เดิมคือ สาส อนุสิฏฺจิมฺหิ ในการสอน	
สาส	- เรียก สาส ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
สาสฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
สาสฺ ณฺย	- ลง ณฺย ปัจจัย ในอรรถภาวและกัมมะ	= ณฺโย จ.
สาสฺ ณฺย	- เรียก ณฺย ปัจจัย ว่า กิจจะ	= เต กิจฺจา.
สาสฺ ณฺย	- ลง ณฺย ปัจจัย ใน ๓ กาล	= ณาทโย เตกาลิกา.
สาสฺ ณฺย	- เรียก ณฺย ปัจจัย ว่าการิตะ	= การิตำ วิย ณานุพนฺโธ.
สาสฺ ย	- ลบ ณฺ ของการิตะ	= การิตานำ โณ โลปำ.
สา ส	- อาเทศ สฺย เป็น ส	= การศัพท์ใน ยวตำ ตลนทการานำ ...
สิ ส	- อาเทศ อา เป็น อิ	= กฺวจิ ธาตุ...

สิสฺส - ซ้อน ส = ปร เทฺวภาโว จาเน.
สิสฺส - เรียก สิสฺส ว่านาม = จศัพท์ใน ตทฺธิตสมาสกิตกา ...
สิสฺส สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
สิสฺส โอ - อาเทศ สิ เป็น โอ = โส.
สิสฺโส - แยก ลบ รวม
สิสฺโส - สำเร็จรูปเป็น **สิสฺโส** พึงได้

๕๕๔. กคา จชานำ. (๒ บท, อาเทสวิธิสูตร)

เพราะ ณ อนุพันธปัจจัย อาเทศ จฺ สุดท้ายธาตุเป็น กฺ,
และอาเทศ ชฺ สุดท้ายธาตุเป็น คฺ

วจ วิยตฺติยำ วาจายำ ในการพูดชัดเจน กล่าว (ควรกล่าว)

กัมมะ อุ. วจนียำ = **วากฺยำ**.

ทำตัวรูป = **วากฺยำ** = วจ + ณฺย + สิ (กัมมะ)

วากฺยำ = ศัพท์เดิมคือ วจ วิยตฺติยำ วาจายำ ในการพูดชัดเจน
วจ - เรียก วจ ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
วจฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
วจฺ ณฺย - ลง ณฺย ปัจจัย ในอรรถภาวะและกัมมะ = ณฺโย จ.
วจฺ ณฺย - เรียก ณฺย ปัจจัย ว่า กิจจะ = เต กิจฺจา.
วจฺ ณฺย - ลง ณฺย ปัจจัย ใน ๓ กาล = ณาทโย เตกาลิกา.
วจฺ ณฺย - เรียก ณฺย ปัจจัย ว่าการิตะ = การิตำ วิย ณานุพนฺโธ.
วจฺ ย - ลบ ณฺ ของการิตะ = การิตานำ โณ โลปำ.
วาจฺ ย - วุทธิ อ เป็น อา บ้าง = อสโยคนฺตสฺส วุทฺธิ การิเต.
วากฺ ย - อาเทศ จฺ เป็น กฺ = กคา จชานำ.
วากฺย - เรียก วากฺย ว่านาม = จศัพท์ใน ตทฺธิตสมาสกิตกา ...
วากฺย สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
วากฺย อำ - อาเทศ สิ เป็น อำ = สึ.
วากฺยำ - แยก ลบ รวม
วากฺยำ - สำเร็จรูปเป็น **วากฺยำ** พึงกล่าว

ภช เสวายำ ในการคบหา เสพ (ควรเสพ)

กัมมะ อุ. ภชนียำ = **ภาคฺยำ**. อาเทศ ชฺ เป็น คฺ = กคา จชานำ.

จิ จเย ในการสั่งสม สะสม (ควรสั่งสม), วิ-นิ ปุพพะ แปลว่า ตัดสิน วินิจฉัย

กัมมะ อุ. อจียิตฺถ จียติ จียิสฺสตีติ = **เจตพฺพำ, เจยฺยำ**.
วิ-นิ อุ. วินิจฺฉียิตฺถ วินิจฺฉียติ วินิจฺฉียิสฺสตีติ = **วินิจฺฉิตพฺพำ, วินิจฺฉนียำ, วินิจฺเฉยฺยำ.**
นา อุ. วินิจฺฉียิตฺถ วินิจฺฉียติ วินิจฺฉียิสฺสตีติ = **วินิจฺฉินิตพฺพำ, วินิจฺฉินนียำ.**

ทำตัวรูป = เจยฺยำ = จิ + ณฺย + สิ (กัมมะ)

เจยฺยำ = ศัพท์เดิมคือ จิ จเย ในการสั่งสม
จิ - เรียก จิ ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
จิ ณฺย - ลง ณฺย ปัจจัย ในอรรถภาวะและกัมมะ = ณฺโย จ.
จิ ณฺย - เรียก ณฺย ปัจจัย ว่า กิจจะ = เต กิจฺจา.
จิ ณฺย - ลง ณฺย ปัจจัย ใน ๓ กาล = ณาทโย เตกาลิกา.
จิ ณฺย - เรียก ณฺย ปัจจัย ว่าการิตะ = การิตำ วิย ณานุพนฺโธ.
จิ ย - ลบ ณ ของการิตะ = การิตานำ โณ โลปำ.
เจ ย - วุทธิ อิ เป็น เอ บ้าง = อสฺโยคนฺตสฺส วุทฺธิ การิเต.
เจยฺย - ซ้อน ย = ปร เทฺวภาโว จาเน.
เจยฺย - เรียก เจยฺย ว่านาม = จศัพท์ใน ตทฺธิตสมาสกิตกา ...
เจยฺย สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
เจยฺย อำ - อาเทศ สิ เป็น อำ = สึ.
เจยฺยำ - แยก ลบ รวม
เจยฺยำ - สำเร็จรูปเป็น **เจยฺยำ** พึงสั่งสม

ทำตัวรูป = วินิจฺเฉยฺยำ = วิ นิ + จิ + ณฺย + สิ (กัมมะ)

วินิจฺเฉยฺยำ = ศัพท์เดิมคือ วินิปุพฺพ จิ จเย ในการตัดสิน
วินิ จิ - เรียก จิ ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
วินิ จิ ณฺย - ลง ณฺย ปัจจัย ในอรรถภาวะและกัมมะ = ณฺโย จ.
วินิ จิ ณฺย - เรียก ณฺย ปัจจัย ว่า กิจจะ = เต กิจฺจา.
วินิ จิ ณฺย - ลง ณฺย ปัจจัย ใน ๓ กาล = ณาทโย เตกาลิกา.
วินิ จิ ณฺย - เรียก ณฺย ปัจจัย ว่าการิตะ = การิตำ วิย ณานุพนฺโธ.
วินิ จิ ย - ลบ ณ ของการิตะ = การิตานำ โณ โลปำ.
วินิ เจ ย - วุทธิ อิ เป็น เอ บ้าง = อสฺโยคนฺตสฺส วุทฺธิ การิเต.
วินิ เฉ ย - อาเทศ จ ของ จิ เป็น ฉ = จศัพท์ใน โท ธสฺส จ.
วินิจฺเฉ ย - ซ้อน จ = วคฺเค โฆสาโฆสานำ ตติย ปฐมา.
วินิจฺเฉยฺย - ซ้อน ย = ปร เทฺวภาโว จาเน.
วินิจฺเฉยฺย - เรียก วินิจฺเฉยฺย ว่านาม = จศัพท์ใน ตทฺธิตสมาสกิตกา ...
วินิจฺเฉยฺย สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
วินิจฺเฉยฺย อำ - อาเทศ สิ เป็น อำ = สึ.
วินิจฺเฉยฺยำ - แยก ลบ รวม
วินิจฺเฉยฺยำ - สำเร็จรูปเป็น **วินิจฺเฉยฺยำ** พึงตัดสิน

ทำตัวรูป = วินิจฺฉินิตพฺพำ = วิ นิ + จิ + นา + ตพฺพ + สิ (กัมมะ)

วินิจฺฉินิตพฺพำ = ศัพท์เดิมคือ วินิปุพฺพ จิ จเย ในการตัดสิน
วินิ จิ - เรียก จิ ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
วินิ จิ ตพฺพ - ลง ตพฺพ ปัจจัย ในอรรถภาวะและกัมมะ = ภาวกมฺเมสุ ตพฺพานียา.

วินิ จิ ตพฺพ - เรียก ตพฺพ ปัจจัย ว่า กิจจะ = เต กิจฺจา.
วินิ จิ ตพฺพ - ลง ตพฺพ ปัจจัย ใน ๓ กาล = ณาทโย เตกาลิกา.
วินิ จิ นา ตพฺพ - ลง นา ปัจจัย เว้น กตฺตริ = กิยาทิโต นา วินาธิการโยควิภาคะ.
วินิ ฉิ นา ตพฺพ - อาเทศ จฺ ของ จิ เป็น ฉฺ = จศัพท์ใน โท ธสฺส จ.
วินิจฺฉิ นา อิ ตพฺพ - ซ้อน จฺ = วคฺเค โฆสาโฆสานํ ตติย ปฐมา.
วินิ ฉิ นา อิ ตพฺพ - ลง อิ อาคม = ยถาคมมิกาโร.
วินิจฺฉินิตพฺพ - แยก ลบ รวม
วินิจฺฉินิตพฺพ - เรียก วินิจฺฉินิตพฺพ ว่านาม = จศัพท์ใน ตทฺธิตสมาสกิตกา ...
วินิจฺฉินิตพฺพ สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
วินิจฺฉินิตพฺพ อํ - อาเทศ สิ เป็น อํ = สึ.
วินิจฺฉินิตพฺพํ - แยก ลบ รวม
วินิจฺฉินิตพฺพํ - สำเร็จรูปเป็น **วินิจฺฉินิตพฺพํ** พึงตัดสิน

นี ปาปเณ ในการนำไป ให้ถึง (ควรนำไป)

กัมมะ อุ. อนียิตฺถ นียติ นียิสฺสตีติ = **เนยฺโย เนยฺยา เนยฺยํ, เนตพฺพํ.**

๕๕๕. ภูโตพฺพ. (๒ บท, อาเทสวิธิสูตร)

หลังจาก ภู ธาตุ อาเทศ ณฺย ปัจจัย กับสระสุดท้ายธาตุ เป็น อพฺพ
(อาเทศ อู ของ ภู กับ ณฺย เป็น อพฺพ)

ภู สตฺตายํ ในความมี ความเป็น (พึงเป็น)

ภาวะ อุ. ภวิตพฺโพ = **ภพฺโพ ภพฺพา ภพฺพํ.**

ทำตัวรูป = **ภพฺโพ** = ภู + ณฺย + สิ (ภาวะ)

ภพฺโพ = ศัพท์เดิมคือ ภู สตฺตายํ ในความมี ความเป็น
ภู - เรียก ภู ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
ภู ณฺย - ลง ณฺย ปัจจัย ในอรรถภาวะ = ณฺโย จ.
ภู ณฺย - เรียก ณฺย ปัจจัย ว่า กิจจะ = เต กิจฺจา.
ภู ณฺย - ลง ณฺย ปัจจัย ใน ๓ กาล = ณาทโย เตกาลิกา.
ภพฺพ - อาเทศ อู กับ ณฺย เป็น อพฺพ = ภูโตพฺพ.
ภพฺพ - เรียก ภพฺพ ว่านาม = จศัพท์ใน ตทฺธิตสมาสกิตกา ...
ภพฺพ สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
ภพฺพ โอ - อาเทศ สิ เป็น โอ = โส.
ภพฺโพ - แยก ลบ รวม
ภพฺโพ - สำเร็จรูปเป็น **ภพฺโพ** พึงเป็น

๕๕๖. วท-มท-คมุ-ยุช-ครหาการาทีหิ ชุช-มุม-คฺค-ยฺเหยฺยา คาโร วา. (๔ บท, อาเทสวิธิสูตร)

หลังจาก วท มท คมุ ยุช ครห และ อาการันตธาตุ เป็นต้น อาเทศ ณฺย ปัจจัย กับพยัญชนะสุดท้ายธาตุ เป็น ชฺช มฺม คฺค ยฺห เอยฺย บ้าง, และอาเทศ คร เป็น คาร

วิธีของสูตรนี้

๑.	หลังจาก วท มท อาเทศ **ทฺ+ณฺย**	เป็น	ชฺช	อุ. วชฺชํ, มชฺชํ
๒.	หลังจาก คมุ อาเทศ **มฺ+ณฺย**	เป็น	มฺม	อุ. คมฺมํ
๓.	หลังจาก ยุช อาเทศ **ชฺ+ณฺย**	เป็น	คฺค	อุ. โยคฺคํ
๔.	หลังจาก ครห อาเทศ **หฺ+ณฺย**	เป็น	ยฺห	
	และอาเทศ **คร**	เป็น	คาร	อุ. คารยฺโห
๕.	หลังจากอาการันตธาตุ อาเทศ **อา+ณฺย**	เป็น	เอยฺย	อุ. เทยฺยํ, เหยฺยํ, เปยฺยํ

วาศัพท์ในสูตรนี้ มีอรรถวัตถิตวิภาสา ให้ทำตามสมควรแก่พระพุทธพจน์

วท วิยตฺติยํ วาจายํ ในการพูดชัดเจน (พึงกล่าว)

กัมมะ อุ. อวชฺชิตฺถ วชฺชติ วชฺชิสฺสตีติ = **วชฺชํ, วทนียํ**. (รัสสะ = กฺวจิ ธาตุ...)

ทำตัวรูป = **วชฺชํ** = วท + ณฺย + สิ (ภาวะ กัมมะ)

วชฺชํ = ศัพท์เดิมคือ วท วิยตฺติยํ วาจายํ ในการกล่าว

วท	- เรียก วท ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
วทฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
วทฺ ณฺย	- ลง ณฺย ปัจจัย ในอรรถภาวะและกัมมะ	= ณฺโย จ.
วทฺ ณฺย	- เรียก ณฺย ปัจจัย ว่า กิจจะ	= เต กิจฺจา.
วทฺ ณฺย	- ลง ณฺย ปัจจัย ใน ๓ กาล	= ณาทโย เตกาลิกา.
วชฺช	- อาเทศ ทฺ กับ ณฺย เป็น ชฺช	= วทมทคมุยุชครหาการาทีหิ ชฺช...
วชฺช	- เรียก วชฺช ว่านาม	= จศัพท์ใน ตทฺธิตสมาสกิตกา ...
วชฺช สิ	- ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
วชฺช อํ	- อาเทศ สิ เป็น อํ	= สึ.
วชฺชํ	- แยก ลบ รวม	
วชฺชํ	- สำเร็จรูปเป็น **วชฺชํ** พึงกล่าว	
	มชฺชํ พึงมัวเมา ก็ทำรูปเหมือนกัน	

มท อุมฺมาเท ในการเมา (เครื่องเมา)

กรณะ อุ. อมชฺชิตฺถ มชฺชเต มชฺชิสฺสติ เอเตนาติ = **มชฺชํ, มทนียํ**.
ลง ณฺย ปัจจัย ในอรรถกรณะ = มทศัพท์ในสูตรนี้

คมุ คติมฺหิ ในการไป (พึงไป)

กัมมะ อุ. คนฺตพฺพํ = **คมฺมํ**.

ยุช โยเค ในการประกอบ (พึงประกอบ)

กัมมะ อุ. อยุชฺชิตฺถ ยุชฺชเต ยุชฺชิสฺสตีติ = **โยคฺคํ, นิโยชฺโช**.

ทำตัวรูป = **นิโยชฺโช** = นิ + ยุช + ณฺย + สิ (กัมมะ)

นิโยชฺโช = ศัพท์เดิมคือ นิปุพฺพ ยุช โยเค ในการประกอบ

นิ ยุช	- เรียก ยุช ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
นิ ยุชฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
นิ ยุชฺ ณฺย	- ลง ณฺย ปัจจัย ในอรรถภาวะและกัมมะ	= ณฺโย จ.
นิ ยุชฺ ณฺย	- เรียก ณฺย ปัจจัย ว่า กิจจะ	= เต กิจฺจา.
นิ ยุชฺ ณฺย	- ลง ณฺย ปัจจัย ใน ๓ กาล	= ณาทโย เตกาลิกา.
นิ ยุชฺ ณฺย	- เรียก ณฺย ปัจจัย ว่าการิตะ	= การิตํ วิย ณานุพนฺโธ.
นิ ยุชฺ ย	- ลบ ณฺ ของการิตะ	= การิตานํ โณ โลปิ.
นิ ยุ ช	- อาเทศ ชฺย เป็น ช	= การศัพท์ในสูตร ยวตๆ ตลนทการานำ ...
นิ โย ช	- วุทธิ อุ เป็น โอ	= อสโยคนฺตสฺส วุทฺธิ การิเต.
นิ โยชฺช	- ซ้อน ชฺ	= ปร เทฺวภาโว จาเน.
นิโยชฺช	- เรียก นิโยชฺช ว่านาม	= จศัพท์ใน ตทฺธิตสมาสกิตกา ...
นิโยชฺช สิ	- ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
นิโยชฺช โอ	- อาเทศ สิ เป็น โอ	= โส.
นิโยชฺโช	- แยก ลบ รวม	
นิโยชฺโช	- สำเร็จรูปเป็น **นิโยชฺโช** พึงประกอบ	

ครห นินฺทายำ ในการนินทา (พึงนินทา)

กัมมะ อุ. อครยฺหิตฺถ ครหียติ ครหียิสฺสตีติ = **คารยฺโห คารยฺหา คารยฺหำ, ครหณียำ**.

ทำตัวรูป = **คารยฺโห** = ครห + ณฺย + สิ (กัมมะ)

คารยฺโห = ศัพท์เดิมคือ ครห นินฺทายำ ในการนินทา

ครห	- เรียก ครห ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
ครหฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
ครหฺ ณฺย	- ลง ณฺย ปัจจัย ในอรรถภาวะและกัมมะ	= ณฺโย จ.
ครหฺ ณฺย	- เรียก ณฺย ปัจจัย ว่า กิจจะ	= เต กิจฺจา.
ครหฺ ณฺย	- ลง ณฺย ปัจจัย ใน ๓ กาล	= ณาทโย เตกาลิกา.
ครยฺห	- อาเทศ หฺ กับ ณฺย เป็น ยฺห, และ	
คารยฺห	- อาเทศ ครย เป็น คาร	= วทมทคมุยุชครหาการาทีหิ ชฺช...
คารยฺห	- เรียก คารยฺห ว่านาม	= จศัพท์ใน ตทฺธิตสมาสกิตกา ...
คารยฺห สิ	- ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
คารยฺห โอ	- อาเทศ สิ เป็น โอ	= โส.
คารยฺโห	- แยก ลบ รวม	
คารยฺโห	- สำเร็จรูปเป็น **คารยฺโห** พึงนินทา	

อาทิศัพท์

อาทิศัพท์ในสูตรนี้ รวมเอาธาตุที่มี **ท ม ช ห** อักษรอยู่สุดท้าย

คท วิยตฺติยํ วาจายํ ในการพูดชัดเจน (พึงกล่าว)

กัมมะ อุ. คชฺชเต คทนียํ วา = **คชฺชํ**.

ปท คติมฺหิ ในการไป (พึงไป)

กัมมะ อุ. ปชฺชนียํ วา = **ปชฺชํ** (คาถา).

ขาท ภกฺขเณ ในการกิน (พึงกิน)

กัมมะ อุ. ขชฺชเตติ = **ขชฺชํ, ขาทนียํ**.

ทมุ ทมเน ในการฝึก ข่ม อบรม (พึงข่ม)

กัมมะ อุ. อทมฺมิตฺถ ทมฺมเต ทมียิสฺสตีติ = **ทมฺโม, ทมนีโย**.

ภุช ปาลนพฺยวหรเณสุ ในการรักษา และกิน (พึงกิน)

กัมมะ อุ. อภุชฺชิตฺถ ภุชฺชติ ภุชฺชิสฺสตีติ = **โภคฺคํ, โภชฺชํ**.
อาเทศ ชฺย เป็น ช = การศัพท์ในสูตร ยวตๆ ตลนทการานๆ ...

ภุช ปาลนพฺยวหรเณสุ ในการรักษา และกิน (พึงกิน)

กัมมะ อุ. อภุชฺชิตฺถ ภุชฺชติ ภุชฺชิสฺสตีติ = **โภคฺคํ, โภชฺชํ**.

คห อุปาทาเน ในการถือเอา (พึงถือเอา)

กัมมะ อุ. คเหตพฺพๆ = **คยฺหๆ**.

อาการันตธาตุ

ทา ทาเน ในการให้ (พึงให้)

กัมมะ อุ. อทียิตฺถ ทียติ ทียิสฺสตีติ = **เทยฺยๆ, ทาตพฺพๆ, ทานียๆ**.
อาเทศ อา กับ ณฺย เป็น เอยฺย = วทมทคมฺยุชฺ...
เพราะสระหลัง ลบสระหน้า = สรา สเร โลปๆ.
ทีฆะสระหลัง = ทีฆๆ.

ปา ปาเน ในการดื่ม (พึงดื่ม)

กัมมะ อุ. อปียิตฺถ ปียติ ปียิสฺสตีติ = **เปยฺยๆ, ปาตพฺพๆ, ปานียๆ**.

หา จาเค ในการสละ (พึงสละ)

กัมมะ อุ. อหียิตฺถ หียติ หียิสฺสตีติ = **เหยฺยๆ, หาตพฺพๆ, หานียๆ**.

มา มาเน ในการนับ ชั่ง ตวง วัด (พึงนับ)

กัมมะ อุ. อมียิตฺถ มียติ มียิสฺสตีติ = **เมยฺยๆ, มาตพฺพๆ, มินิตพฺพๆ, เมตพฺพๆ**.
ลง นา ปัจจัย เว้น กตฺตริ ที่ตามมา = กิยาทิโต นา วินาธิการโยควิภาคะ.
อาเทศ อา ของ มา เป็น อิ = กฺวจิ ธาตุ...

ลง อิ อาคม = ยถาคมมิกาโร.

ญา อวโพธเน ในการรู้ (พึงรู้)

กัมมะ อุ. อญฺญายิตฺถ ญายติ ญายิสฺสตีติ = **เญยฺยํ, ญาตพฺพํ, ญาเตยฺยํ, ชานิตพฺพํ, วิชานนียํ.**
อาเทศ ญา เป็น ชา = ญาสฺส ชาชนา.
ลง นา ปัจจัย เว้น กตฺตริ ที่ตามมา = กิยาทิโต นา วินาธิการโยควิภาคะ.

ขฺยา ปกถเน ในการกล่าว (พึงกล่าว), สงฺขฺยาปุพฺพ (พึงนับ)

กัมมะ อุ. สงฺขฺยาตพฺพํ = **สงฺเขยฺยยฺยํ.**

๕๕๗. กรมฺหา ริจฺจ. (๒ บท, ปัจจยวิธิสูตร)

หลังจาก กร ธาตุ ลง ริจฺจ ปัจจัย ในอรรถภาวะและกัมมะ

๕๕๘. รมฺหิ รนฺโต ราทิ โน. (๔ บท, โลปวิธิสูตร)

เพราะปัจจัยที่มี ร อนุพันธ์ ลบพยัญชนะสุดท้ายธาตุ และ ร อนุพันธ์เป็นต้น

คำว่า “รนฺโต” เป็น ร อาคมในสนธิ

กร กรเณ ในการกระทำ (พึงกระทำ)

กัมมะ อุ. กตฺตพฺพํ = **กิจฺจ.**

ภร ภรเณ ในการเลี้ยง (พึงเลี้ยง)

กัมมะ อุ. ภรียตีติ = **ภจฺโจ.**
หลังจาก ภร ธาตุเป็นต้น ลง ริจฺจ ปัจจัย = ริจฺจ โยควิภาคะ
ลบสระ อิ หลัง = กฺวจิ ธาตุ...

อิ คติมฺหิ ในการไป (พึงไป), ปติปุพฺพ (พึงมุ่งถึง พึงเจาะจง)

กัมมะ อุ. ปติ เอตพฺโพ = **ปฏิจฺโจ.**
อาเทศ ปติ เป็น ปฏิ = กฺวจิ ปฏิ ปติสฺส.
ลบ อิ ที่ ปฏิ = สรโลโป...
ลบ อิ ที่ อิจฺจ = กฺวจิ ธาตุ...

ทำตัวรูป = กิจฺจ = กร + ริจฺจ + สิ (ภาวะและกัมมะ)

กิจฺจ	= ศัพท์เดิมคือ กร กรเณ ในการกระทำ	
กร	- เรียก กร ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
กรฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
กรฺ ริจฺจ	- ลง ริจฺจ ปัจจัย ในอรรถภาวะและกัมมะ	= กรมฺหา ริจฺจ.
กรฺ ริจฺจ	- เรียก ริจฺจ ปัจจัย ว่า กิจจะ	= เต กิจฺจา.
กรฺ ริจฺจ	- ลง ริจฺจ ปัจจัย ใน ๓ กาล	= ณาทโย เตกาลิกา.
ก อิจฺจ	- ลบ ร สุดท้ายธาตุ และ ร อนุพันธ์	= รมฺหิ รนฺโต ราทิ โน.
กิจฺจ	- แยก ลบ รวม	

กิจฺจ - เรียก กิจฺจ ว่านาม = จศัพท์ใน ตทฺธิตสมาสกิตกา ...
กิจฺจ สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
กิจฺจ อำ - อาเทศ สิ เป็น อำ = สึ.
กิจฺจำ - แยก ลบ รวม
กิจฺจำ - สำเร็จรูปเป็น **กิจฺจำ** พึงกระทำ

ทำตัวรูป = ภจฺโจ = ภร + ริจฺจ + สิ (ภาวะและกัมมะ)

ภจฺโจ = ศัพท์เดิมคือ ภร ภรเณ ในการเลี้ยง
ภร - เรียก ภร ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
ภรฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
ภรฺ ริจฺจ - ลง ริจฺจ ปัจจัย ในอรรถภาวะและกัมมะ = ริจฺจ ทฺวิธาโยควิภาคะ ใน กรมฺหา ริจฺจ.
ภรฺ ริจฺจ - เรียก ริจฺจ ปัจจัย ว่า กิจจะ = เต กิจฺจา.
ภรฺ ริจฺจ - ลง ริจฺจ ปัจจัย ใน ๓ กาล = ณาทโย เตกาลิกา.
ภ อิจฺจ - ลบ รฺ สุดท้ายธาตุ และ รฺ อนุพันธ์ = รมฺหิ รนฺโต ราทิ โน.
ภจฺจ - ลบสระ อิ หลัง = กฺวจิ ธาตุ...
ภจฺจ - เรียก ภจฺจ ว่านาม = จศัพท์ใน ตทฺธิตสมาสกิตกา ...
ภจฺจ สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
ภจฺจ โอ - อาเทศ สิ เป็น โอ = โส.
ภจฺโจ - แยก ลบ รวม
ภจฺโจ - สำเร็จรูปเป็น **ภจฺโจ** พึงเลี้ยง

ทำตัวรูป = ปฏิจฺโจ = ปติ + อิ + ริจฺจ + สิ (ภาวะและกัมมะ)

ปฏิจฺโจ = ศัพท์เดิมคือ ปติปุพฺพ อิ คติมฺหิ ในการเจาะจง
ปติ อิ - เรียก อิ ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
ปติ อิ ริจฺจ - ลง ริจฺจ ปัจจัย ในอรรถภาวะและกัมมะ = ริจฺจ ทฺวิธาโยควิภาคะ ใน กรมฺหา ริจฺจ.
ปติ อิ ริจฺจ - เรียก ริจฺจ ปัจจัย ว่า กิจจะ = เต กิจฺจา.
ปติ อิ ริจฺจ - ลง ริจฺจ ปัจจัย ใน ๓ กาล = ณาทโย เตกาลิกา.
ปติ อิ อิจฺจ - ลบ รฺ อนุพันธ์ = รมฺหิ รนฺโต ราทิ โน.
ปฏิ อิ อิจฺจ - อาเทศ ปติ เป็น ปฏิ = กฺวจิ ปฏิ ปติสฺส.
ปฏฺ อิ อิ อิจฺจ - แยก ฏฺ ออกจาก อิ = ปุพฺพมโธฐิต...
ปฏฺ อิ อิจฺจ - ลบสระ อิ หน้า ปกติสระ อิ หลัง = สรโลโป มาเทส...
ปฏฺ อิ จฺจ - ลบสระ อิ หลัง = กฺวจิ ธาตุ...
ปฏิจฺจ - รวม ฏฺ เข้ากับสระ อิ หลัง = นเย ปรำ ยุตฺเต.
ปฏิจฺจ - เรียก ปฏิจฺจ ว่านาม = จศัพท์ใน ตทฺธิตสมาสกิตกา ...
ปฏิจฺจ สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
ปฏิจฺจ โอ - อาเทศ สิ เป็น โอ = โส.
ปฏิจฺโจ - แยก ลบ รวม
ปฏิจฺโจ - สำเร็จรูปเป็น **ปฏิจฺโจ** พึงเจาะจง

ทำตัวรูป = **กตฺตพฺพำ** = กร + ตพฺพ + สิ (กัมมะในอรรถเปสนะ)

กตฺตพฺพำ = ศัพท์เดิมคือ กร กรเณ ในการกระทำ

กร	- เรียก กร ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
กรฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
กรฺ ตพฺพ	- ลง ตพฺพ ปัจจัย ในอรรถเปสนะ	= เปสาติสคฺคปตฺตกาเลสุ กิจฺจา.
กรฺ ตพฺพ	- เรียก ตพฺพ ปัจจัย ว่า กิจจะ	= เต กิจฺจา.
กรฺ ตพฺพ	- ลง ตพฺพ ปัจจัย ใน ๓ กาล	= ณาทโย เตกาลิกา.
กตฺตพฺพ	- อาเทศ รฺ เป็น ตฺ	= ตุ์ตุนตพฺเพสุ วา.
กตฺตพฺพ	- เรียก กตฺตพฺพ ว่านาม	= จศัพท์ใน ตทฺธิตสมาสกิตกา ...
กตฺตพฺพ สิ	- ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
กตฺตพฺพ อำ	- อาเทศ สิ เป็น อำ	= สึ.
กตฺตพฺพำ	- แยก ลบ รวม	
กตฺตพฺพำ	- สำเร็จรูปเป็น **กตฺตพฺพำ** จงกระทำ เชิญทำ	

๕๕๙. เปสาติสคฺคปตฺตกาเลสุ กิจฺจา. (๒ บท, ปัจจยวิธิสูตร)

ลงกิจจปัจจัย ในอรรถเปสะ (ใช้ สั่ง บังคับ) อติสัคคะ (อนุญาต แนะนำ) และปัตตกาละ (ถึงเวลา)

เปสนะ คือ **อาณาปนะ** ใช้ สั่ง บังคับ กระตุ้น, **อัชเฌสนะ** ขอร้อง เชื้อเชิญ
เช่น **กตฺตพฺพำ อิทำ ภวตา.** ท่านควรทำสิ่งนี้

อติสัคคะ คือ **อนุญญา** อนุญาต แนะนำ บอกให้รู้ตามสมควร ในเวลาถูกถามถึงวิธีทำ
เช่น **กึ อิทำ มยา กตฺตพฺพำ.** สิ่งนี้ ข้าพเจ้าควรทำอย่างไร
ปาโณ น หนฺตพฺโพ สัตว์มีชีวิต ท่านไม่ควรฆ่า

ปัตตกาละ คือ **สัมปัตตสมยะ** ถึงเวลา ถึงสมัย, **สมยาโรจนะ** ตักเตือนเวลา บอกเวลา
เช่น **กตฺตพฺพำ เม ภวตา เคหำ.** ท่านควรสร้างเรือนแก่ข้าพเจ้า

พึงทราบว่า กิจจปัจจัย ลงในอรรถภาวะและกัมมะเท่านั้น เพราะท่านกล่าวไว้แล้วด้วยสูตรว่า “**ภาวกมฺเมสุ กิจฺจกฺตขตฺถา.** ลงปัจจัยที่มีอรรถ **กิจฺจ** (เปสะ อติสัคคะ ปัตตกาละ), อรรถ **กฺต** (ภยะ มติ พุธิ ปูชา), และอรรถ **ข** (อีสำ ทุ สุ) ในภาวะและกัมมะ”

เปสนะ ใช้ สั่ง บังคับ กระตุ้น ขอร้อง เชื้อเชิญ

กร กรเณ ในการกระทำ (พึงกระทำ)

กัมมะ อุ. **กตฺตพฺพำ กมฺมำ ภวตา.** การงานที่ท่านควรทำ
กรณียำ กิจฺจำ ภวตา. หน้าที่ที่ท่านควรทำ

๕๖๐. ภุชาทีนมนฺโต โน ทฺวิ จ. (๔ บท, โลป-เทฺวภาววิธิสูตร)

ลบพยัญชนะสุดท้ายของ ภุช ธาตุเป็นต้น และซ้อน ตฺ

อติสัคคะ อนุญาต แนะนำ บอกให้รู้ตามสมควร

ภุช ปาลนพฺยวหรเณสุ ในการรักษา และกิน (พึงกิน)

กัมมะ อุ. **โภฺตพฺพำ โภชนำ ภวตา.** อาหารที่ท่านควรกิน
โภชนียำ โภชฺชำ ภวตา. อาหารที่ท่านควรกิน
ภุญฺชิตพฺพำ ภวตา. ท่านควรกิน
ยุช **ยุญฺชิตพฺพำ.** ควรประกอบ

เพราะมี อิ อาคมหน้า ต ห้ามลบ ชฺ = อนฺตานำ นิยุตฺตตมฺหิ โยควิภาคะ ในสูตร นมกรา..
ลงนิคคหิตอาคม เว้น อ และ กิตฺตริ = รุธาทิโต นิคฺคหีต ปุพฺพญฺจ วินาธิการโยควิภาคะ
หรือ ลงนิคคหิตอาคม = นิคฺคหีตญฺจ.

ทำตัวรูป = โภฺตพฺพำ = ภุช + ตพฺพ + สิ (กัมมะในอรรถอติสัคคะ)

โภฺตพฺพำ = ศัพท์เดิมคือ ภุช ปาลนพฺยวหรเณสุ ในการรักษาและกลืนกิน

ภุช	- เรียก ภุช ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
ภุชฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
ภุชฺ ตพฺพ	- ลง ตพฺพ ปัจจัย ในอรรถอติสัคคะ	= เปสาติสคฺคปตฺตกาเลสุ กิจฺจา.
ภุชฺ ตพฺพ	- เรียก ตพฺพ ปัจจัย ว่า กิจจะ	= เต กิจฺจา.
ภุชฺ ตพฺพ	- ลง ตพฺพ ปัจจัย ใน ๓ กาล	= ณาทโย เตกาลิกา.
โภชฺ ตพฺพ	- วุทธิ อุ เป็น โอ	= อญฺเญสุ จ.
โภฺตพฺพ	- ลบ ชฺ สุดท้ายธาตุ และซ้อน ตฺ	= ภุชาทีนมนฺโต โน ทฺวิ จ.
โภฺตพฺพ	- เรียก โภฺตพฺพ ว่านาม	= จศัพท์ใน ตทฺธิตสมาสกิตกา ...
โภฺตพฺพ สิ	- ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
โภฺตพฺพ อำ	- อาเทศ สิ เป็น อำ	= สึ.
โภฺตพฺพำ	- แยก ลบ รวม	
โภฺตพฺพำ	- สำเร็จรูปเป็น **โภฺตพฺพำ** พึงกิน	

ทำตัวรูป = โภชฺชำ = ภุช + ณฺย + สิ (กัมมะในอรรถอติสัคคะ)

โภชฺชำ = ศัพท์เดิมคือ ภุช ปาลนพฺยวหรเณสุ ในการรักษาและกลืนกิน

ภุช	- เรียก ภุช ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
ภุชฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
ภุชฺ ณฺย	- ลง ณฺย ปัจจัย ในอรรถอติสัคคะ	= เปสาติสคฺคปตฺตกาเลสุ กิจฺจา.
ภุชฺ ณฺย	- เรียก ณฺย ปัจจัย ว่า กิจจะ	= เต กิจฺจา.
ภุชฺ ณฺย	- ลง ณฺย ปัจจัย ใน ๓ กาล	= ณาทโย เตกาลิกา.
ภุชฺ ณฺย	- เรียก ณฺย ว่าการิตะ	= การิตำ วิย ณานุพนฺโธ.
ภุชฺ ย	- ลบ ณ ของการิตะ	= การิตานำ โณ โลปี.
โภชฺ ย	- วุทธิ อุ เป็น โอ	= อสโยคนฺตสฺส วุทฺธิ การิเต.
โภ ช	- อาเทศ ชฺย เป็น	= การศัพท์ใน ยวตำ ตลนทการานำ ...
โภชฺช	- ซ้อน ชฺ	= ปร เทฺวภาโว จาเน.
โภชฺช	- เรียก โภชฺช ว่านาม	= จศัพท์ใน ตทฺธิตสมาสกิตกา ...
โภชฺช สิ	- ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
โภชฺช อำ	- อาเทศ สิ เป็น อำ	= สึ.

โภชฺชำ - แยก ลบ รวม
โภชฺชำ - สำเร็จรูปเป็น **โภชฺชำ** พึงกิน กินได้

ทำตัวรูป = **ภุญฺชิตพฺพำ** = ภุช + ตพฺพ + สิ (กัมมะในอรรถอติสัคคะ)

ภุญฺชิตพฺพำ = ศัพท์เดิมคือ ภุช ปาลนพฺยวหรเณสุ ในการรักษาและกลืนกิน
ภุช - เรียก ภุช ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
ภุช - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
ภุช ตพฺพ - ลง ตพฺพ ปัจจัย ในอรรถอติสัคคะ = เปสาติสคฺคปตฺตกาเลสุ กิจฺจา.
ภุช ตพฺพ - เรียก ตพฺพ ปัจจัย ว่า กิจจะ = เต กิจฺจา.
ภุช ตพฺพ - ลง ตพฺพ ปัจจัย ใน ๓ กาล = ณาทโย เตกาลิกา.
ภุญฺช ตพฺพ - ลง นิคคหิต อาคม = รุธาทิโต ..., หรือ นิคฺคหีตญฺจ.
ภุญฺชฺ ตพฺพ - อาเทศ นิคคหิต เป็นวัคคันตะ ญ = วคฺคนฺตำ วา วคฺเค.
ภุญฺชฺ อิ ตพฺพ - ลง อิ อาคม = ยถาคมมิกาโร.
ภุญฺชิตพฺพ - รวม ชฺ เข้ากับสระ อิ หลัง = นเย ปรำ ยุตฺเต.
ภุญฺชิตพฺพ - เรียก ภุญฺชิตพฺพ ว่านาม = จศัพท์ใน ตทฺธิตสมาสกิตกา ...
ภุญฺชิตพฺพ สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
ภุญฺชิตพฺพ อำ - อาเทศ สิ เป็น อำ = สึ.
ภุญฺชิตพฺพำ - แยก ลบ รวม
ภุญฺชิตพฺพำ - สำเร็จรูปเป็น **ภุญฺชิตพฺพำ** พึงกิน กินได้

ปัตตกาละ หรือ **สมยาโรจนะ** ตักเตือนเวลา บอกเวลา

อิ อชฺฌยเน ในการสวด สาธยาย (พึงสวด)

กัมมะ อุ. อธียตำ ภวตาติ = **อชฺฌยิตพฺพำ, อชฺเฌยฺยำ, อชฺฌยนียำ.**
อาเทศ อธิ เป็น อชฺฌ = อชฺโฌ อธิ.
ลง อิ อาคม, วุทธิ อิ ธาตุ เป็น เอ, อาเทศ เอ เป็น อย, ซ้อน ยฺ

ทำตัวรูป = **อชฺฌยิตพฺพำ** = อิ + ตพฺพ + สิ (กัมมะในอรรถปัตตกาละ)

อชฺฌยิตพฺพำ = ศัพท์เดิมคือ อธิปุพฺพ อิ อชฺฌยเต ในการสวด สาธยาย
อธิ อิ - เรียก อิ ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
อธิ อิ - ลง ตพฺพ ปัจจัย ในอรรถอติสัคคะ = เปสาติสคฺคปตฺตกาเลสุ กิจฺจา.
อธิ อิ ตพฺพ - เรียก ตพฺพ ปัจจัย ว่า กิจจะ = เต กิจฺจา.
อธิ อิ ตพฺพ - ลง ตพฺพ ปัจจัย ใน ๓ กาล = ณาทโย เตกาลิกา.
อชฺฌ อิ ตพฺพ - เพราะสระหลัง อาเทศ อธิ เป็น อชฺฌ = อชฺโฌ อธิ.
อชฺฌ เอ ตพฺพ - วุทธิ อิ เป็น เอ = อญฺเญสุ จ.
อชฺฌ อย อิ ตพฺพ - ลง อิ อาคม = ยถาคมมิกาโร.
อชฺฌยิตพฺพ - แยก ลบ ลบ รวม รวม
อชฺฌยิตพฺพ - เรียก อชฺฌยิตพฺพ ว่านาม = จศัพท์ใน ตทฺธิตสมาสกิตกา ...
อชฺฌยิตพฺพ สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
อชฺฌยิตพฺพ อำ - อาเทศ สิ เป็น อำ = สึ.

อชฺฌยิตพฺพํ - แยก ลบ รวม
อชฺฌยิตพฺพํ - สำเร็จรูปเป็น **อชฺฌยิตพฺพํ** พึงสวด

ทำตัวรูป = **อชฺเฌยฺยํ** = อิ + ตพฺพ + สิ (กัมมะในอรรถปัตตกาละ)

อชฺเฌยฺยํ = ศัพท์เดิมคือ อธิปุพฺพ อิ อชฺฌยเต ในการสวด สาธยาย
อธิ อิ - เรียก อิ ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
อธิ อิ - ลง ตพฺพ ปัจจัย ในอรรถอติสัคคะ = เปสาติสคฺคปตฺตกาเลสุ กิจฺจา.
อธิ อิ ณฺย - เรียก ณฺย ปัจจัย ว่า กิจจะ = เต กิจฺจา.
อธิ อิ ณฺย - ลง ณฺย ปัจจัย ใน ๓ กาล = ณาทโย เตกาลิกา.
อธิ อิ ณฺย - เรียก ณฺย ว่าการิตะ = การิตํ วิย ณานุพนฺโธ.
อธิ อิ ย - ลบ ณ ของการิตะ = การิตานํ โณ โลปํ.
อชฺฌ อิ ย - เพราะสระหลัง อาเทศ อธิ เป็น อชฺฌ = อชฺโฌ อธิ.
อชฺฌ เอ ย - วุทธิ อิ เป็น เอ = อสโยคนฺตสฺส วุทฺธิ การิเต.
อชฺฌ เอ ยฺย - ซ้อน ยฺ = ปร เทฺวภาโว จาเน.
อชฺเฌยฺย - แยก ลบ รวม
อชฺเฌยฺย - เรียก อชฺเฌยฺย ว่านาม = จศัพท์ใน ตทฺธิตสมาสกิตกา ...
อชฺเฌยฺย สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
อชฺเฌยฺย อํ - อาเทศ สิ เป็น อํ = สึ.
อชฺเฌยฺยํ - แยก ลบ รวม
อชฺเฌยฺยํ - สำเร็จรูปเป็น **อชฺเฌยฺยํ** พึงสวด

พึงทราบว่า นอกจากนี้ **กิจจ**ปัจจัยยังสามารถลงในอรรถ **อวัสสกะ** (แน่แท้) และอรรถ **อธมิณะ** (ติดหนี้) เพราะบทว่า **กิจฺจา** ตามไปในสูตรว่า "อวสฺสกาธมิเณสุ ณี จ". (ลง ตพฺพ อนีย ณฺย ณี ปัจจัย ในอรรถ อวัสสกะ แน่แท้, และ อธมิณะ ติดหนี้)

กัมมะ อุ. **อวสฺสํ กตฺตพฺพํ**. ควรทำแน่แท้
กตฺตพฺพํ เม ภวตา เคหํ. ท่านควรสร้างเรือนแก่ข้าพเจ้าแน่แท้
กรณียํ, การิยํ. ควรทำ
ทาตพฺพํ เม ภวตา สตํ. ท่านควรให้เงิน ๑๐๐ คืนหนี้แก่ข้าพเจ้า
ทานียํ, เทยฺยํ. ควรให้

ธร ธารเณ ในการทรงไว้ (พึงทรงไว้)

กัมมะ อุ. **ธาเรตพฺพํ, ธาริยตพฺพํ**. ลง เณ ณย ปัจจัย, วุทธิ อ เป็น อา, ลง อิ อาคม

ทำตัวรูป = **ธาเรตพฺพํ** = ธร + ตพฺพ + สิ (กัมมะ)

ธาเรตพฺพํ = ศัพท์เดิมคือ ธร ธารเณ ในการทรงไว้
ธร - เรียก ธร ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
ธรฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
ธรฺ ตพฺพ - ลง ตพฺพ ปัจจัย ในอรรถกรรม = ภาวกมฺเมสุ ตพฺพานียา.
ธรฺ ตพฺพ - เรียก ตพฺพ ปัจจัย ว่า กิจจะ = เต กิจฺจา.
ธรฺ ตพฺพ - ลง ตพฺพ ปัจจัย ใน ๓ กาล = ณาทโย เตกาลิกา.

ธรฺ เณ ตพฺพ - ลง เณ วิกรณปัจจัย เว้น กตฺตริ = จุราทิโต เณณยา วินาธิการโยควิภาคะ
ธรฺ เณ ตพฺพ - เรียก เณ ว่าการิตะ = การิตํ วิย ณานุพนฺโธ.
ธรฺ เอ ตพฺพ - ลบ ณฺ ของการิตะ = การิตานํ โณ โลปิ.
ธารฺ เอ ตพฺพ - วุทธิ อ เป็น อา = อสโยคนฺตสฺส วุทฺธิ การิเต.
ธาเรตพฺพ - รวม รฺ เข้ากับสระ เอ หลัง = นเย ปรํ ยุตฺเต.
ธาเรตพฺพ - เรียก ธาเรตพฺพ ว่านาม = จศัพท์ใน ตทฺธิตสมาสกิตกา ...
ธาเรตพฺพ สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
ธาเรตพฺพ อํ - อาเทศ สิ เป็น อํ = สึ.
ธาเรตพฺพํ - แยก ลบ รวม
ธาเรตพฺพํ - สำเร็จรูปเป็น **ธาเรตพฺพํ** พึงทรงไว้

<u>พึงทราบว่า</u> หลังจากธาตุที่มีการิตปัจจัยอยู่ท้าย ในกลุ่มที่มีธาตุปัจจัยอยู่ท้าย ก็ลง กิจจปัจจัย และกิตกปัจจัย เพราะเป็นวิธีอาเทศของ ยุ และ ณฺวุ ปัจจัย แม้หลังจากธาตุที่มีการิตปัจจัย ด้วยสูตรว่า **"นุทาทีหิ ยุณฺวูนมนานนากานนการ สการิเตหิ จ**. หลังจาก นุท ธาตุเป็นต้น และหลังจากธาตุที่มีการิตปัจจัย อาเทศ ยุ เป็น อน อานน และอาเทศ ณฺวุ เป็น อก อานนก"

อุ. ติติกฺขาปียตีติ = **ติติกฺขาเปตพฺโพ**.
(ติช ข ณาเป ตพฺพ สิ) พึงให้อดกลั้น
ติกิจฺฉาปียตีติ = **ติกิจฺฉาเปตพฺโพ, ติกิจฺฉาปนีโย**.
(กิต ฉ ณาเป ตพฺพ อนีย สิ) พึงให้เยียวยา
อภาวียิตฺถ ภาวียติ ภาวียิสฺสตีติ = **ภาเวตพฺโพ ภาวยิตพฺโพ, ภาวนีโย -ยา -ยํ**.
(ภู เณ ตพฺพ อนีย สิ) พึงให้เป็น
อการียิตฺถ การียติ การียิสฺสตีติ = **กาเรตพฺพ การยิตพฺพ การาเปตพฺพ การาปยิตพฺพ, การาปนียํ**. (กร เณ ณย ณาเป ณาปย ตพฺพ สิ) พึงให้ทำ

ทำตัวรูป = **ติติกฺขาเปตพฺโพ** = ติช + ข + ณาเป + ตพฺพ + สิ (กัมมะ)

ติติกฺขาเปตพฺโพ = ศัพท์เดิมคือ ติช นิสานพนฺธนขมาสุ ในการลับ ผูกพัน อดกลั้น
ติช - เรียก ติช ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
ติชฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
ติชฺ ข - ลง ข ปัจจัย = ติชคุปกิตมาเนหิ ขสฉา วา.
ติติชฺ ข - ซ้อนพยัญชนะต้นธาตุพร้อมสระ = กฺวจาทิวณฺณานเมกสฺสรานํ เทฺวภาโว.
ติติกฺ ข - เพราะ ข อาเทศ ชฺ เป็น กฺ = โก เข จ.
ติติกฺข ณาเป - ลง ณาเป ปัจจัย และชื่อว่าการิตะ = ธาตูหิ เณณยณาเปณาปยา การิตานิ...
ติติกฺข อาเป - ลบ ณฺ ของการิตะ = การิตานํ โณ โลปิ.
ติติกฺขาเป - แยก ลบ รวม
ติติกฺขาเป ตพฺพ - ลง ตพฺพ ปัจจัย ในอรรถกรรม = ภาวกมฺเมสุ ตพฺพานียา.
ติติกฺขาเป ตพฺพ - เรียก ตพฺพ ปัจจัย ว่า กิจจะ = เต กิจฺจา.
ติติกฺขาเป ตพฺพ - ลง ตพฺพ ปัจจัย ใน ๓ กาล = ณาทโย เตกาลิกา.
ติติกฺขาเปตพฺพ - เรียก ติติกฺขาเปตพฺพ ว่านาม = จศัพท์ใน ตทฺธิตสมาสกิตกา ...
ติติกฺขาเปตพฺพ สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.

ติติกฺขาเปตพฺพ โอ - อาเทศ สิ เป็น โอ = โส.
ติติกฺขาเปตพฺโพ - แยก ลบ รวม
ติติกฺขาเปตพฺโพ - สำเร็จรูปเป็น **ติติกฺขาเปตพฺโพ** พึงให้อดกลั้น

ทำตัวรูป = **ภาเวตพฺโพ** = ภู + เณ + ตพฺพ + สิ (กัมมะ)

ภาเวตพฺโพ = ศัพท์เดิมคือ ภู สตฺตายำ ในความมี ความเป็น
ภู - เรียก ภู ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
ภู เณ - ลง เณ ปัจจัย และชื่อว่าการิตะ = ธาตูหิ เณณยณาเปณาปยา การิตานิ...
ภู เอ - ลบ ณ ของการิตะ = การิตานำ โณ โลปำ.
โภ เอ - เพราะการิตะ วุทธิ อู เป็น โอ = อสโยคนฺตสฺส วุทฺธิ การิเต.
ภาว เอ - เพราะการิตะ อาเทศ โอ เป็น อาว = เต อาวายา การิเต.
ภาเว - แยก ลบ รวม
ภาเว ตพฺพ - ลง ตพฺพ ปัจจัย ในอรรถกรรม = ภาวกมฺเมสุ ตพฺพานียา.
ภาเว ตพฺพ - เรียก ตพฺพ ปัจจัย ว่ากิจจะ = เต กิจฺจา.
ภาเว ตพฺพ - ลง ตพฺพ ปัจจัย ใน ๓ กาล = ณาทโย เตกาลิกา.
ภาเวตพฺพ - เรียก ภาเวตพฺพ ว่านาม = จศัพท์ใน ตทฺธิตสมาสกิตกา ...
ภาเวตพฺพ สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
ภาเวตพฺพ โอ - อาเทศ สิ เป็น โอ = โส.
ภาเวตพฺโพ - แยก ลบ รวม
ภาเวตพฺโพ - สำเร็จรูปเป็น **ภาเวตพฺโพ** พึงให้มี ให้เป็น

คาถาสรุป กิจจปัจจัย

กตฺตพฺพำ กรณียญฺจ การิยำ กิจฺจมิจฺจปิ
กาเรตพฺพำ ตถา การา- เปตพฺพำ กิจฺจสงฺคโห.

รวมบทที่ลงกิจจปัจจัย (หลังจาก กร ธาตุ) ดังนี้ **กตฺตพฺพำ** (ตพฺพ), **กรณีย** (อนีย), **การิยำ** (ณฺย), **กิจฺจำ** (ริจฺจ), และ **กาเรตพฺพำ** (เณ+ตพฺพ), **การาเปตพฺพำ** (ณาเป+ตพฺพ), (**ญาเตยฺยำ** = ญา+เตยฺย)

จบ เตกาลิกะกิจจปัจจยันตนยะ

รวมธาตุและอุทาหรณ์ กิจจปัจจัย

ภู สตฺตายํ :- ภวิตพฺพํ, ภวนียํ, อภิภวิตพฺโพ -พา -พํ, อภิภวนีโย -ยา -ยํ, ภพฺโพ -พา -พํ, ภาเวตพฺโพ, ภาวยิตพฺโพ, ภาวนีโย -ยา -ยํ,
อาส อุปเวสเน :- อาสีตพฺพํ, อาสนียํ, อุปาสิตพฺโพ, อุปาสยนีโย,
สี สเย :- สยิตพฺพํ, สยนียํ, อติสยิตพฺโพ, อติสยนีโย,
ปท คติมฺหิ :- อุปฺปชฺชิตพฺพํ, อุปฺปชฺชนียํ, ปฏิปชฺชิตพฺโพ, ปฏิปชฺชนีโย, ปชฺชนียํ, ปชฺชํ,
พุธ อวคมเน :- พุชฺฌิตพฺโพ, พุชฺฌนีโย,
สุ สวเน :- โสตพฺโพ, สุณิตพฺโพ, สวณีโย,
กร กรเณ :- กตฺตพฺโพ -พา -พํ, กรณีโย -ยา -ยํ, การิยํ, กิจฺจํ, กาตพฺพํ, กาเรตพฺพํ, การยิตพฺพํ, การาเปตพฺพํ, การาปยิตพฺพํ, การาปนียํ,
ภร ภรเณ :- ภริตพฺโพ, ภรณีโย, ภริตพฺพํ, ภาริยํ, ภจฺโจ,
คห อุปาทาเน :- คเหตพฺโพ, สงฺคณฺหิตพฺโพ, สงฺคณฺหณีโย, คหณีโย, คเหตพฺพํ, คยฺหํ,
รมุ กีฬายํ :- รมิตพฺโพ, รมณีโย,
อป ปาปุณเน :- ปาปุณิตพฺโพ, ปตฺตพฺโพ, ปตฺเตยฺโย, ปาปุณณีโย, ปาปณีโย,
คมุ คติมฺหิ :- คนฺตพฺโพ, คมิตพฺพํ, คมนียํ, คมนียา, คมฺมํ,
ขนุ อวทารเณ :- ขนฺตพฺพํ, ขนิตพฺพํ, ขณิตพฺพํ, ขณณียํ, ขนนียํ,
หน หึสาคตีสุ :- หนฺตพฺพํ, หนิตพฺพํ, หนนียํ,
มน ญาเณ :- มนฺตพฺโพ, มนิตพฺโพ, มญฺญิตพฺพํ, มญฺญนียํ,
ปูช ปูชายํ :- ปูเชตพฺโพ, ปูชยิตพฺโพ, ปูชนีโย,
ยา ปาปุณเน :- นิยฺยานีโก,
นหา โสเจ :- นหานียํ
หร หรเณ :- หริตพฺพํ, หาริยํ
ลภ ลาเภ :- ลภิตพฺพํ, ลพฺภํ,
สาส อนุสิฏฺฐิมฺหิ :- สาสิตพฺโพ, สิสฺโส
วจ วิยตฺติยำ วาจายำ :- วจนียำ, วากฺยำ,
ภช เสวายำ :- ภชนียำ, ภาคฺยำ,
จิ จเย :- เจตพฺพำ, เจยฺยำ, วินิจฺเฉยฺยำ, วินิจฺฉิตพฺพำ, วินิจฺฉนียำ, วินิจฺฉินิตพฺพำ, วินิจฺฉนนียำ,
นี ปาปเณ :- เนยฺโย -ยา -ยำ, เนตพฺพำ,
วท วิยตฺติยำ วาจายำ :- วชฺชำ, วทนียำ
มท อุมฺมาเท :- มชฺชำ, มทนียำ
ยุช โยเค :- โยคฺคำ, นิโยชฺโช, ยุฬฺหิตพฺพำ,
ครห นินฺทายำ :- คารยฺโห -หา -หำ, ครหณียำ,
คท วิยตฺติยำ วาจายำ :- คทนียำ, คชฺชำ,
ขาท ภกฺขเณ :- ขชฺชำ, ขาทนียำ,
ทมุ ทมเน :- ทมฺโม, ทมนีโย,
ภุช ปาลนพฺยวหรเณสุ :- โภคฺคำ, โภชฺชำ, โภตฺตพฺพำ, โภชนียำ, ภุฬฺหิตพฺพำ,
ทา ทาเน :- เทยฺยำ, ทาตพฺพำ, ทานียำ,
ปา ปาเน :- เปยฺยำ, ปาตพฺพำ, ปานียำ,
หา จาเค :- เหยฺยำ, หาตพฺพำ, หานียำ
มา มาเน :- เมยฺยำ, มาตพฺพำ, มินิตพฺพำ, เมตพฺพำ,
ญา อวโพธเน :- เญยฺยำ, ญาตพฺพำ, ญาเตยฺยำ, ชานิตพฺพำ, วิชานนียำ,
ขฺยา ปกถเน :- สงฺขฺยาตพฺพำ, สงฺเขยฺยยฺยำ,
อิ คติมฺหิ :- เอตพฺโพ, ปฏิจฺโจ,
อิ อชฺฌยเน :- อชฺฌยิตพฺพำ, อชฺเฌยฺยำ, อชฺฌยนียำ
ธร ธรเณ :- ธาเรตพฺพำ, ธารยิตพฺพำ,
ติช นิสานพนฺธนขมาสุ :- ติติกฺขาเปตพฺโพ,
กิต โรคาปนยเน :- ติกิจฺฉาเปตพฺโพ, ติกิจฺฉาปนีโย,

๗.๒. เตกาลิกะกิตกปัจจยันตนยะ

วิธีของบทที่มีกิตกปัจจัยในกาล ๓ อยู่ท้าย

๕๖๑. ธาตุยา กมฺมาทิมฺหิ โณ. (๓ บท, ปัจจยวิธิสูตร)

เมื่อมีกรรมอยู่หน้า ลง ณ ปัจจัย หลังจากธาตุ

สูตรนี้ บอกให้ทราบว่า เมื่อธาตุมีกรรมอยู่หน้า ให้ลงปัจจัยได้ ก็แสดงว่า บทกรรมต้องลงทุติยาวิภัตติก่อน จึงจะลงปัจจัยหลังจากธาตุภายหลัง

๕๖๒. อญฺเญ กิตฺ. (๒ บท, สัญญาสูตร)

ปัจจัยเหล่าอื่นจากกิจจปัจจัย ชื่อว่า กิตฺ

๕๖๓. กตฺตริ กิตฺ. (๒ บท, ปัจจยะ หรือ ปริภาสาสูตร)

ลง กิตฺปัจจัย ในกัตตุ (การกะ หรือ สาธนะ)

กร กรเณ ในการกระทำ (กุมฺภ กาโร)

- **กุมฺภ กโรติ อกาสิ กริสฺสตีติ = กุมฺภกาโร.** ผู้กระทำซึ่งหม้อ, ช่างหม้อ
  - **ปุงลิงค์** จำแนกวิภัตตินามตาม ปุริส เช่น กุมฺภกาโร กุมฺภการา เป็นต้น
  - **อิตถีลิงค์** จำแนกวิภัตตินามตาม อิตถี เช่น กุมฺภการี กุมฺภการิโย เป็นต้น
  - **นปุงสกลิงค์** จำแนกวิภัตตินามตาม จิตฺต เช่น กุมฺภการ กุมฺภการานิ เป็นต้น
- **กมฺม กโรติ อกาสิ กริสฺสตีติ = กมฺมกาโร.** ผู้กระทำซึ่งงาน, กรรมการ
- **มาล กโรติ อกาสิ กริสฺสตีติ = มาลากาโร.** ผู้กระทำซึ่งดอกไม้, นายมาลาการ
- **กฏฺฐ กโรติ อกาสิ กริสฺสตีติ = กฏฺฐกาโร.** ผู้กระทำซึ่งฟืน, คนหาฟืน
- **รถ กโรติ อกาสิ กริสฺสตีติ = รถกาโร.** ผู้กระทำซึ่งรถ, ช่างรถ
- **สุวณฺณ กโรติ อกาสิ กริสฺสตีติ = สุวณฺณกาโร.** ผู้กระทำซึ่งทอง, ช่างทอง
- **สุตฺต กโรติ อกาสิ กริสฺสตีติ = สุตฺตกาโร.** ผู้กระทำซึ่งด้าย, ช่างเย็บ ปัก
- **วุตฺติ กโรติ อกาสิ กริสฺสตีติ = วุตฺติกาโร.** ผู้กระทำซึ่งการแปล, ผู้แปล, ร่าม
- **ฏีก กโรติ อกาสิ กริสฺสตีติ = ฏีกากาโร.** ผู้กระทำซึ่งฎีกา, ฎีกาจารย์

พึงทราบว่า **อุปสัค** ที่อยู่หน้าธาตุ เรียกว่า **ปุพพะ**
นาม ที่อยู่หน้าธาตุ เรียกว่า **อุปบท** หรือ **สัททูปปทะ**

ทำตัวรูป = **กุมฺภกาโร** = กุมฺภ + กร + ณ + สิ (กัตตุ) ช่างหม้อ

กุมฺภกาโร = ศัพท์เดิมคือ กุมฺภ สทฺทูปปท กร กรเณ ในการกระทำ

กุมฺภ กร	- เรียก กร ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
กุมฺภ กรฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
กุมฺภ อ กรฺ	- หลังจาก กุมฺภ ลง อ ทุติยาวิภัตติ	= กมฺมตฺเถ ทุติยา.
กุมฺภอ อ กรฺ	- **แยก**พยัญชนะ ภ ออกจากสระ อ	= ปุพฺพมโธจิตมสฺสรๆ สเรน วิโยชเย.
กุมฺภ อ กรฺ	- **ลบ**สระ อ หน้า ปกติสระ อ หลัง	= สรโลโป มาเทสปฺปจฺจยาทิมฺหิ สรโลเป...

กุมฺภำ กรฺ - **รวม**พยัญชนะ ภฺ เข้ากันสระ อ หลัง = นเย ปรำ ยุตฺเต.
กุมฺภำ กรฺ ณ - หลังจากธาตุมีกรรม ลง ณ ปัจจัย = ธาตุยา กมฺมาทิมฺหิ โณ.
กุมฺภำ กรฺ ณ - เรียก ณ ปัจจัย ว่า กิต = อญฺเญ กิตฺ.
กุมฺภำ กรฺ ณ - ลง ณ ปัจจัย ในกัตตุ = กตฺตริ กิตฺ.
กุมฺภำ กรฺ ณ - ลง ณ ปัจจัย ใน ๓ กาล = ณาทโย เตกาลิกา.
กุมฺภำ กรฺ ณ - เรียก ณ ปัจจัย ว่าการิตะ = การิตำ วิย ณานุพนฺโธ.
กุมฺภำ กรฺ อ - ลบ ณฺ ของการิตะ = การิตานำ โณ โลปำ.
กุมฺภำ กฺอรฺ อ - **แยก**พยัญชนะ กฺ ออกจากสระ อ = ปุพฺพมโธจิตมสฺสรำ สเรน วิโยชเย.
กุมฺภำ กฺอารฺ อ - เพราะการิตปัจจัย วุทธิ อ เป็น อา = อสโยคนฺตสฺส วุทฺธิ การิเต.
กุมฺภำ การ - **รวม** กฺ และ รฺ เข้ากับ อ และ อา หลัง = นเย ปรำ ยุตฺเต.

กุมฺภำ การ = **กุมฺภำ กโรติ** ผู้กระทำซึ่งหม้อ
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้

กุมฺภำการ - ย่อ กุมฺภำ กับ การ เข้าเป็นตัปปุริสสมาส = อมาทโย ปรปเทภิ.
กุมฺภำการ - เรียก กุมฺภำการ ว่ายุตตัตถสมาส = นามานำ สมาโส ยุตฺตตฺโถ.
กุมฺภฺการ - ลบ อำ วิภัตติ = เตสำ วิภตฺติโย โลปา จ.
กุมฺภการ - ให้ กุมฺภ กลับมีสระ**เป็นปกติ** = ปกติ จสฺส สรนฺตสฺส.
กุมฺภการ - เรียก กุมฺภการ ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามำวา...
กุมฺภการ สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
กุมฺภการ โอ - อาเทศ สิ เป็น โอ = โส.
กุมฺภการฺ อ โอ - **แยก**พยัญชนะ รฺ ออกจากสระ อ = ปุพฺพมโธจิตมสฺสรำ สเรน วิโยชเย.
กุมฺภการฺ โอ - **ลบ**สระ อ หน้า ปกติสระ โอ หลัง = สรโลโป มาเทสปฺปจฺจยาทิมฺหิ สรโลเป...
กุมฺภกาโร - **รวม**พยัญชนะ รฺ เข้ากันสระ โอ หลัง = นเย ปรำ ยุตฺเต.
กุมฺภกาโร - สำเร็จรูปเป็น **กุมฺภกาโร** ผู้กระทำซึ่งหม้อ, ช่างหม้อ

พึงทราบว่า ตัวอย่างตั้งแต่ **กุมฺภการ** ถึง **ทีปงฺกร** จัดเป็นศัพท์ประเภท **กิตันตสมาส** (สมาสที่มีกิตปัจจัยอยู่ท้าย, ย่อนามเข้ากับกิตันตบท) ฉะนั้น ธาตุที่ประกอบกิตปัจจัย แม้จะยังไม่เรียกว่านามและยังไม่ลงวิภัตติ ก็สามารถย่อเข้าเป็น **ทุติยาตัปปุริสสมาส** เป็นต้นได้

คห อุปาทาเน ในการถือเอา

- **ปตฺตำ อคณฺหิ คณฺหาติ คณฺหิสฺสตีติ** = **ปตฺตคฺคาโห**. ผู้ถือบาตร
- **รสฺมึ อคณฺหิ คณฺหาติ คณฺหิสฺสตีติ** = **รสฺมิคฺคาโห**. ผู้ถือเชือก (อิ ชื่อ ณ)
- **รชฺชุ อคณฺหิ คณฺหาติ คณฺหิสฺสตีติ** = **รชฺชุคฺคาโห**. ผู้ถือเชือก (อุ ชื่อ ล)

ทำตัวรูป = **รสฺมิคฺคาโห** = รสฺมิ + คห + ณ + สิ (กัตตุ) ผู้ถือเชือก

รสฺมิคฺคาโห = ศัพท์เดิมคือ รสฺมิ สทฺทูปปท คห อุปาทาเน ในการถือเอา
รสฺมิ คห - เรียก คห ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
รสฺมิ คหฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
รสฺมิ อำ คหฺ - หลังจาก รสฺมิ ลง อำ ทุติยาวิภัตติ = กมฺมตฺเถ ทุติยา.
รสฺมิ อำ คหฺ - **เรียก** อิ ว่า ฌ = อิวณฺณุวณฺณา ฌลา.
รสฺมึ คหฺ - หลังจาก ฌ อาเทศ อำ เป็นนิคคหิต = อำโม นิคฺคหีตำ ฌลเปหิ.

รสฺมึ คหฺ ณ - หลังจากธาตุมีกรรม ลง ณ ปัจจัย = ธาตุยา กมฺมาทิมฺหิ โณ.
รสฺมึ คหฺ ณ - เรียก ณ ปัจจัย ว่า กิต = อญฺเญ กิตฺ.
รสฺมึ คหฺ ณ - ลง ณ ปัจจัย ในกัตตุ = กตฺตริ กิตฺ.
รสฺมึ คหฺ ณ - ลง ณ ปัจจัย ใน ๓ กาล = ณาทโย เตกาลิกา.
รสฺมึ คหฺ ณ - เรียก ณ ปัจจัย ว่าการิตะ = การิตํ วิย ณานุพนฺโธ.
รสฺมึ คหฺ อ - ลบ ณ ของการิตะ = การิตานํ โณ โลปิ.
รสฺมึ คาหฺ อ - เพราะการิตะ วุทธิ อ เป็น อา = อสโยคนฺตสฺส วุทฺธิ การิเต.
รสฺมึ คาห - รวม หฺ เข้ากับสระ อ หลัง = นเย ปรํ ยุตฺเต.

รสฺมึ คาห = **รสฺมึ คณฺหาติ** ผู้ถือเอาซึ่งเชือก
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้

รสฺมีคาห - ย่อ รสฺมึ กับ คาห เข้าเป็นตัปปุริสสมาส = อมาทโย ปรปเทภิ.
รสฺมีคาห - เรียก สฺมึคาห ว่ายุตตัตถสมาส = นามานํ สมาโส ยุตฺตตฺโถ.
รสฺมิคาห - ลบ อึ วิภัตติ (คือนิคคหิต) = เตสึ วิภตฺติโย โลปา จ.
รสฺมิคาห - รสฺมิ เป็นปกติ = ปกติ จสฺส สรนฺตสฺส.
รสฺมิคฺคาห - ซ้อน คฺ = ปร เทฺวภาโว จาเน.
รสฺมิคฺคาห - เรียก รสฺมิคฺคาห ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามํวา...
รสฺมิคฺคาห สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
รสฺมิคฺคาห โอ - อาเทศ สิ เป็น โอ = โส.
รสฺมิคฺคาโห - แยก ลบ รวม
รสฺมิคฺคาโห - สำเร็จรูปเป็น **รสฺมิคฺคาโห** ผู้ถือเชือก

เว ตนฺตสนฺตาเน ในการสืบต่อเส้นด้าย ปั่น ปัก ถัก ทอ

- **ตนฺตึ อวายิ วายติ วายิสฺสตีติ** = **ตนฺตวาโย**. ผู้ทอผ้า ช่างหูก ช่างปัก ช่างทอ
- **ตุนฺนึ อวายิ วายติ วายิสฺสตีติ** = **ตุนฺนวาโย**. ผู้เย็บ ช่างเย็บ ช่างถัก ช่างปะ ช่างชุน

ทำตัวรูป = ตนฺตวาโย = ตนฺต + เว + ณ + สิ (กัตตุ) ผู้ทอหูก

ตนฺตวาโย = ศัพท์เดิมคือ ตนฺต สทฺทูปปท เว ตนฺตสนฺตาเน ในการทอผ้า
ตนฺต เว - เรียก เว ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
ตนฺต อึ เว - หลังจาก ตนฺต ลง อึ ทุติยาวิภัตติ = กมฺมตฺเถ ทุติยา.
ตนฺตึ เว - แยก ลบ รวม เป็น ตนฺตึ
ตนฺตึ เว ณ - หลังจาก เว ธาตุมีกรรม ลง ณ ปัจจัย = ธาตุยา กมฺมาทิมฺหิ โณ.
ตนฺตึ เว ณ - เรียก ณ ปัจจัย ว่า กิต = อญฺเญ กิตฺ.
ตนฺตึ เว ณ - ลง ณ ปัจจัย ในกัตตุ = กตฺตริ กิตฺ.
ตนฺตึ เว ณ - ลง ณ ปัจจัย ใน ๓ กาล = ณาทโย เตกาลิกา.
ตนฺตึ เว ณ - เรียก ณ ปัจจัย ว่าการิตะ = การิตํ วิย ณานุพนฺโธ.
ตนฺตึ เว อ - ลบ ณ ของการิตะ = การิตานํ โณ โลปิ.
ตนฺตึ วาย อ - เพราะการิตะ อาเทศ เอ เป็น อาย = เต อาวายา การิเต.
ตนฺตึ วาย - แยก ลบ รวม เป็น วาย

ตนฺตึ วาย = **ตนฺตึ วายติ** ผู้ทอผ้า

อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้

ตนฺตวาย - ย่อ ตนฺตํ กับ วาย เข้าเป็นตัปปุริสสมาส = อมาทโย ปรปเทภิ.
ตนฺตวาย - เรียก ตนฺตวาย ว่ายุตตัตถสมาส = นามานำ สมาโส ยุตฺตตฺโถ.
ตนฺตฺวาย - ลบ อำ วิภัตติ (คือนิคคหิต) = เตสำ วิภตฺติโย โลปา จ.
ตนฺตวาย - ตนฺต เป็นปกติ = ปกติ จสฺส สรนฺตสฺส.
ตนฺตวาย - เรียก ตนฺตวาย ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามำวา...
ตนฺตวาย สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
ตนฺตวาย โอ - อาเทศ สิ เป็น โอ = โส.
ตนฺตวาโย - แยก ลบ รวม
ตนฺตวาโย - สำเร็จรูปเป็น **ตนฺตวาโย** ผู้ทอหูก ช่างหูก

๕๖๔. อาการนฺตานมาโย. (๒ บท, อาเทศสูตร)

เพราะ ณ อนุพันธปัจจัย อาเทศ อา สุดท้ายธาตุ เป็น อาย

มา ปริมาเณ ในการกะปริมาณ นับ ชั่ง ตวง วัด

- **ธญฺญำ อมินิ มินาติ มินิสฺสตีติ = ธญฺญมาโย.** ผู้ชั่ง ตวง กะธัญพืช

ทำตัวรูป = ธญฺญมาโย = ธญฺญ + มา + ณ + สิ (กัตตุ) ผู้ตวงธัญญพืช

ธญฺญมาโย = ศัพท์เดิมคือ ธญฺญ สทฺทูปปท มา ปริมาเณ ในการตวง
ธญฺญ มา - เรียก มา ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
ธญฺญ อำ มา - หลังจาก ธญฺญ ลง อำ ทุติยาวิภัตติ = กมฺมตฺเถ ทุติยา.
ธญฺญำ มา - แยก ลบ รวม เป็น ธญฺญำ
ธญฺญำ มา ณ - หลังจาก มา ธาตุมีกรรม ลง ณ ปัจจัย = ธาตุยา กมฺมาทิมฺหิ โณ.
ธญฺญำ มา ณ - เรียก ณ ปัจจัย ว่า กิต = อญฺเญ กิตฺ.
ธญฺญำ มา ณ - ลง ณ ปัจจัย ในกัตตุ = กตฺตริ กิตฺ.
ธญฺญำ มา ณ - ลง ณ ปัจจัย ใน ๓ กาล = ณาทโย เตกาลิกา.
ธญฺญำ มา ณ - เรียก ณ ปัจจัย ว่าการิตะ = การิตำ วิย ณานุพนฺโธ.
ธญฺญำ มา อ - ลบ ณ ของการิตะ = การิตานำ โณ โลปำ.
ธญฺญำ มาย อ - เพราะ ณ ปัจจัย อาเทศ อา เป็น อาย = อาการนฺตานมาโย.
ธญฺญำ มาย - แยก ลบ รวม เป็น มาย

ธญฺญำ มาย = ธญฺญำ มินาติ ผู้ตวงธัญญพืช

อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้

ธญฺญำมาย - ย่อ ธญฺญำ กับ มาย เข้าเป็นตัปปุริสสมาส = อมาทโย ปรปเทภิ.
ตนฺตวาย - เรียก ธญฺญำมาย ว่ายุตตัตถสมาส = นามานำ สมาโส ยุตฺตตฺโถ.
ธญฺญมาย - ลบ อำ วิภัตติ (คือนิคคหิต) = เตสำ วิภตฺติโย โลปา จ.
ธญฺญมาย - ธญฺญ เป็นปกติ = ปกติ จสฺส สรนฺตสฺส.
ธญฺญมาย - เรียก ธญฺญมาย ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามำวา...
ธญฺญมาย สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
ธญฺญมาย โอ - อาเทศ สิ เป็น โอ = โส.

ธญฺญมาโย - แยก ลบ รวม
ธญฺญมาโย - สำเร็จรูปเป็น **ธญฺญมาโย** ผู้ตวงธัญญพืช

ทา ทาเทน ในการให้
- **ทานำ ททาตีติ = ทานทาโย.** ผู้ให้ทาน

กมุ กนฺติมฺหิ ในความใคร่ รัก ชอบ พอใจ ยินดี ปรารถนา ต้องการ ประสงค์
- **ธมฺมำ อกามยิ กามยติ กามยิสฺสตีติ = ธมฺมกาโม.** ผู้ใคร่ธรรม
- **อตฺถำ อกามยิ กามยติ กามยิสฺสตีติ = อตฺถกาโม.** ผู้ต้องการประโยชน์
- **หิตำ อกามยิ กามยติ กามยิสฺสตีติ = หิตกาโม.** ผู้ปรารถนาเกื้อกูล
- **สุขำ อกามยิ กามยติ กามยิสฺสตีติ = สุขกาโม.** ผู้รักสุข

ปาล รกฺขเณ ในการรักษา
- **ธมฺมำ ปาเลตีติ = ธมฺมปาโล.** ผู้รักษาธรรม

๕๖๕. สญฺญายม นุ. (๓ บท, ปัจจย-อาคมวิธิสูตร)
ในที่กล่าวชื่อ เมื่อธาตุมีกรรมอยู่หน้า ลง อ ปัจจัย หลังธาตุ, และลง นุ อาคม หลังจากบทใกล้ธาตุ

พึงทราบว่า **นุ** อาคม มีวิธีทำหลายอย่าง คือ

๑. ลงภายหลังจากการย่อเข้าสมาส และลบวิภัตติแล้ว
๒. ลบ อุ ของ นุ = เตสุ วุทฺธิ.., แล้วอาเทศ นฺ เป็น นิคคหิต = นุ นิคฺคหีตำ ปทนฺเต.
๓. ไม่ต้องลบ อุ ของ นุ, แต่อาเทศ นุ ทั้งตัว เป็น นิคคหิต = นุ นิคฺคหีตำ ปทนฺเต.

วิธีที่ ๓ ตรงตามสูตรมากกว่า จึงเป็นวิธีที่อาจารย์ทั้งหลายเลือกใช้

๕๖๖. นุ นิคฺคหีตำ ปทนฺเต. (๓ บท, อาเทศวิธิสูตร)
อาเทศ นุ อันอยู่สุดท้ายบทใกล้ธาตุ เป็น นิคคหิต

ทมุ ทมเน ในการฝึก ข่ม อบรม ทรมาน ปราบ
- **อรึ อทมิ ทเมติ ทมิสฺสตีติ = อรินฺทโม.** พระเจ้าอรินทมะ ผู้ข่มศัตรู ผู้ปราบข้าศึก

ทำตัวรูป = อรินฺทโม = อริ + ทมุ + อ + สิ (กัตตุ) ผู้ข่มศัตรู

อรินฺทโม = ศัพท์เดิมคือ อริ สทฺทูปปท ทมุ ทมเน ในการข่ม

อริ ทมุ	- เรียก ทมุ ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
อริ ทมฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
อริ อำ ทมฺ	- หลังจาก อริ ลง อำ ทุติยาวิภัตติ	= กมฺมตฺเถ ทุติยา.
อริ อำ ทมฺ	- เรียก อิ ว่า ณ	= อิวณฺณุวณฺณา ณลา.
อรึ ทมฺ	- หลังจาก ณ อาเทศ อำ เป็นนิคคหิต	= อำโม นิคฺคหีตำ ณลเปหิ.
อรึ ทมฺ อ	- ลง อ ปัจจัย หลังจากธาตุที่จะเป็นชื่อ	= สญฺญายม นุ.
อรึ ทมฺ อ	- เรียก อ ปัจจัย ว่า กิต	= อญฺเญ กิตฺ.
อรึ ทมฺ อ	- ลง อ ปัจจัย ในอรรถกัตตุ	= กตฺตริ กิตฺ.

อรึ ทมฺ อ - ลง อ ปัจจัย ใน ๓ กาล = ณาทโย เตกาลิกา.
อรึ ทม - **รวม** มฺ เข้ากับสระ อ หลัง = นเย ปรํ ยุตฺเต.
อรึ ทม = **อรึ ทเมติ** ผู้ข่มซึ่งศัตรู
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้
อรึทม - ย่อ อรึ กับ ทม เข้าเป็นตัปปุริสสมาส = อมาทโย ปรปเทภิ.
อรึทม - เรียก อรึทม ว่ายุตตัตถสมาส = นามานํ สมาโส ยุตฺตตฺโถ.
อริทม - ลบ อ วิภัตติ (คือนิคคหิต) = เตสํ วิภตฺติโย โลปา จ.
อริทม - ให้ อริ กลับมีสระเป็นปกติ = ปกติ จสฺส สรนฺตสฺส.
อรินฺทม - ลง นฺ อาคม หลังจาก อริ บทใกล้ธาตุ = สญฺญายมฺ นฺ.
*(**อรินฺทม*** - *ลบสระ อุ ของ นฺ* = *เตสุ วุทฺธิโลปาคมวิการวิปรีตาเทสา จ.)*
(อรึทม - *อาเทศ นฺ เป็น นิคคหิต* = *นฺ นิคฺคหีตํ ปทนฺเต.)*
*(**อรินฺทม*** - *อาเทศ นิคคหิต เป็น วัคคันตะ นฺ* = *วคฺคนฺตํ วา วคฺเค.)*
อรึทม - อาเทศ นฺ เป็น นิคคหิต = นฺ นิคฺคหีตํ ปทนฺเต.
อรินฺทม - อาเทศนิคคหิต เป็นวัคคันตะ นฺ = วคฺคนฺตํ วา วคฺเค.
อรินฺทม - เรียก อรินฺทม ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามํวา...
อรินฺทม สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
อรินฺทม โอ - อาเทศ สิ เป็น โอ = โส.
อรินฺทโม - แยก ลบ รวม
อรินฺทโม - สำเร็จรูปเป็น **อรินฺทโม** พระเจ้าอรินทมะ, ผู้ข่มศัตรู

ตร ตรเณ ในการข้าม

- **เวสฺสํ ตรตีติ** = **เวสฺสนฺตโร**. ผู้ข้ามถนนพ่อค้า, พระเวสสันดร

ทำตัวรูป = **เวสฺสนฺตโร** = เวสฺส + ตร + อ + สิ (กัตตุ) ผู้ข้ามถนนพ่อค้า

เวสฺสนฺตโร = ศัพท์เดิมคือ เวสฺส สทฺทูปปท ตร ตรเณ ในการข้าม
เวสฺส ตร - เรียก ตร ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
เวสฺส ตรฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
เวสฺส อํ ตรฺ - หลังจาก เวสฺส ลง อํ ทุติยาวิภัตติ = กมฺมตฺเถ ทุติยา.
เวสฺสํ ตรฺ - แยก ลบ รวม
เวสฺสํ ตรฺ อ - ลง อ ปัจจัย หลังจากธาตุที่จะเป็นชื่อ = สญฺญายมฺ นฺ.
เวสฺสํ ตรฺ อ - เรียก อ ปัจจัย ว่า กิต = อญฺเญ กิตฺ.
เวสฺสํ ตรฺ อ - ลง อ ปัจจัย ในอรรถกัตตุ = กตฺตริ กิตฺ.
เวสฺสํ ตรฺ อ - ลง อ ปัจจัย ใน ๓ กาล = ณาทโย เตกาลิกา.
เวสฺสํ ตร - **รวม** รฺ เข้ากับสระ อ หลัง = นเย ปรํ ยุตฺเต.
เวสฺสํ ตร = **เวสฺสํ ตรติ** ผู้ข้ามซึ่งถนนพ่อค้า
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้
เวสฺสตร - ย่อ เวสฺสํ กับ ตร เข้าเป็นตัปปุริสสมาส = อมาทโย ปรปเทภิ.
เวสฺสตร - เรียก เวสฺสตร ว่ายุตตัตถสมาส = นามานํ สมาโส ยุตฺตตฺโถ.
เวสฺสฺตร - ลบ อ วิภัตติ (คือนิคคหิต) = เตสํ วิภตฺติโย โลปา จ.

เวสฺสตร - ให้ เวสฺส กลับมีสระเป็นปกติ = ปกติ จสฺส สรนฺตสฺส.
เวสฺสนฺตร - ลง นฺ อาคม หลังจาก เวสฺส บทใกล้ธาตุ = สญฺญายม นฺ.
เวสฺสนฺตร - อาเทศ นฺ เป็น นิคคหิต = นฺ นิคฺคหีตํ ปทนฺเต.
เวสฺสนฺตร - อาเทศนิคคหิต เป็นวัคคันตะ นฺ = วคฺคนฺตํ วา วคฺเค.
เวสฺสนฺตร - เรียก เวสฺสนฺตร ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามวา...
เวสฺสนฺตร สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
เวสฺสนฺตร โอ - อาเทศ สิ เป็น โอ = โส.
เวสฺสนฺตโร - แยก ลบ รวม
เวสฺสนฺตโร - สำเร็จรูปเป็น **เวสฺสนฺตโร** พระเวสสันดร, ผู้ข้ามถนนพ่อค้า

กร กรเณ ในการกระทำ

- **ตณฺหำ กโรติ หีสตีติ** = **ตณฺหงฺกโร.** พระตัณหังกรพุทธเจ้า, ผู้เบียดเบียนตัณหา
- **เมธำ กโรตีติ** = **เมธงฺกโร.** พระเมธังกรพุทธเจ้า, ผู้สร้างปัญญา
- **สรณำ กโรตีติ** = **สรณงฺกโร.** พระสรณังกรพุทธเจ้า, ผู้กระทำที่พึ่งแก่สัตว์
- **ทีปำ กโรตีติ** = **ทีปงฺกโร.** พระทีปังกรพุทธเจ้า, ผู้กระทำที่พึ่งแก่สัตว์

๕๖๗. ปุเร ททา จ อึ. (๔ บท, ปัจจย-อาเทศวิธิสูตร)

เมื่อมี ปุร ศัพทเป็นบทใกล้ ลง อ ปัจจัยหลังจาก ทท ธาตุ,
และอาเทศ อ ของ ปุร ศัพท์เป็น อึ

ทท ทาเน ในการให้

- **ปุเร ทานำ อททีติ** = **ปุรินฺทโท.** ท้าวปุรินททะ, ท้าวสักกะ, พระอินทร์, ผู้ให้ทานในกาลก่อน

ทำตัวรูป = **ปุรินฺทโท** = ปุร + ทท + อ + สิ (กัตตุ) ผู้ให้ทานในกาลก่อน

ปุรินฺทโท = ศัพท์เดิมคือ ปุร สทฺทูปปท ทท ทาเน ในการให้
ปุร ทท - เรียก ทท ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
ปุร ททฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
ปุร สฺมึ ททฺ - หลังจาก ปุร ลง สฺมึ สัตตมีวิภัตติ = โอกาเส สตฺตมี.
ปุร เอ ททฺ - อาเทศ สฺมึ เป็น เอ = สฺมาสฺมึนำ วา.
ปุเร ททฺ - แยก ลบ รวม
ปุเร ททฺ อ - ลง อ ปัจจัย ในอดีต = ปุเร ททา จ อึ.
ปุเร ททฺ อ - เรียก อ ปัจจัย ว่า กิต = อญฺเญ กิตฺ.
ปุเร ททฺ อ - ลง อ ปัจจัย ในอรรถกัตตุ = กตฺตริ กิตฺ.
ปุเร ททฺ อ - ลง อ ปัจจัย ในอดีตกาล = ณาทโย เตกาลิกา.
ปุเร ทท - รวม ทฺ เข้ากับสระ อ หลัง = นเย ปรำ ยุตฺเต.
ปุเร ทท = **ปุเร อททิ** ผู้ให้แล้วในกาลก่อน
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้
ปุเรทท - ย่อ ปุเร กับ ทท เข้าเป็นตัปปุริสสมาส = อมาทโย ปรปเทภิ.
ปุเรทท - เรียก ปุเรทท ว่ายุตตัตถสมาส = นามานำ สมาโส ยุตฺตตฺโถ.
ปุรฺทท - ลบ สฺมึ วิภัตติ (คือ เอ) = เตสำ วิภตฺติโย โลปา จ.

ปุรทท - ปุร เป็นปกติ = ปกติ จสฺส สรนฺตสฺส.
ปุรีทท - อาเทศ อ ของ ปุร เป็น อี = ปุเร ททา จ อี.
ปุรินฺทท - อาเทศนิคคหิต เป็นวัคคันตะ นฺ = วคฺคนฺตํ วา วคฺเค.
ปุรินฺทท - เรียก ปุรินฺทท ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามํวา...
ปุรินฺทท สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
ปุรินฺทท โอ - อาเทศ สิ เป็น โอ = โส.
ปุรินฺทโท - แยก ลบ รวม
ปุรินฺทโท - สำเร็จรูปเป็น **ปุรินฺทโท** ท้าวสักกะ, ผู้ให้ทานในกาลก่อน

๕๖๘. สพฺพโต ณฺวุตฺวาวี วา. (๓ บท, ปัจจยวิธิสูตร)

จะมีกรรมอยู่หน้าหรือไม่ก็ตาม ลง อ ณฺวุ ตุ อาวี ปัจจัย หลังจากธาตุทั้งปวง

อ ปัจจัย

ธร ธารเณ ในการทรงไว้

- **ธมฺมํ อธริ ธรติ ธริสฺสตีติ** = **ธมฺมธโร.** ผู้ทรงธรรม
- **วินยํ อธริ ธรติ ธริสฺสตีติ** = **วินยธโร.** ผู้ทรงวินัย

กร กรเณ ในการกระทำ

- **ตํ กโรตีติ** = **ตกฺกโร.** ผู้กระทำกรรมนั้น ขโมย
- **หิตํ กโรตีติ** = **หิตกโร.** ผู้กระทำความเกื้อกูล
- **ทิวสํ กโรตีติ** = **ทิวสกโร.** ผู้กระทำกลางวัน ดวงอาทิตย์
- **ทินํ กโรตีติ** = **ทินกโร.** ผู้กระทำลางวัน ดวงอาทิตย์
- **ทิวํ กโรตีติ** = **ทิวากโร.** ผู้กระทำลางวัน ดวงอาทิตย์
- **นิสํ กโรตีติ** = **นิสากโร.** ผู้กระทำกลางคืน ดวงจันทร์

ทำตัวรูป = **ทิวากโร** = ทิวา + กร + อ + สิ (กัตตุ) ผู้กระทำกลางวัน

ทิวากโร = ศัพท์เดิมคือ ทิวา สทฺทูปปท กร กรเณ ในการกระทำ
ทิวา กร - เรียก กร ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
ทิวา กรฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
ทิวา อำ กรฺ - หลังจาก ทิวา ลง อำ ทุติยาวิภัตติ = กมฺมตฺเถ ทุติยา.
ทิวำ กรฺ - แยก ลบ รวม เป็น ทิวำ
ทิวำ กรฺ อ - ลง อ ปัจจัย ในกัตตุ = สพฺพโต ณฺวุตฺวาวี วา.
ทิวำ กรฺ อ - เรียก อ ปัจจัย ว่า กิต = อญฺเญ กิตฺ.
ทิวำ กรฺ อ - ลง อ ปัจจัย ในอรรถกัตตุ = กตฺตริ กิตฺ.
ทิวำ กรฺ อ - ลง อ ปัจจัย ใน ๓ กาล = ณาทโย เตกาลิกา.
ทิวำ กร - รวม รฺ เข้ากับสระ อ หลัง = นเย ปรำ ยุตฺเต.
ทิวำ กร = **ทิวำ กโรติ** ผู้กระทำซึ่งกลางวัน
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้
ทิวำกร - ย่อ ทิวำ กับ กร เข้าเป็นตัปปุริสสมาส = อมาทโย ปรปเทภิ.

ทิวังกร - เรียก ทิวังกร ว่ายุตตัตถสมาส = นามานำ สมาโส ยุตฺตตฺโถ.
ทิวุกร - ลบ อำ วิภัตติ (คือ นิคคหิต) = เตสำ วิภตฺติโย โลปา จ.
ทิวากร - ทิวา เป็นปกติ = ปกติ จสฺส สรนฺตสฺส.
ทิวากร - เรียก ทิวากร ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามำวา...
ทิวากร สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
ทิวากร โอ - อาเทศ สิ เป็น โอ = โส.
ทิวากโร - แยก ลบ รวม
ทิวากโร - สำเร็จรูปเป็น **ทิวากโร** ดวงอาทิตย์ ผู้กระทำกลางวัน

คห อุปาทาเน ในการถือเอา

- **ธนุำ คณฺหาตีติ** = **ธนุคฺคโห.** ผู้ถือธนู
- **กฏุำ คณฺหาตีติ** = **กฏคฺคโห.** ผู้ถือธง

ทห ทาเน ในการให้

- **สพฺพกามำ ททาตีติ** = **สพฺพกามทโท.** ผู้ให้สิ่งน่าปรารถนาทุกอย่าง
- **สพฺพำ ททาตีติ** = **สพฺพทโท.** ผู้ให้ทุกอย่าง

ทา ทาเน ในการให้

- **อนฺนำ อทาสิ ททาติ ททิสฺสตีติ** = **อนฺนโท.** ผู้ให้ข้าว
- **ธนำ อทาสิ ททาติ ททิสฺสตีติ** = **ธนโท.** ผู้ให้ทรัพย์

ธา ธารเณ ในการทรงไว้

- **สจฺจำ สนฺทหตีติ** = **สจฺจสนฺโธ.** ผู้รักษาสัจจะ
  (**สจฺจ**สัททูปปทะ + **สำ**ปุพพะ + **ธา** ธารเณ + **อ**ปัจจัย + **สิ**วิภัตติ)

ปา ปาเน ในการดื่ม

- **มชฺชำ ปิวตีติ** = **มชฺชโป.** ผู้ดื่มน้ำเมา

ตา ปาลเน ในการรักษา ดูแล

- **ควำ สทฺทำ ตายตีติ** = **โคตฺตำ.** โคตร ตระกูล วงศ์ผู้รักษาชื่อเสียง

พึงทราบว่า เมื่อธาตุไม่มีกรรมข้างหน้า ลง **อ** ปัจจัย ในสาธนะที่เหลือจากกัตตุ
= **ภยศัพท์** ในสูตร ยสฺมาทเปติ ภยมาทตฺเต วา ตทปาทานำ.

นี ปาปเณ ในการนำไป, **วิปุพพ** แนะนำ

- **วิเนสิ วิเนติ วิเนสฺสติ เอเตนาติ** = **วินโย.** (กรณะ) พระวินัย, เครื่องแนะนำ
- **วิเนสิ วิเนติ วิเนสฺสติ เอตฺถาติ** = **วินโย.** (อธิกรณะ) พระวินัย, สถานที่แนะนำ
- **นยนำ** = **นโย.** การนำไป (ภาวะ)

ทำตัวรูป = **วินโย** = วิ + นี + อ + สิ (กรณะ) เครื่องแนะนำ

วินโย = ศัพท์เดิมคือ วิปุพพ นี ปาปเณ ในการแนะนำ
วิ นี - เรียก นี ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
วิ นี อ - ลง อ ปัจจัย ในกรณะ = ภยศัพท์ ในสูตร ยสฺมาทเปติ ภย...

วิ นี อ - เรียก อ ปัจจัย ว่า กิต = อญฺเญ กิตฺ.
วิ นี อ - ลง อ ปัจจัย ใน ๓ กาล = ณาทโย เตกาลิกา.
วิ เน อ - วุทธิ อี เป็น เอ = อญฺเญสุ จ.
วิ นย อ - อาเทศ เอ เป็น อย = เอ อย.
วินย - แยก ลบ รวม เป็น วินย
วินย = **วิเนติ เอเตน** เครื่องแนะนำ
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้
วินย - เรียก วินย ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามำวา...
วินย สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
วินย โอ - อาเทศ สิ เป็น โอ = โส.
วินโย - แยก ลบ รวม
วินโย - สำเร็จรูปเป็น **วินโย** พระวินัย เครื่องแนะนำ

สิ เสวายำ ในการคบ เสพ, **นิปุพพะ** อาศัย
- **นิสฺสียิตฺถ นิสฺสียติ นิสฺสียิสฺสตีติ** = **นิสฺสโย**. (กัมมะ) ผู้ที่เขาอาศัย ผู้ให้อาศัย

สิ สเย ในการนอน, **อนุปุพพะ** นอนเนื่อง
- **อนุสยิ อนุเสติ อนุเสสฺสตีติ** = **อนุสโย**. (กัตตุ) อนุสัย กิเลสที่นอนเนื่องในสันดาน

อิ คติมฺหิ ในการไป, **ปติปุพพะ** อาศัย
- **ปฏิจฺจ เอตสฺมา ผลำ เอตีติ** = **ปจฺจโย**. (อปาทานะ) ปัจจัย เหตุอันให้ผลอาศัยเกิด
- **สเมจฺจ เอตสฺมา ผลำ เอตีติ** = **สมุทโย**. (อปาทานะ) สมุทัย เหตุอันให้ผลอาศัยเกิด
(สำ-อุ ปุพพะ + อิ คติมฺหิ + อ + สิ)

จิ จเย ในการสั่งสม, **วิ-นิปุพพะ** วินิจฉัย ตัดสิน, **สำปุพพะ** รวบรวม, **วิปุพพะ** เลือก
- **วินิจฺฉียเต อเนนาติ** = **วินิจฺฉโย**. (กรณะ) เครื่องวินิจฉัย วิธีวินิจฉัย
- **วินิจฺฉยนำ** = **วินิจฺฉโย**. (ภาวะ) การวินิจฉัย การตัดสิน
- **อุจฺจยนำ** = **อุจฺจโย**. (ภาวะ) การสั่งสม
- **สญฺจยนำ** = **สญฺจโย**. (ภาวะ) การรวบรวม
- **ธมฺมำ วิจินาตีติ** = **ธมฺมวิจโย**. (ภาวะ) การเลือกเฟ้นธรรม การคัดแยกธรรม

ขี ขเย ในความเสื่อม สิ้นไป
- **ขยนำ** = **ขโย**. (ภาวะ) ความเสื่อม ความสิ้นไป

ชิ ชเย ในความชนะ, **วิปุพพะ** ชนะขาด ไม่กลับแพ้
- **วิชยนำ, ชยนำ** = **วิชโย, ชโย**. (ภาวะ) ความชนะขาด, ชัยชนะ

กี ทพฺพวินิมเย ในการซื้อขาย
- **วิกฺกยนำ, กยนำ** = **วิกฺกโย, กโย**. (ภาวะ) การขาย, การซื้อ

ลี สิเลสเน ในความไหล เยิ้ม เปียก ซุ่ม แฉะ ติด, **อาปุพพะ** ติดใจ
- **อลฺลียติ เอตฺถาติ** = **อาลโย, ลโย**. (อธิกรณะ) สถานที่ที่ติดใจ, สถานที่ชุ่มแฉะ, บ้าน, ตัณหา

สุ สวเณ ในการฟัง, **อาปุพฺพะ** เชื่อฟัง เชื่อใจ, **ปฏิปุพฺพะ** ตอบรับ ตอบสนอง

- **อาสุณนฺตีติ** = **อสฺสวา**. (กัตตุ) ผู้เชื่อฟังทั้งหลาย (วุทธิ, โอ เป็น อว = โอ อว สเร)
- **ปฏิสฺสวนํ** = **ปฏิสฺสโว**. (ภาวะ) การตอบรับ การรับคำ (ลง อ = ภยศัพท์)

ทำตัวรูป = อสฺสวา = อา + สุ + อ + โย (กัตตุ) เชื่อฟัง

อสฺสวา = ศัพท์เดิมคือ อาปุพฺพ สุ สวเณ ในการเชื่อฟัง

อา สุ	- เรียก สุ ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
อา สุ อ	- ลง อ ปัจจัย หลังจากธาตุทั้งปวง	= สพฺพโต ณวุตฺวาวี วา.
อา สุ อ	- เรียก อ ปัจจัย ว่า กิต	= อญฺเญ กิตฺ.
อา สุ อ	- ลง อ ปัจจัย ในกัตตุ	= กตฺตริ กิตฺ.
อา สุ อ	- ลง อ ปัจจัย ใน ๓ กาล	= ณาทโย เตกาลิกา.
อา โส อ	- วุทธิ อุ เป็น โอ	= อญฺเญสุ จ.
อา สว อ	- อาเทศ โอ เป็น อว	= โอ อว สเร.
อาสฺสว อ	- ซ้อน สฺ	= ปร เทฺวภาโว จาเน.
อสฺสว อ	- เพราะพยัญชนะ รัสสะ อา เป็น อ	= รสฺสํ. (ในพยัญชนสนธิ)
อสฺสว	- แยก ลบ รวม เป็น อสฺสว **อสฺสว** = **อาสุณนฺติ** ผู้เชื่อฟังทั้งหลาย **อิติ อตฺเถ** ในอรรถนี้	
อสฺสว	- เรียก อสฺสว ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามฺวา...
อสฺสว โย	- ลง โย ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
อสฺสว อา	- อาเทศ โย เป็น อา	= สพฺพโยนีนมาเอ.
อสฺสวา	- แยก ลบ รวม	
อสฺสวา	- สำเร็จรูปเป็น **อสฺสวา** ผู้เชื่อฟังทั้งหลาย	

สุ คติมฺหิ ในการไป, **อาปุพฺพะ** แผ่ไป

- **อาภวคฺคา สวนฺตีติ** = **อาสวา**. อาสวะ กิเลสที่แผ่ไปถึงชั้นภวัคคภูมิ

รุ สทฺเท ในการส่งเสียง ร้อง

- **รวตีติ** = **รโว**. ผู้ส่งเสียง

ภู สตฺตายํ ในความมี ความเป็น

- **ภวตีติ** = **ภโว**. ผู้มี ผู้เกิด
- **ปภวติ เอตสฺมาติ** = **ปภโว**. (อปาทานะ) แดนเกิด จุดเริ่มต้น

ลู เฉทเน ในการตัด เด็ด เก็บเกี่ยว

- **ลวนํ** = **ลโว**. (ภาวะ) การตัด การเก็บเกี่ยว

คห อุปาทาเน ในการถือเอา, **นิปุพฺพะ** ข่ม, **ปปุพฺพะ** ยกย่อง, **สํปุพฺพะ** รวบรวม

- **นิคฺคณฺหาติ, นิคฺคหณํ วา** = **นิคฺคโห**. ผู้ข่ม หรือ การข่ม
- **ปคฺคณฺหาติ, ปคฺคหณํ วา** = **ปคฺคโห**. ผู้ยกย่อง หรือ การยกย่อง
- **สงฺคณฺหาติ เตน, สงฺคหณํ วา** = **สงฺคโห**. เครื่องรวบรวม หรือ การรวบรวม การสงเคราะห์

วร วรเณ ในการระวัง, **สํปุพพะ** สำรวม สังวร

- **สํวรณํ** = **สํวโร.** การสำรวม สังวร

ทร อาทเร ในความเอื้อเฟื้อ, **อาปุพพะ** อาทร

- **อาทรณํ** = **อาทโร.** ความเอื้อเฟื้อ ความอาทร

คมุ สปฺป คติมฺหิ ในการไป, **อาปุพพะ** การมา

- **อาคจฺฉตีติ** = **อาคโม.** ผู้มา
- **อาคมนํ** = **อาคโม.** การมา
- **อตฺถา อาคมียนฺติ เอตฺถาติ** = **อาคโม.** ปริยัติ ที่มาอ้างอิง (อธิกรณะ)
- **อตฺถา อาคมียนฺติ เอเตนาติ** = **อาคโม.** ปริยัติ เครื่องอ้างอิง (กรณะ)
- **สปฺปตีติ** = **สปฺโป.** งู ผู้เลื้อยไป

ทิวุ กีฬาวิชิคีสาพฺยวหารชุติถุติกนฺติคตีสุ ในความร่าเริง ปรารถนาชนะ ค้าขาย...

- **ทิพฺพตีติ** = **เทโว.** เทวดา ผู้ร่างเริง ผู้รุ่งเรือง ฝน

กมุ ปทวิกฺเขเป ในการก้าวเท้า เดิน ย่าง, **ปปุพพะ** มุ่งมั่น, **วิปุพพะ** กล้าหาญ

- **ปกฺกมนํ ปกฺกมตีติ วา** = **ปกฺกโม.** ความมุ่งมั่น หรือ ผู้มุ่งมั่น
- **วิกฺกมนํ วิกฺกมตีติ วา** = **วิกฺกโม.** ความกล้าหาญ หรือ ผู้กล้าหาญ

จร จรเณ ในการเที่ยวไป ประพฤติ, **อวปุพพะ** ทั่วถึง ชั้น ภูมิ

- **วเน จรตีติ** = **วนจโร.** ผู้เที่ยวไปในป่า พรานป่า คนหาของป่า (สตฺ.ตปฺ)
- **กาโม อวจรติ เอตฺถาติ** = **กามาวจโร โลโก, กามาวจรา สญฺญา, กามาวจนํ จิตฺตํ.** ที่อยู่ของสัตว์โลกชั้นกามภูมิ ... (อธิกรณะ)
- **คาโว จรนฺติ เอตฺถาติ** = **โคจโร.** ที่เที่ยวไปของโค -ของจิต โคจร อารมณ์ (อธิกรณะ)

ทำตัวรูป = กามาวจรํ = กาม + อว + จร + อ + สิ (อธิกรณะ) ชั้นกามาวจระ

กามาวจรํ = ศัพท์เดิมคือ กามสทฺทูปปท อวปุพฺพ จร จรเณ ในการแผ่ไป

กาม อว จร	- เรียก สุ ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
กาม อว จรฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
กาม อว จรฺ อ	- ลง อ ปัจจัย หลังจากธาตุทั้งปวง	= ภยศัพท์ ในสูตร ยสฺมาทเปติ ภยมา...
กาม อว จรฺ อ	- เรียก อ ปัจจัย ว่า กิต	= อญฺเญ กิตฺ.
กาม อว จรฺ อ	- ลง อ ปัจจัย ใน ๓ กาล	= ณาทโย เตกาลิกา.
กามฺอ อว จรฺ อ	- แยก มฺ ออกจาก อ	= ปุพฺพ...
กามฺ อว จรฺ อ	- ลบสระ อ หน้า	= สรา สเร โลปํ.
กามฺ อาว จรฺ อ	- ทีฆะสระ อ หลัง	= ทีฆํ.
กามาวจร	- รวม มฺ เข้ากับ อา, รฺ เข้ากับ อ หลัง	= นเย ...

กามาวจร = **กาโม อวจรติ เอตฺถ** ชั้นภูมิที่มีกามแผ่ไป

อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้

กามาวจร	- เรียก กามาวจร ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามํวา...
กามาวจร สิ	- ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.

กามาวจร อำ - อาเทศ สิ เป็น อำ = สึ.
กามาวจรำ - แยก ลบ รวม
กามาวจรำ - สำเร็จรูปเป็น **กามาวจรำ** ชั้นกามาวจร

ปา ปาเน ในการดื่ม

- **ปาเทน ปิวตีติ** = **ปาทโป.** ต้นไม้เจ้าป่า ผู้ดื่มด้วยเท้า (ต.ตป.)
- **กจฺเฉน ปิวตีติ** = **กจฺฉโป.** เต่า ผู้ดื่มด้วยรักแร้ (ต.ตป.)

รุห ชนเน ในการเกิด งอก

- **สิรสฺมึ รุหตีติ** = **สิโรรุโห.** เส้นผม เกิดบนศีรษะ (สต.ตป.)

ทำตัวรูป = **สิโรรุโห** = สิร + รุห + อ + สิ

สิโรรุโห = ศัพท์เดิมคือ สิรสทฺทูปปท รุห ชนเน ในการเกิด
สิร รุห - เรียก รุห ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
สิร รุหฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
สิร สฺมึ รุหฺ - ลง สฺมึ สัตตมีวิภัตติ = โอกาเส สตฺตมี.
สิร เอ รุหฺ - อาเทศ สฺมึ เป็น เอ = สฺมาสฺมึนำ วา.
สิเร รุหฺ - แยก ลบ รวม เป็น สิเร
สิเร รุหฺ อ - หลังจาก รุห ธาตุ ลง อ ปัจจัย = สพฺพโต ณวุตฺวาวี วา.
สิเร รุหฺ อ - เรียก อ ปัจจัย ว่า กิต = อญฺเญ กิตฺ.
สิเร รุหฺ อ - ลง อ ปัจจัย ใน ๓ กาล = ณาทโย เตกาลิกา.
สิเร รุห - รวม หฺ เข้ากับสระ อ หลัง = นเย ปรำ ยุตฺเต.
สิเร รุห = **สิเร รุหติ** อันเกิดบนศีรษะ
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้
สิเรรุห - ย่อ สิเร กับ รุห เข้าเป็นตัปปุริสสมาส = อมาทโย ปรปเทภิ.
สิเรรุห - เรียก สิเรรุห ว่ายุตตัตถสมาส = นามานำ สมาโส ยุตฺตตฺโถ.
สิรฺรุห - ลบ สฺมึ วิภัตติ (คือ เอ) = เตสำ วิภตฺติโย โลปา จ.
สิรรุห - สิร กลับมีสระเป็นปกติ = ปกติ จสฺส สรนฺตสฺส.
สิโรรุห - อาเทศสระ อ เป็น โอ กลางสมาส = เอเตสโม โลเป.
สิโรรุห - เรียก สิโรรุห ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามำวา...
สิโรรุห สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
สิโรรุห โอ - อาเทศ สิ เป็น โอ = โส.
สิโรรุโห - แยก ลบ รวม
สิโรรุโห - สำเร็จรูปเป็น **สิโรรุโห** ผม อันเกิดบนศีรษะ

สิ สเย ในการเกิด

- **คุหายำ สยตีติ** = **คุหาสยำ.** จิต ผู้นอนในถ้ำ (คือหทยวัตถุ) (สต.ตป.)
- **กุจฺฉิยำ สยนฺตีติ** = **กุจฺฉิสยา.** ลม อันนอนอยู่ในท้อง (สต.ตป.)

ฐา คตินิวตฺติมฺหิ ในการหยุด ยืน ตั้ง มี

- **ปพฺพเต อฏฺฐาสิ ติฏฺฐติ ฐสฺสตีติ** = **ปพฺพตฏฺโฐ, ปพฺพฏฺฐา, ปพฺพตฏฺฐำ.**

คน, แม่น้ำ, ยาสมุนไพร อันมีอยู่บนภูเขา (สตฺ.ตปฺ)

- **ถเล อฏฺฐาสิ ติฏฺฐติ ฐสฺสตีติ** = **ถลฏฺฐ**ं. อันตั้งอยู่บนบก (สตฺ.ตปฺ)
- **ชเล อฏฺฐาสิ ติฏฺฐติ ฐสฺสตีติ** = **ชลฏฺฐ**ं. อันตั้งอยู่ในน้ำ (สตฺ.ตปฺ)

๕๖๙. คหสฺสุปธสฺเส วา. (๔ บท, อาเทสวิธิสูตร)

อาเทศ อุปธะ (คือสระรองสุดท้าย) ของ คห ธาตุ เป็น เอ บ้าง

คห อุปาทาเน ในการถือเอา ครอบครอง

- **คยฺหตีติ** = **เคหं, คหं**. บ้าน เรือน อันบุคคลครอบครอง

ทำตัวรูป = **เคหं** = คห + อ + สิ (กัมมะ)

เคห	= ศัพท์เดิมคือ คห อุปาทาเน ในการถือเอา ครอบครอง	
คห	- เรียก คห ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
คหฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
คหฺ อ	- ลง อ ปัจจัย ในกัมมะ	= ภยศัพท์ ในสูตร ยสฺมาทเปติ ภย...
คหฺ อ	- เรียก อ ปัจจัย ว่า กิต	= อญฺเญ กิตฺ.
คหฺ อ	- ลง อ ปัจจัย ใน ๓ กาล	= ณาทโย เตกาลิกา.
เคหฺ อ	- อาเทศ อ อุปธะ ของ คหฺ ธาตุ เป็น เอ	= คหสฺสุปธสฺเส วา.
เคห	- รวม หฺ เข้ากับสระ อ หลัง	= นเย ปรํ ยุตฺเต.
	เคห = **คยฺหติ** เรือนอันเขาครอบครอง **อิติ อตฺเถ** ในอรรถนี้	
เคห	- เรียก เคห ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามฺวา...
เคห สิ	- ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
เคห อำ	- อาเทศ สิ เป็น อำ	= สึ.
เคหำ	- แยก ลบ รวม	
เคหำ	- สำเร็จรูปเป็น **เคหำ** เรือน อันเขาครอบครอง	

ณฺวุ ปัจจัย

๕๗๐. อนกา ยุณฺวูนำ. (๒ บท, อาเทสวิธิสูตร)

อาเทศ ยุ ปัจจัย เป็น อน, และ ณฺวุ ปัจจัย เป็น อก

กร กรเณ ในการกระทำ

- **รถำ กโรตีติ** = **รถการโก**. ช่างรถ ผู้กระทำรถ

ทำตัวรูป = **รถการโก** = รถ + กร + ณฺวุ + สิ

รถการโก	= ศัพท์เดิมคือ รถสทฺทูปปท กร กรเณ ในการกระทำ	
รถ กร	- เรียก กร ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
รถ กรฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
รถ อ กรฺ	- หลังจาก รถ ศัพท์ ลง อ ทุติยาวิภัตติ	= กมฺมตฺเถ ทุติยา.

รถ์ กรฺ - แยก ลบ รวม เป็น รถ์
รถ์ กรฺ ณฺวุ - หลังจาก กรฺ ธาตุ ลง ณฺวุ ปัจจัย = สพฺพโต ณฺวุตฺวาวี วา.
รถ์ กรฺ ณฺวุ - เรียก ณฺวุ ปัจจัย ว่า กิต = อญฺเญ กิตฺ.
รถ์ กรฺ ณฺวุ - ลง ณฺวุ ปัจจัย ใน ๓ กาล = ณาทโย เตกาลิกา.
รถ์ กรฺ ณฺวุ - เรียก ณฺวุ ปัจจัย ว่า การิตะ = การิตๆ วิย ณานุพนฺโธ.
รถ์ การฺ ณฺวุ - เพราะการิตะ วุทธิ อ ของ กรฺ เป็น อา = อสโยคนฺตสฺส วุทฺธิ การิเต.
รถ์ การฺ อก - อาเทศ ณฺวุ ปัจจัย เป็น อก = อนกา ยุณฺวูนํ.
รถ์ การก - รวม รฺ เข้ากับสระ อ หลัง = นเย ปรๆ ยุตฺเต.

รถ์ การก = **รถ์ กโรติ** ผู้กระทำซึ่งรถ
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้

รถการก - ย่อ รถ์ กับ การก เข้าเป็นตัปปุริสสมาส = อมาทโย ปรปเทภิ.
รถการก - เรียก รถการก ว่ายุตตัตถสมาส = นามานๆ สมาโส ยุตฺตตฺโถ.
รถฺการก - ลบ อ์ วิภัตติ = เตสๆ วิภตฺติโย โลปา จ.
รถการก - รถ กลับมีสระเป็นปกติ = ปกติ จสฺส สรนฺตสฺส.
รถการก - เรียก รถการก ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามๆวา...
รถการก สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
รถการก โอ - อาเทศ สิ เป็น โอ = โส.
รถการโก - แยก ลบ รวม
รถการโก - สำเร็จรูปเป็น **รถการโก** ช่างรถ ผู้กระทำรถ

ทา ทาเน ในการให้

- **อนฺนๆ ททาตีติ** = **อนฺนทายโก.** ผู้ให้ข้าว (อา เป็น อาย = อาการนฺตานมาโย)
- = **อนฺนทายิกา.** ผู้ให้ข้าว (อา อิตถิปัจจัย, อ เป็น อิ = เตสุ วุทฺธิ...)
- = **อนฺนทายกๆ.** ตระกูลผู้ให้ข้าว

นี ปาปเณ ในการนำไป, **วิปุพพะ** แนะนำ

- **โลกๆ เนตีติ** = **โลกนายโก.** ผู้นำชาวโลก (วุทธิ, เอ เป็น อาย = เต อาวายา...)
- **วิเนติ สตฺเตติ** = **วินายโก.** ผู้แนะนำหมู่สัตว์

ในรูปที่ไม่มีกรรม

กร กรเณ ในการกระทำ

- **กโรตีติ** = **การโก การิกา การกๆ.** ผู้กระทำ

ทา ทาเน ในการให้

- **ททาตีติ** = **ทายโก ทายิกา ทายกๆ.** ผู้ให้ (อา เป็น อาย = อาการนฺตานมาโย)

นี ปาปเณ ในการนำไป

- **เนตีติ** = **นายโก นายิกา นายกๆ.** ผู้นำ ผู้นำไป (วุทธิ อี เป็น เอ, เอ เป็น อาย)

สุ สวเณ ในการฟัง

- **ภควโต โอวาทานุสาสนึ อสุณิ สุณาติ สุณิสฺสตีติ** = **สาวโก สาวิกา.**

พระสาวกสาวิกา ผู้เชื่อฟังคำสั่งและคำสอนของพระผู้มีพระภาค

ลุ ลวเน ในการเก็บเกี่ยว

- **ลุนาตีติ** = **ลาวโก**. ชาวนาว ชาวสวน ผู้เก็บเกี่ยว

ปุ ปวเน ในการชำระ ล้าง

- **ปุนาตีติ** = **ปาวโก**. ไฟ ผู้ชำระ

ภู สตฺตายํ ในความมี ความเป็น

- **ภวตีติ** = **ภาวโก**. ผู้เจริญ ผู้มี ผู้เป็น

อาส อุปเวสเน ในการเข้าไป, **อุปปุพฺพะ** เข้าใกล้

- **อุปาสตีติ** = **อุปาสโก อุปาสิกา**. อุบาสก อุบาสิกา ผู้เข้าใกล้ (พระรัตนตรัย)

ทำตัวรูป = อุปาสโก = อุป + อาส + ณฺวุ + สิ

อุปาสโก = ศัพท์เดิมคือ อุปปุพฺพ อาส อุปเวสเน ในการเข้าไป ใกล้

อุป อาส	- เรียก อาส ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
อุป อาสฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
อุป อาสฺ ณฺวุ	- หลังจาก อาส ธาตุ ลง ณฺวุ ปัจจัย	= สพฺพโต ณฺวุตฺวาวี วา.
อุป อาสฺ ณฺวุ	- เรียก ณฺวุ ปัจจัย ว่า กิต	= อญฺเญ กิตฺ.
อุป อาสฺ ณฺวุ	- ลงกิตปัจจัย ในกัตตุ	= กตฺตริ กิตฺ.
อุป อาสฺ ณฺวุ	- ลง ณฺวุ ปัจจัย ใน ๓ กาล	= ณาทโย เตกาลิกา.
อุป อาสฺ อก	- อาเทศ ณฺวุ เป็น อก	= อนกา ยุณฺวูนํ.
อุปาสก	- แยก ลบ รวม รวม **อุปาสก** แปลว่า **อุปาสติ** ผู้เข้าใกล้ **อิติ อตฺเถ** ในอรรถนี้	
อุปาสก	- เรียก อุปาสก ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามํวา...
อุปาสก สิ	- ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
อุปาสก โอ	- อาเทศ สิ เป็น โอ	= โส.
อุปาสโก	- แยก ลบ รวม	
อุปาสโก	- สำเร็จรูปเป็น **อุปาสโก** อุบาสก ผู้เข้าใกล้	

คห อุปาทาเน ในการถือเอา, **ปติปุพฺพะ** รับเอา

- **คณฺหาตีติ** = **คาหโก**. ผู้ถือเอา
- **ปฏิคฺคณฺหาตีติ** = **ปฏิคฺคาหโก**. ปฏิคคาหก ผู้รับ

ปจ ปาเก ในการหุง ต้ม ทำให้สุก

- **ปจตีติ** = **ปาจโก**. พ่อครัว ผู้หุงต้ม (วุทธิ)

ยช ปูชายํ ในการบูชา บวงสรวง

- **อยชิ ยชติ ยชิสฺสตีติ** = **ยาชโก**. พราหมณ์ ผู้บูชา ผู้บวงสรวง

๕๗๑. น กคตฺตุ จชา ณฺวุมฺหิ. (๔ บท, นิเสธวิธิสูตร)

เพราะ ณฺวุ ปัจจัย ห้ามอาเทศ จฺ เป็น กฺ, และ ชฺ เป็น คฺ

ชน ชนเน ในการเกิด

- **ชเนตีติ** = **ชนโก ชนิกา.** ชนก ชนิกา ผู้ให้เกิด

ขนุ อวทารเณ ในการขุด

- **ขนตีติ** = **ขนโก.** ผู้ขุด

สมุ อุปสเม ในความสงบ

- **สเมตีติ** = **สมโก.** ผู้สงบ ผู้ให้สงบ

คมุ คติมฺหิ ในการไป

- **คเมตีติ** = **คมโก.** ผู้ไป

ทมุ ทมเน ในการฝึก ข่ม อบรม ทรมาน

- **ทเมตีติ** = **ทมโก.** ผู้ฝึก

หน หึสายํ ในการฆ่า เบียดเบียน

- **อหนิ หนฺติ หนิสฺสตีติ** = **วธโก.** ผู้ฆ่า ผู้เบียดเบียน (หน เป็น วธ = วโธ วา สพฺพตฺถ)
- **หนฺตีติ** = **ฆาตโก.** ผู้ฆ่า ผู้เบียดเบียน (หน เป็น ฆาต = หนสฺส ฆาโต)
- **คาโว หนตีติ** = **โคฆาตโก.** ผู้ฆ่าโค

ทำตัวรูป = **โคฆาตโก** = โค + หน + ณฺวุ + สิ

โคฆาตโก = ศัพท์เดิมคือ โคสทฺทูปปท หน หึสายํ ในการฆ่า เบียดเบียน

โค หน	- เรียก หน ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
โค หนฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
โค โย หนฺ	- หลังจาก โค ลง โย ทุติยาวิภัตติ	= กมฺมตฺเถ ทุติยา.
คฺโอ โย หนฺ	- แยกพยัญชนะ คฺ ออกจากสระ โอ	= ปุพฺพมโธจิตมสฺสรํ ...
คฺ อาว โย หนฺ	- เพราะ โย อาเทศ โอ เป็น อาว	= โยสุ จ.
คฺ อาว โอ หนฺ	- อาเทศ โย วิภัตติ เป็น โอ	= ตุศัพท์ใน ตโต โยนโม ตุ.
คาโว หนฺ	- แยก ลบ รวม เป็น คาโว	
คาโว หนฺ ณฺวุ	- หลังจาก หน ธาตุ ลง ณฺวุ ปัจจัย	= สพฺพโต ณฺวุตฺวาวี วา.
คาโว หนฺ ณฺวุ	- เรียก ณฺวุ ปัจจัย ว่า กิต	= อญฺเญ กิตฺ.
คาโว หนฺ ณฺวุ	- ลงกิตปัจจัย ในกัตตุ	= กตฺตริ กิตฺ.
คาโว หนฺ ณฺวุ	- ลง ณฺวุ ปัจจัย ใน ๓ กาล	= ณาทโย เตกาลิกา.
คาโว ฆาตฺ ณฺวุ	- อาเทศ หนฺ เป็น ฆาตฺ	= หนสฺส ฆาโต.
คาโว ฆาตฺ อก	- อาเทศ ณฺวุ เป็น อก	= อนกา ยุณฺวูนํ.
คาโว ฆาตก	- รวมพยัญชนะ ตฺ เข้ากับสระ อ หลัง	= นเย ปรํ ยุตฺเต
	คาโว ฆาตก แปลว่า **คาโว หนติ** ผู้ฆ่าซึ่งโค	
	อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้	
คาโวฆาตก	- ย่อ คาโว กับ ฆาตก เป็นตัปปุริสสมาส	= อมาทโย ปรปเทภิ.

คาโวฆาตก - เรียก คาโวฆาตก ว่า ยุตตัตถสมาส = นามานำ สมาโส ยุตฺตตฺโถ.
คาวฺฆาตก - ลบ โย วิภัตติ = เตสำ วิภตฺติโย โลปา จ.
โคฆาตก - โค เป็นปกติ = ปกติ จสฺส สรนฺตสฺส.
โคฆาตก - เรียก โคฆาตก ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามำวา...
โคฆาตก สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปจมา.
โคฆาตก โอ - อาเทศ สิ เป็น โอ = โส.
โคฆาตโก - แยก ลบ รวม
โคฆาตโก - สำเร็จรูปเป็น **โคฆาตโก** นายโคฆาต ผู้ฆ่าโค

รุธ อวธารเณ ในการปิดกั้น ห้าม
- **รุนฺธตีติ** = **รุนฺธโก**. ผู้ปิดกั้น (นิคคหิตอาคม = รุธาทิโต... วินาธิการ..)

ภุช ปาลนพฺยวหรเณสุ ในการรักษาและกลืนกิน
- **ภุญฺชตีติ** = **ภุญฺชโก**. ผู้กิน

กี ทพฺพวินิมเย ในการซื้อขาย
- **กิณาตีติ** = **กายโก**. ผู้ซื้อขาย

ปาล รกฺขเณ ในการดูแล รักษา
- **ปาเลตีติ** = **ปาลโก**. ผู้ดูแล ผู้รักษา

ปูช ปูชายำ ในการบูชา
- **ปูเชตีติ** = **ปูชโก**. ผู้บูชา

๕๗๒. นุทาทีหิ ยุณฺวูนมนานนากานนกา สการิเตหิ จ. (๕ บท, อาเทสวิธิ)

หลังจาก นุท ธาตุเป็นต้น และหลังจากธาตุที่มีการิตปัจจัย
อาเทศ ยุ เป็น อน อานน, และอาเทศ ณฺวุ เป็น อก อานนก

คาถา

สการิเตหิ ยุณฺวูนำ การิยสฺส วิธานโต
กิจฺจกิตฺสมฺภโว ธาตุปฺ- ปจฺจเยหิปิ เวทิโย.

พึงทราบว่า มีการลงกิจจปัจจัยและกิตกปัจจัย แม้หลังจากธาตุปัจจัย
เพราะเป็นวิธีอาเทศ ยุ และ ณฺวุ ปัจจัย อันอยู่หลังจากธาตุที่มีการิตปัจจัย

นุทาทิคณธาตุ มีธาตุ ๔ ตัว คือ **นุท, สูท, ญา, อาณ** (อาเทศด้วย นุทาทีหิ ...)

นุท เขเป ในการทิ้ง ขว้าง ชัดไป, **ปปุพฺพะ** บรรเทา
- **ปนุทิ ปนุทติ ปนุทิสฺสตีติ** = **ปนูทโก**. ผู้บรรเทา (ทีฆะ อุ เป็น อู = กฺวจิ ธาตุ...)

สูท ปคฺฆรเณ ในการหลั่งออก ไหลออก
- **สูทตีติ** = **สูทโก**. พ่อครัว ผู้ไหลออก กลิ่นและรส

ญา อวโพธเน ในการรู้ ทราบ

- **อญฺญาสิ ชานาติ ชานิสฺสตีติ = ชานนโก.** ผู้รู้ (ญา เป็น ชา = ญาสฺส ชาชนา)

หลังจาก การิตปัจจัย

อาณ เปสเน ในการสั่ง บังคับ ใช้ ส่งไป

- **อาณาเปสิ อาณาเปติ อาณาเปสฺสตีติ = อาณาปโก.** ผู้สั่ง ผู้ให้ไป (อาณ+ณาเป+ณฺวุ)

ญา อวโพธเน ในการรู้ ทราบ

- **สญฺญาเปตีติ = สญฺญาปโก, สญฺชานนโก.** ผู้ให้รู้ (ลบการิตปัจจัย = กฺวจิ ธาตุ..)

ทำตัวรูป = สญฺชานนโก = สํ + ญา + ณาเป + ณฺวุ + สิ

สญฺชานนโก = ศัพท์เดิมคือ สัปุพฺพ ญา อวโพธเน ในการรู้ การจำ

สํ ญา	- เรียก ญา ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
สํ ชา	- อาเทศ ญา ธาตุ เป็น ชา	= ญาสฺส ชาชนา.
สญฺชา	- อาเทศ นิคคหิต เป็นวัคคันตะ ญ	= วคฺคนฺตํ วา วคฺเค.
สญฺชา ณาเป	- ลง ณาเป ปัจจัย และเรียกว่าการิตะ	= ธาตูหิ เณณยณาเปณาปยา ...
สญฺชา อาเป	- ลบ ณ อนุพันธ์ ของการิตปัจจัย	= การิตานํ โณ โลปิ.
สญฺชาเป	- แยก ลบ รวม เป็น สญฺชาเป	
สญฺชาเป ณฺวุ	- หลังจาก ญา ธาตุ ลง ณฺวุ ปัจจัย	= สพฺพโต ณฺวุตฺวาวี วา.
สญฺชาเป ณฺวุ	- เรียก ณฺวุ ปัจจัย ว่า กิต	= อญฺเญ กิตฺ.
สญฺชาเป ณฺวุ	- ลงกิตปัจจัย ในกัตตุ	= กตฺตริ กิตฺ.
สญฺชาเป ณฺวุ	- ลง ณฺวุ ปัจจัย ใน ๓ กาล	= ณาทโย เตกาลิกา.
สญฺชาเป อานนก	- หลังจากธาตุมีการิตะ อาเทศ ณฺวุ เป็น อานนก	= นุทาทีหิ ยุณฺวูนมนานนา...
สญฺชา อานนก	- ลบ ณาเป การิตปัจจัย	= กฺวจิ ธาตุ...
สญฺชานนก	- แยก ลบ รวม เป็น สญฺชานนก **สญฺชานนก** แปลว่า **สญฺญาเปติ** ผู้ให้รู้ ให้จำได้ **อิติ อตฺเถ** ในอรรถนี้	
สญฺชานนก	- เรียก สญฺชานนก ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามฺวา...
สญฺชานนก สิ	- ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
สญฺชานนก โอ	- อาเทศ สิ เป็น โอ	= โส.
สญฺชานนโก	- แยก ลบ รวม	
สญฺชานนโก	- สำเร็จรูปเป็น **สญฺชานนโก** ผู้ให้รู้ ผู้ให้จำได้ ผู้ให้รู้สึกตัว	

ทา ทาเน ในการให้

- **ทาเปตีติ = ทาปโก.** ผู้ให้ถวาย

ฐา คตินิวตฺติมฺหิ ในการหยุด ยืน ตั้ง, **ปติปุพฺพะ** ตั้งมั่น ประดิษฐาน

- **ปติฏฺฐาเปตีติ = ปติฏฺฐาปโก.** ผู้ให้ประดิษฐานไว้

อป ปาปุณเน ในการถึง, **สำ-ปปุพฺพะ** บรรลุ ถึง

- **นิพฺพานํ สมฺปาเปตีติ = นิพฺพานสมฺปาปโก.** ผู้ให้บรรลุนิพพาน (นิพฺพาน+สำ-ป+อป+เณ+ณฺวุ)

ทำตัวรูป = **นิพฺพานสมฺปาปโก** = นิพฺพาน+สำ+ป+อป+เณ+ณฺวุ+สิ

นิพฺพานสมฺปาปโก = ศัพท์เดิมคือ นิพฺพานสทฺทูปปท สำ-ปปุพฺพ อป ปาปุณเน ในการบรรลุ

นิพฺพาน สำ ป อป - เรียก อป ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
นิพฺพาน สำ ป อปฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
นิพฺพาน อำ สำ ป อปฺ - หลังจาก นิพฺพาน ลง อำ ทุติยาวิภัตติ = กมฺมตฺเถ ทุติยา.
นิพฺพานำ สำ ป อปฺ - แยก ลบ รวม เป็น นิพฺพานำ
นิพฺพานำ สมฺป อปฺ - อาเทศ นิคคหิต เป็นวัคคันตะ มฺ = วคฺคนฺตำ วา วคฺเค.
นิพฺพานำ สมฺปฺ อ อปฺ - แยกพยัญชนะ ปฺ ออกจากสระ อ = ปุพฺพมโธ...
นิพฺพานำ สมฺปฺ อปฺ - เพราะสระ อ หลัง ลบสระ อ หน้า = สรา สเร โลปิ.
นิพฺพานำ สมฺปฺ อาปฺ - ทีฆะสระ อ หลัง เป็น อา = ทีฆำ.
นิพฺพานำ สมฺปาปฺ - รวมพยัญชนะ ปฺ เข้ากับสระ อา หลัง = นเย ปรำ ยุตฺเต.
นิพฺพานำ สมฺปาปฺ เณ - ลง เณ ปัจจัย และเรียกว่าการิตะ = ธาตูหิ เณณยณาเปณาปยา ...
นิพฺพานำ สมฺปาปฺ เอ - ลบ ณฺ อนุพันธ์ ของการิตปัจจัย = การิตานำ โณ โลปิ.
นิพฺพานำ สมฺปาเป - รวมพยัญชนะ ปฺ เข้ากับสระ เอ หลัง = นเย ปรำ ยุตฺเต.
นิพฺพานำ สมฺปาเป ณฺวุ - หลังจาก อป ธาตุ ลง ณฺวุ ปัจจัย = สพฺพโต ณฺวุตฺวาวี วา.
นิพฺพานำ สมฺปาเป ณฺวุ - เรียก ณฺวุ ปัจจัย ว่า กิต = อณฺเณ กิตฺ.
นิพฺพานำ สมฺปาเป ณฺวุ - ลง ณฺวุ ปัจจัย ในกัตตุ = กตฺตริ กิตฺ.
นิพฺพานำ สมฺปาเป ณฺวุ - ลง ณฺวุ ปัจจัย ใน ๓ กาล = ณาทโย เตกาลิกา.
นิพฺพานำ สมฺปาเป อก - อาเทศ ณฺวุ เป็น อก = อนกา ยุณฺวูนำ.
นิพฺพานำ สมฺปาปก - แยก ลบ รวม เป็น สมฺปาปก
นิพฺพานำ สมฺปาปก แปลว่า **นิพฺพานำ สมฺปาเปติ** ผู้ให้บรรลุซึ่งนิพพาน **อิติ อตฺเถ** ในอรรถนี้
นิพฺพานำสมฺปาปก - ย่อ นิพฺพานำ กับ สมฺปาปก เข้าเป็นสมาส = อมาทโย ปรปเทภิ.
นิพฺพานำสมฺปาปก - เรียก นิพฺพานำสมฺปาปก ว่ายุตตัตถสมาส = นามานำ สมาโส ยุตฺตตฺโถ.
นิพฺพานฺสมฺปาปก - ลบ อำ วิภัตติ (คือ นิคคหิต) = เตสำ วิภตฺติโย โลปา จ.
นิพฺพานสมฺปาปก - นิพฺพาน กลับเป็นปกติ = ปกติ จสฺส สรนฺตสฺส.
นิพฺพานสมฺปาปก - เรียก นิพฺพานสมฺปาปก ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามำวา...
นิพฺพานสมฺปาปก สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
นิพฺพานสมฺปาปก โอ - อาเทศ สิ เป็น โอ = โส.
นิพฺพานสมฺปาปโก - แยก ลบ รวม
นิพฺพานสมฺปาปโก - สำเร็จรูปเป็น **นิพฺพานสมฺปาปโก** ผู้ให้บรรลุนิพพาน

กร กรเณ ในการกระทำ

- **การาเปตีติ** = **การาปโก, การาปิกา.** ผู้ให้กระทำ

ตุ ปัจจัย

๕๗๓. **กรสฺส จ ตตฺตำ ตุสฺมึ.** (๔ บท, อาเทสวิธิสูตร)
เพราะ ตุ ปัจจัย อาเทศ รฺ พยัญชนะสุดท้ายของ กรฺ ธาตุ เป็น ตฺ

จศัพท์ มีอรรถอวุตตสมุจจยะ รวมเอา ภร ธาตุเป็นต้น ที่สูตรยังไม่ได้กล่าวถึง

กร กรเณ ในการกระทำ

- **อกาสิ กโรติ กริสฺสตีติ** = **กตฺตา.** ผู้กระทำ
- **ตสฺส กตฺตา** = **ตกฺกตฺตา.** ผู้กระทำกรรมนั้น (ฉฏ.ตปฺ.)

ทำตัวรูป = กตฺตา = กร + ตุ + สิ

กตฺตา = ศัพท์เดิมคือ กร กรเณ ในการกระทำ

กร	- เรียก กร ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
กรฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
กรฺ ตุ	- หลังจาก กรฺ ธาตุ ลง ตุ ปัจจัย	= สพฺพโต ณฺวุตฺวาวี วา.
กรฺ ตุ	- เรียก ตุ ปัจจัย ว่า กิต	= อญฺเญ กิตฺ.
กรฺ ตุ	- ตุ ปัจจัย ลงในกัตตุ	= กตฺตริ กิตฺ.
กรฺ ตุ	- ตุ ปัจจัย ลงใน ๓ กาล	= ณาทโย เตกาลิกา.
กตฺ ตุ	- เพราะ ตุ อาเทศ รฺ เป็น ตฺ	= กรสฺส จ ตตฺตํ ตุสฺมึ.
	กตฺตุ = **กโรติ** ผู้กระทำ	
	อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้	
กตฺตุ	- เรียก กตฺตุ ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามๆวา...
กตฺตุ สิ	- ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
กตฺตา	- อาเทศ อุ เป็น อา และลบ สิ	= สตฺถุปิตาทีนมา สิสฺมึ สิโลโป จ.
กตฺตา	- สำเร็จรูปเป็น **กตฺตา** ผู้กระทำ	

ภร ภรเณ ในการเลี้ยงดู

- **ภรตีติ** = **ภตฺตา.** ผู้เลี้ยงดู

หร หรเณ ในการนำไป

- **หรตีติ** = **หตฺตา.** ผู้นำไป

ภิทิ วิทารเณ ในการผ่า ทุบ แตก ทำลาย

- **ภินฺทตีติ** = **เภตฺตา, เภทิตา.** ผู้ทำลาย

ฉิทิ ทฺวิธากรเณ ในการตัด แบ่ง ฉีก ขาด

- **ฉินฺทตีติ** = **เฉตฺตา.** ผู้ตัด

ทา ทาเน ในการตัด แบ่ง ฉีก ขาด

- **ททาตีติ** = **ทาตา.** ผู้ให้
- **โภชนสฺส ทาตา** = **ทาตา.** ผู้ให้โภชนะ

ธา ธารเณ ในการทรงไว้, **สัปุพพะ** ผูก ต่อ เชื่อมโยง ปรองดอง

- **สนฺทหตีติ** = **สนฺธาตา.** ผู้ผูก

วจ วิยตฺติยํ วาจายํ ในการพูดชัดเจน

- **อวจิ วจติ วกฺขตีติ** = **วตฺตา.** ผู้กล่าว (ลบ จฺ และซ้อน ตฺ = ภุชาทีนมนฺโต โน ทฺวิ จ)

ภุช ปาลนพฺยวหรเณสุ ในการรักษาและกลืนกิน

- **ภุญฺชตีติ** = **โภตฺตา.** ผู้ผูก

พุธ อวคมเน ในการรู้

- **อพุชฺฌิ พุชฺฌติ พุชฺฌิสฺสตีติ** = **พุชฺฌิตา.** ผู้รู้ ผู้ตรัสรู้
  - ลง ย ปัจจัย = ทิวาทิโต โย.
  - อาเทศ ธฺย เป็น ฌ = ตถา กตฺตริ จ.
  - ซ้อน ชฺ = วคฺเค โฆสาโฆสานำ ..
  - ลง อิ อาคม = ยถาคมมิกาโร.

ญา อวโพธเน ในการรู้

- **ชานาตีติ** = **ญาตา.** ผู้รู้

ชิ ชเย ในการชนะ

- **ชินาตีติ** = **เชตา.** ผู้ชนะ

สุ สวเณ ในการฟัง

- **สุณาตีติ** = **โสตา.** ผู้ฟัง

คห อุปาทาเน ในการฟถือเอา

- **คณฺหาตีติ** = **คเหตา.** ผู้ถือเอา (อิ อาคม, อิ เป็น เอ = เตสุ วุทฺธิ..)

ภู สตฺตายำ ในความมี ความเป็น

- **ภวตีติ** = **ภวิตา.** ผู้มี ผู้เป็น

สร จินฺตายำ ในความคิด ระลึกถึง

- **สรตีติ** = **สริตา.** ผู้ระลึกถึง

คมุ คติมฺหิ ในการไป ถึง

- **คจฺฉตีติ** = **คนฺตา.** ผู้ไป (อาเทศ มฺ เป็น นฺ = คมขนหนาทีนำ ตุ๎ตพฺพาทีสุ น)

ขนุ อวทารเณ ในการขุด เจาะ

- **ขนตีติ** = **ขนฺตา.** ผู้ขุด (อาเทศ มฺ เป็น นฺ = คมขนหนาทีนำ ตุ๎ตพฺพาทีสุ น)

หน หึสายำ ในการฆ่า เบียดเบียน

- **หนตีติ** = **หนฺตา.** ผู้นำไป (อาเทศ มฺ เป็น นฺ = คมขนหนาทีนำ ตุ๎ตพฺพาทีสุ น)

มน ญาเณ ในการรู้

- **มญฺญตีติ** = **มนฺตา.** ผู้นำไป

ปาล รกฺขเณ ในการรักษา คุ้มครอง

- **ปาเลตีติ** = **ปาเลตา, ปาลยิตา.** ผู้นำไป (ลง เณ ณย ปัจจัย = จุราทิโต เณณยา)

หลังจาก การิตปัจจัย

ภู สตฺตายํ ในความมี ความเป็น

- **ภาเวตีติ** = **ภาเวตา, ภาวยิตา.** ผู้ให้มี ผู้ให้เป็น ผู้เจริญ

สร จินฺตายํ ในความคิด ระลึกถึง

- **สาเรตีติ** = **สาเรตา, สารยิตา.** ผู้ให้ระลึกถึง

ทา ทาเน ในการให้

- **ทาเปตีติ** = **ทาเปตา, ทาปยิตา.** ผู้ให้ถวาย

หา จาเค ในการสละ

- **หาเปตีติ** = **หาเปตา, หาปยิตา.** ผู้ให้สละ

รุธ อาวรเณ ในการปิด กั้น, **นิปุพพะ** ดับ

- **นิรุนฺธาเปตีติ** = **นิโรเธตา, นิโรธยิตา.** ผู้ให้ดับ

พุธ อวคมเน ในการตรัสรู้

- **พุชฺฌาเปตีติ** = **โพเธตา, โพธยิตา.** ผู้ให้ตรัสรู้

ญา อวโพธเน ในการรู้

- **ญาเปตีติ** = **ญาเปตา, ญาปยิตา.** ผู้ให้รู้

สุ สวเณ ในการฟัง

- **สุณาเปตีติ** = **สาเวตา, สาวยิตา.** ผู้ให้ฟัง

คห อุปาทาเน ในการถือเอา

- **คณฺหาเปตีติ** = **คาเหตา, คหยิตา.** ผู้ให้ถือเอา

กร กรเณ ในการกระทำ

- **กาเรตีติ** = **กาเรตา, การยิตา, การาเปตา, การาปยิตา.** ผู้ให้กระทำ

อาวี ปัจจัย

ทิส เปกฺขเน ในการพบ เห็น

- **ภยํ อปสฺสิ ปสฺสติ ปสฺสิสฺสตีติ** = **ภยทสฺสาวี, ภยทสฺสาวินี, ภยทสฺสาวิ.** ผู้เห็นภัย

๕๗๔. สาสาทีหิ รตฺถุ. (๒ บท, ปัจจยวิธิสูตร)

หลังจาก สาส ธาตุเป็นต้น ลง รตฺถุ ปัจจัย

สาส อนุสิฏฺฐิมฺหิ ในการสั่งสอน

- **สเทวกํ โลกं ทิฏฺฐธมฺมิกาทิวเสน สาสตีติ** = **สตฺถา, สตฺถาโร.**
พระศาสดา ผู้สั่งสอนชาวโลก พร้อมด้วยเทวโลก ด้วยประโยชน์ในปัจจุบันเป็นต้น
- **สเทวกํ โลกं ทิฏฺฐธมฺมิกสมฺปรายิกปรมตฺเถหิ สาสตีติ** = **สตฺถา, สตฺถาโร.**

พระศาสดา ผู้สั่งสอนชาวโลก พร้อมด้วยเทวโลก ด้วยประโยชน์ในปัจจุบันเป็นต้น

ทำตัวรูป = สตฺถา = สาส + รตฺถุ + สิ

สตฺถา = ศัพท์เดิมคือ สาส อนุสิฏฺจิมฺหิ ในการสั่งสอน

สาส	- เรียก สาส ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
สาสฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
สาสฺ รตฺถุ	- หลังจาก สาสฺ ธาตุ ลง รตฺถุ ปัจจัย	= สาสาทีหิ รตฺถุ.
สาสฺ รตฺถุ	- เรียก รตฺถุ ปัจจัย ว่า กิต	= อญฺเญ กิตฺ.
สาสฺ รตฺถุ	- รตฺถุ ปัจจัย ลงในกัตตุ	= กตฺตริ กิตฺ.
สาสฺ รตฺถุ	- รตฺถุ ปัจจัย ลงใน ๓ กาล	= ณาทโย เตกาลิกา.
สา อตฺถุ	- ลบ สฺ และ รฺ อนุพันธ์	= รมฺหิ รนฺโต ราทิ โน.
สตฺถุ	- แยก ลบ รวม **สตฺถุ** แปลว่า **สาสติ** ผู้สั่งสอน **อิติ อตฺเถ** ในอรรถนี้	
สตฺถุ	- เรียก สตฺถุ ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามฺวา...
สตฺถุ สิ	- ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
สตฺถา	- อาเทศ อุ เป็น อา และลบ สิ	= สตฺถุปิตาทีนมา สิสฺมึ สิโลโป จ.
สตฺถา	- สำเร็จรูปเป็น **สตฺถา** พระศาสดา ผู้สั่งสอน	

๕๗๕. ปาทิโต ริตุ. (๒ บท, ปัจจยวิธิสูตร)

หลังจาก ปา ธาตุเป็นต้น ลง ริตุ ปัจจัย

ปา รกฺขเณ ในการดูแล รักษา

- **ปุตฺตๆ ปาตีติ** = **ปิตา**. บิดา ผู้ดูแลรักษาบุตร

ธร ธารเณ ในการทรงไว้ ประคับประคองไว้

- **มาตาปิตูหิ ธรียตีติ** = **ธีตา**. ผู้ที่มารดาบิดาประคองไว้ (ทีฆะ อิ เป็น อี = กฺวจิ ธาตุ.. (ลง ตุ ปัจจัยในกัมมะ เว้นสูตร กตฺตริ กิตฺ.)

ทำตัวรูป = ปิตา = ปา + ริตุ + สิ

ปิตา = ศัพท์เดิมคือ ปา รกฺขเณ ในการดูแล รักษา

ปา	- เรียก ปา ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
ปา ริตุ	- หลังจาก ปา ธาตุ ลง ริตุ ปัจจัย	= ปาทิโต ริตุ.
ปา ริตุ	- เรียก ริตุ ปัจจัย ว่า กิต	= อญฺเญ กิตฺ.
ปา ริตุ	- ริตุ ปัจจัย ลงในกัตตุ	= กตฺตริ กิตฺ.
ปา ริตุ	- ริตุ ปัจจัย ลงใน ๓ กาล	= ณาทโย เตกาลิกา.
ปา อิตุ	- ลบ รฺ อนุพันธ์	= รมฺหิ รนฺโต ราทิ โน.
ปิตุ	- แยก ลบ รวม **ปิตุ** แปลว่า **ปาติ** ผู้ดูแลรักษา **อิติ อตฺเถ** ในอรรถนี้	

ปิตุ - เรียก ปิตุ ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามวา...
ปิตุ สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
ปิตา - อาเทศ อุ เป็น อา และลบ สิ = สตฺถุปิตาทีนมา สิสฺมึ สิโลโป จ.
ปิตา - สำเร็จรูปเป็น **ปิตา** ผู้สั่งสอน

๕๗๖. มานาทีหิ ราตุ. (๒ บท, ปัจจยวิธิสูตร)

หลังจาก มาน ธาตุเป็นต้น ลง ราตุ ปัจจัย

มาน ปูชายํ ในการยกย่อง บูชา

- **ธมฺเมน ปุตฺตํ มาเนตีติ** = **มาตา**. มารดา ผู้ยกย่องบุตรโดยธรรม

ภาส วิยตฺติยํ วาจายํ ในการพูดชัดเจน กล่าว เรียก

- **ปุพฺเพ ภาสตีติ** = **ภาตา**. ภาดา ภัสดา พี่ ผู้พูดเป็นก่อน

ทำตัวรูป = มาตา = มาน + ราตุ + สิ

มาตา = ศัพท์เดิมคือ มาน ปูชายํ ในการยกย่อง บูชา
มาน - เรียก มาน ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
มาน - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
มานฺ ราตุ - หลังจาก มานฺ ธาตุ ลง ราตุ ปัจจัย = มานาทีหิ ราตุ.
มานฺ ราตุ - เรียก ราตุ ปัจจัย ว่า กิต = อญฺเญ กิตฺ.
มานฺ ราตุ - ราตุ ปัจจัย ลงในกัตตุ = กตฺตริ กิตฺ.
มานฺ ราตุ - ราตุ ปัจจัย ลงใน ๓ กาล = ณาทโย เตกาลิกา.
มา อาตุ - ลบ นฺ และ รฺ อนุพันธ์ = รมฺหิ รนฺโต ราทิ โน.
มาตุ - แยก ลบ รวม
มาตุ แปลว่า **ธมฺเมน ปุตฺตํ มาเนติ** ผู้ยกย่องบุตรโดยธรรม
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้
มาตุ - เรียก มาตุ ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามวา...
มาตุ สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
มาตา - อาเทศ อุ เป็น อา และลบ สิ = สตฺถุปิตาทีนมา สิสฺมึ สิโลโป จ.
มาตา - สำเร็จรูปเป็น **มาตา** มารดา ผู้ยกย่องบุตรโดยธรรม

๕๗๗. วิสรุชปทาทิโต ณ. (๒ บท, ปัจจยวิธิสูตร)

หลังจาก วิส รุช ปท ธาตุเป็นต้น ลง ณ ปัจจัย

วิส ปเวสเน ในการเข้าไป อยู่

- **ปาวิสิ ปวิสติ ปวิสิสฺสตีติ** = **ปเวโส**. ผู้เข้าไป ผู้อยู่

รุช โรเค ในการเสียดแทง ป่วย

- **อรุชิ รุชติ รุชิสฺสตีติ** = **โรโค**. โรค อันเสียดแทง (ช เป็น ค = กคา จชานำ)

ทำตัวรูป = โรโค = รุช + ณ + สิ

โรโค = ศัพท์เดิมคือ รุช โรเค ในการเสียดแทง

รุช - เรียก รุช ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
รุช - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
รุชฺ ณ - หลังจาก รุชฺ ธาตุ ลง ณ ปัจจัย = วิสรุชปทาทิโต ณ.
รุชฺ ณ - เรียก ณ ปัจจัย ว่า กิต = อญฺเญ กิตฺ.
รุชฺ ณ - ณ ปัจจัย ลงในกัตตุ = กตฺตริ กิตฺ.
รุชฺ ณ - ณ ปัจจัย ลงใน ๓ กาล = ณาทโย เตกาลิกา.
รุชฺ ณ - เรียก ณ ปัจจัย ว่าการิต = การิตํ วิย ณานุพนฺโธ.
รุชฺ อ - ลบ ณฺ ของการิตะ = การิตานํ โณ โลปิ.
โรชฺ อ - เพราะการิตะ วุทธิ อุ เป็น โอ = อสโยคนฺตสฺส วุทฺธิ การิเต.
โรคฺ อ - อาเทศ ชฺ เป็น คฺ = กคา จชานํ.
โรค - รวมพยัญชนะ คฺ เข้ากับสระ อ หลัง = นเย ปรํ ยุตฺเต.
โรค แปลว่า **รุชติ** โรค อันเสียดแทง
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้
โรค - เรียก โรค ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามวา...
โรค สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
โรค โอ - อาเทศ สิ เป็น โอ = โส.
โรโค - แยก ลบ รวม
โรโค - สำเร็จรูปเป็น **โรโค** โรค อันเสียดแทง

ปท คติมฺหิ ในการไป, **อุปุพพะ** ขึ้น เกิดขึ้น

- **อุปฺปชฺชตีติ** = **อุปฺปาโท**. ผู้อุบัติ ผู้เกิดขึ้น

ผุส ผุสเน ในการกระทบ สัมผัส แตะต้อง

- **อผุสิ ผุสติ ผุสิสฺสตีติ** = **ผสฺโส**. ผู้สัมผัส (ผุส เป็น ผสฺส = กฺวจิ ธาตุ...)
- **ผุสนฺติ เตนาติ** = **ผสฺโส**. เครื่องกระทบสัมผัส

ภู สตฺตายํ ในความมี ความเป็น

- **ภวตีติ** = **ภาโว**. ผู้มี ผู้เป็น

อุจ สมวาเย ในการรวบรวม

- **อุจตีติ** = **โอโก**. บ้าน เรือน ที่รวบรวม (จฺ เป็น กฺ = กคา จชานํ)

อย คติมฺหิ ในการไป

- **อยิ อยติ อยิสฺสตีติ** = **อาโย**. ผู้ไป
- **อยติ อิโตติ** = **อาโย**. ประโยชน์ กำไร เหตุแห่งการไป

พุธ อวคมเน ในการรู้ ตรัสรู้

- **สมฺมา พุชฺฌตีติ** = **สมฺโพโธ**. ผู้ตรัสรู้ด้วยดี ผู้รู้ดี

หร หรเณ ในการนำไป, **อาปุพพะ** นำมา

- **อาหรตีติ** = **อาหาโร**. อาหาร อันนำมา (ซึ่งโอชะ)

หน หึสายं ในการเบียดเบียน, **อุปปุพพะ** เข้าไปเบียดเบียน คุกคาม

- **อุปหนตีติ** = **อุปฆาโต.** ผู้เข้าไปเบียดเบียน ผู้คุกคาม ผู้ตัดรอน (หนสฺส ฆาโต)

๕๗๘. นิคฺคหีต สฺโยคาทิ โน. (๓ บท, อาเทสวิธิสูตร)

อาเทศ นฺ อักษร ตัวหน้าของพยัญชนสังโยค เป็น นิคคหิต (ं)

รนฺช ราเค ในความกำหนัด ยินดี พอใจ ใคร่ ชอบ

- **รญฺชตีติ** = **รงฺโค.** ราคะที่กำหนัด ผู้ใคร่

ทำตัวรูป = รงฺโค = รนฺช + ณ + สิ

รงฺโค	= ศัพท์เดิมคือ รนฺช ราเค ในความกำหนัด ยินดี	
รนฺช	- เรียก รนฺช ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
รนฺชฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
รนฺชฺ ณ	- หลังจาก รนฺชฺ ธาตุ ลง ณ ปัจจัย	= อาทิศัพท์ใน วิสรุชปทาทิโต ณ.
รนฺชฺ ณ	- เรียก ณ ปัจจัย ว่า กิต	= อญฺเญ กิตฺ.
รนฺชฺ ณ	- ณ ปัจจัย ลงในกัตตุ	= กตฺตริ กิตฺ.
รนฺชฺ ณ	- ณ ปัจจัย ลงใน ๓ กาล	= ณาทโย เตกาลิกา.
รนฺชฺ ณ	- เรียก ณ ปัจจัย ว่าการิต	= การิตํ วิย ณานุพนฺโธ.
รชฺ อ	- ลบ ณฺ ของการิตะ	= การิตานํ โณ โลปิ.
รंชฺ อ	- อาเทศ นฺ ต้นพยัญชนสังโยค เป็น นิคคหิต	= นิคฺคหีต สฺโยคาทิ โน.
รंคฺ อ	- อาเทศ ชฺ เป็น คฺ	= กคา จชานํ.
รงฺคฺ อ	- อาเทศ นิคคหิต เป็นวัคคันตะ งฺ	= วคฺคนฺตํ วา วคฺเค.
รงฺค	- รวมพยัญชนะ คฺ เข้ากับสระ อ หลัง **รงฺค** แปลว่า **รญฺชติ** ราคะอันกำหนัดยินดี **อิติ อตฺเถ** ในอรรถนี้	= นเย ปรํ ยุตฺเต.
รงฺค	- เรียก รงฺค ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามวา...
รงฺค สิ	- ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
รงฺค โอ	- อาเทศ สิ เป็น โอ	= โส.
รงฺโค	- แยก ลบ รวม	
รงฺโค	- สำเร็จรูปเป็น **รงฺโค** โรงละคร ราคะอันกำหนัดยินดี	

๕๗๙. ณมฺหิ รนฺชสฺส โช ภาวกรเณสุ. (๔ บท, อาเทสวิธิสูตร)

เพราะปัจจัยอันมี ณฺ ในภาวะและกรณะ อาเทศ นฺชฺ ของ รนฺชฺ ธาตุ เป็น ชฺ

คาถา

ณมฺหิ รนฺชสฺส กรเณ ชาเทสสฺส วิธานโต
อกตฺตริปิ วิญฺเญยฺโย การเก ณสฺส สมฺภโว.

เพราะปัจจัยอัน ณฺ ในภาวะและกรณะ อาเทศ นฺชฺ เป็น ชฺ จึงลง ณ ปัจจัย แม้ในการกะ(หรือสาธนะ)อื่น อันไม่ใช่กัตตุ

รนฺช ราเค ในความกำหนัด ยินดี พอใจ ใคร่ ชอบ

- **รนฺชนฺติ อเนนาติ** = **ราโค**. ราคะ เครื่องกำหนัดยินดี (กรณะ)
- **รญฺชียติ อเนนาติ** = **ราโค**. ราคะ เครื่องอันเขากำหนัดยินดี (กรณะ)
- **สยํ รญฺชตีติปิ** = **ราโค**. ราคะ กำหนัดยินดีเอง (กัตตุ) (ณมฺหิ รนฺชสฺส โช โยควิภาคะ)

ทำตัวรูป = ราโค = รนฺช + ณ + สิ

ราโค = ศัพท์เดิมคือ รนฺช ราเค ในความกำหนัด ยินดี

รนฺช	- เรียก รนฺช ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
รนฺชฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
รนฺชฺ ณ	- หลังจาก รนฺชฺ ธาตุ ลง ณ ปัจจัย	= อาทิศัพท์ใน วิสรุชปทาทิโต ณ.
รนฺชฺ ณ	- เรียก ณ ปัจจัย ว่า กิต	= อญฺเญ กิตฺ.
รนฺชฺ ณ	- ณ ปัจจัย ลงในกัตตุ	= กตฺตริ กิตฺ. (สาธนะอื่น เว้นสูตรนี้)
รนฺชฺ ณ	- ณ ปัจจัย ลงใน ๓ กาล	= ณาทโย เตกาลิกา.
รนฺชฺ ณ	- เรียก ณ ปัจจัย ว่าการิต	= การิตํ วิย ณานุพนฺโธ.
รนฺชฺ อ	- ลบ ณ์ ของการิตะ	= การิตานํ โณ โลปิ.
รชฺ อ	- อาเทศ นฺชฺ ของ รนฺชฺ เป็น ชฺ ในกรณะ	= ณมฺหิ รนฺชสฺส โช ภาวกรเณสุ.
ราชฺ อ	- เพราะการิตะ วุทธิ อ เป็น อา	= อสโยคนฺตสฺส วุทฺธิ การิเต.
ราคฺ อ	- อาเทศ ชฺ เป็น คฺ	= กคา จชานํ.
ราค	- รวมพยัญชนะ คฺ เข้ากับสระ อ หลัง	= นเย ปรํ ยุตฺเต.
	ราค แปลว่า **รนฺชติ อเนน** ราคะเครื่องกำหนัดยินดี	
	อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้	
ราค	- เรียก ราค ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามฺวา...
ราค สิ	- ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
ราค โอ	- อาเทศ สิ เป็น โอ	= โส.
ราโค	- แยก ลบ รวม	
ราโค	- สำเร็จรูปเป็น **ราโค** ราคะ เครื่องกำหนัดยินดี	

ปท คติมฺหิ ในการไป

- **ปชฺชเต อเนนาติ** = **ปาโท**. เท้า เครื่องช่วยไป (กรณะ)

ตุท พฺยถเน ในการทิ่มแทง, **ปปุพฺพะ** ทิ่มแทง

- **ปตุชฺชเต อเนนาติ** = **ปโตโท**. ปฏัก หอก เครื่องทิ่มแทง (กรณะ)

ชร วโยหานิมฺหิ ในความแก่ เสื่อมวัย

- **ชียติ อเนนาติ** = **ชาโร**. ชรา เครื่องหมายความแก่ (กรณะ)

ทร วิทารเณ ในความแตก แยก

- **ทรติ อเนนาติ** = **ทาโร**. ภรรยา เครื่องแตกแยกครอบครัว (กรณะ)

ภุช ปาลนพฺยวหรเณสุ ในการรักษา กลืนกิน

- **ภุชฺชตีติ** = **โภโค**. โภคะ สมบัติ อันเขาใช้สอย (กัมมะ)

ภช ภาเค ในการแบ่ง ปัน

- **ภชฺชตีติ** = **ภาโค.** ภาค ส่วน อันเขาแบ่ง (กัมมะ)

ภร ภรเณ ในการเลี้ยงดู

- **ภรียตีติ** = **ภาโร.** ภาระ อันเขาเลี้ยงดู (กัมมะ)

ลภ ลาเภ ในการได้

- **ลพฺภตีติ** = **ลาโภ.** ลาภ อันเขาได้ (กัมมะ)

หร หรเณ ในการนำไป, **วิ-อวปุพพะ** กล่าว เรียก

- **โวหรียตีติ** = **โวหาโร.** โวหาร ถ้อยคำ อันเขากล่าว (กัมมะ)

ทำตัวรูป = โวหาโร = วิ อว+ หร + ณ + สิ

โวหาโร = ศัพท์เดิมคือ วิ-อวปุพฺพ หร หรเณ ในการกล่าว

วิ อว หร	- เรียก หร ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
วิ อว หรฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
วิ โอ หรฺ	- อาเทศ อว เป็น โอ	= โอ อวสฺส.
โว หรฺ	- แยก ลบ รวม เป็น โว	
โว หรฺ ณ	- หลังจาก หร ธาตุ ลง ณ ปัจจัย	= อาทิศัพท์ใน วิสรุชปทาทิโต ณ.
โว หรฺ ณ	- เรียก ณ ปัจจัย ว่า กิต	= อญฺเญ กิตฺ.
โว หรฺ ณ	- ณ ปัจจัย ลงใน ๓ กาล	= ณาทโย เตกาลิกา.
โว หรฺ ณ	- เรียก ณ ปัจจัย ว่าการิต	= การิตํ วิย ณานุพนฺโธ.
โว หรฺ อ	- ลบ ณ ของการิตะ	= การิตานํ โณ โลปิ.
โว หารฺ อ	- เพราะการิตะ วุทธิ อ เป็น อา	= อสโยคนฺตสฺส วุทฺธิ การิเต.
โวหาร	- รวมพยัญชนะ รฺ เข้ากับสระ อ หลัง **โวหาร** แปลว่า **โวหรียติ** คำที่ถูกเรียก **อิติ อตฺเถ** ในอรรถนี้	= นเย ปรํ ยุตฺเต.
โวหาร	- เรียก โวหาร ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามฺวา...
โวหาร สิ	- ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
โวหาร โอ	- อาเทศ สิ เป็น โอ	= โส.
โวหาโร	- แยก ลบ รวม	
โวหาโร	- สำเร็จรูปเป็น **โวหาโร** โวหาร คำที่ถูกเรียก	

ทา ทาเน ในการให้

- **ทียตีติ** = **ทาโย.** รางวัล อันเขาให้ (กัมมะ)

หน หึสายํ ในการฆ่า เบียดเบียน, **วิปุพพะ** แค้น เดือดร้อน

- **วิหญฺญติ เอตสฺมา** = **วิฆาโต.** พิฆาต เหตุอันเขาเดือดร้อน (อปาทานะ)

หน หึสายํ ในการฆ่า เบียดเบียน, **วิปุพพะ** แค้น เดือดร้อน

- **วิหรนฺติ เอตฺถาติ** = **วิหาโร.** วิหาร สถานที่อยู่อาศัย (อธิกรณะ)

รมุ กีฬายํ ในการเล่น ยินดี รื่นรมย์

- **อารามนฺติ เอตสฺมินฺติ** = **อาราโม**. วัด อาราม สถานที่รื่นรมย์ (อธิกรณะ)

ปต ปตเน ในการตก หล่น, **ปปุพพะ** ทิ้ง

- **ปปตนฺติ เอตสฺมินฺติ** = **ปปาโต**. เหว สถานที่ทิ้งโจร (อธิกรณะ)

๕๘๐. ภาเว จ. (๒ บท, ปัจจยวิธิสูตร)

ลง ณ ปัจจัย ในภาวสาธนะ

ภู สตฺตายํ ในความมี ความเป็น

- **ภูยเต** = **ภาโว**. ความมี ความเป็น
- **ภวนํ** = **ภาโว**. ความมี ความเป็น

ปจ ปาเก ในการหุง การต้ม

- **ปจฺจเต, ปจนํ** = **ปาโก**. การหุง การต้ม การทำให้สุก

สิจ ปคฺฆรเณ ในการเสก รด

- **เสจนํ** = **เสโก**. การเสก รด (จ เป็น ก = กคา จชานำ)

สุจ โสเก ในความเศร้าโศก

- **โสจนํ** = **โสโก**. ความเศร้าโศก

จช หานิมฺหิ ในการสละ

- **อจชฺชิ จชฺชเต จชฺชิสฺสเต, จชนํ** = **จาโค**. จาคะ การสละ

ยช เทวปูชาสงฺคติกรณทาเนสุ ในการบูชา รวบรวม และให้

- **อิชฺชิตฺถ อิชฺชเต อิชฺชิสฺสเต, ยชนํ** = **ยาโค**. การบูชา

ยุช โยเค ในการประกอบ ความเพียร

- **ยุญฺชนํ** = **โยโค**. โยคะ การประกอบ ความเพียร

ภช เสวายํ ในการคบ เสพ

- **อภชฺชิตฺถ ภชฺชเต ภชฺชิสฺสเต, ภชนํ** = **ภาโค**. การคบ การเสพ

รนฺช ราเค ในความกำหนัด ยินดี ใคร่

- **อรชฺชิตฺถ รชฺชเต รชฺชิสฺสเต, รชนํ** = **ราโค**. ความกำหนัด ยินดี ใคร่

ทำตัวรูป = ราโค = รนฺช + ณ + สิ (ภาวะ)

ราโค = ศัพท์เดิมคือ รนฺช ราเค ในความกำหนัด ยินดี

รนฺช	- เรียก รนฺช ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
รนฺช	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
รนฺช ณ	- หลังจาก รนฺช ธาตุ ลง ณ ปัจจัย	= อาทิศัพท์ใน วิสรุชปทาทิโต ณ.
รนฺช ณ	- เรียก ณ ปัจจัย ว่า กิต	= อญฺเญ กิตฺ.
รนฺช ณ	- ณ ปัจจัย ลงใน ๓ กาล	= ณาทโย เตกาลิกา.

รนฺชฺ ณ - เรียก ณ ปัจจัย ว่าการิต = การิตํ วิย ณานุพนฺโธ.
รนฺชฺ อ - ลบ ณฺ ของการิตะ = การิตานํ โณ โลปิ.
รชฺ อ - อาเทศ นฺชฺ ของ รนฺชฺ เป็น ชฺ ในกรณะ = ณมฺหิ รนฺชสฺส โช โยควิภาคะ.
ราชฺ อ - เพราะการิตะ วุทธิ อ เป็น อา = อสโยคนฺตสฺส วุทฺธิ การิเต.
ราคฺ อ - อาเทศ ชฺ เป็น คฺ = กคา จชานํ.
ราค - รวมพยัญชนะ คฺ เข้ากับสระ อ หลัง = นเย ปรํ ยุตฺเต.
ราค แปลว่า **รชนํ** ความกำหนัดยินดี
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้
ราค - เรียก ราค ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามฺวา...
ราค สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
ราค โอ - อาเทศ สิ เป็น โอ = โส.
ราโค - แยก ลบ รวม
ราโค - สำเร็จรูปเป็น **ราโค** ความกำหนัดยินดี

๕๘๑. ทหสฺส โท หฺ. (๓ บท, อาเทสวิธิสูตร)

เพราะ ณ ปัจจัย อาเทศ ท ของ ทห เป็น ห บ้าง

ทห ภสฺมีกรเณ ในการเผาไหม้, **ปริปุพฺพะ** เร่าร้อน เดือดร้อน

- **ปริฑยฺหิตฺถ ปริฑยฺหติ ปริฑยฺหิสฺสติ, ปริฑยฺหนํ** = **ปริหาโห ปริทาโห.** การเผาไหม้ ความเร่าร้อน

ภนฺช อามทฺทเน ในการหัก พัง ทะลาย

- **ภญฺชนํ** = **ภงฺโค.** การแตกหัก ผุพัง ทะลาย
การแตกหัก ผุพัง ทะลาย
(นฺ เป็น นิคคหิต = นิคฺคหีต สงฺโยคาทิ โน)
(นิคคหิต เป็น วัคคันตะ = วคฺคนฺตํ วา วคฺเค)

สนฺช สงฺเค ในการเกาะ เกี่ยว ข้อง คล้อง

- **สญฺชนํ** = **สงฺโค.** ความเกี่ยวข้อง คล้อง

ทำตัวรูป = ปริหาโห = ปริ + ทห + ณ + สิ

ปริหาโห = ศัพท์เดิมคือ ปริปุพฺพ ทห ภสฺมีกรเณ ในความเร่าร้อน
ปริ ทห - เรียก ทห ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
ปริ ทหฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
ปริ ทหฺ ณ - ลง ณ ปัจจัย ในภาวะ = ภาเว จ.
ปริ ทหฺ ณ - เรียก ณ ปัจจัย ว่า กิต = อญฺเญ กิตฺ.
ปริ ทหฺ ณ - ณ ปัจจัย ลงใน ๓ กาล = ณาทโย เตกาลิกา.
ปริ หหฺ อ - เพราะ ณ อาเทศ ท เป็น ห บ้าง = ทหสฺส โท หฺ.
ปริ หหฺ ณ - เรียก ณ ปัจจัย ว่าการิต = การิตํ วิย ณานุพนฺโธ.
ปริ หหฺ อ - ลบ ณฺ ของการิตะ = การิตานํ โณ โลปิ.
ปริ หาหฺ อ - เพราะการิตะ วุทธิ อ เป็น อา = อสโยคนฺตสฺส วุทฺธิ การิเต.

ปริหาห - รวมพยัญชนะ หฺ เข้ากับสระ อ หลัง = นเย ปรํ ยุตฺเต.
ปริหาห แปลว่า **ปริฑยฺหนํ** ความเร่าร้อน
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้
ปริหาห - เรียก ปริหาห ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามํวา...
ปริหาห สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
ปริหาห โอ - อาเทศ สิ เป็น โอ = โส.
ปริหาโห - แยก ลบ รวม
ปริหาโห - สำเร็จรูปเป็น **ปริหาโห** ความเร่าร้อน

๕๘๒. ปุรสมุปปรีหิ กโรติสฺส ขขรา วา ตปฺปจฺจเยสุ จ. (๖ บท, อาเทสวิธิ)

เพราะ ต (ของ ต ตุ ตฺวา เป็นต้น) และเพราะ ณ ปัจจัย
อาเทศ กร ที่อยู่หลังจาก ปุร สํ อุป และ ปริ เป็น ข และ ขร บ้าง

กร กรเณ ในการกระทำ

สํปุพฺพ **ปจฺจเยหิ สงฺคมฺม กรียติ สงฺขรียตีติ** = **สงฺขาโร**. (กัมมะ)
สังขาร, ธรรมอันถูกปัจจัยปรุงแต่ง
ปจฺจเยหิ สงฺคมฺม กรียติ สงฺขรียติ เตนาติ = **สงฺขาโร**. (กรณะ)
สังขาร เครื่องปรุงแต่ง
สงฺขรณํ = **สงฺขาโร**. (ภาวะ)
สังขาร การปรุงแต่ง
ลง ณ ปัจจัย ในกัมมะ และ กรณะ = วิสรุชปทาทิโต ณ.
ลง ณ ปัจจัย ในภาวะ = ภาเว จ.

ปริปุพฺพ **ปริ สมนฺตโต กรียตีติ** = **ปริกฺขาโร**. (กัมมะ)
บริขาร ถูกกระทำให้ครบถ้วน

ปุรสทฺทูปปท **ปุเร กรียตีติ** = **ปุเรกฺขาโร**. (กัมมะ)
ถูกกระทำในกาลก่อน

อุปปุพฺพ **อุปคนฺตฺวา กโรตีติ** = **อุปกาโร**. (กัตตุ) (วาศัพท์ ห้ามอาเทศบ้าง)
ผู้เข้าไปกระทำ ผู้อุปการะ

ทำตัวรูป = สงฺขาโร = สํ + กร + ณ + สิ

สงฺขาโร = ศัพท์เดิมคือ สังปุพฺพ กร กรเณ ในการปรุงแต่ง
สํ กร - เรียก กร ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
สํ กรฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
สงฺกรฺ - อาเทศ นิคคหิต เป็นวัคคันตะ งฺ = วคฺคนฺตํ วา วคฺเค.
สงฺกรฺ ณ - ลง ณ ปัจจัย ในกัมมะและกรณะ = วิสรุชปทาทิโต ณ.
สงฺกรฺ ณ - ลง ณ ปัจจัย ในภาวะ = ภาเว จ.

สงฺกรฺ ณ - เรียก ณ ปัจจัย ว่า กิต = อณฺเณ กิตฺ.
สงฺกรฺ ณ - ณ ปัจจัย ลงใน ๓ กาล = ณาทโย เตกาลิกา.
สงฺขรฺ ณ - เพราะ ณ อาเทศ กรฺ เป็น ขฺร = ปุรสมุปปรีหิ กโรติสฺส ขขรา วา ตปฺปจฺจเยสุ จ.
สงฺขรฺ ณ - เรียก ณ ปัจจัย ว่าการิต = การิตํ วิย ณานุพนฺโธ.
สงฺขรฺ อ - ลบ ณฺ ของการิตะ = การิตานํ โณ โลปิ.
สงฺขารฺ อ - เพราะการิตะ วุทธิ อ เป็น อา = อสโยคนฺตสฺส วุทฺธิ การิเต.
สงฺขาร - รวมพยัญชนะ รฺ เข้ากับสระ อ หลัง = นเย ปรํ ยุตฺเต.
สงฺขาร แปลว่า **สงฺขรียติ** ถูกปรุงแต่ง, **สงฺขรียติ เตน** เครื่องปรุงแต่ง, และ **สงฺขรณํ** การปรุงแต่ง
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้
สงฺขาร - เรียก สงฺขาร ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามิวา...
สงฺขาร สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
สงฺขาร โอ - อาเทศ สิ เป็น โอ = โส.
สงฺขาโร - แยก ลบ รวม
สงฺขาโร - สำเร็จรูปเป็น **สงฺขาโร** ถูกปรุงแต่ง เครื่องปรุงแต่ง การปรุงแต่ง

ทำตัวรูป = **ปุเรกฺขาโร** = ปุร + กร + ณ + สิ

ปุเรกฺขาโร = ศัพท์เดิมคือ ปุรสทฺทูปปท กร กรเณ ในการกระทำ
ปุร กร - เรียก กร ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
ปุร กรฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
ปุร สฺมึ กรฺ - หลังจาก ปุร ลง สฺมึ สัตตมีวิภัตติ = โอกาเส สตฺตมี.
ปุร เอ กรฺ - อาเทศ สฺมึ เป็น เอ = สฺมาสฺมึนํ วา.
ปุเร กรฺ - แยก ลบ รวม เป็น ปุเร
ปุเร กรฺ ณ - ลง ณ ปัจจัย ในกัมมะ = วิสรุชปทาทิโต ณ.
ปุเร กรฺ ณ - เรียก ณ ปัจจัย ว่า กิต = อณฺเณ กิตฺ.
ปุเร กรฺ ณ - ณ ปัจจัย ลงใน ๓ กาล = ณาทโย เตกาลิกา.
ปุเร ขรฺ ณ - เพราะ ณ อาเทศ กรฺ เป็น ขฺร = ปุรสมุปปีหิ กโรติสฺส ขขรา วา ตปฺปจฺจเยสุ จ.
ปุเร ขรฺ ณ - เรียก ณ ปัจจัย ว่าการิต = การิตํ วิย ณานุพนฺโธ.
ปุเร ขรฺ อ - ลบ ณฺ ของการิตะ = การิตานํ โณ โลปิ.
ปุเร ขารฺ อ - เพราะการิตะ วุทธิ อ เป็น อา = อสโยคนฺตสฺส วุทฺธิ การิเต.
ปุเรกฺขาร อ - ซ้อน กฺ = วคฺเค โฆสาโฆสานํ ตติยปฐมา..
ปุเรกฺขาร - รวมพยัญชนะ รฺ เข้ากับสระ อ หลัง = นเย ปรํ ยุตฺเต.
ปุเรกฺขาร แปลว่า **ปุเร กรียติ** อันเขากระทำในกาลก่อน
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้
ปุเรขาร - ย่อ ปุเร กับ ขาร เป็นตัปปุริสสมาส = อมาทโย ปรปเทภิ.
ปุเรขาร - เรียก ปุเรขาร ว่า ยุตตัตถสมาส = นามานํ สมาโส ยุตฺตตฺโถ.
ปุเรกฺขาร - เรียก ปุเรกฺขาร ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามิวา...

ปุเรกฺขาร สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
ปุเรกฺขาร โอ - อาเทศ สิ เป็น โอ = โส.
ปุเรกฺขาโร - แยก ลบ รวม
ปุเรกฺขาโร - สำเร็จรูปเป็น **ปุเรกฺขาโร** อันถูกกระทำในกาลก่อน

ลุภ คิทฺธิมฺหิ ในความอยากได้

- **ลุพฺภนฺติ เตน** = **โลโภ.** โลภะ ธรรมเครื่องอยากได้ (กรณะ)
- **สยํ ลุพฺภติ** = **โลโภ.** โลภะ อยากได้เอง (ไม่มีเครื่องล่อ) (กัตตุ)
- **ลุพฺภนํ** = **โลโภ.** โลภะ ความอยากได้ (ภาวะ)

ทุส อปฺปีติมฺหิ ในความไม่ยินดี ความยินร้าย

- **ทุสฺสนฺติ เตน** = **โทโส.** โทสะ ธรรมเครื่องยินร้าย (กรณะ)
- **สยํ ทุสฺสติ** = **โทโส.** โทสะ ยินร้ายเอง (ไม่มีเครื่องล่อ) (กัตตุ)
- **ทุสฺสนํ** = **โทโส.** โทสะ ความยินร้าย (ภาวะ)

มุห เวจิตฺเต ในความหลง

- **มุยฺหนฺติ เตน** = **โมโห.** โมหะ ธรรมเครื่องหลง (กรณะ)
- **สยํ มุยฺหติ** = **โมโห.** โมหะ หลงเอง (ไม่มีเครื่องล่อ) (กัตตุ)
- **มุยฺหนํ** = **โมโห.** โมหะ ความหลง (ภาวะ)

๕๘๓. **คหสฺส ฆร เณ วา.** (๔ บท, อาเทสวิธิสูตร)

เพราะ ณ ปัจจัย อาเทศ คห ธาตุ เป็น ฆร บ้าง

คห อุปาทาเน ในความหลง

- **คยฺหติ** = **ฆรํ, ฆรานิ.** เรือน ที่อันเขาถือครอง (กัมมะ)
- **คณฺหาติ** = **คาโห.** ผู้ถือเอา ผู้ครอบครอง (กัตตุ)
- **คหณํ** = **คาโห.** การถือเอา (ภาวะ)

ทำตัวรูป = ฆรํ = คห + ณ + สิ

ฆรํ = ศัพท์เดิมคือ คห อุปาทาเน ในการถือเอา ครอบครอง
คห - เรียก คห ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
คหฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
คหฺ ณ - หลังจาก คหฺ ธาตุ ลง ณ ปัจจัย = วิสรุชปทาทิโต ณ.
คหฺ ณ - เรียก ณ ปัจจัย ว่า กิต = อญฺเญ กิตฺ.
(คหฺ ณ - ณ ปัจจัย ลงในกัตตุ = กตฺตริ กิตฺ.)
คหฺ ณ - ณ ปัจจัย ลงใน ๓ กาล = ณาทโย เตกาลิกา.
ฆรฺ ณ - เพราะ ณ ปัจจัย อาเทศ คหฺ เป็น ฆรฺ = คหสฺส ฆร เณ วา.
ฆรฺ ณ - เรียก ณ ปัจจัย ว่าการิต = การิตํ วิย ณานุพนฺโธ.
ฆรฺ อ - ลบ ณ ของการิตะ = การิตานํ โณ โลปิ.
ฆร - รวมพยัญชนะ รฺ เข้ากับสระ อ หลัง = นเย ปรํ ยุตฺเต.

ฆร แปลว่า **คยฺหติ** เรือน อันถูกถือครอง *(**คณฺหาติ** ผู้ครอบครอง)*
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้

ฆร - เรียก ฆร ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามฺวา...
ฆร สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
ฆร อำ - อาเทศ สิ เป็น อำ = สึ.
ฆรำ - แยก ลบ รวม
ฆรำ - สำเร็จรูปเป็น **ฆรำ** เรือน อันถูกถือครอง

๕๘๔. กฺวิ จ. (๒ บท, ปัจจยวิธิสูตร)

หลังจากธาตุทั้งปวง ลง กฺวิ ปัจจัย

๕๘๕. กฺวิโลโป จ. (๒ บท, โลปวิธิสูตร)

ลบ กฺวิ ปัจจัย

ภู สตฺตายำ ในความมี ความเป็น, **สำ** ด้วยดี, **วิ อภิ** ยิ่ง ใหญ่, **สยำ** เอง

- **สมฺภวติ** = **สมฺภู**. ผู้เป็นเอง ผู้เป็นด้วยดี
- **วิภวติ** = **วิภู**. ผู้เป็นพิเศษ ผู้เป็นใหญ่
- **อภิภวติ** = **อภิภู**. ผู้เป็นยิ่ง ผู้เป็นใหญ่
- **สยำ ภวติ** = **สยมฺภู**. ผู้เป็นเอง ผู้ตรัสรู้เอง

ธู กมฺปเน ในความหวั่นไหว สะเทือน, **สำ** ด้วยดี ง่าย

- **สนฺธุนาติ** = **สนฺธู**. ผู้หวั่นไหวง่าย

ภา ทิตฺติมฺหิ ในความสว่างไสว, **วิ** ยิ่ง มาก พิเศษ, **ป** ทั่วถึง

- **วิภาติ** = **วิภา**. ไฟ แสง อันสว่างไสว
- **ปภาติ** = **ปภา**. ไฟ แสง อันสว่างทั่วถึง

ภา ทิตฺติมฺหิ ในความสว่างไสว, **สห** พร้อมกัน, **สำ** ร่วมกัน

- **สห ภนฺติ เอตฺถาติ** = **สภา**. สภา สถานที่รุ่งเรืองพร้อมกัน (เว้นสูตร กตฺตริ กิตฺ)
- **สงฺคมฺม ภนฺติ เอตฺถาติ** = **สภา**. สภา สถานที่รุ่งเรืองร่วมกัน

ภาส พฺยตฺติยำ วาจายำ ในการพูดชัดเจน, **สห** พร้อมกัน, **สำ** ร่วมกัน

- **สห ภาสนฺติ เอตฺถาติ** = **สภา**. สภา สถานที่กล่าวพร้อมกัน
- **สงฺคมฺม ภาสนฺติ เอตฺถาติ** = **สภา**. สภา สถานที่กล่าวร่วมกัน

อาเทศ สห เป็น ส = เตสุ วุทฺธิ ...
ลบนิคคหิต = พฺยญฺชเน จ.
ลบ สฺ สุดท้ายธาตุ = ธาตฺวนฺตสฺส โลโป กฺวิมฺหิ.
ทำตัวรูปเว้นสูตร กตฺตริ กิตฺ.

ทำตัวรูป = **สภา** = สห, สำ + ภา + กฺวิ + สิ

สภา = ศัพท์เดิมคือ สำปุพฺพ ภา วิยตฺติยำ วาจายำ ในการพูดชัดเจน
สห, สำ ภา - เรียก ภา ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.

ส ภา - อาเทศ สห และ สํ เป็น ส = เตสุ วุทฺธิ...
ส ภา กฺวิ - หลังจาก ภา ธาตุ ลง กฺวิ ปัจจัย = กฺวิ จ.
ส ภา กฺวิ - เรียก ณ ปัจจัย ว่า กิต = อญฺเญ กิตฺ.
ส ภา กฺวิ - ณ ปัจจัย ลงในกัตตุ = กตฺตริ กิตฺ.
ส ภา กฺวิ - ณ ปัจจัย ลงใน ๓ กาล = ณาทโย เตกาลิกา.
ส ภา - ลบ กฺวิ ปัจจัย = กฺวิโลโป จ.
สภา แปลว่า **สห สงฺคมฺม ภาสนฺติ เอตฺถ** สภา เป็นสถานที่กล่าวรวมกัน
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้
สภา - เรียก สภา ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามํวา...
สภา สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
สภา - ลบ สิ = เสสโต โลปํ คสิปิ.
สภา - สำเร็จรูปเป็น **สภา** สภา สถานที่กล่าวรวมกัน

๕๘๖. ธาตฺวนฺตสฺส โลโป กฺวิมฺหิ. (๓ บท, โลปวิธิสูตร)

เพราะ กฺวิ ปัจจัย ลบพยัญชนะสุดท้ายธาตุ

คมุ คติมฺหิ ในการไป

- **ภุเชน คจฺฉติ** = **ภุชโค**. งู ผู้เลื้อยไปด้วยขนด
- **อุรสา คจฺฉติ** = **อุรโค**. งู ผู้เลื้อยไปด้วยอก
- **ตุรํ สีฆํ ตุริตตุริโต คจฺฉติ** = **ตุรโค**. ม้า ผู้รีบไป ผู้ไปอย่างเร่งรีบ
- **เข คจฺฉติ** = **ขโค**. นก ผู้ไปบนท้องฟ้า
- **สิหายเส คจฺฉติ** = **วิหโค**. นก วิหค ผู้บินไปบนท้งฟ้า (เตสุ วุทฺธิ...)
- **น คจฺฉติ** = **อโค, นโค**. ภูเขา ต้นไม้ สิ่งที่ไม่หนีไปไหน (อตฺตํ นสฺส ตปฺปุริเส)

ทำตัวรูป = **ภุชโค** = ภุช + คมุ + กฺวิ + สิ

ภุชโค = ศัพท์เดิมคือ ภุชสทฺทูปปท คมุ คติมฺหิ ในการไป
ภุช คมุ - เรียก คมุ ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
ภุช คม - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
ภุช นา คม - หลังจาก ภุช ลง นา ตติยาวิภัตติ = กรเณ ตติยา.
ภุช เอน คม - หลังจาก อ การันต์ อาเทศ นา เป็น เอน = อโต เนน.
ภุเชน คม - แยก ลบ รวม เป็น ภุเชน
ภุเชน คม กฺวิ - หลังจาก คมุ ธาตุ ลง กฺวิ ปัจจัย = กฺวิ จ.
ภุเชน คม กฺวิ - เรียก กฺวิ ปัจจัย ว่า กิต = อญฺเญ กิตฺ.
ภุเชน คม กฺวิ - กฺวิ ปัจจัย ลงในกัตตุ = กตฺตริ กิตฺ.
ภุเชน คม กฺวิ - กฺวิ ปัจจัย ลงใน ๓ กาล = ณาทโย เตกาลิกา.
ภุเชน ค กฺวิ - เพราะ กฺวิ ปัจจัย ลบพยัญชนะสุดท้ายธาตุ = ธาตฺวนฺตสฺส โลโป กฺวิมฺหิ.
ภุเชน ค - ลบ กฺวิ ปัจจัย = กฺวิโลโป จ.
ภุเชน ค แปลว่า **ภุเชน คจฺฉติ** ผู้ไปด้วยขนด
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้

ภุเชนค - ย่อ ภุเชน กับ ค เป็นตัปปุริสสมาส = อมาทโย ปรปเทภิ.
ภุเชนค - เรียก ภุเชนค ว่า ยุตตัตถสมาส = นามานำ สมาโส ยุตฺตตฺโถ.
ภุชฺค - วิภัตติ นา วิภัตติ = เตสำ วิภตฺติโย โลปา จ.
ภุชค - ภุช เป็นปกติ = ปกติ จสฺส สรนฺตสฺส.
ภุชค - เรียก ภุชค ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามำวา...
ภุชค สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
ภุชค โอ - อาเทศ สิ เป็น โอ = โส.
ภุชโค - แยก ลบ รวม
ภุชโค - สำเร็จรูปเป็น **ภุชโค** งู ผู้ไปด้วยขนด

ขนุ อวทารเณ ในการขุด เจาะ, **สำปุพพะ** ดี เสมอ

- **สงฺขนิ สงฺขนติ สงฺขนิสฺสตีติ** = **สงฺโข**. หอยสังข์ ผู้ขุดสม่ำเสมอ

รมุ กีฬายำ ในการเล่น ชอบใจ

- **กุญฺเช รมตีติ** = **กุญฺชโร**. กุญชร ช้าง ผู้พอใจในหุบเขา

ชน ชนเน ในการเกิด

- **กมฺมโต ชาโต** = **กมฺมโช** (วิปาโก). วิบากอันเกิดจากกรรม (ปญฺจมีตัปปุริสสมาส)
- **กมฺมโต ชาตา** = **กมฺมชา** (ปฏิสนฺธิ). ปฏิสนธิอันเกิดจากกรรม
- **กมฺมโต ชาตำ** = **กมฺมชำ** (รูปำ). รูปอันเกิดจากกรรม
- **จิตฺตโต ชาตำ** = **จิตฺตชำ**. อันเกิดจากจิต
- **อุตุโต ชาตำ** = **อุตุชำ**. อันเกิดจากอุตุ อันเกิดจากความเย็น-ร้อน
- **อาหารโต ชาตำ** = **อาหารชำ**. อันเกิดจากอาหาร
- **อตฺตโต ชาโต** = **อตฺตโช** (ปุตฺโต). บุตรผู้เกิดจากตน
- **วาริมฺหิ ชาโต** = **วาริโช**. บัว ผู้เกิดในสายน้ำ (สัตตมีตัปปุริสสมาส)
- **ถเล ชาโต** = **ถลโช**. ต้นไม้ อันเกิดบนบก
- **ปงฺเก ชาตำ** = **ปงฺกชำ**. บัว อันเกิดในตม
- **ชเล ชาตำ** = **ชลชำ**. บัว อันเกิดในตม
- **อณฺเฑ ชาตำ** = **อณฺฑชำ**. อันเกิดในไข่
- **สิรสิ ชาตำ** = **สิรชำ**. อันเกิดบนศีรษะ
- **ทฺวิกฺขตฺตุ ชาโต** = **ทฺวิโช**. พราหมณ์ ผู้เกิดสองครั้ง
- **ปจฺฉา ชาโต** = **อนุโช**. น้องชาย ผู้เกิดภายหลัง

ทำตัวรูป = **กมฺมโช** = กมฺม + ชน + กฺวิ + สิ

กมฺมโช = ศัพท์เดิมคือ กมฺมสทฺทูปปท ชน ชนเน ในการเกิด
กมฺม ชน - เรียก ชน ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
กมฺม ชน - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
กมฺมโต ชน - หลังจาก กมฺม ลง โต ปัจจัยในอรรถปัญจมี = กฺวจิ โต ปญฺจมฺยตฺเถ.
กมฺมโต ชน - เรียก โต ปัจจัยว่า วิภัตติ = ตฺวาทโย วิภตฺติสญฺญาโย.
กมฺมโต ชน กฺวิ - หลังจาก ชน ธาตุ ลง กฺวิ ปัจจัย = กฺวิ จ.
กมฺมโต ชน กฺวิ - เรียก กฺวิ ปัจจัย ว่า กิต = อญฺเญ กิตฺ.

กมฺมโต ชนฺ กฺวิ - กฺวิ ปัจจัย ลงในกัตตุ = กตฺตริ กิตฺ.
กมฺมโต ชนฺ กฺวิ - กฺวิ ปัจจัย ลงใน ๓ กาล = ณาทโย เตกาลิกา.
กมฺมโต ช กฺวิ - เพราะ กฺวิ ปัจจัย ลบพยัญชนะสุดท้ายธาตุ = ธาตฺวนฺตสฺส โลโป กฺวิมฺหิ.
กมฺมโต ช - ลบ กฺวิ ปัจจัย = กฺวิโลโป จ.
กมฺมโต ช แปลว่า **กมฺมโต ชาโต** อันเกิดจากกรรม
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้
กมฺมโตช - ย่อ กมฺมโต กับ ช เป็นตัปปุริสสมาส = อมาทโย ปรปเทภิ.
กมฺมโตช - เรียก กมฺมโตช ว่า ยุตตัตถสมาส = นามานำ สมาโส ยุตฺตตฺโถ.
กมฺมช - ลบ โต วิภัตติปัจจัย = เตสำ วิภตฺติโย โลปา จ.
กมฺมช - กมฺม เป็นปกติ = ปกติ จสฺส สรนฺตสฺส.
กมฺมช - เรียก กมฺมช ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามำวา...
กมฺมช สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
กมฺมช โอ - อาเทศ สิ เป็น โอ = โส.
กมฺมโช - แยก ลบ รวม
กมฺมโช - สำเร็จรูปเป็น **กมฺมโช** อันเกิดจากกรรม

๕๘๗. **วิทนฺเต อู.** (๒ บท, อาคมวิธิสูตร)
เพราะ กฺวิ ปัจจัย ลง อู อาคม ท้าย วิท ธาตุ

วิท ญาเณ ในความรู้
- **โลกำ อเวทีติ** = **โลกวิทู**. ผู้รู้โลก

วิท ธาตุ

วิโท ภู ญาณมงฺคเลฺย ทิ ภาเว รุ วิมำสน-
ลาภตฺถฏฺฐฺยำ จฺวนุภว- นิวาสาขฺยานเถริเย. (ธาตฺวตฺถสงฺคห ๓๖๖)

วิทธาตุ

ถ้าเป็น ภูวาทิคณะ ลง อ ปัจจัย มีอรรถ **ญาณ** รู้, **มงฺคล** ดี เจริญ
ถ้าเป็น ทิวาทิคณะ ลง ย ปัจจัย มีอรรถ **ภาว** มี เป็น
ถ้าเป็น รุธาทิคณะ ลงนิคคหิตอาคม และ อ ปัจจัย มีอรรถ **วีมำสน** พิจารณา, **ลาภ** ได้, **ตฺถฏฺฐิ** ยินดี
ถ้าเป็น จุราทิคณะ ลง เณ ณย ปัจจัย มีอรรถ **อนุภว** เสวย, **นิวาส** อยู่ อาศัย, **อาขฺยาน** กล่าว เรียก, **เถริย** มั่นคง

๕๘๘. **อิยตมกิเอสานมนฺตสฺสโร ทีฆำ กฺวจิ ทิสสฺส คุณำ โท รำ สกฺขี จ.** (๑๐ บท, ทีฆะ-อาเทสวิธิสูตร)
เพราะ กฺวิ ปัจจัย ทีฆะสระสุดท้ายของ อิ (อิม) ย ต ม (อมฺห) กิ (กึ) เอ (เอต) และ ส (สมาน) ศัพท์ อันเป็นคำขยายของ ทิส ธาตุบ้าง, อาเทศ ทฺ ของ ทิส ธาตุเป็น รฺ, และอาเทศพยัญชนะสุดท้ายของ ทิสฺ ธาตุเป็น ส กฺข และ อี

วิธีของสูตรนี้

๑. **ทีฆะ** สระสุดท้ายของ อิ (อิม) ย ต ม (อมฺห) กิ (กึ) เอ (เอต) ส (สมาน)
(อิม เป็น อิ, อมฺห เป็น ม, กึ เป็น กิ, เอต เป็น เอ, สมาน เป็น ส = นิปาตนะ ในสูตรนี้
หรือ ด้วยมหาสูตร = ยทนุปปนฺนา นิปาตนา สิชฺฌนฺติ)

๒. **อาเทศ** ทฺ ของ ทิสฺ เป็น รฺ

๓. **อาเทศ** สฺ ของ ทิสฺ เป็น ส กฺข อี

ทิส เปกฺขเน ในการดู มอง เห็น

- **อิมมิว นำ อปสฺสิ ปสฺสติ ปสฺสิสฺสตีติ**	= **อีทิโส** (ปุริโส).	บุรุษผู้เช่นนี้	(กัตตุ)
- **อยมิว ทิสฺสตีติ**	= **อีทิโส** (ปุริโส).	บุรุษผู้เช่นนี้	(กัมมะ)
-	= **อีทิสา อีทิสี** (กญฺญา).	หญิงสาวผู้เช่นนี้	
-	= **อีทิสำ** (จิตฺตำ).	จิตเช่นนี้	
- **ยมิว นำ ปสฺสตีติ**	= **ยาทิโส ยาทิสา ยาทิสี ยาทิสำ.**	ผู้เช่นใด	(กัตตุ)
- **โย วิย ทิสฺสตีติ**	= **ยาทิโส ยาทิสา ยาทิสี ยาทิสำ.**	ผู้เช่นใด	(กัมมะ)
- **ตมิว นำ ปสฺสตีติ**	= **ตาทิโส ตาทิสา ตาทิสี ตาทิสำ.**	ผู้เช่นนั้น	(กัตตุ)
- **โส วิย ทิสฺสตีติ**	= **ตาทิโส ตาทิสา ตาทิสี ตาทิสำ.**	ผู้เช่นนั้น	(กัมมะ)
- **มมิว นำ ปสฺสตีติ**	= **มาทิโส มาทิสา มาทิสี มาทิสำ.**	ผู้เช่นเรา	(กัตตุ)
- **อหำ วิย โส ทิสฺสตีติ**	= **มาทิโส มาทิสา มาทิสี มาทิสำ.**	ผู้เช่นเรา	(กัมมะ)
- **กิมิว นำ ปสฺสตีติ**	= **กีทิโส กีทิสา กีทิสี กีทิสำ.**	ผู้เช่นไร	(กัตตุ)
- **โก วิย ทิสฺสตีติ**	= **กีทิโส กีทิสา กีทิสี กีทิสำ.**	ผู้เช่นไร	(กัมมะ)
- **เอตมิว นำ ปสฺสตีติ**	= **เอทิโส เอตาทิโส เอทิสา เอทิสี เอทิสำ.**	ผู้เช่นนั่น	(กัตตุ)
- **เอโส วิย ทิสฺสตีติ**	= **เอทิโส เอตาทิโส เอทิสา เอทิสี เอทิสำ.**	ผู้เช่นนั่น	(กัมมะ)
- **สมานำ กตฺวา นำ ปสฺสตีติ**	= **สาทิโส สทิโส.**	ผู้เช่นกัน เหมือนกัน	(กัตตุ)
-	= **สาทิสา สาทิสี สทิสี.**	ผู้เช่นกัน เหมือนกัน	(กัตตุ)
-	= **สาทิสำ สทิสำ.**	ผู้เช่นกัน เหมือนกัน	(กัตตุ)
- **สมาโน วิย ทิสฺสตีติ**	= **สาทิโส สทิโส** .... (อีก ๕ ตัว)	ผู้เช่นกัน	(กัมมะ)

รูปอาเทศ ทฺ ของ ทิสฺ เป็น รฺ

อีริโส ผู้เช่นนี้, **ยาริโส** ผู้เช่นใด, **ตาริโส** ผู้เช่นนั้น, **มาริโส** ผู้เช่นเรา, **กีริโส** ผู้เช่นไร, **เอริโส** ผู้เช่นนั่น, **สาริโส สริโส** ผู้เช่นกัน

รูปอาเทศ สฺ ของ ทิสฺ เป็น กฺข

อีทิกฺโข ผู้เช่นนี้, **ยาทิกฺโข** ผู้เช่นใด, **ตาทิกฺโข** ผู้เช่นนั้น, **มาทิกฺโข** ผู้เช่นเรา, **กีทิกฺโข** ผู้เช่นไร, **เอทิกฺโข** ผู้เช่นนั่น, **สาทิกฺโข สทิกฺโข** ผู้เช่นกัน

รูปอาเทศ ทฺ ของ ทิสฺ เป็น รฺ, และอาเทศ สฺ ของ ทิสฺ เป็น กฺข

สาริกฺโข สริกฺโข ผู้เช่นกัน

รูปอาเทศ สฺของ ทิสฺ เป็น อี

อีที ผู้เช่นนี้, **ยาที** ผู้เช่นใด, **ตาที** ผู้เช่นนั้น, **มาที** ผู้เช่นเรา, **กีที** ผู้เช่นไร, **เอที** ผู้เช่นนั่น, **สาที** ผู้เช่นกัน

จศัพท์ อรรถอวุตตสมุจจยะ รวมเอา **ตุมฺห ขนฺ** สัททูปปทะ เป็นต้น

- **ตุมฺเห วิย ทิสฺสตีติ** = **ตุมฺหาทิโส ตุมฺหาทิสา ตุมฺหาทิสี ตุมฺหาทิสํ**. ผู้เช่นท่าน (กัมมะ)
- **ขนฺธา วิย ทิสฺสตีติ** = **ขนฺธาทิโส ขนฺธาทิสา ขนฺธาทิสี ขนฺธาทิสํ**. เช่นกับขันธ์ (กัมมะ)

ทำตัวรูป = **อีทิโส** = อิม + ทิส + กฺวิ + สิ

อีทิโส = ศัพท์เดิมคือ อิมสทฺทูปปท อิวนิบาต ทิส เปกฺขเน ในการเห็น

อิม อิว ทิส	- เรียก ทิส ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
อิม อิว ทิสฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
อิม อํ อิว ทิสฺ	- หลังจาก อิม ลง อํ วิภัตติ	= กมฺมตฺเถ ทุติยา.
อิมํ อิว ทิสฺ	- แยก ลบ รวม เป็น อิมํ	
อิมํ อิว สิ ทิสฺ	- หลังจาก อิว ลง สิ ปฐมาวิภัตติ	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
อิมํ อิว ทิสฺ	- ลบ สิ วิภัตติ	= สพฺพาสมาวุโสปสคฺคนิปาตาทีหิ จ.
อิมํ อิว ทิสฺ กฺวิ	- หลังจาก ทิส ธาตุ ลง กฺวิ ปัจจัย	= กฺวิ จ.
อิมํ อิว ทิสฺ กฺวิ	- เรียก กฺวิ ปัจจัย ว่า กิต	= อญฺเญ กิตฺ.
อิมํ อิว ทิสฺ กฺวิ	- กฺวิ ปัจจัย ลงในกัตตุ	= กตฺตริ กิตฺ.
อิมํ อิว ทิสฺ กฺวิ	- กฺวิ ปัจจัย ลงใน ๓ กาล	= ณาทโย เตกาลิกา.
อิมํ อิว ทิส กฺวิ	- เพราะ กฺวิ ปัจจัย อาเทศ สฺ เป็น ส	= อิยตมกิเอสานมนฺตสฺสโร ทีฆํ ...
อิมํ อิว ทิส	- ลบ กฺวิ ปัจจัย	= กฺวิโลโป จ.

อิมํ อิว ทิส แปลว่า **อิมํ อิว ปสฺสติ** ผู้เห็นบุคคลนั้นว่าเหมือนบุคคลนี้ ผู้เช่นนี้ **อิติ อตฺเถ** ในอรรถนี้

อิมํอิวทิส	- ย่อ อิมํ อิว กับ ทิส เป็นตัปปุริสสมาส	= อมาทโย ปรปเทภิ.
อิมํอิวทิส	- เรียก อิมํอิวทิส ว่า ยุตตัตถสมาส	= นามานํ สมาโส ยุตฺตตฺโถ.
อิมฺอิวทิส	- ลบ อํ วิภัตติ	= เตสํ วิภตฺติโย โลปา จ.
อิมอิวทิส	- อิม กลับเป็นปกติ	= ปกติ จสฺส สรนฺตสฺส.
อิมทิส	- ลบ อิว ศัพท์ที่กล่าวอรรถแล้ว	= วุตฺตฺถานมปฺปโยโค.
อิทิส	- อาเทศ อิม เป็น อิ	= อิ นิปาตนะ ใน อิยตมกิเอสาน...
	- หรือ	= ยทนุปปนฺนา นิปาตนา สิชฺฌนฺติ.
อีทิส	- ทีฆะ อิ เป็น อี	= อิยตมกิเอสานมนฺตสฺสโร ทีฆํ ....
อีทิส	- เรียก อีทิส ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามวา...
อีทิส สิ	- ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
อีทิส โอ	- อาเทศ สิ เป็น โอ	= โส.
อีทิโส	- แยก ลบ รวม	
อีทิโส	- สำเร็จรูปเป็น **อีทิโส** ผู้เช่นนี้	

อีทิสา อีทิสี = ศัพท์เดิมคือ อีทิส เมื่อเรียกว่านามแล้ว

อีทิส อา - ลง อา อิตถิโชตกปัจจัย = อิตฺถิยมโต อาปจฺจโย.
อีทิส อี - ลง อี อิตถิโชตกปัจจัย = นทาทิโต วา อี.
อีทิสี - แยก ลบ รวม, เรียกว่านาม, ลง สิ, ลบ สิ

ทำตัวรูป = ยาทิโส = อิม + ทิส + กฺวิ + สิ

ยาทิโส = ศัพท์เดิมคือ ยสทฺทูปปท อิวนิบาต ทิส เปกฺขเน ในการเห็น
ย อิว ทิส - เรียก ทิส ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
ย อิว ทิสฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
ย อำ อิว ทิสฺ - หลังจาก อิม ลง อำ วิภัตติ = กมฺมตฺเถ ทุติยา.
ยำ อิว ทิสฺ - แยก ลบ รวม เป็น ยำ
ยำ อิว สิ ทิสฺ - หลังจาก อิว ลง สิ ปฐมาวิภัตติ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
ยำ อิว ทิสฺ - ลบ สิ วิภัตติ = สพฺพาสมาวุโสปสคฺคนิปาตาทีหิ จ.
ยำ อิว ทิสฺ กฺวิ - หลังจาก ทิส ธาตุ ลง กฺวิ ปัจจัย = กฺวจิ จ.
ยำ อิว ทิสฺ กฺวิ - เรียก กฺวิ ปัจจัย ว่า กิต = อญฺเญ กิตฺ.
ยำ อิว ทิสฺ กฺวิ - กฺวิ ปัจจัย ลงในกัตตุ = กตฺตริ กิตฺ.
ยำ อิว ทิสฺ กฺวิ - กฺวิ ปัจจัย ลงใน ๓ กาล = ณาทโย เตกาลิกา.
ยำ อิว ทิส กฺวิ - เพราะ กฺวิ ปัจจัย อาเทศ สฺ เป็น ส = อิยตมกิเอสานมนฺตสฺสโร ทีฆ ...
ยำ อิว ทิส - ลบ กฺวิ ปัจจัย = กฺวิโลโป จ.
ยำ อิว ทิส แปลว่า **ยำ อิว ปสฺสติ** ผู้เห็นบุคคลอื่นเหมือนผู้ใด ผู้เช่นใด
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้
ยำอิวทิส - ย่อ ยำ อิว กับ ทิส เป็นตัปปุริสสมาส = อมาทโย ปรปเทภิ.
ยำอิวทิส - เรียก ยำอิวทิส ว่า ยุตตัตถสมาส = นามานำ สมาโส ยุตฺตตฺโถ.
ยฺอิวทิส - ลบ อำ วิภัตติ = เตสำ วิภตฺติโย โลปา จ.
ยอิวทิส - ย กลับเป็นปกติ = ปกติ จสฺส สรนฺตสฺส.
อิมทิส - ลบ อิว ศัพท์ที่กล่าวอรรถแล้ว = วุตฺตฺถานมปฺปโยโค.
ยาทิส - ทีฆะ อ ที่ ย เป็น อา = อิยตมกิเอสานมนฺตสฺสโร ทีฆำ ....
ยาทิส - เรียก ยาทิส ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามำวา...
ยาทิส สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
ยาทิส โอ - อาเทศ สิ เป็น โอ = โส.
ยาทิโส - แยก ลบ รวม
ยาทิโส - สำเร็จรูปเป็น **ยาทิโส** ผู้เช่นใด

ทำตัวรูป = อีริโส ผู้เช่นนี้
วิธีทำตัวรูป ก็เหมือนกันกับ อีทิโส ต่างเพียง อาเทศ ทฺ เป็น รฺ = อิยตมกิเอสานมนฺตสฺสโร ทีฆำ ....

ทำตัวรูป = อีทิกฺโข ผู้เช่นนี้
วิธีทำตัวรูป เหมือนกันกับ อีทิโส ต่างเพียง อาเทศ สฺ เป็น กฺข = อิยตมกิเอสานมนฺตสฺสโร ทีฆำ ....

ทำตัวรูป = อีที ผู้เช่นนี้

วิธีทำตัวรูป เหมือนกันกับ อีทิโส ต่างเพียง อาเทศ สฺ เป็น อี = อิยตมกิเอสานมนฺตสฺสโร ทีฆ์ ....

ทำตัวรูป = **ตุมฺหาทิโส** = ตุมฺห + ทิส + กฺวิ + สิ

ตุมฺหาทิโส = ศัพท์เดิมคือ ตุมฺหสทฺทูปปท อิวนิบาต ทิส เปกฺขเน ในการเห็น

ตุมฺห อิว ทิส	- เรียก ทิส ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
ตุมฺห อิว ทิสฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
ตุมฺห อำ อิว ทิสฺ	- หลังจาก อิม ลง อำ วิภัตติ	= กมฺมตฺเถ ทุติยา.
ตำ อิว ทิสฺ	- อาเทศ ตุมฺห กับ อำ เป็น ตำ	= ตำมำมฺหิ.
ตำ อิว สิ ทิสฺ	- หลังจาก อิว ลง สิ ปฐมาวิภัตติ	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
ตำ อิว ทิสฺ	- ลบ สิ วิภัตติ	= สพฺพาสมาวุโสปสคฺคนิปาตาทีหิ จ.
ตำ อิว ทิสฺ กฺวิ	- หลังจาก ทิส ธาตุ ลง กฺวิ ปัจจัย	= กฺวจิ จ.
ตำ อิว ทิสฺ กฺวิ	- เรียก กฺวิ ปัจจัย ว่า กิต	= อญฺเญ กิตฺ.
ตำ อิว ทิสฺ กฺวิ	- กฺวิ ปัจจัย ลงในกัตตุ	= กตฺตริ กิตฺ.
ตำ อิว ทิสฺ กฺวิ	- กฺวิ ปัจจัย ลงใน ๓ กาล	= ณาทโย เตกาลิกา.
ตำ อิว ทิส กฺวิ	- เพราะ กฺวิ ปัจจัย อาเทศ สฺ เป็น ส	= อิยตมกิเอสานมนฺตสฺสโร ทีฆ์ ...
ตำ อิว ทิส	- ลบ กฺวิ ปัจจัย	= กฺวิโลโป จ.

ตำ อิว ทิส แปลว่า **ตำ อิว ปสฺสติ** ผู้เห็นบุคคลอื่นว่าเหมือนท่าน ผู้เช่นท่าน **อิติ อตฺเถ** ในอรรถนี้

ตำอิวทิส	- ย่อ ยำ อิว กับ ทิส เป็นตัปปุริสสมาส	= อมาทโย ปรปเทภิ.
ตำอิวทิส	- เรียก ยำอิวทิส ว่า ยุตตัตถสมาส	= นามานำ สมาโส ยุตฺตตฺโถ.
ตฺอิวทิส	- ลบ อำ วิภัตติ	= เตสำ วิภตฺติโย โลปา จ.
ตุมฺหอิวทิส	- ตุมฺห กลับเป็นปกติ	= ปกติ จสฺส สรนฺตสฺส.
ตุมฺหทิส	- ลบ อิว ศัพท์ที่กล่าวอรรถแล้ว	= วุตฺตฺถานมปฺปโยโค.
ตุมฺหาทิส	- ทีฆะ อ ที่ ตุมฺห เป็น อา	= อิยตมกิเอสานมนฺตสฺสโร ทีฆ์ ....
ตุมฺหาทิส	- เรียก ยาทิส ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามำวา...
ตุมฺหาทิส สิ	- ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
ตุมฺหาทิส โอ	- อาเทศ สิ เป็น โอ	= โส.
ตุมฺหาทิโส	- แยก ลบ รวม	
ตุมฺหาทิโส	- สำเร็จรูปเป็น **ตุมฺหาทิโส** ผู้เช่นท่าน	

๕๘๙. ธราทีหิ รมฺโม. (๒ บท, ปัจจยวิธิสูตร)

หลังจาก ธร ธาตุเป็นต้น ลง รมฺม ปัจจัย

คาถา

กมฺมคฺคหณโต ภาว- กมฺเมสูเตตฺถ เวทิโย
อกตฺตริปิ โหตีติ การเก รมฺมปจฺจโย.

พึงทราบว่า รมฺม ปัจจัย สามารถลงในสาธนะแม้ไม่ใช่กัตตุ (มีกัมมะเป็นต้น) เพราะมี กมฺม ศัพท์ อยู่ในคำว่า ภาวกมฺเมสุ

ธร ธารเณ ในการทรงไว้

- **อปาเยสุ อปตมาเน อธิคตมคฺคาทิเก สตฺเต ธาเรตีติ = ธมฺโม.** (กัตตุ)
  ธรรม อันทรงไว้ซึ่งสัตว์ผู้ไม่ตกไปในอบาย ให้บรรลุมรรคเป็นต้น
- **อปาเยสุ อปตมาเน อธิคตมคฺคาทิเก สตฺเต ธาเรนฺติ เตนาติ = ธมฺโม.** (กรณะ)
  ธรรม เครื่องทรงไว้ซึ่งสัตว์ผู้ไม่ตกไปในอบาย ให้บรรลุมรรคเป็นต้น

- **ธาเรตีติ** = **ธมฺโม.** ธรรม อันทรงไว้ (กัตตุ)
- **ธรนฺติ เตนาติ** = **ธมฺโม.** ธรรม เครื่องทรงไว้ (กรณะ)
- **สลกฺขณํ ธาเรตีติ** = **ธมฺโม.** ธรรม อันทรงไว้ซึ่งลักษณะของตน (กัตตุ)
- **ปจฺจเยหิ ธรียติ** = **ธมฺโม.** ธรรม อันปัจจัยทั้งหลายทรงไว้ (กัมมะ)

ทำตัวรูป = ธมฺโม = ธร + รมฺม + สิ

ธมฺโม = ศัพท์เดิมคือ ธร ธารเณ ในการทรงไว้

ธร	- เรียก ธร ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
ธรฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
ธรฺ รมฺม	- หลังจาก ธร ธาตุ ลง รมฺม ปัจจัย	= ธราทีหิ รมฺโม.
ธรฺ รมฺม	- เรียก รมฺม ปัจจัย ว่า กิต	= อญฺเญ กิตฺ.
ธรฺ รมฺม	- ลง รมฺม ปัจจัย ในกัตตุ	= กตฺตริ กิตฺ.
ธรฺ รมฺม	- ลง รมฺม ปัจจัย ใน ๓ กาล	= ณาทโย เตกาลิกา.
ธรฺ รมฺม	- ลบ รฺ สุดท้ายธาตุ และ รฺ อนุพันธ์	= รมฺหิ รนฺโต ราทิ โน.
ธมฺม	- แยก ลบ รวม เป็น ธมฺม **ธมฺม** แปลว่า **ธาเรติ** ธรรม อันทรงไว้ **อิติ อตฺเถ** ในอรรถนี้	
ธมฺม	- เรียก ธมฺม ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามฺวา...
ธมฺม สิ	- ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
ธมฺม	- อาเทศ สิ เป็น โอ	= โส.
ธมฺโม	- แยก ลบ รวม	
ธมฺโม	- สำเร็จรูปเป็น **ธมฺโม** ธรรม อันทรงไว้	

กร กรเณ ในการกระทำ

- **กรียติ** = **กมฺมํ.** กรรม อันเขาทำ (กัมมะ)

วร วรเณ ในการห้าม ป้องกัน

- **วรียติ เตนาติ** = **วมฺมํ.** เกราะ โล่ เครื่องป้องกัน (กรณะ)

๕๙๐. ตสฺสีลาทีสุ ณีตฺวาวี จ. (๓ บท, ปัจจยวิธิสูตร)

ลง ณี ตุ อาวี ปัจจัย ในอรรถ ตัสสีละ (เป็นปกติของเขา) เป็นต้น

ณี ปัจจัย

สํส ปสํสเน ในการสรรเสริญ ยกย่อง, **ปิย**สัททูปปทะ, **ป**ปุพพะ,

- **ปิยं ปสํสิตุ สีลं ยสฺสาติ** = **ปิยปสํสี.** ผู้มีปกติเพื่อสรรเสริญคนรัก
- **ปิยปฺปสํสนสีโลติ** = **ปิยปสํสี.** ผู้มีการสรรเสริญคนรักเป็นปกติ
- **ปิยปฺปสํสนธมฺโมติ** = **ปิยปสํสี.** ผู้สรรเสริญคนรักเป็นธรรมดา
- **ปิยปฺปสํสเน สาธุการีติ** = **ปิยปสํสี.** ผู้กระทำดีในการสรรเสริญคนรัก

- **ปิยं ปสํสิ ปสํสติ ปสํสิสฺสติ สีเลนาติ** = **ปิยปสํสี ปิยปสํสินี ปิยปสํสิ.** ...โดยศีล ...ปกติ
- **ปิยं ปสํสิ ปสํสติ ปสํสิสฺสติ ธมฺเมนาติ** = **ปิยปสํสี ปิยปสํสินี ปิยปสํสิ.** ...โดยธรรม
- **ปิยं ปสํสิ ปสํสติ ปสํสิสฺสติ สาธูติ** = **ปิยปสํสี ปิยปสํสินี ปิยปสํสิ.** ...ด้วยดี

จร จรเณ ในการประพฤติ

- **พฺรหฺมं จริตุ สีลं ยสฺสาติ** = **พฺรหฺมจารี ...จารินี ...จาริ.** ผู้มีปกติประพฤติพรหมจรรย์
- **พฺรหฺมं จรติ สีเลนาติ** = **พฺรหฺมจารี ...จารินี ...จาริ.** ผู้ประพฤติพรหมจรรย์โดยปกติ
- **พฺรหฺมं จรติ ธมฺเมนาติ** = **พฺรหฺมจารี ...จารินี ...จาริ.** ผู้ประพฤติพรหมจรรย์โดยธรรม
- **พฺรหฺมं จรติ สาธูติ** = **พฺรหฺมจารี ...จารินี ...จาริ.** ผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยดี

วท วิยตฺติยं วาจายं ในการกล่าว พูดชัดเจน

- **สจฺจं วทิตุ สีลं ยสฺสาติ** = **สจฺจวาที ...วาทินี ...วาทิ.** ผู้มีปกติกล่าววาจาสัจ
- **สจฺจं วเทติ สีเลนาติ** = **สจฺจวาที ...วาทินี ...วาทิ.** ผู้กล่าววาจาสัจโดยปกติ
- **สจฺจं วเทติ ธมฺเมนาติ** = **สจฺจวาที ...วาทินี ...วาทิ.** ผู้กล่าววาจาสัจโดยธรรมดา
- **สจฺจं วเทติ สาธูติ** = **สจฺจวาที ...วาทินี ...วาทิ.** ผู้กล่าววาจาสัจด้วยดี

ยา คติมฺหิ ในการไป

- **สีฆํ ยาตุ สีลं ยสฺสาติ** = **สีฆยายี ...ยายินี ...ยายิ.** ผู้มีปกติไปเร็ว
- **สีฆํ ยาติ สีเลนาติ** = **สีฆยายี ...ยายินี ...ยายิ.** ผู้ไปเร็วโดยปกติ
- **สีฆํ ยาติ ธมฺเมนาติ** = **สีฆยายี ...ยายินี ...ยายิ.** ผู้ไปเร็วโดยธรรมดา
- **สีฆํ ยาติ สาธูติ** = **สีฆยายี ...ยายินี ...ยายิ.** ผู้ไปเร็วด้วยดี

อาเทศ อา ของ ยา ธาตุ เป็น อาย = อาการนฺตานมาโย.

กร กรเณ ในการกระทำ

- **ปาปํ กาตุ สีลं ยสฺสาติ** = **ปาปการี ...การินี ...การิ.** ผู้มีปกติไปเร็ว
- **ปาปํ กโรติ สีเลนาติ** = **ปาปการี ...การินี ...การิ.** ผู้ไปเร็วโดยปกติ
- **ปาปํ กโรติ ธมฺเมนาติ** = **ปาปการี ...การินี ...การิ.** ผู้ไปเร็วโดยธรรมดา
- **ปาปํ กโรติ สาธูติ** = **ปาปการี ...การินี ...การิ.** ผู้ไปเร็วด้วยดี

- **มาลํ กาตุ สีลं ยสฺสาติ** = **มาลาการี ...การินี ...การิ.** ผู้มีปกติกระทำดอกไม้
- **มาลํ กโรติ สีเลนาติ** = **มาลาการี ...การินี ...การิ.** ผู้กระทำดอกไม้โดยปกติ
- **มาลํ กโรติ ธมฺเมนาติ** = **มาลาการี ...การินี ...การิ.** ผู้กระทำดอกไม้โดยธรรมดา
- **มาลํ กโรติ สาธูติ** = **มาลาการี ...การินี ...การิ.** ผู้กระทำดอกไม้ด้วยดี

จศัพท์ ในสูตร ตสฺสีลาทีสุ ณีตฺวาวี จ รวมเอาการลง ณี ปัจจัย ในอรรถ อัตตมานะ สำคัญตน

มน ญาเณ ในความรู้ ความสำคัญตน

- **ปณฺฑิตํ อตฺตานํ มญฺญตีติ** = **ปณฺฑิตมานี.** ผู้สำคัญตนว่าเป็นบัณฑิต

- **พหุสฺสุตํ อตฺตานํ มญฺญตีติ** = **พหุสฺสุตมานี**. ผู้สำคัญตนว่ามีความรู้มาก

ทำตัวรูป = **ปณฺฑิตมานี** = ปณฺฑิต + มน + ณี + สิ

ปณฺฑิตมานี = ศัพท์เดิมคือ **ปณฺฑิต**สทฺทูปปท **มน** ญาเณ ในความรู้
ปณฺฑิต มน - เรียก มน ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
ปณฺฑิต มน - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
ปณฺฑิต อำ มน - หลังจาก ปณฺฑิต ลง อำ ทุติยาวิภัตติ = กมฺมตฺเถ ทุติยา.
ปณฺฑิตำ มน - แยก ลบ รวม เป็น ปณฺฑิตำ
ปณฺฑิตำ มน ณี - หลังจาก มน ธาตุ ลง ณี ปัจจัย = จศัพท์ใน ตสฺสีลาทีสุ ณีตฺวาวี จ.
ปณฺฑิตำ มน ณี - เรียก ณี ปัจจัย ว่า กิต = อญฺเญ กิตฺ.
ปณฺฑิตำ มน ณี - ลง ณี ปัจจัย ในกัตตุ = กตฺตริ กิตฺ.
ปณฺฑิตำ มน ณี - ลง ณี ปัจจัย ใน ๓ กาล = ณาทโย เตกาลิกา.
ปณฺฑิตำ มน ณี - เรียก ณี ปัจจัยว่า การิตะ = การิตำ วิย ณานุพนฺโธ.
ปณฺฑิตำ มน อี - ลบ ณ ของการิตปัจจัย = การิตานำ โณ โลปำ.
ปณฺฑิตำ มาน อี - เพราะการิตะ วุทธิ อ เป็น อา = อสโยคนฺตสฺส วุทฺธิ การิเต.
ปณฺฑิตำ มานี - รวมพยัญชนะ น เข้ากับสระ อี หลัง = นเย ปรำ ยุตฺเต.
ปณฺฑิตำ มานี แปลว่า **ปณฺฑิตำ อตฺตานำ มญฺญติ** ผู้สำคัญตนว่าเป็นบัณฑิต **อิติ อตฺเถ** ในอรรถนี้
ปณฺฑิตำมานี - ย่อ ปณฺฑิตำ กับ มานี เป็นตัปปุริสสมาส = อมาทโย ปรปเทภิ.
ปณฺฑิตำมานี - เรียก ปณฺฑิตำมานี ว่า ยุตตัตถสมาส = นามานำ สมาโส ยุตฺตตฺโถ.
ปณฺฑิตฺมานี - ลบ อำ วิภัตติ = เตสำ วิภตฺติโย โลปา จ.
ปณฺฑิตมานี - ปณฺฑิต กลับเป็นปกติ = ปกติ จสฺส สรนฺตสฺส.
ปณฺฑิตมานี - เรียก ปณฺฑิตมานี ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามำวา...
ปณฺฑิตมานี สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
ปณฺฑิตมานี - ลบ สิ = เสสโต โลปำ คสิปิ.
ปณฺฑิตมานี - สำเร็จรูปเป็น **ปณฺฑิตมานี** ผู้สำคัญตนว่าเป็นบัณฑิต

ตุ ปัจจัย

วตฺตุ วตฺตเน ในความเป็นไป เที่ยวไป
- **ปสยฺห ปวตฺติตุ์ สีลำ ยสฺสาติ** = **ปสยฺหปวตฺตา**. ผู้มีปกติเที่ยวข่ม(บุคคลอื่น)

วจ วิยตฺติยำ วาจายำ ในการกล่าว พูดชัดเจน
- **ปสยฺห ปวตฺติตุ์ สีลมสฺสาติ** = **ปสยฺหปวตฺตา**. ผู้มีปกติพูดข่ม(บุคคลอื่น)

อุทาหรณ์ทั้ง ๒ ลบ ตฺ และ จฺ สุดท้ายธาตุ และซ้อน ตฺ = ภุชาทีนมนฺโต โน ทฺวิ จ.

ทำตัวรูป = **ปสยฺหปวตฺตา** = ปสยฺห + วตฺ + ตุ + สิ

ปสยฺหปวตฺตา = ศัพท์เดิมคือ **ปสยฺห**สทฺทูปปท **ป**ปุพฺพ **วตฺ** วตฺตเน ในการเที่ยวไป
ปสยฺห ป วตฺ - เรียก วตฺ ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
ปสยฺห ป วต - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...

ปสยฺห ป วตฺ ตุ - หลังจาก วตฺ ธาตุ ลง ตุ ปัจจัย = ตสฺสีลาทีสุ ณีตฺวาวี จ.
ปสยฺห ป วตฺ ตุ - เรียก ตุ ปัจจัย ว่า กิต = อญฺเญ กิตฺ.
ปสยฺห ป วตฺ ตุ - ลง ตุ ปัจจัย ในกัตตุ = กตฺตริ กิตฺ.
ปสยฺห ป วตฺ ตุ - ลง ตุ ปัจจัย ใน ๓ กาล = ณาทโย เตกาลิกา.
ปสยฺห ป วตฺตุ - ลบ ตฺ สุดท้ายธาตุ และซ้อน ตฺ หน้า ตุ = ภุชาทีนมนฺโต โน ทฺวิ จ.
ปสยฺหปวตฺตุ แปลว่า **ปสยฺห ปวตฺติตุ์ สีลํ ยสฺส** ผู้มีปกติเที่ยวข่ม(บุคคลอื่น)
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้
ปสยฺหปวตฺตุ - ย่อ ปสยฺห กับ ปวตฺตุ เป็นตัปปุริสสมาส = อมาทโย ปรปเทภิ.
ปสยฺหปวตฺตุ - เรียก ปสยฺหปวตฺตุ ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามํวา...
ปสยฺหปวตฺตุ สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
ปสยฺหปวตฺตา - อาเทศ อุ เป็น อา และลบ สิ = สตฺถุปิตาทีนมา สิสฺมึ สิโลโป จ.
ปสยฺหปวตฺตา - สำเร็จรูปเป็น **ปสยฺหปวตฺตา** ผู้มีปกติเที่ยวข่ม(บุคคลอื่น)

อาวี ปัจจัย

ทิส เปกฺขเน ในการดู เห็น

- **ภยํ ปสฺสิตุ์ สีลํ ยสฺสาติ** = **ภยทสฺสาวี ...วินี ...วิ.** ผู้มีปกติเห็นภัย
- **ภยทสฺสนสีโลติ** = **ภยทสฺสาวี ...วินี ...วิ.** ผู้เห็นภัยเป็นปกติ
- **ภยทสฺสนธมฺโมติ** = **ภยทสฺสาวี ...วินี ...วิ.** ผู้เห็นภัยเป็นธรรมดา
- **ภยทสฺสเน สาธุการีติ** = **ภยทสฺสาวี ...วินี ...วิ.** ผู้ตั้งใจในการเห็นภัย
- **อาทีนวํ ปสฺสิตุ์ สีลํ ยสฺสาติ** = **อาทีนวทสฺสาวี ...วินี ...วิ.** ผู้มีปกติเห็นโทษ
- **อาทีนวทสฺสนสีโลติ** = **อาทีนวทสฺสาวี ...วินี ...วิ.** ผู้เห็นโทษเป็นปกติ
- **อาทีนวทสฺสนธมฺโมติ** = **อาทีนวทสฺสาวี ...วินี ...วิ.** ผู้เห็นโทษเป็นธรรมดา
- **อาทีนวทสฺสเน สาธุการีติ** = **อาทีนวทสฺสาวี ...วินี ...วิ.** ผู้ตั้งใจในการเห็นโทษ

อาเทศ ทิส ธาตุ เป็น ทสฺส = กฺวจิ ธาตุ...

ทำตัวรูป = **ภยทสฺสาวี** = ภย + ทิส + อาวี + สิ

ภยทสฺสาวี = ศัพท์เดิมคือ **ภย**สทฺทูปปท **ทิส** เปกฺขเน ในการเห็น
ภย ทิส - เรียก ทิส ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
ภย ทิสฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
ภย อ ทิสฺ - หลังจาก ภย ลง อ ทุติยาวิภัตติ = กมฺมตฺเถ ทุติยา.
ภยํ ทิสฺ - แยก ลบ รวม เป็น ภยํ
ภยํ ทิสฺ อาวี - หลังจาก ทิส ธาตุ ลง อาวี ปัจจัย = ตสฺสีลาทีสุ ณีตฺวาวี จ.
ภยํ ทิสฺ อาวี - เรียก อาวี ปัจจัย ว่า กิต = อญฺเญ กิตฺ.
ภยํ ทิสฺ อาวี - ลง อาวี ปัจจัย ในกัตตุ = กตฺตริ กิตฺ.
ภยํ ทิสฺ อาวี - ลง อาวี ปัจจัย ใน ๓ กาล = ณาทโย เตกาลิกา.
ภยํ ทสฺสฺ อาวี - อาเทศ ทิสฺ เป็น ทสฺสฺ = กฺวจิ ธาตุ...
ภยํ ทสฺสาวี - รวมพยัญชนะ สฺ เข้ากับสระ อา หลัง = นเย ปรํ ยุตฺเต.
ภยํ ทสฺสาวี แปลว่า **ภยทสฺสนสีโล** ผู้มีปกติเห็นภัย
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้

ภยำทสฺสาวี - ย่อ ภยำ กับ ทสฺสาวี เป็นตัปปุริสสมาส = อมาทโย ปรปเทภิ.
ภยำทสฺสาวี - เรียก ภยำทสฺสาวี ว่า ยุตตัตถสมาส = นามานำ สมาโส ยุตฺตตฺโถ.
ภยทสฺสาวี - ลบ อำ วิภัตติ = เตสำ วิภตฺติโย โลปา จ.
ภยทสฺสาวี - ภย กลับเป็นปกติ = ปกติ จสฺส สรนฺตสฺส.
ภยทสฺสาวี - เรียก ภยทสฺสาวี ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามำวา...
ภยทสฺสาวี สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
ภยทสฺสาวี - ลบ สิ = เสสโต โลปำ คสิปิ.
ภยทสฺสาวี - สำเร็จรูปเป็น **ภยทสฺสาวี** ผู้มีปกติเห็นภัย

ยุ ปัจจัย

๕๙๑. **สทฺทกุฏจลมณฺฑตฺถรุจาทีหิ ยุ.** (๒ บท, ปัจจยวิธิสูตร)
หลังจากธาตุที่มีอรรถว่า ส่งเสียง โกรธ หวั่นไหว ประดับ และ รุจ ธาตุเป็นต้น ลง ยุ ปัจจัย ในอรรถ ตัสสีละ (เป็นปกติของเขา) เป็นต้น

ฆุส สทฺเท ในการส่งเสียง

- **โฆสิตุำ สีลำ อสฺสาติ** = **โฆสโน โฆสนา.** ผู้มีปกติส่งเสียง
- **โฆสนสีโลติ** = **โฆสโน โฆสนา.** ผู้ส่งเสียงเป็นปกติ
- **อโฆสยิ โฆสยติ โฆสยิสฺสติ สีเลนาติ** = **โฆสโน โฆสนา.** ผู้ส่งเสียงโดยปกติ
- **อโฆสยิ โฆสยติ โฆสยิสฺสติ ธมฺเมนาติ** = **โฆสโน โฆสนา.** ผู้ส่งเสียงเป็นธรรมดา
- **อโฆสยิ โฆสยติ โฆสยิสฺสติ สาธูติ** = **โฆสโน โฆสนา.** ผู้ส่งเสียงด้วยดี

ภาส วิยตฺติยำ วาจายำ ในการกล่าว พูดชัดเจน

- **ภาสิตุำ สีลมสฺสาติ** = **ภาสโน.** ผู้มีปกติกล่าว
- **ภาสนสีโลติ** = **ภาสโน.** ผู้กล่าวเป็นปกติ
- **ภาสนธมฺโมติ** = **ภาสโน.** ผู้กล่าวเป็นธรรมดา
- **ภาสเน สาธุการีติ** = **ภาสโน.** ผู้ตั้งใจกล่าว

กุธ โกเป ในความโกรธ

- **กุชฺฌิตุำ สีลมสฺสาติ** = **โกธโน โกธนา โกธนำ.** ผู้มีปกติโกรธ
- **กุชฺฌนสีโลติ** = **โกธโน โกธนา โกธนำ.** ผู้โกรธเป็นปกติ

รุส โรเส ในความโกรธ เกรี้ยวกราด ฉุนเฉียว

- **โรสิตุำ สีลมสฺสาติ** = **โรสโน.** ผู้มีปกติเกรี้ยวกราด
- **โรสนสีโลติ** = **โรสโน.** ผู้เกรี้ยวกราดเป็นปกติ

จล กมฺปเน ในความหวั่นไหว

- **จลิตุำ สีลำ ยสฺสาติ** = **จลโน.** ผู้มีปกติหวั่นไหว
- **จรติ สีเลนาติ** = **จลโน.** ผู้หวั่นไหวโดยปกติ

กปิ จลเน ในความหวั่นไหว สั่น สะเทือน

- **กมฺปิตุำ สีลำ ยสฺสาติ** = **กมฺปโน.** ผู้มีปกติหวั่นไหว
- **อกมฺปิ กมฺปติ กมฺปิสฺสติ สีเลนาติ** = **กมฺปโน.** ผู้หวั่นไหวโดยปกติ

หลังจากธาตุที่มี อิ การันต์ ลงนิคหิตอาคม = กฺวจิ ธาตุ... หรือ นิคฺคหีตญฺจ.

ผทิ กิญฺจิจลเน ในความหวั่นไหวง่าย หวั่นไหวเล็กน้อย ตกใจ

- **ผนฺทิตุ สีลํ ยสฺสาติ** = **ผนฺทโน**. ผู้มีปกติหวั่นไหวง่าย
- **ผนฺทติ สีเลนาติ** = **ผนฺทโน**. ผู้หวั่นไหวง่ายโดยปกติ

มฑิ ภูสายํ ในการประดับ

- **มณฺฑยิตุ สีลํ ยสฺสาติ** = **มณฺฑโน**. ผู้มีปกติประดับ
- **มณฺฑยติ สีเลนาติ** = **มณฺฑโน**. ผู้ประดับโดยปกติ

ภูส อลงฺกาเร ในการประดับ ตกแต่ง

- **ภูสนสีโลติ** = **ภูสโน ภูสนา ภูสนํ**. ผู้มีปกติประดับ
- **อภูสยิ ภูสยติ ภูสยิสฺสติ สีเลนาติ** = **ภูสโน ภูสนา ภูสนํ**. ผู้ประดับโดยปกติ

รุจ ทิตฺติมฺหิ ในความรุ่งเรือง

- **อรุจฺจิ รุจฺจติ รุจฺจิสฺสติ สีเลนาติ** = **โรจโน โรจนา โรจนํ**. ผู้รุ่งเรืองโดยปกติ

ชุต ทิตฺติมฺหิ ในความโชติช่วง รุ่งเรือง

- **อโชติ โชตติ โชติสฺสติ สีเลนาติ** = **โชตโน**. ผู้รุ่งเรืองโดยปกติ

วฑฺฒ วฑฺฒเน ในความเจริญ

- **วฑฺฒิตุ สีลมสฺสาติ** = **วฑฺฒโน**. ผู้มีปกติเจริญ

ทำตัวรูป = **กมฺปโน** = กปิ + ยุ + สิ

กมฺปโน	= ศัพท์เดิมคือ **กปิ** จลเน ในการหวั่นไหว	
กปิ	- เรียก กปิ ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
กป	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
กป ยุ	- หลังจาก กปิ ธาตุ ลง ยุ ปัจจัย	= สทฺทกุธจลมณฺฑตฺถรุจาทีหิ ยุ.
กป ยุ	- เรียก ยุ ปัจจัย ว่า กิต	= อญฺเญ กิตฺ.
กป ยุ	- ลง ยุ ปัจจัย ในกัตตุ	= กตฺตริ กิตฺ.
กป ยุ	- ลง ยุ ปัจจัย ใน ๓ กาล	= ณาทโย เตกาลิกา.
กำ ยุ	- หลังจากอิการันตธาตุ ลงนิคคหิตอาคม	= นิคฺคหีตญฺจ. หรือ กฺวจิ ธาตุ...
กมฺป ยุ	- อาเทศนิคคหิตเป็นวัคคันตะ มฺ	= วคฺคนฺตํ วา วคฺเค.
กมฺป อน	- อาเทศ ยุ ปัจจัย เป็น อน	= อนกา ยุณฺวูนํ.
กมฺปน	- รวมพยัญชนะ ป เข้ากับสระ อ หลัง	= นเย ปรํ ยุตฺเต.
	กมฺปน แปลว่า **กมฺปิตุ สีลํ ยสฺส** ผู้มีปกติหวั่นไหว	
	อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้	
กมฺปน	- เรียก กมฺปน ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามํวา...
กมฺปน สิ	- ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
กมฺปน โอ	- อาเทศ สิ เป็น โอ	= โส.
กมฺปโน	- แยก ลบ รวม	
กมฺปโน	- สำเร็จรูปเป็น **กมฺปโน** ผู้มีปกติหวั่นไหว	

รู ปัจจัย

๕๙๒. ปาราทิคมิมฺหา รู. (๒ บท, ปัจจยวิธิสูตร)

หลังจาก คมุ ธาตุ ที่มี ปาร ศัพท์เป็นต้นอยู่หน้า ลง รู ปัจจัย ในอรรถ ตัสสีละ (เป็นปกติของเขา) เป็นต้น

คมุ คติมฺหิ ในการไป ถึง

- **ภวปารำ คนฺตุ สีลำ ยสฺสาติ** = **ภวปารคู.** ผู้มีปกติไปสู่ฝั่งแห่งภพ
- **ภวปารคมนสีโลติ** = **ภวปารคู.** ผู้ไปสู่ฝั่งแห่งภพเป็นปกติ
- **ภวปารคมนธมฺโมติ** = **ภวปารคู.** ผู้ไปสู่ฝั่งแห่งภพเป็นธรรมดา
- **ภวปารคมเน สาธุการีติ** = **ภวปารคู.** ผู้ตั้งใจไปสู่ฝั่งแห่งภพ
- **อนฺตคมนสีโลติ** = **อนฺตคู.** ผู้ถึงที่สุดเป็นปกติ
- **เวทคมนสีโลติ** = **เวทคู.** ผู้ถึงเวทเป็นปกติ
- **อทฺธคมนสีโลติ** = **อทฺธคู.** ผู้ไปสู่ทางไกลเป็นปกติ นักเดินทาง

ทำตัวรูป = **เวทคู** = เวท + คมุ + รู + สิ

เวทคู = ศัพท์เดิมคือ **เวท**สทฺทูปปท **คมุ** คติมฺหิ ในการไป ถึง

เวท คมุ	- เรียก คมุ ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
เวท คม	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
เวท อำ คม	- หลังจาก เวท ลง อำ ทุติยาวิภัตติ	= กมฺมตฺเถ ทุติยา.
เวทำ คม	- แยก ลบ รวม เป็น เวทำ	
เวทำ คมฺ รู	- หลังจาก คมุ ธาตุ ลง รู ปัจจัย	= ปาราทิคมิมฺหา รู.
เวทำ คมฺ รู	- เรียก รู ปัจจัย ว่า กิต	= อญฺเญ กิตฺ.
เวทำ คมฺ รู	- ลง รู ปัจจัย ในกัตตุ	= กตฺตริ กิตฺ.
เวทำ คมฺ รู	- ลง รู ปัจจัย ใน ๓ กาล	= ณาทโย เตกาลิกา.
เวทำ ค อู	- ลบ มฺ สุดท้ายธาตุ และ รฺ อนุพันธ์	= รมฺหิ รนฺโต ราทิ โน.
เวทำ คู	- แยก ลบ รวม **เวทำ คู** แปลว่า **เวทคมนสีโล** ผู้ถึงเวทเป็นปกติ **อิติ อตฺเถ** ในอรรถนี้	
เวทำคู	- ย่อ เวทำ กับ คู เป็นตัปปุริสสมาส	= อมาทโย ปรปเทภิ.
เวทำคู	- เรียก เวทำคู ว่า ยุตตัตถสมาส	= นามานำ สมาโส ยุตฺตตฺโถ.
เวทฺคู	- ลบ อำ วิภัตติ	= เตสำ วิภตฺติโย โลปา จ.
เวทคู	- เวท กลับเป็นปกติ	= ปกติ จสฺส สรนฺตสฺส.
เวทคู	- เรียก เวทคู ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามำวา...
เวทคู สิ	- ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
เวทคู	- ลบ สิ	= เสสโต โลปำ คสิปิ.
เวทคู	- สำเร็จรูปเป็น **เวทคู** ผู้ถึงเวทเป็นปกติ	

๕๙๓. ภิกฺขาทิโต จ. (๒ บท, ปัจจยวิธิสูตร)

หลังจาก ภิกฺข ธาตุเป็นต้น ลง รู ปัจจัย ในอรรถ ตัสสีละ (เป็นปกติของเขา) เป็นต้น

ภิกฺข ยาจเน ในการขอ

- **ภิกฺขิตุ์ สีลำ ยสฺสาติ** = **ภิกฺขุ**. ผู้มีปกติขอ
- **อภิกฺขิ ภิกฺขติ ภิกฺขิสฺสติ สีเลนาติ** = **ภิกฺขุ**. ผู้มีปกติขอ
- **ภิกฺขนธมฺโมติ** = **ภิกฺขุ**. ผู้ขอเป็นธรรมดา
- **ภิกฺขเน สาธุการีติ** = **ภิกฺขุ**. ผู้ตั้งใจขอ

รัสสะ อู เป็น อุ = กฺวจิ ธาตุ...

อิกฺข ทสฺสนงฺเกสุ ในการเห็นและทำเครื่องหมาย

- **สำสาเร ภยำ อิกฺขตีติ** = **ภิกฺขุ**. ผู้เห็นภัยในสงสาร

ฌา อวโพธเน ในความรู้, **วิปุพพะ** แจ้ง ชัด จริง

- **วิชานิตุ์ สีลำ ยสฺสาติ** = **วิญฺญู**. ผู้มีปกติรู้แจ้ง ผู้รู้จริง
- **วิชานนสีโลติ** = **วิญฺญู**. ผู้รู้แจ้ง ผู้รู้จริงเป็นปกติ
- **สพฺพำ ชานาตีติ** = **สพฺพญฺญู**. ผู้รู้ธรรมทุกอย่าง
- **มตฺตำ ชานาตีติ** = **มตฺตญฺญู**. ผู้รู้ประมาณ
- **ธมฺมำ ชานาตีติ** = **ธมฺมญฺญู**. ผู้รู้ธรรม
- **อตฺถำ ชานาตีติ** = **อตฺถญฺญู**. ผู้รู้ประโยชน์
- **กาลำ ชานาตีติ** = **กาลญฺญู**. ผู้รู้กาลอันควร
- **กตำ ชานาตีติ** = **กตญฺญู**. ผู้รู้อุปการะที่เขาทำแล้ว(แก่ตน)

ทำตัวรูป = **ภิกฺขุ** = ภิกฺข + รู + สิ

ภิกฺขุ = ศัพท์เดิมคือ **ภิกฺข** ยาจเน ในการขอ

ภิกฺข	- เรียก ภิกฺข ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
ภิกฺขุ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
ภิกฺขุ รู	- หลังจาก ภิกฺข ธาตุ ลง รู ปัจจัย	= ภิกฺขาทิโต จ.
ภิกฺขุ รู	- เรียก รู ปัจจัย ว่า กิต	= อญฺเญ กิตฺ.
ภิกฺขุ รู	- ลง รู ปัจจัย ในกัตตุ	= กตฺตริ กิตฺ.
ภิกฺขุ รู	- ลง รู ปัจจัย ใน ๓ กาล	= ณาทโย เตกาลิกา.
ภิกฺขุ อู	- ลบ รฺ อนุพันธ์	= รมฺหิ รนฺโต ราทิ โน.
ภิกฺขุ อุ	- รัสสะ อู เป็น อุ	= กฺวจิ ธาตุ...
ภิกฺขุ	- รวมพยัญชนะ รฺ เข้ากับสระ อุ หลัง	= นเย ปรำ ยุตฺเต.
	ภิกฺขุ แปลว่า **ภิกฺขนธมฺโม** ผู้ขอเป็นธรรมดา	
	อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้	
ภิกฺขุ	- เรียก ภิกฺขุ ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามำวา...
ภิกฺขุ สิ	- ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
ภิกฺขุ	- ลบ สิ	= เสสโต โลปำ คสิปิ.

ภิกฺขุ - สำเร็จรูปเป็น **ภิกฺขุ** ผู้ขอเป็นธรรมดา

ทำตัวรูป = **ภิกฺขุ** = ภย + อิกฺข + รู + สิ

ภิกฺขุ = ศัพท์เดิมคือ **ภย**สทฺทูปปท **อิกฺข** ทสฺสนงฺเกสุ ในการเห็นและทิ้งร่องรอย

ภย อิกฺข - เรียก อิกฺข ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
ภย อิกฺข - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
ภย อำ อิกฺข - หลังจาก ภย ลง อำ ทุติยาวิภัตติ = กมฺมตฺเถ ทุติยา.
ภยำ อิกฺข - แยก ลบ รวม เป็น ภยำ
ภยำ อิกฺข รู - หลังจาก อิกฺข ธาตุ ลง รู ปัจจัย = ภิกฺขาทิโต จ.
ภยำ อิกฺข รู - เรียก รู ปัจจัย ว่า กิต = อญฺเญ กิตฺ.
ภยำ อิกฺข รู - ลง รู ปัจจัย ในกัตตุ = กตฺตริ กิตฺ.
ภยำ อิกฺข รู - ลง รู ปัจจัย ใน ๓ กาล = ณาทโย เตกาลิกา.
ภยำ อิกฺข อู - ลบ รฺ อนุพันธ์ = รมฺหิ รนฺโต ราทิ โน.
ภยำ อิกฺข อุ - รัสสะ อู เป็น อุ = กฺวจิ ธาตุ...
ภยำ อิกฺขุ - รวมพยัญชนะ ข เข้ากับสระ อุ หลัง = นเย ปรำ ยุตฺเต.
ภยำ อิกฺขุ แปลว่า **สำสาเร ภยำ อิกฺขติ** ผู้เห็นภัยในสงสาร
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้
ภยำอิกฺขุ - ย่อ ภยำ กับ อิกฺขุ เป็นตัปปุริสสมาส = อมาทโย ปรปเทภิ.
ภยำอิกฺขุ - เรียก ภยำอิกฺขุ ว่า ยุตตัตถสมาส = นามานำ สมาโส ยุตฺตตฺโถ.
ภยฺอิกฺขุ - ลบ อำ วิภัตติ = เตสำ วิภตฺติโย โลปา จ.
ภยอิกฺขุ - ภย กลับเป็นปกติ = ปกติ จสฺส สรนฺตสฺส.
ภอิกฺขุ - ลบ ย ของ ภย ศัพท์ = เตสุ วุทฺธิ...
ภิกฺขุ - แยก ลบ รวม
ภิกฺขุ - เรียก ภิกฺขุ ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามำวา...
ภิกฺขุ สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
ภิกฺขุ - ลบ สิ = เสสโต โลปำ คสิปิ.
ภิกฺขุ - สำเร็จรูปเป็น **ภิกฺขุ** ผู้เห็นภัยในสงสาร

๕๙๔. หนตฺยาทีนำ ณุโก. (๒ บท, ปัจจยวิธิสูตร)

หลังจาก หน ธาตุเป็นต้น ลง ณุก ปัจจัย ในอรรถ ตัสสีละ เป็นต้น

หน หึสายำ ในการเบียดเบียน, **อาปุพฺพะ** อาฆาต ตามเบียดเบียน

- **อาหนนสีโล** = **อาฆาตุโก**. ผู้อาฆาตเป็นปกติ
อาเทศ หนฺ เป็น ฆาตฺ = หนสฺส ฆาโต.

กร กรเณ ในการกระทำ

- **กรณสีโล** = **การุโก**. สปฺปี ช่างศิลป์ ผู้กระทำเป็นปกติ ผู้มีสิลปะ

ภี ภเย ในการกระทำ

- **ภายนสีโล** = **ภีรุโก**. ผู้กลัวเป็นปกติ คนขี้กลัว

ลง รฺ อาคม = กฺวจิ ธาตุ...

อว รกฺขเณ ในการรักษา

- **อวณสีโล** = **อาวุโก.** บิดา ผู้รักษาเป็นปกติ

ทำตัวรูป = **อาฆาตุโก** = อา + หน + ณุก + สิ

อาฆาตุโก = ศัพท์เดิมคือ **อา**ปุพฺพ **หน** หึสายํ ในการอาฆาต

อา หน	- เรียก หน ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
อา หนฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
อา หนฺ ณุก	- หลังจาก หน ธาตุ ลง ณุก ปัจจัย	= หนตฺยาทีนำ ณุโก.
อา หนฺ ณุก	- เรียก ณุก ปัจจัย ว่า กิต	= อณฺเณ กิตฺ.
อา หนฺ ณุก	- ลง ณุก ปัจจัย ในกัตตุ	= กตฺตริ กิตฺ.
อา หนฺ ณุก	- ลง ณุก ปัจจัย ใน ๓ กาล	= ณาทโย เตกาลิกา.
อา หนฺ ณุก	- เรียก ณุก ปัจจัย ว่าการิตะ	= การิตำ วิย ณานุพนฺโธ.
อา หนฺ อุก	- ลบ ณฺ ของการิตะ	= การิตานำ โณ โลปำ.
อา ฆาตฺ อุก	- อาเทศ หนฺ เป็น ฆาตฺ	= หนสฺส ฆาโต.
อาฆาตุก	- รวมพยัญชนะ ตฺ เข้ากับสระ อุ หลัง	= นเย ปรำ ยุตฺเต.

อาฆาตุก แปลว่า **อาหนนสีโล** ผู้อาฆาตเป็นปกติ
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้

อาฆาตุก	- เรียก อาฆาตุก ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามำวา...
อาฆาตุก สิ	- ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
อาฆาตุก โอ	- อาเทศ สิ เป็น โอ	= โส.
อาฆาตุโก	- แยก ลบ รวม	
อาฆาตุโก	- สำเร็จรูปเป็น **อาฆาตุโก** ผู้อาฆาตเป็นปกติ	

สรุป อรรถของกัตตุสาธนะ ๙

๑.	**ตัสสีละ**	เป็นปกติของเขา	เช่น	**ภิกฺขุ**	ผู้มีปกติขอ ผู้มีปกติเห็นภัย
๒.	**ตัทธัมมะ**	เป็นธรรมดาของเขา	เช่น	**โฆสโน**	ผู้ส่งเสียงเป็นธรรดา
๓.	**ตัทสาธุการี**	เป็นการทำดีของเขา	เช่น	**ภวปารคู**	ผู้ตั้งใจไปสู่ฝั่งแห่งภพ
๔.	**อรหะ**	สมควร	เช่น	**กตญฺญู**	ผู้รู้อุปการะอันเขากระทำ(แก่ตน)
๕.	**สักกะ**	สามารถ	เช่น	**ทายโก**	ผู้ให้ ผู้สามารถให้
๖.	**อัตตมานะ**	สำคัญตนผิด	เช่น	**ปณฺฑิตมานี**	ผู้สำคัญตนว่าเป็นบัณฑิต
๗.	**อภิกขณะ**	เนืองๆ สม่ำเสมอ	เช่น	**กมฺมโช**	วิบาก อันเกิดจากกรรม
๘.	**อวัสสกะ**	แน่แท้ แน่นอน	เช่น	**การี**	ผู้ต้องทำแน่นอน
๙.	**อธมิณะ**	คืนหนี้	เช่น	**ทายี**	ผู้ให้คืน

๕๙๕. **สหนฺญญาย วา โร โฆ.** (๔ บท, ปัจจย-อาเทสวิธิสูตร)
หลังจาก หน ธาตุที่มี สำ อยู่หน้า และธาตุอื่น ลง ร ปัจจัย,
และอาเทศ หน ธาตุเป็น ฆ บ้าง

คาถา

หนสฺเสวายํ โฆ โหติ อภิธานานุรูปโต
อสมฺปุพฺพา จ โร เตน ปฏิโฆติปิ สิชฺฌติ.

อาเทศ หนฺ ธาตุเท่านั้น เป็น ฆ ตามสมควรแก่ศัพท์, หลังจาก หน ธาตุอันมีอุปสัคที่ไม่ใช่ สํ อยู่หน้า ก็ลง ร ปัจจัยได้ ฉะนั้น จึงสำเร็จรูปว่า ปฏิโฆ

หน หึสาคตีสุ ในการเบียดเบียนและการไป, **สมฺปุพฺพะ** พร้อมเพรียงกัน

- **สหนติ สมคฺคํ กมฺมํ สมุปคจฺฉติ** = **สงฺโฆ.** พระสงฆ์ ผู้เข้าร่วมกรรมพร้อมกัน
- **สมฺมเทว กิเลสทรเถ หนตีติ** = **สงฺโฆ.** พระสงฆ์ ผู้ฆ่ากิเลสเหตุเดือดร้อนด้วยดี

ลง ร ปัจจัย และอาเทศ หนฺ เป็น ฆ ด้วยสูตรนี้, ลบ รฺ = รมฺหิ รนฺโต ราทิ โน.

ขนุ อวทารเณ ในการขุด, **ปริปุพฺพะ** โดยรอบ, **อา** อิตถิปัจจัย

- **สมนฺตโต นครสฺส พาหิเร ขณฺณตีติ** = **ปริขา.** คู คลอง อันถูกขุดไว้รอบนอกพระนคร

กร กรเณ ในการขุด

- **อนฺตํ กโรตีติ** = **อนฺตโก.** มจฺจุ ความตาย อันกระทำที่สุด(แห่งชีวิต)

ทำตัวรูป = สงฺโฆ = สํ + หน + ร + สิ

สงฺโฆ	= ศัพท์เดิมคือ **สมฺปุพฺพ** **หน** หึสายํ ในการเบียดเบียน	
สํ หน	- เรียก หน ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
สํ หนฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
สํ ฆ ร	- ลง ร ปัจจัย และอาเทศ หนฺ เป็น ฆ	= สหนญฺญาย วา โร โฆ.
สํ ฆ ร	- เรียก ร ปัจจัย ว่า กิต	= อญฺเญ กิตฺ.
สํ ฆ ร	- ลง ร ปัจจัย ในกัตตุ	= กตฺตริ กิตฺ.
สํ ฆ ร	- ลง ร ปัจจัย ใน ๓ กาล	= ณาทโย เตกาลิกา.
สํ ฆ อ	- ลบ รฺ อนุพันธ์	= รมฺหิ รนฺโต ราทิ โน.
สงฺฆ	- แยก ลบ รวม เป็น สงฺฆ	
สงฺฆ สงฺฆ	- อาเทศนิคคหิต เป็นวัคคันตะ งฺ บ้าง	= วคฺคนฺตํ วา วคฺเค.
	สงฺฆ แปลว่า **สหนติ** ผู้เข้าร่วมกรรมพร้อมกัน ผู้เบียดเบียนกิเลสด้วยดี	
	อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้	
สงฺฆ	- เรียก สงฺฆ ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามวา...
สงฺฆ สิ	- ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
สงฺฆ โอ	- อาเทศ สิ เป็น โอ	= โส.
สงฺโฆ สงฺโฆ	- แยก ลบ รวม	
สงฺโฆ สงฺโฆ	- สำเร็จรูปเป็น **สงฺโฆ สงฺโฆ** พระสงฆ์ ผู้เข้าร่วมกรรมพร้อมกัน	

๕๙๖. **นนฺทาทีหิ ยุ.** (๒ บท, ปัจจยวิธิสูตร)

หลังจาก นนฺท ธาตุเป็นต้น ลง ยุ ปัจจัย ในภาวะและกัมมสาธนะ

นนฺท สมิทฺธิมฺหิ ในความสมบูรณ์ หรือ **นนฺท นนฺทเน** ในความเพลิดเพลิน

- **นนฺทียเต** = **นนฺทนํ.** ความสมบูรณ์ ความเพลิดเพลิน (ภาวะ)
- **อนนฺทียิตฺถ นนฺทียติ นนฺทียิสฺสตีติ** = **นนฺทนํ.** สวน อันสมบูรณ์ อันเขาเพลิดเพลิน (กัมมะ)
- **นนฺทิตพฺพนฺติ** = **นนฺทนํ.** วนํ สวน อันสมบูรณ์ อันเขาเพลิดเพลิน (กัมมะ)

คห อุปาทาเน ในการถือเอา

- **คยฺหติ** = **คหณํ คณฺหนํ.** วัตถุ อันเขาถือเอา (กัมมะ)
- **คหณียํ** = **คหณํ คณฺหนํ.** การถือเอา (ภาวะ)

จร จรเณ ในความประพฤติ

- **จริตพฺพํ** = **จรณํ.** ความประพฤติ (ภาวะ)

ภู สตฺตายํ ในความมี ความเป็น

- **ภูยเต** = **ภวนํ.** ความมี ความเป็น ความเป็นอยู่ (ภาวะ)

หุ หวเน ในการบูชา

- **หูยเต** = **หวนํ.** การบูชา (ภาวะ)

รุธ อาวรเณ ในการปิด กั้น

- **รุนฺธิตพฺพํ** = **รุนฺธนํ โรธนํ.** การปิด การกั้น (ภาวะ)

ภุช ปาลนหพฺยวหรเณสุ ในการรักษาและกิน

- **ภุญฺชิตพฺพํ** = **ภุญฺชนํ โภชนํ.** การกิน การบริโภค ถูกกิน (ภาวะ-กัมมะ)

พุธ อวคมเน ในการรู้ ตรัสรู้

- **พุชฺฌิตพฺพํ** = **พุชฺฌนํ โพธนํ.** การรู้ การตรัสรู้ (ภาวะ)

สุ สวเน ในการฟัง

- **สูยติ** = **สวนํ.** ถูกฟัง (กัมมะ)
- **สุติ** = **สวณํ.** การฟัง (ภาวะ)

อป ปาปุณเน ในการถึง บรรลุ, **ป**ปุพพะ

- **ปาปียตีติ** = **ปาปุณนํ ปาปนํ.** ถูกถึง การถึง การบรรลุ (กัมมะ ภาวะ)

ปาล ปาลเน ในการรักษา ดูแล

- **ปาลียตีติ** = **ปาลนํ.** ถูกดูแล การดูแล (กัมมะ ภาวะ)

ทำตัวรูป = **นนฺทนํ** = นนฺท + ยุ + สิ (ภาวะ)

นนฺทนํ = ศัพท์เดิมคือ **นนฺท** นนฺทเน ในความเพลิดเพลิน

นนฺท	- เรียก นนฺท ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
นนฺทฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
นนฺทฺ ยุ	- หลังจาก นนฺท ธาตุ ลง ยุ ปัจจัย ในภาวะ	= นนฺทาทีหิ ยุ.
นนฺทฺ ยุ	- เรียก ยุ ปัจจัย ว่า กิต	= อญฺเญ กิตฺ.
นนฺทฺ ยุ	- ลง ร ปัจจัย ใน ๓ กาล	= ณาทโย เตกาลิกา.

นนฺทฺ อน - อาเทศ ยุ เป็น อน = อนกา ยุณฺวูนํ.
นนฺทน - รวมพยัญชนะ ทฺ เข้ากับสระ อ หลัง = นเย ปรํ ยุตฺเต.
นนฺท แปลว่า **นนฺทียเต** ความเพลิดเพลิน
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้
นนฺทน - เรียก นนฺทน ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามํวา...
นนฺทน สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
นนฺทน อํ - อาเทศ สิ เป็น อํ = สึ.
นนฺทนํ - แยก ลบ รวม
นนฺทนํ - สำเร็จรูปเป็น **นนฺทนํ** ความเพลิดเพลิน

๕๙๗. กตฺตุกรณปเทเสสุ จ. (๒ บท, ปัจจยวิธิสูตร)

ลง ยุ ปัจจัย ในกัตตุ กรณะ และอธิกรณสาธนะ

กัตตุสาธนะ

หร หรเณ ในการนำไป นำมา
- **รชํ หรตีติ** = **รโชหรณํ.** โตยํ น้ำ อันนำความสกปรกมา
ในสมาส ลบวิภัตติแล้ว อาเทศ อ ของ มโนคณาทิคณะ เป็น โอ = เอเตสโม โลเป.

ญา อวโพธเน ในความรู้, **วิปุพพะ** แจ้ง ชัด จริง ต่างๆ
- **อารมฺมณํ วิชานาตีติ** = **วิญฺญาณํ วิชานํ.** จิต วิญญาณ อันรู้ชัดอารมณ์
อาเทศ ญา ธาตุ เป็น ชา = ญาสฺส ชาชนา.
อาเทศ ยุ เป็น อน และ อานน = นุทาทีหิ ยุณฺวูนมนานากานนกา สการิเตหิ จ.
อาเทศ น ของ อน เป็น ณ = รหาทิโต ณ.

ทำตัวรูป = **วิญฺญาณํ** = วิ + ญา + ยุ + สิ (กัตตุ)
วิ ญา = ศัพท์เดิมคือ **วิ**ปุพฺพ **ญา** อวโพธเน ในความรู้ชัด
วิ ญา - เรียก ญา ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
วิญฺญา - ซ้อน ญฺ = ปร เทฺวภาโว ฯาเน.
วิญฺญา ยุ - หลังจาก ญา ธาตุ ลง ยุ ปัจจัย ในกัตตุ = กตฺตุกรณปเทเสสุ จ.
วิญฺญา ยุ - เรียก ยุ ปัจจัย ว่า กิต = อญฺเญ กิตฺ.
วิญฺญา ยุ - ลง ยุ ปัจจัย ในกัตตุ = กตฺตริ กิตฺ.
วิญฺญา ยุ - ลง ร ปัจจัย ใน ๓ กาล = ณาทโย เตกาลิกา.
วิญฺญา อน - อาเทศ ยุ เป็น อน = นุทาทีหิ ยุณฺวูนมนานากานนกา ...
วิญฺญา อณ - อาเทศ น เป็น ณ = รหาทิโต ณ.
วิญฺญาณ - แยก ลบ ทีฆะ รวม เป็น วิญฺญาณ
วิญฺญาณ แปลว่า **อารมฺมณํ วิชานาติ** วิญญาณ ผู้รู้ชัดอารมณ์
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้
วิญฺญาณ - เรียก วิญฺญาณ ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามํวา...
วิญฺญาณ สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.

วิญฺญาณ อำ - อาเทศ สิ เป็น อำ = สึ.
วิญฺญาณำ - แยก ลบ รวม
วิญฺญาณำ - สำเร็จรูปเป็น **วิญฺญาณำ** วิญญาณ ผู้รู้ชัดอารมณ์

ทำตัวรูป = วิชานนำ = วิ + ญา + ยุ + สิ (กัตตุ)

วิ ญา = ศัพท์เดิมคือ **วิ**ปุพฺพ **ญา** อวโพธเน ในความรู้ชัด
วิ ญา - เรียก ญา ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
วิ ญา ยุ - หลังจาก ญา ธาตุ ลง ยุ ปัจจัย ในกัตตุ = กตฺตุกรณปเทเสสุ จ
วิ ญา ยุ - เรียก ยุ ปัจจัย ว่า กิต = อญฺเญ กิตฺ.
วิ ญา ยุ - ลง ยุ ปัจจัย ในกัตตุ = กตฺตริ กิตฺ.
วิ ญา ยุ - ลง ยุ ปัจจัย ใน ๓ กาล = ณาทโย เตกาลิกา.
วิ ชา ยุ - อาเทศ ญา ธาตุ เป็น ชา = ญาสฺส ชาชำนา.
วิ ชา อานน - อาเทศ ยุ เป็น อานน = นุทาทีหิ ยุญฺวูนมนานนากานนกา ...
วิชานน - แยก ลบ รวม เป็น วิชานน
วิชานน แปลว่า **อารมฺมณำ วิชานาติ** จิต ผู้รู้ชัดอารมณ์
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้
วิชานน - เรียก วิชานน ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามำวา...
วิชานน สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
วิชานน อำ - อาเทศ สิ เป็น อำ = สึ.
วิชานนำ - แยก ลบ รวม
วิชานนำ - สำเร็จรูปเป็น **วิชานนำ** จิต ผู้รู้ชัดอารมณ์

ฆา คนฺโธปาทาเน ในการถือเอากลิ่น สูดดม
- **ฆายตีติ** = **ฆานำ**. จมูก ผู้สูดดม

เณ จิตฺตายำ ในความคิด เพ่ง
- **ณายตีติ** = **ณานำ**. ฌาน ผู้คิด ผู้เพ่ง
อาเทศ เอ เป็น อา = กฺวจิ ธาตุ...

กรณสาธนะ

กร กรเณ ในการกระทำ, **วิ-อา**ปุพพะ แจ่มแจ้ง เปิดเผย
- **กโรติ เตนาติ** = **กรณำ**. เครื่องกระทำ เครื่องมือ
- **ยถาสรูปำ สทฺทา พฺยากรียนฺติ เอเตนาติ** = **พฺยากรณำ**.
คัมภีร์ ไวยากรณ์ อันกระทำศัพท์ให้แจ้งตามสมควร เครื่องเปิดเผยศัพท์

ทำตัวรูป = พฺยากรณำ = วิ อา + กร + ยุ + สิ (กัตตุ)

วิ อา กร = ศัพท์เดิมคือ **วิอา**ปุพฺพ **กร** กรเณ ในการเปิดเผย
วิ อา กร - เรียก กร ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
วิ อา กรฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
วิ อา กรฺ ยุ - หลังจาก กร ธาตุ ลง ยุ ปัจจัย ในกรณะ = กตฺตุกรณปเทเสสุ จ

วิ อา กรฺ ยุ - เรียก ยุ ปัจจัย ว่า กิต = อญฺเญ กิตฺ.
วิ อา กรฺ ยุ - ลง ยุ ปัจจัย ในกัตตุ = กตฺตริ กิตฺ.
วิ อา กรฺ ยุ - ลง ยุ ปัจจัย ใน ๓ กาล = ณาทโย เตกาลิกา.
วฺย อา กรฺ ยุ - เพราะสระอา อาเทศ อิ เป็น ย = อิวณฺโณ ยํ นวา.
พฺย อา กรฺ ยุ - อาเทศ วฺ เป็น พฺ = โพ วสฺส.
พฺย อา กรฺ อน - อาเทศ ยุ เป็น อน = นุทาทีหิ ยุณฺวูนมนานนากานนกา ...
พฺย อา กรฺ อณ - อาเทศ น เป็น ณ = รหาทิโต ณ.
พฺยากรณ - แยก ลบ รวม เป็น พฺยากรณ
พฺยากรณ แปลว่า **พฺยากรียนฺติ เอเตน** เครื่องเปิดเผยศัพท์
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้
พฺยากรณ - เรียก พฺยากรณ ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามฺวา...
พฺยากรณ สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
พฺยากรณ อำ - อาเทศ สิ เป็น อำ = สึ.
พฺยากรณำ - แยก ลบ รวม
พฺยากรณำ - สำเร็จรูปเป็น **พฺยากรณำ** ไวยากรณ์ เครื่องเปิดเผยศัพท์

ปูร ปูรเณ ในความเติมเต็ม บริบูรณ์
- **ปูรยติ เตนาติ** = **ปูรณำ.** เครื่องเติมเต็ม

ทา ทาเน ในการให้
- **ทียติ อเนนาติ** = **ทานำ.** เครื่องให้ทาน วัตถุทาน

มา ปริมาเน ในการนับ, **ป**ปุพพะ ประมาณ
- **ปมียติ อเนนาติ** = **ปมาณำ.** เครื่องนับ เครื่องชั่ง ตวง วัด

ทา ทาเน ในการให้
- **วุจฺจติ อเนนาติ** = **วจนำ.** คำพูด เครื่องกล่าว

นุท เขเป ในการทิ้ง ขว้าง, **ป**ปุพพะ บรรเทา
- **ปนุทติ, ปนุชฺชเต อเนนาติ** = **ปนูทโน.** ผู้บรรเทา เครื่องบรรเทา

สูท ปคฺฆรเณ ในการไหล หลั่ง
- **สูทติ, สุชฺชเต อเนนาติ** = **สูทโน.** พ่อครัว เครื่องปรุงรส

สุ สวเณ ในการฟัง
- **สุณาติ, สูยติ เอเตนาติ** = **สุวณำ.** หู ผู้ฟัง เครื่องฟัง

ลู เฉทเน ในการตัด
- **ลุนาติ, ลูยติ อเนนาติ** = **ลวนำ ลวณำ โลณำ.** เกลือ อันตัด(โรค) เครื่องตัด

นี ปาปเน ในการนำไป
- **นยติ, นียติ อเนนาติ** = **นยนำ.** นัยน์ตา เครื่องนำ(ทาง)

ปู ปวเน ในการชำระ พัด

- **ปุนาติ, ปูยเต อเนนาติ** = **ปวโน.** ลม ผู้ชำระ เครื่องชำระ

สมุ อุปสเม ในความสงบ สยบ ระงับ

- **สเมติ, สมียติ ปาปํ อเนนาติ** = **สมโณ สมณํ.** สมณะ ผู้สงบ สมณธรรม เครื่องระงับบาป

ภู สตฺตายํ ในความมี ความเป็น

- **ภาเวติ, ภาวียติ เอตายาติ** = **ภาวนา.** ภาวนา เครื่องเจริญ(สติ)

ปจ ปาเก ในการหุงต้ม ทำให้สุก

- **ปาเจติ, ปาจียติ อเนนาติ** = **ปาจนํ ปาจาปนํ.** ไฟ ผู้ให้สุก เครื่องให้สุก

ทำตัวรูป = ภาวนา = ภู + ณเ + ยุ + อา + สิ (กัตตุ)

ภาวนา = ศัพท์เดิมคือ **ภู** สตฺตายํ ในความมี ความเป็น

ภู	- เรียก ภู ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
ภู ยุ	- หลังจาก ภู ธาตุ ลง ยุ ปัจจัย ในกรณะ	= กตฺตุกรณปเทเสสุ จ
ภู ยุ	- เรียก ยุ ปัจจัย ว่า กิต	= อญเญ กิตฺ.
ภู ยุ	- ลง ยุ ปัจจัย ใน ๓ กาล	= ณาทโย เตกาลิกา.
ภู เณ ยุ	- ลง เณ ปัจจัยในอรรถเหตุ และชื่อว่าการิตะ	= ธาตูหิ เณณยณาเปณาปยา การิตานิ ...
ภู เอ ยุ	- ลบ ณ ของการิตะ	= การิตานํ โณ โลปิ.
โภ เอ ยุ	- เพราะการิตะ วุทธิ อู เป็น โอ	= อสโยคนฺตสฺส วุทฺธิ การิเต.
ภาว เอ ยุ	- เพราะการิตะ อาเทศ โอ เป็น อาว	= เต อาวายา การิเต.
ภาเว ยุ	- แยก ลบ รวม	
ภาเว อน	- หลังจากธาตุที่มีการิตะ อาเทศ ยุ เป็น อน	= นุทาทีหิ ยุณวูนมนานนากานนกา ...
ภาวน	- แยก ลบ รวม	
ภาวน อา	- หลังจาก อ ลง อา อิตถิโชตกปัจจัย	= อิตฺถิยมโต อาปจฺจโย.
ภาวนา	- แยก ลบ รวม เป็น ภาวนา **ภาวนา** แปลว่า **ภาวียติ เอตาย** เครื่องเจริญ(สติ) **อิติ อตฺเถ** ในอรรถนี้	
ภาวนา	- เรียก ภาวนา ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามํวา...
ภาวนา สิ	- ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
ภาวนา	- ลบ สิ	= เสสโต โลปิ คสิปิ.
ภาวนา	- สำเร็จรูปเป็น **ภาวนา** ภาวนา เครื่องเจริญ(สติ)	

อธิกรณสาธนะ

จาน คตินิวตฺติมฺหิ ในการหยุด ยืน ตั้ง

- **ติฏฺฐติ ตสฺมินฺติ** = **ฐานํ.** ฐาน ที่ตั้ง

สิ สเย ในการนอน

- **เสติ เอตฺถาติ** = **สยนํ เสนํ.** เสนะ ที่นอน

อาส อุปเวสเน ในการเข้าใกล้ อยู่, หรือ **สิ สเย** ในการนอน, **อา**ปุพพะ นั่ง

- **อจฺฉติ เอตฺถาติ** = **อาสนํ.** อาสนะ ที่นั่ง

อธิปุพฺพ กร กรเณ ในการอาศัย

- **อธิกรียติ เอตฺถาติ** = **อธิกรณํ.** อธิกรณะ ที่ตั้ง ที่อาศัย

จศัพท์รวมเอา สัมปทานะ อปาทานะ

สํ+ปปุพฺพ ทา ทาเน ในการมอบให้

- **สมฺมา ปกาเรน ททาติ อสฺสาติ** = **สมฺปทานํ.** ผู้รับ ผู้สัมปทาน
- **อเปจฺจ อาตสฺมา อาททาตีติ** = **อปาทานํ.** เขตหลีกไป เขตละทิ้งไปเอาที่อื่น

๕๙๘. สญฺญายํ ทาธาโต อิ. (๓ บท, ปัจจยวิธิสูตร)

หลังจาก ทา และ ธา ธาตุ ลง อิ ปัจจัย ในอรรถชื่อ (ในภาวะและกัมมะเป็นต้น)

ทา ทาเน ในการให้, **อา**ปุพพะ ถือเอา, **อุป**ปุพพะ ยึดถือ

- **อาทียตีติ** = **อาทิ.** อรรถอันถูกถือเอา เป็นต้น เป็นอาทิ
- **อุปตนฺตฺวา อาทียตีติ** = **อุปาทิ.** ขันธ์อันถูกยึดมั่น อุปาทิ ขันธ์ ๕

ธา ธารเณ ในการทรงไว้

- **อุทกํ ทธาตีติ** = **อุทธิ.** ทะเล สมุทร อันทรงไว้ซึ่งน้ำ (อุทก เป็น อุท = เตสุ วุทฺธิ...)
- **ชลํ ธียเต อสฺมินฺติ** = **ชลธิ.** ทะเล สมุทร สถานที่ทรงไว้ซึ่งน้ำ
- **วาลานิ ทธาติ ตสฺมินฺติ** = **วาลธิ.** หาง อันทรงไว้ซึ่งขน หางที่มีขนดก
- **สนฺธียเต, สนฺทธาตีติ** = **สนฺธิ.** สนธิ อันถูกต่อ การต่อ
- **นิธียตีติ** = **นิธิ.** ขุมทรัพย์ อันถูกฝังไว้
- **วิธียติ, วิทธาติ, วิธานํ** = **วิธิ.** วิธี อันถูกกระทำ อันทำ การทำ
- **สมฺมา สมํ วา จิตฺตํ อาทธาตีติ** = **สมาธิ.** สมาธิ ธรรมอันตั้งจิตไว้ด้วยดี หรือสม่ำเสมอ

๕๙๙. อิตฺถิยมติยโว วา. (๓ บท, ปัจจยวิธิสูตร)

ลง อ ติ และ ยุ ปัจจัย ในอิตถีลิงค์ บ้าง (ในภาวะและกัมมะเป็นต้น)

อติยโว = อ ติ ยุ โย (ทวันทสมาส) อ จ ติ จ ยุ จ อติยโว.

อติยุ โย - เรียก อุ ว่า ล = อิวณฺณุวณฺณา ฌลา.

อติยุ โว - หลังจาก ล อาเทศ โย เป็น โว = ลโต โวกาโร จ.

อติย โว - เพราะ โว อาเทศ ล เป็น อ = เวโวสุ โล จ.

อปัจจัย + อาอิตถิปัจจัย

ชร วโยหานิมฺหิ ในความแก่ ชรา ความเสื่อมวัย

- **ชีรติ ชีรณนฺติ** = **ชรา.** ชรา อันคร่ำคร่า ความแก่ (อาปัจจัย = อิตฺถิยมโต อา...)

ทำตัวรูป = ชรา = ชร + อ + อา + สิ (กัตตุ)

ชรา = ศัพท์เดิมคือ **ชน** วโยหานิมฺหิ ในความเสื่อมวัย แก่ ชรา

ชร - เรียก ชร ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
ชรฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
ชรฺ อ - หลังจาก ชรฺ ธาตุ ลง อ ปัจจัย = อิตฺถิยมติยโว วา.
ชรฺ อ - เรียก อ ปัจจัย ว่า กิต = อญฺเญ กิตฺ.
ชรฺ อ - ลง อ ปัจจัย ในกัตตุ = กิตฺตริ กิตฺ.
ชรฺ อ - ลง อ ปัจจัย ใน ๓ กาล = ณาทโย เตกาลิกา.
ชร - รวม รฺ เข้ากับ อ หลัง = นเย ปรํ ยุตฺเต.
ชร แปลว่า **ชีรติ** ผู้แก่ชรา
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้
ชร - เรียก ชร ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามฺวา...
ชร อา - หลังจาก อการันต์อิตถีลิงค์ ลง อา ปัจจัย = อิตฺถิยมโต อาปจฺจโย.
ชรา - แยก ลบ รวม เรียกว่านาม = จศัพท์ใน ตทฺธิตสมาสกิตกา ...
ชรา สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
ชรา - ลบ สิ = เสสโต โลปำ คสิปิ.
ชรา - สำเร็จรูปเป็น **ชรา** คนแก่ชรา

ปติ สำ ภิทิ วิทารเณ ในความแตกฉาน
- **ปฏิสมฺภิชฺชตีติ** = **ปฏิสมฺภิทา**. ปฏิสัมภิทา ปัญญาอันแตกฉาน

ปติ ปท คติมฺหิ ในการดำเนิน ปฏิบัติ
- **ปฏิปชฺชเต เอตายาติ** = **ปฏิปทา**. ปฏิปทา ธรรมเครื่องปฏิบัติ เครื่องดำเนิน
- **สมฺปชฺชเต เอตายาติ** = **สมฺปทา**. สัมปทา ธรรมเครื่องถึงพร้อม ความบริบูรณ์
- **อาปชฺชเต เอตายาติ** = **อาปทา**. อาปทา ภัยอันมาถึง เครื่องวิบัติ

อุป อา ทา ทาเน ในการอาศัย
- **อุปาทียตีติ** = **อุปาทา**. อุปาทา ธรรมอันเข้าไปอาศัย อุปาทายรูป

สำ ญา อวโพธเน ในการระลึกรู้
- **สญฺชานาตีติ** = **สญฺญา**. สัญญา อันระลึกรู้
- **ปชานาตีติ** = **ปญฺญา**. ปัญญา อันรู้ทั่วถึง

อุปปุพฺพ อิกฺข ทสฺสนงฺเกสุ ในการเห็น และ ทำร่องรอย, พิจารณา
- **อุเปกฺขตีติ** = **อุเปกฺขา**. อุเบกขา ปัญญาพิจารณา

จินฺต จิตฺตายำ ในความคิด
- **จินฺตนำ** = **จินฺตา**. ความคิด

ปติปุพฺพ ฐา คตินิวตฺติมฺหิ ในการหยุด ยืน ตั้งมั่น
- **ปติฏฺฐานำ** = **ปติฏฺฐา**. ความตั้งมั่น ความมั่นคง

สิกฺข วิชฺโชปาทาเน ในการถือเอาความรู้ การศึกษา
- **สิกฺขนำ, สิกฺขียตีติ** = **สิกฺขา**. การศึกษา ข้อศึกษา

ภิกฺข อทเน ในการถือเอาความรู้ การศึกษา

- **ภิกฺขนํ, ภิกฺขียตีติ** = **ภิกฺขา**. การขอ อาหารที่ถูกขอ

เฌ จิตฺตายํ ในความคิด เพ่ง

- **ปรสมฺปตฺตึ อภิมุขํ ฌายตีติ** = **อภิชฺฌา**. อภิชฌา ความโลภ อันเพ่งมุ่งสู่สมบัติของผู้อื่น
- **หิเตสิตํ อุปฏฺฐเปตฺวา ฌายตีติ** = **อุปชฺฌา**. อุปัชฌา ผู้เฝ้าสังเกตจะเกื้อกูล
- **หิเตสีตํ อุปฏฺฐเปตฺวา ฌายตีติ** = **อุปชฺฌาโย**. อุปัชฌาย์ ผู้เฝ้าสังเกตจะเกื้อกูล
- **สมฺมา ฌายติ เอตฺถาติ** = **สญฺฌา**. เวลาค่ำ เวลาที่เพ่งมองให้ดี

อิสุ อิจฺฉายํ ในความปรารถนา

- **เอสนํ** = **อิจฺฉา**. อิจฉา ความปรารถนา (สฺ เป็น จฺฉ = อิสุยมูนมนฺโต..)

ปุจฺฉ ปุจฺฉเน ในการถาม

- **ปุจฺฉนํ** = **ปุจฺฉา**. ปุจฉา การถาม

กิต โรคาปนยเน ในการรักษาโรค เยียวยา

- **ติกิจฺฉนํ** = **ติกิจฺฉา**. การรักษา การเยียวยา

ทำตัวรูป = ติกิจฺฉา = กิต + อ + อา + สิ (ภาวะ)

ติกิจฺฉา = ศัพท์เดิมคือ **กิต** โรคาปนยเน ในการรักษา เยียวยา

กิต	- เรียก กิต ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
กิตฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
กิตฺ ฉ	- หลังจาก กิต ธาตุ ลง ฉ ปัจจัย	= ติชคุปกิตมาเนหิ ขฉสา วา.
กิ กิตฺ ฉ	- ซ้อน กิ ตัวต้นของธาตุ	= กฺวจาทิวณฺณานเมกสฺสรานํ เทฺวภาโว.
กิ กิตฺ ฉ	- เรียก กิ ตัวหน้าว่า อัพภาสะ	= ปุพฺโพพฺภาโส.
ติ กิตฺ ฉ	- อาเทศ กฺ อัพภาสะ เป็น ตฺ	= มานกิตานํ วตตฺตํ วา.
ติ กิจฺ ฉ	- เพราะ ฉ อาเทศ ตฺ สุดท้ายธาตุ เป็น จฺ	= พฺยญฺชนนฺตสฺส โจ ฉปฺปจฺจเยสุ จ.
ติกิจฺฉ อ	- ลง อ ปัจจัย ในภาวะ อิตถีลิงค์	= อิตฺถิยมติยโว วา.
ติกิจฺฉ อ	- เรียก อ ปัจจัย ว่า กิต	= อญฺเญ กิตฺ.
ติกิจฺฉ อ	- ลง อ ปัจจัย ใน ๓ กาล	= ณาทโย เตกาลิกา.
ติกิจฺฉ	- แยก ลบ รวม เป็น ติกิจฺฉ **ติกิจฺฉ** แปลว่า **ติกิจฺฉนํ** การเยียวยา **อิติ อตฺเถ** ในอรรถนี้	
ติกิจฺฉ	- เรียก ติกิจฺฉ ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามวา...
ติกิจฺฉ อา	- หลังจาก อการันต์อิตถีลิงค์ ลง อา ปัจจัย	= อิตฺถิยมโต อาปจฺจโย.
ติกิจฺฉา	- แยก ลบ รวม เรียกว่านาม	= จศัพท์ใน ตทฺธิตสมาสกิตกา ...
ติกิจฺฉา สิ	- ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
ติกิจฺฉา	- ลบ สิ	= เสสโต โลปิ คสิปิ.
ติกิจฺฉา	- สำเร็จรูปเป็น **ติกิจฺฉา** การเยียวยา	

ฆส อทเน ในการกิน

- **ฆสิตุ๎ อิจฺฉา** = **ชิฆจฺฉา**. หิว อยากกิน

ติช นิสานพนฺธนขมาสุ ในการลับ ผูก อดกลั้น

- **ติติกฺขนํ** = **ติติกฺขา**. ความอดกลั้น

ภุช ปาลนพฺยวหรเณสุ ในการรักษาและกลืนกิน

- **โภตฺตุ๎ อิจฺฉา** = **พุภุกฺขา**. ความหิว อยากกิน

ปา ปาเน ในการดื่ม

- **ปาตุ๎ อิจฺฉา** = **ปิปาสา**. ความกระหาย อยากดื่ม

วิปุพฺพ อิสุ อิจฺฉายํ ในความปรารถนา

- **พฺยาปิตุ๎ อิจฺฉา** = **วิจฺฉา**. ความปรารถนาขยายออก คำซ้ำ

ติ ปัจจัย

สปุพฺพ ภู สตฺตายํ ในการเกิด

- **สมฺภวนํ** = **สมฺภูติ**. การเกิด

สุ สวเณ ในการฟัง

- **สวณํ** = **สุติ**. การฟัง

นี ปาปเณ ในการนำไป

- **นยนํ, นียติ เอตายาติ** = **นีติ**. นิติ การนำไป เครื่องแนะนำ

มน ญาเณ ในความรู้

- **มญฺญตีติ** = **มติ**. มติ ปัญญาที่รู้ ความรู้

๖๐๐. คมขนหนรมาทีนมนฺโต. (๒ บท, โลปวิธิสูตร)

เพราะ ต และ ติ ปัจจัย ลบพยัญชนะสุดท้ายของ คมฺ ขนฺ หนฺ รมฺ ธาตุเป็นต้น

คมุ คติมฺหิ ในการไป

- **คมนํ, คนฺพตฺพาติ** = **คติ**. คติ การไป ที่อันควรไป

อุปปุพฺพ หน หึสายํ ในการเข้าไปเบียดเบียน

- **อุปหนนํ** = **อุปหติ**. การเข้าไปเบียดเบียน

รมุ กีฬายํ ในความรุ่งเรือง ยินดี

- **รมนฺติ เอตาย, รมณํ** = **รติ**. เครื่องยินดี ความยินดี

รมโต รมติ = รมุ อ ต-ติ - ไม่ลบสุดท้ายธาตุ เพราะมี อ ปัจจัยคั่นอยู่

ตนุ วิตฺถาเร ในการแผ่ไป

- **ตนนํ** = **ตติ**. การแผ่ไป การแผ่ออก

ยมุ อุปรเม ในการงดเว้น

- **นิยมนำ** = **นิยติ.** การงดเว้น การกำหนด

ภุช ปาลนพฺยวหรเณสุ ในการรักษาและกลืนกิน

- **ภุญฺชนำ** = **ภุตฺติ.** การกิน (ลบ ช, ซ้อน ตฺ = ภุชาทีนมนฺโต โน ทฺวิ จ)

ยุช โยเค ในการประกอบ

- **ยุญฺชนำ** = **ยุตฺติ.** การประกอบ ความสมควร

สำอาปุพฺพ ปท คติมฺหิ ในการเข้า, **สำ**ปุพพะ สมบูรณ์

- **สมาปชฺชนำ, สมาปชฺชเตติ** = **สมาปตฺติ.** การเข้า สมาบัติอันเขาเข้า
- **สมฺปชฺชนำ, สมฺปชฺชเตติ** = **สมฺปตฺติ.** ความสมบูรณ์ สมบัติอันเขาได้

ลบพยัญชนะสุดท้ายธาตุ และซ้อน ตฺ = คุปาทีนญฺจ.

หา จาเค ในการละ สละ เสื่อม

- **หายนำ** = **หานิ ชานิ.** การสละ ความเสื่อม

หลังจาก หา ธาตุ อาเทศ ติ เป็น นิ = กฺวจิ ธาตุ...

ทำตัวรูป = คติ = คมุ + ติ + สิ (ภาวะ)

คติ = ศัพท์เดิมคือ **คมุ** คติมฺหิ ในการไป

คมุ	- เรียก คมุ ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
คม	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
คม ติ	- หลังจาก คมุ ธาตุ ลง ติ ปัจจัย	= อิตฺถิยมติยโว วา.
คม ติ	- เรียก ติ ปัจจัย ว่า กิต	= อญฺเญ กิตฺ.
คม ติ	- ลง ติ ปัจจัย ใน ๓ กาล	= ณาทโย เตกาลิกา.
คติ	- เพราะ ติ ปัจจัย ลบ ม สุดท้ายธาตุ **คติ** แปลว่า **คมนำ** การไป **อิติ อตฺเถ** ในอรรถนี้	= คมขนหนมราทีมนฺโต.
คติ	- เรียก คติ ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามำวา...
คติ สิ	- ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
คติ	- ลบ สิ	= เสสโต โลปำ คสิปิ.
คติ	- สำเร็จรูปเป็น **คติ** การไป	

ทำตัวรูป = สมฺปตฺติ = สำ + ปท + ติ + สิ (ภาวะ)

สมฺปตฺติ = ศัพท์เดิมคือ **สำ**ปุพฺพ **ปท** คติมฺหิ ในความถึงพร้อม สมบูรณ์

สำ ปท	- เรียก ปท ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
สำ ปทฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
สมฺปทฺ	- อาเทศ นิคคหิต เป็นวัคคันตะ มฺ	= วคฺคนฺตำ วา วคฺเค.
สมฺปทฺ ติ	- หลังจาก ปท ธาตุ ลง ติ ปัจจัย	= อิตฺถิยมติยโว วา.
สมฺปทฺ ติ	- เรียก ติ ปัจจัย ว่า กิต	= อญฺเญ กิตฺ.
สมฺปทฺ ติ	- ลง ติ ปัจจัย ใน ๓ กาล	= ณาทโย เตกาลิกา.
สมฺปตฺติ	- ลบ ทฺ สุดท้ายธาตุ และซ้อน ตฺ	= คุปาทีนญฺจ.

สมฺปตฺติ แปลว่า **สมฺปชฺชนำ** ความสมบูรณ์
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้

สมฺปตฺติ - เรียก สมฺปตฺติ ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามำวา...
สมฺปตฺติ สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
สมฺปตฺติ - ลบ สิ = เสสโต โลปำ คสิปิ.
สมฺปตฺติ (ภาวะ) - สำเร็จรูปเป็น **สมฺปตฺติ** ความสมบูรณ์ ทำตัวรูป = หานิ ชานิ = หา + ติ + สิ

หานิ ชานิ = ศัพท์เดิมคือ **หา** จาเค ในการละ สละ เสื่อม
หา - เรียก หา ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
หา ติ - หลังจาก หา ธาตุ ลง ติ ปัจจัย = อิตฺถิยมติยโว วา.
หา ติ - เรียก ติ ปัจจัย ว่า กิต = อญฺเญ กิตฺ.
หา ติ - ลง ติ ปัจจัย ในกัตตุ = กิตฺตริ กิตฺ.
หา ติ - ลง ติ ปัจจัย ใน ๓ กาล = ณาทโย เตกาลิกา.
หา ติ ชา ติ - อาเทศ ห เป็น ช บ้าง = กฺวจิ ธาตุ...
หา นิ ชา นิ - หลังจาก หา ธาตุ อาเทศ ติ เป็น นิ = กฺวจิ ธาตุ...
หานิ ชานิ แปลว่า **หายนำ** ความเสื่อม
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้
หานิ ชานิ - เรียก หานิ ชานิ ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามำวา...
หานิ ชานิ สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
หานิ ชานิ - ลบ สิ = เสสโต โลปำ คสิปิ.
หานิ ชานิ - สำเร็จรูปเป็น **หานิ ชานิ** ความเสื่อม

เรียน

ยุ ปัจจัย และ อา อิตถิปัจจัย

จิต สญฺเจตเน ในการจงใจ
- **เจตยตีติ** = **เจตนา**. เจตนา สภาวะที่จงใจ

วิท อนุภวเน ในการเสวยอารมณ์
- **เวทยตีติ** = **เวทนา**. เวทนา สภาวะที่เสวยอารมณ์

ทิสี อุจฺจารเณ ในการสวด แสดง
- **เทสียตีติ** = **เทสนา**. เทสนา อันท่านแสดง

ภู สตฺตายำ ในความมี ความเป็น ความเจริญ
- **ภาวียตีติ** = **ภาวนา**. ภาวนา อันท่านให้มีให้เป็น อันท่านเจริญ

ทำตัวรูป = ภาวนา = ภู + ณ + ยุ + อา + สิ (กัมมะ)

ภาวนา = ศัพท์เดิมคือ **ภู** สตฺตายำ ในความมี ความเป็น
ภู - เรียก ภู ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.

ภู ยุ	- หลังจาก ภู ธาตุ ลง ยุ ปัจจัย	= อิตฺถิยมติยโว วา.
ภู ยุ	- เรียก ยุ ปัจจัย ว่า กิต	= อญฺเญ กิตฺ.
ภู ยุ	- ลง ยุ ปัจจัย ใน ๓ กาล	= ณาทโย เตกาลิกา.
ภู เณ ยุ	- ลง เณ ปัจจัยในอรรถเหตุ และชื่อว่าการิตะ	= ธาตูหิ เณณยณาเปณาปยา ...
ภู เอ ยุ	- ลบ ณ ของการิตะ	= การิตานำ โณ โลปำ.
โภ เอ ยุ	- เพราะการิตะ วุทธิ อู เป็น โอ	= อสโยคนฺตสฺส วุทฺธิ การิเต.
ภาว เอ ยุ	- เพราะการิตะ อาเทศ โอ เป็น อาว	= เต อาวายา การิเต.
ภาเว ยุ	- แยก ลบ รวม เป็น ภาเว	
ภาเว อน	- อาเทศ ยุ ปัจจัย เป็น อน	= นุทาทีหิ ยุณฺวุน...
ภาวน	- แยก ลบ รวม เป็น ภาวน **ภาวน** แปลว่า **ภาวียติ** ภาวนาอันเขาเจริญ **อิติ อตฺเถ** ในอรรถนี้	
ภาวน	- เรียก ภาวน ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามำวา...
ภาวน อา	- ลง อา อิตถิโชตกปัจจัย	= อิตฺถิยมโต อาปจฺจโย.
ภาวนา	- แยก ลบ รวม เป็น ภาวนา	
ภาวนา	- เรียก ภาวนา ว่านาม	= จศัพท์ใน ตทฺธิตสมาสกิตกา ...
ภาวนา สิ	- ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
ภาวนา	- ลบ สิ	= เสสโต โลปำ คสิปิ.
ภาวนา	- สำเร็จรูปเป็น **ภาวนา** ภาวนาอันเขาเจริญ	

๖๐๑. กรโต ริริย. (๒ บท, ปัจจยวิธิสูตร)

หลังจาก กร ธาตุ ลง ริริย ปัจจัย ในอิตถีลิงค์และไม่ใช่อิตถีลิงค์ บ้าง

กร กรเณ ในการกระทำ

- **กตฺตพฺพา** = **กิริยา**. กิริยา อาการอันเขากระทำ
- **กรณียำ** = **กิริยำ**. กิริยา อาการอันเขากระทำ

ลบ ร สุดท้ายธาตุ และ ร อนุพันธ์ = รมฺหิ รนฺโต ราทิ โน.
ในอิตถีลิงค์ ลง อา อิตถิโชตกปัจจัย = อิตฺถิยมโต อาปจฺจโย.

๖๐๒. ชิโต อิน สพฺพตฺถ. (๓ บท, ปัจจยวิธิสูตร)

หลังจาก ชิ ธาตุ ลง อิน ปัจจัย ในกัตตุสาธนะ ในกาลทั้งปวง

ชิ ชเย ในการชนะ

- **ปาปเก อกุสเล ธมฺเม อชินิ ชินาติ ชินิสฺสตีติ = ชิโน.**

ผู้ชนะบาปอกุศลธรรม ชื่อว่า ชินะ.

๖๐๓. สุปโต จ. (๒ บท, ปัจจยวิธิสูตร)

หลังจาก สุป ธาตุ ลง อิน ปัจจัยด้วย

สุป สเย ในการนอน หลับ ฝัน

- **สุปตีติ** = **สุปิโน.** ผู้นอน ผู้หลับ ผู้ฝัน
- **สุปนำ** = **สุปินำ.** ผู้นอน ผู้หลับ ผู้ฝัน

๖๐๔. อีสำทุสูหิ ข. (๒ บท, ปัจจยวิธิสูตร)

หลังจากธาตุที่มี อีสำ ทุ สุ อยู่หน้า ลง ข ปัจจัย

๖๐๕. ภาวกมฺเมสุ กิจฺจกฺตขตฺถา. (๒ บท, ปัจจยวิธิสูตร)

ลงปัจจัยอันมีอรรถของกิจจปัจจัย (คือ เปสะ อติสัคคะ ปัตตกาละ) อรรถของ กฺต ปัจจัย (คือ ภยะ มติ พุธิ ปูชา) และอรรถของ ข ปัจจัย (คือ อีสำ ทุ สุ) ในภาวะและกัมมะ

อรรถภาวะ

สิ สเย ในการนอน

- **อีสำ สียติ** = **อีสสฺสโย.** การนอนน้อย
- **ทุกฺเขน สียติ** = **ทุสฺสโย.** การนอนเป็นทุกข์
- **สุเขน สียติ** = **สุสฺสโย.** การนอนเป็นสุข

อรรถกัมมะ

กร กรเณ ในการกระทำ

- **อีสำ กรียติ** = **อีสกฺกรำ.** กรรม อันบุคคลกระทำน้อย
- **ทุกฺเขน กรียติ** = **ทุกฺกรำ.** กรรม อันบุคคลกระทำยาก ลำบาก
- **สุเขน กรียติ** = **สุกรำ.** กรรม อันบุคคลกระทำง่าย สบาย

ภร ภรเณ ในการเลี้ยง

- **ทุกฺเขน ภรียติ** = **ทุพฺภโร.** ผู้อันเขาเลี้ยงยาก
- **สุเขน ภรียติ** = **สุภโร.** ผู้อันเขาเลี้ยงง่าย

รกฺข ปาลเน ในการรักษา

- **ทุกฺเขน รกฺขิตพฺพนฺติ** = **ทุรกฺขำ.** จิตอันเขารักษายาก

ทิส เปกฺขเน ในการดู เห็น

- **ทุกฺเขน ปสฺสิตพฺโพติ** = **ทุทฺทโส.** ธรรมอันเขาเห็นยาก
- **สุเขน ปสฺสิตพฺพนฺติ** = **สุทสฺสำ.** โทษอันเขาเห็นง่าย

พุธ อวคมเน ในการรู้ ตรัสรู้

- **ทุกฺเขน อนุพุชฺฌิตพฺโพติ** = **ทุรนุโพโธ.** ธรรมอันเขาตามรู้ได้ยาก
- **สุเขน พุชฺฌิตพฺพนฺติ** = **สุโพธำ.** ศิลปะอันเขารู้ได้ง่าย

รวมอุทาหรณ์

- **อีสกฺกรํ กมฺมํ ภวตา.** การงานอันท่านกระทำเล็กน้อย
- **ทุกฺกรํ หิตํ ภวตา.** ความเกื้อกูลอันท่านกระทำได้ยาก
- **สุกรํ ปาปํ พาเลน.** ความชั่วอันคนพาลกระทำได้ง่าย
- **ทุพฺภโร มหิจฺโฉ.** ผู้มักมากอันเขาเลี้ยงได้ยาก
- **สุภโร อปฺปิจฺโฉ.** ผู้มักน้อยอันเขาเลี้ยงได้ง่าย
- **ทุรกฺขํ จิตฺตํ.** จิตอันบุคคลรักษาได้ยาก
- **ทุทฺทโส ธมฺโม.** พระธรรมอันบุคคลเห็นได้ยาก
- **สุทสฺสํ ปรวชฺชํ.** โทษของผู้อื่นอันบุคคลเห็นได้ง่าย
- **ทุรนุโพโธ ธมฺโม.** พระธรรมอันบุคคลรู้ตามได้ยาก
- **สุโพธํ สิปฺปํ.** ศิลปะอันบุคคลรู้ได้ง่าย

๖๐๖. **พุธคมาทิตฺเถ กตฺตริ.** (๒ บท, ปัจจยวิธิสูตร)
ลง ต ปัจจัย ในอรรถว่า ตรัสรู้ และ ไป เป็นต้น ในกัตตุ

๖๐๗. **ธฒภเหหิ ธฒา จ.** (๓ บท, อาเทสวิธิสูตร)
หลังจากธาตุที่มี ธ ฒ ภ ห อยู่ท้าย อาเทศ ต ปัจจัย เป็น ธ และ ฒ

๖๐๘. **หจตุตฺถานมนฺตานํ โท เธ.** (๔ บท, อาเทสวิธิสูตร)
เพราะ ธ อาเทศ หฺ และอักษรตัวที่ ๔ ของวรรค อันอยู่สุดท้ายธาตุ เป็น ทฺ

พุธ อวคมเน ในการรู้ ตรัสรู้

- **สพฺเพ สงฺขตาสงฺขตสมฺมุติเภเท ธมฺเม อพุชฺฌิ พุชฺฌติ พุชฺฌิสฺสตีติ** = **พุทฺโธ**. ภควา.
ผู้ตรัสรู้ธรรมทั้งหลายอันต่างกันโดยสังขตะ อสังขตะ และสมมุติ ชื่อว่า พุทธะ

ทำตัวรูป = **พุทฺโธ** = พุธ + ต + สิ (กัตตุ)

พุทฺโธ = ศัพท์เดิมคือ **พุธ** อวคมเน ในการตรัสรู้

พุธ	- เรียก พุธ ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
พุธฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
พุธฺ ต	- หลังจาก พุธ ธาตุ ลง ต ปัจจัย ในกัตตุ	= พุธคมาทิตฺเถ กตฺตริ.
พุธฺ ต	- เรียก ยุ ปัจจัย ว่า กิต	= อญฺเญ กิตฺ.
พุธฺ ต	- ลง ยุ ปัจจัย ใน ๓ กาล	= ณาทโย เตกาลิกา.
พุธฺ ธ	- หลังจาก พุธฺ อาเทศ ต ปัจจัย เป็น ธ	= ธฒภเหหิ ธฒา จ.
พุทฺธ	- เพราะ ธ อาเทศ ธฺ สุดท้ายธาตุ เป็น ทฺ	= หจตุตฺถานมนฺตานำ โท เธ.
	พุทฺธ แปลว่า **พุชฺฌติ** ผู้ตรัสรู้	
	อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้	
พุทฺธ	- เรียก พุทฺธ ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามำวา...
พุทฺธ สิ	- ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
พุทฺธ โอ	- อาเทศ สิ เป็ โอ	= โส.

พุทฺโธ - แยก ลบ รวม
พุทฺโธ - สำเร็จรูปเป็น **พุทฺโธ** พระพุทธเจ้า ผู้ตรัสรู้

คมิ คติมฺหิ ในการไป

- **สรณํ อคจฺฉิ คจฺฉติ คจฺฉิสฺสตีติ** = **สรณงฺคโต**. อุปาสโก. อุบาสก ผู้ถึงสรณะ
  ลบ มฺ สุดท้ายธาตุ = คมขนหนรมาทีนมนฺโต.

ญา อวโพธเน ในการรู้

- **ชานาตีติ** = **ญาโต**. ผู้รู้

อิ คติมฺหิ ในการไป

- **อุเปตีติ** = **อุเปโต**. ผู้เข้าถึง

จินฺต จินฺตายํ ในความคิด

- **จินฺเตตีติ** = **จิตฺตํ**. จิต สภาวะที่คิด
  ลบ นฺต สุดท้ายธาตุ และซ้อน ต = คุปาทีนญฺจ.

สนฺช สงฺเค ในการเกาะ เกี่ยว ข้อง คล้อง ติด

- **รูปาทีสุ อสชฺชิ สชฺชติ สชฺชิสฺสตีติ** = **สตฺโต**. สัตว์ ผู้ข้องอยู่ในรูปารมณ์เป็นต้น
  ลบ นฺช สุดท้ายธาตุ และซ้อน ต = ภุชาทีนมนฺโต โน ทฺวิ จ.

ทำตัวรูป = จิตฺตํ = จินฺต + ต + สิ (กัตตุ)

จิตฺตํ = ศัพท์เดิมคือ **จินฺต** จินฺตายํ ในความคิด
จินฺต - เรียก จินฺต ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
จินฺตฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
จินฺตฺ ต - หลังจาก จินฺตฺ ธาตุ ลง ต ปัจจัย ในกัตตุ = พุธคมาทิตฺเถ กตฺตริ.
จินฺตฺ ต - เรียก ต ปัจจัย ว่า กิต = อญฺเญ กิตฺ.
จินฺตฺ ต - ลง ต ปัจจัย ใน ๓ กาล = ณาทโย เตกาลิกา.
จิตฺต - ลบ นฺตฺ สุดท้ายธาตุ และซ้อน ต หน้าปัจจัย = คุปาทีนญฺจ.
จิตฺต แปลว่า **จินฺเตติ** ผู้คิด
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้
จิตฺต - เรียก จิตฺต ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามํวา...
จิตฺต สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
จิตฺต อํ - อาเทศ สิ เป็น อํ = สึ.
จิตฺตํ - แยก ลบ รวม
จิตฺตํ - สำเร็จรูปเป็น **จิตฺตํ** จิต ผู้คิด สภาวะที่คิด

ทำตัวรูป = สตฺโต = สนฺช + ต + สิ (กัตตุ)

สตฺโต = ศัพท์เดิมคือ **สนฺช** สงฺเค ในความติด ขัด ข้อง
สนฺช - เรียก สนฺช ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
สนฺชฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
สนฺชฺ ต - หลังจาก จินฺตฺ ธาตุ ลง ต ปัจจัย ในกัตตุ = พุธคมาทิตฺเถ กตฺตริ.

สนฺชฺ ต - เรียก ต ปัจจัย ว่า กิต = อณฺเณ กิตฺ.
สนฺชฺ ต - ลง ต ปัจจัย ใน ๓ กาล = ณาทโย เตกาลิกา.
สตฺต - ลบ นฺชฺ สุดท้ายธาตุ และซ้อน ต หน้าปัจจัย = ภุชาทีนมนฺโต โน ทฺวิ จ.
สตฺต แปลว่า **รูปาทีสุ สชฺชติ** ผู้ติดในรูปารมณ์เป็นต้น
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้
สตฺต - เรียก สตฺต ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามๆวา...
สตฺต สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
สตฺต โอ - อาเทศ สิ เป็ โอ = โส.
สตฺโต - แยก ลบ รวม
สตฺโต - สำเร็จรูปเป็น **สตฺโต** สัตว์ ผู้ติดในรูปารมณ์เป็นต้น

เรียน

๖๐๙. ติ กิจฺจาสิฏฺเฐ. (๔ บท, อาเทสวิธิสูตร) (ติ กิตฺ+จ+อาสิฏฺเฐ)

เมื่อควรกล่าวชื่อ ลง ติ ปัจจัย และ กิต ปัจจัย ในอรรถปรารถนา

ติ ปัจจัย

พุธ อวคมเน ในการรู้ ตรัสรู้

- **ชิโน เอนำ พุชฺฌตูติ = ชินพุทฺธิ.**
ขอพระพุทธเจ้าโปรดทรงรู้จักซึ่งบุคคลนั้น, ผู้อยากให้พระพุทธเจ้ารู้จัก, นายชินพุทธิ

ภู สตฺตายำ ในความมี ความเป็น

- **ธนำ อสฺส ภวตูติ = ธนภูติ.** ขอทรัพย์จงมีแก่เขา, นายธนภูติ

ทำตัวรูป = ชินพุทฺธิ = ชิน + พุธ + ติ + สิ

ชินพุทฺธิ = ศัพท์เดิมคือ **ชิน**สทฺทูปปท **พุธ** อวคมเน ในการรู้
ชิน พุธ - เรียก พุธ ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
ชิน พุธฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
ชิน สิ พุธฺ - หลังจาก ชิน ลง สิ ปฐมาวิภัตติ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
ชิน โอ พุธฺ - อาเทศ สิ เป็ โอ = โส.
ชิโน พุธฺ - แยก ลบ รวม เป็น ชิโน
ชิโน พุธฺ ติ - หลังจาก พุธ ธาตุ ลง ติ ปัจจัย = ภิกฺขาทิโต จ.
ชิโน พุธฺ ติ - เรียก ติ ปัจจัย ว่า กิต = อณฺเณ กิตฺ.
ชิโน พุธฺ ติ - ลง ติ ปัจจัย ในกัตตุ = กตฺตริ กิตฺ.
ชิโน พุธฺ ติ - ลง ติ ปัจจัย ใน ๓ กาล = ณาทโย เตกาลิกา.
ชิโน พุธฺ ธิ - หลังจาก พุธฺ อาเทศ ตฺ ปัจจัย เป็น ธฺ = ธฒฺภเหหิ ธฒา จ.
ชิโน พุทฺธิ - เพราะ ธ อาเทศ ธฺ สุดท้ายธาตุ เป็น ทฺ = หจตุตฺถานมนฺตานำ โท เธ.
ชิโน พุทฺธิ แปลว่า **ชิโน เอนำ พุชฺฌตุ** ขอให้พระพุทธเจ้าจงรู้ซึ่งบุคคลนั้น
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้

ชิโนพุทฺธิ - ย่อ ชิโน กับ พุทฺธิ เป็นพหุพพีหิสมาส = อญฺญปทตฺเถสุ พหุพฺพีหิ.
ชิโนพุทฺธิ - เรียก ชิโนพุทฺธิ ว่า ยุตตัตถสมาส = นามานำ สมาโส ยุตฺตตฺโถ.
ชินพุทฺธิ - ลบ สิ วิภัตติ = เตสำ วิภตฺติโย โลปา จ.
ชินพุทฺธิ - ชิน กลับเป็นปกติ = ปกติ จสฺส สรนฺตสฺส.
ชินพุทฺธิ - เรียก ชินพุทฺธิ ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามำวา...
ชินพุทฺธิ สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
ชินพุทฺธิ - ลบ สิ = เสสโต โลปำ คสิปิ.
ชินพุทฺธิ - สำเร็จรูปเป็น **ชินพุทฺธิ** ผู้ปรารถนาให้พระพุทธเจ้ารู้จัก

กิตฺ ปัจจัย มี ต มาน ณฺวุ เป็นต้น

ภู สตฺตายำ ในความมี ความเป็น

- **ภวตูติ** = **ภูโต.** ภูต ผู้อยากมี อยากเป็น

ทา ทาเน ในการให้

- **ธมฺโม เอนำ ททาตูติ** = **ธมฺมทินฺโน.** นายธัมมทินนะ ผู้ที่ธรรมให้มา
  อาเทศ ต ปัจจัย เป็น อินฺน = ภิทาทิโต อินฺนอนฺนอีณา วา.

วฑฺฒ วฑฺฒเน ในความเจริญ

- **วฑฺฒตูติ** = **วฑฺฒมาโน.** นายวัฑฒมานะ ผู้ปรารถนาความเจริญ
  เพราะ มาน อนฺต ปัจจัย ลง อ ปัจจัย = ภูวาทิโต อ.

นนฺท นนฺทนสมิทฺธีสุ ในความบันเทิงและความสำเร็จ

- **นนฺทตูติ** = **นนฺทโก.** นายนันทกะ ผู้ปรารถนาความบันเทิง

ชีว ปาณธารเณ ในการมีชีวิต ยังมีลมหายใจ

- **ชีวตูติ** = **ชีวโก.** นายนันทกะ ผู้ปรารถนาความบันเทิง

๖๑๐. อาคมา ตุโก. (๒ บท, ปัจจยวิธิสูตร)

หลังจาก คมุ ธาตุที่มี อา อยู่หน้า ลง ตุก ปัจจัย

คมุ คติมฺหิ ในการไป

- **อาคจฺฉตีติ** = **อาคนฺตุโก.** อาคันตุกะ ผู้มาเยือน (ม เป็น น = คมขนหนาทีนำ ตุตพฺพาทีสุ น)

ทำตัวรูป = อาคนฺตุโก = อา + คมุ + ตุก + สิ (กัตตุ)

อาคนฺตุโก = ศัพท์เดิมคือ **อา**ปุพฺพ **คมุ** คติมฺหิ ในการมา
อา คมุ - เรียก คมุ ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
อา คมุ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
อา คมุ ตุก - หลังจาก คมุ ธาตุ ลง ตุก ปัจจัย = อาคมา ตุโก.
อา คมุ ตุก - เรียก ตุก ปัจจัย ว่า กิต = อญฺเญ กิตฺ.
อา คมุ ตุก - ลง ตุก ปัจจัย ในกัตตุ = กตฺตริ กิตฺ.
อา คมุ ตุก - ลง ตุก ปัจจัย ใน ๓ กาล = ณาทโย เตกาลิกา.

อา คนฺ ตุก - เพราะ ตฺ ปัจจัย อาเทศ มฺ เป็น นฺ = คมขนหนาทีนำ ตุ๋ตพฺพาทีสุ น.
อาคนฺตุก แปลว่า **อาคจฺฉติ** ผู้มา
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้
อาคนฺตุก - เรียก อาคนฺตุก ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามำวา...
อาคนฺตุก สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
อาคนฺตุก โอ - อาเทศ สิ เป็ โอ = โส.
อาคนฺตุโก - แยก ลบ รวม
อาคนฺตุโก - สำเร็จรูปเป็น **อาคนฺตุโก** อาคันตุกะ ผู้มาเยือน

๖๑๑. ภพฺเพ อิก. (๒ บท, ปัจจยวิธิสูตร)

หลังจาก คมุ ธาตุ ลง อิก ปัจจัย ในอรรถสมควร

คมุ คติมฺหิ ในการไป
- **คนฺตุ ภพฺโพติ** = **คมิโก**. ผู้ควรไป

ทำตัวรูป = คมิโก = คมุ + อิก + สิ (กัตตุ)

คมิโก = ศัพท์เดิมคือ **คมุ** คติมฺหิ ในการไป
คมุ - เรียก คมุ ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
คม - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
คมุ อิก - หลังจาก คมุ ธาตุ ลง อิก ปัจจัย = ภพฺเพ อิก.
คมุ อิก - เรียก อิก ปัจจัย ว่า กิต = อญฺเญ กิตฺ.
คมุ อิก - ลง อิก ปัจจัย ในกัตตุ = กตฺตริ กิตฺ.
คมุ อิก - ลง อิก ปัจจัย ใน ๓ กาล = ณาทโย เตกาลิกา.
คมิก - รวม มฺ เข้ากับ อิ หลัง = นเย ปรำ ยุตฺเต.
คมิก แปลว่า **คนฺตุ ภพฺโพ** ผู้ควรไป
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้
คมิก - เรียก คมิก ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามำวา...
คมิก สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
คมิก โอ - อาเทศ สิ เป็ โอ = โส.
คมิโก - แยก ลบ รวม
คมิโก - สำเร็จรูปเป็น **คมิโก** ผู้ควรไป

จบ เตกาลิกะกิตกปัจจยันตนยะ

๗.๓. อดีตปัจจยันตนยะ

วิธีของบทที่มีกิตกปัจจัยในอดีตกาลอยู่ท้าย

(๑) ต ตวนฺตุ ตาวี ปัจจัยในกัตตุ

๖๑๒. อตีเต ตตวนฺตุตาวี. (๒ บท, ปัจจยวิธิสูตร)

หลังจากธาตุทั้งปวง ลง ต ตวนฺตุ ตาวี ปัจจัย ในอดีตกาล

พึงทราบว่า **ต ตวนฺตุ ตาวี** ปัจจัย ๓ ตัวนี้ เรียกว่า **นิฏฐปัจจัย** ก็มี, และเพราะชื่อว่า กิตฺ จึงลงในกัตตุสาธนะเป็นหลัก

ภู สตฺตายํ ในความมี ความเป็น

- **อภวีติ** = **ภูโต ภูตา ภูตํ.** ผู้เป็นแล้ว (ต)

หุ ทาทาทนหพฺยปทาเนสุ ในการให้ การกิน และการบูชา

- **อหวีติ**
  - = **หุโต.** ผู้บูชาแล้ว (ต) ปุ. เหมือน ปุริส
  - = **หุตวา.** ผู้บูชาแล้ว (ตวนฺตุ) ปุ. เหมือน คุณวนฺตุ
  - = **หุตาวี.** ผู้บูชาแล้ว (ตาวี) ปุ. เหมือน ทณฺฑี
  - = **หุตาวินี.** ผู้บูชาแล้ว (ตาวี+อินี) อิตฺ. เหมือน อิตฺถี
  - = **หุตาวิ.** ผู้บูชาแล้ว (ตาวี) นปุ. เหมือน อฏฺฐิ

ทำตัวรูป = **หุตวา** = หุ + ตวนฺตุ + สิ (กัตตุ)

หุตวา = ศัพท์เดิมคือ **หุ** ทาทาทนหพฺยปทาเนสุ ในการให้ การกิน และการบูชา

หุ	- เรียก หุ ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
หุ ตวนฺตุ	- หลังจาก หุ ธาตุ ลง ตวนฺตุ ปัจจัย ในอดีตกาล	= อตีเต ตตวนฺตุตาวี.
หุ ตวนฺตุ	- เรียก ตวนฺตุ ปัจจัย ว่า กิต	= อญฺเญ กิตฺ.
หุ ตวนฺตุ	- ลง ตวนฺตุ ปัจจัย ในกัตตุ	= กตฺตริ กิตฺ.
	หุตวนฺตุ แปลว่า **อหุวิ** ผู้บูชาแล้ว	
	อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้	
หุตวนฺตุ	- เรียก หุตวนฺตุ ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามํวา...
หุตวนฺตุ สิ	- ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
หุตว อา	- อาเทศ นฺตุ กับ สิ เป็น อา	= อา สิมฺหิ.
หุตวา	- แยก ลบ รวม	
หุตวา	- สำเร็จรูปเป็น **หุตวา** ผู้บูชาแล้ว	

๖๑๓. วสโต อุตฺถ. (๒ บท, อาเทสวิธิสูตร)

หลังจาก วส ธาตุ อาเทศ ต อักษร กับพยัญชนะข้างหน้า เป็น อุตฺถ

วส นิวาเส ในการอยู่ อยู่จบ, **อธิปุพฺพะ** สถิต สิง

- **วสฺสํ อวสีติ** = **วุตฺโถ.** ผู้อยู่แล้ว (ต) ปุ. เหมือน ปุริส

	= **วุตฺถา**.	ผู้อยู่แล้ว	(ต+อา)	อิตฺ.	เหมือน กญฺญา
- **อชฺฌาวสีติ**	= **อธิวตฺถา**.	ผู้สิงแล้ว	(ต+อา)	อิตฺ.	เหมือน กญฺญา
- **วสียเตติ**	= **วตฺถพฺพ**ำ.	อันเขาพึงอยู่	(ตพฺพ)	นปุ.	เหมือน จิตฺต

อาเทศ สฺ กับ ต เป็น อุตฺถ = วสโต อุตฺถ.
หลังจาก อ ลบ อุ = วา ปโร อสรูปา.

ทำตัวรูป = วุตฺโถ = วส + ต + สิ (กัตตุ)

วุตฺโถ = ศัพท์เดิมคือ **วส** นิวาเส ในการอยู่

วส	- เรียก วส ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
วสฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
วสฺ ต	- หลังจาก วส ธาตุ ลง ต ปัจจัย ในอดีตกาล	= อตีเต ตตวนฺตุตาวี.
วสฺ ต	- เรียก ต ปัจจัย ว่า กิต	= อญฺเญ กิตฺ.
วสฺ ต	- ลง ต ปัจจัย ในกัตตุ	= กตฺตริ กิตฺ.
ว อุตฺถ	- อาเทศ สฺ กับ ต เป็น อุตฺถ	= วสโต อุตฺถ.
วุตฺถ	- แยก ลบ รวม **วุตฺถ** แปลว่า **อวสิ** ผู้อยู่แล้ว **อิติ อตฺเถ** ในอรรถนี้	
วุตฺถ	- เรียก วุตฺถ ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามำวา...
วุตฺถ สิ	- ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
วุตฺถ โอ	- อาเทศ สิ เป็น โอ	= โส.
วุตฺโถ	- แยก ลบ รวม	
วุตฺโถ	- สำเร็จรูปเป็น **วุตฺโถ** ผู้อยู่แล้ว	

๖๑๔. วสฺส วา วุ. (๓ บท, อาเทส+อาคมวิธิสูตร)

(๑) เพราะ ต อักษร อาเทศ ว ของ วส เป็น อุ, และลง วฺ อาคม บ้าง
(๒) เพราะ ต อักษร อาเทศ ว ของ วส เป็น อุ,
(๓) เพราะ ต อักษร อาเทศ อ ของ ว เป็น อุ บ้าง

พึงทราบว่า เพราะ **ต** อักษรในสูตนี้ หมายถึง **ต** ของนิฏฐปัจจัย คือ **ต ตวนฺตุ ตาวี** เท่านั้น

ตันตนยะ วิธีเหมือนถักด้าย

สูตรนี้ มีนัยซ่อนอยู่ ๒ นัย คือ

๑. อาเทศ ว ของ วส เป็น อุ, และลง วฺ อาคม บ้าง
เช่น **วุสิโต วุสิตวา วุสิตาวี**

๒. อาเทศ ว ของ วส เป็น อุ
เช่น **อุสิโต**

๓. อาเทศ อ ของ ว เป็น อุ บ้าง
เช่น **วุสิโต วุสิตวา วุสิตาวี**

ทำตัวรูป = วุสิโต = วส + ต + สิ (นัยที่ ๑)

วุสิโต = ศัพท์เดิมคือ **วส** นิวาเส ในการอยู่

วส	- เรียก วส ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
วสฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
วสฺ ต	- หลังจาก วส ธาตุ ลง ต ปัจจัย ในอดีตกาล	= อตีเต ตตวนฺตุตาวี.
วสฺ ต	- เรียก ต ปัจจัย ว่า กิต	= อญฺเญ กิตฺ.
วสฺ ต	- ลง ต ปัจจัย ในกัตตุ	= กตฺตริ กิตฺ.
วุสฺ ต	- อาเทศ ว เป็น อุ และลง วฺ อาคม	= วสฺส วา วุ.
วุสิต	- เพราะ ต ลง อิ อาคา	= ยถาคมมิกาโร.
	วุสิต แปลว่า **อวสิ** ผู้อยู่แล้ว	
	อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้	
วุสิต	- เรียก วุสิต ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามฺวา...
วุสิต สิ	- ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
วุสิต โอ	- อาเทศ สิ เป็น โอ	= โส.
วุสิโต	- แยก ลบ รวม	
วุสิโต	- สำเร็จรูปเป็น **วุสิโต** ผู้อยู่แล้ว	

ทำตัวรูป = อุสิโต = วส + ต + สิ (นัยที่ ๒)

อุสิโต = ศัพท์เดิมคือ **วส** นิวาเส ในการอยู่

วส	- เรียก วส ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
วสฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
วสฺ ต	- หลังจาก วส ธาตุ ลง ต ปัจจัย ในอดีตกาล	= อตีเต ตตวนฺตุตาวี.
วสฺ ต	- เรียก ต ปัจจัย ว่า กิต	= อญฺเญ กิตฺ.
วสฺ ต	- ลง ต ปัจจัย ในกัตตุ	= กตฺตริ กิตฺ.
อุสฺ ต	- อาเทศ ว เป็น อุ	= วสฺส วา วุ.
อุสิต	- เพราะ ต ลง อิ อาคา	= ยถาคมมิกาโร.
	อุสิต แปลว่า **อวสิ** ผู้อยู่แล้ว	
	อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้	
อุสิต	- เรียก วุสิต ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามฺวา...
อุสิต สิ	- ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
อุสิต โอ	- อาเทศ สิ เป็น โอ	= โส.
อุสิโต	- แยก ลบ รวม	
อุสิโต	- สำเร็จรูปเป็น **อุสิโต** ผู้อยู่แล้ว	

ทำตัวรูป = วุสิโต = วส + ต + สิ (นัยที่ ๓)

วุสิโต = ศัพท์เดิมคือ **วส** นิวาเส ในการอยู่

วส	- เรียก วส ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.

วสฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
วสฺ ต - หลังจาก วส ธาตุ ลง ต ปัจจัย ในอดีตกาล = อตีเต ตตวนฺตุตาวี.
วสฺ ต - เรียก ต ปัจจัย ว่า กิต = อญฺเญ กิตฺ.
วสฺ ต - ลง ต ปัจจัย ในกัตตุ = กตฺตริ กิตฺ.
วุสฺ ต - อาเทศ อ ของ ว เป็น อุ = วสฺส วา วุ.
วุสิต - เพราะ ต ลง อิ อาคา = ยถาคมมิกาโร.
วุสิต แปลว่า **อวสิ** ผู้อยู่แล้ว
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้
วุสิต - เรียก วุสิต ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามำวา...
วุสิต สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
วุสิต โอ - อาเทศ สิ เป็น โอ = โส.
วุสิโต - แยก ลบ รวม
วุสิโต - สำเร็จรูปเป็น **วุสิโต** ผู้อยู่แล้ว

ภุช ปาลน-พฺยวหรเณสุ ในการรักษาและกลืนกิน

- **อภุญฺชีติ = ภุตฺโต ภุตฺตวา ภุตฺตาวี.** กินแล้ว
ลบ ชฺ และซ้อน ตฺ = ภุชาทีนมนฺโต โน ทฺวิ จ.

รนฺช ราเค ในความกำหนัด ยินดี

- **อรญฺชีติ = รตฺโต รตฺตา รตฺตำ.** กำหนัดแล้ว

ยุช โยเค ในการประกอบ ความเพียร

- **อยุญฺชีติ = ยุตฺโต ยุตฺตา ยุตฺตำ.** ประกอบแล้ว ผู้เพียรแล้ว

วิปุพฺพ, วิจ วเวจเน ในความเงียบ สงัด

- **วิวิจฺจีติ = วิวิตฺโต วิวิตฺตา วิวิตฺตำ.** สงัดแล้ว

มุจ โมจเน ในความพ้น ปล่อย, **วิปุพพะ** หลุดพ้น

- **อมุจฺจีติ = มุตฺโต.** พ้นแล้ว
- **วิมุจฺจนำ = วิมุตฺติ.** ความหลุดพ้น
วิมุจฺจติ เอตาย = วิมุตฺติ. เครื่องหลุดพ้น

อาปุพฺพ, สนฺช สงฺเค ในความติด ความข้อง

- **อาสชฺชนำ = อาสตฺติ.** ความติด ความข้อง

กุธ โกเป ในความโกรธ

- **อกุชฺฌีติ = กุทฺโธ.** โกรธแล้ว
อาเทศ ต เป็น ธ = ธฒภเหหิ ธฒา จ.
เพราะ ธ อาเทศ ธฺ เป็น ทฺ = หจตุตฺถานมนฺตานำ โท เธ.

ยุธ สมฺปหาเร ในการต่อสู้

- **อยุชฺฌีติ = ยุทฺโธ ยุทฺธำ.** ต่อสู้แล้ว

สิธ สंสิทฺธิมฺหิ ในความสำเร็จ

- **อสิชฺฌีติ** = **สิทฺโธ.** สำเร็จแล้ว

อาปุพฺพ, รภ ราภสฺเส ในความพยายาม, ปรารภ

- **อารภีติ** = **อารทฺโธ.** พยายามแล้ว ผู้ปรารภแล้ว

สंปุพฺพ, นห พนฺธเน ในการผูก มัด รัดให้แน่น

- **สนฺนยฺหีติ** = **สนฺนทฺโธ.** ผูกมัดแล้ว ผู้ผูกสอดแล้ว

๖๑๕. โฑ ฒกาเร. (๒ บท, อาเทสวิธิสูตร)

เพราะ ฒ อักษร อาเทศ ห อักษร และอักษรตัวที่ ๔ ของวรรค อันอยู่สุดท้าย ธาตุ เป็น ฑ

วฑฺฒ วฑฺฒเน ในความเจริญ

- **อวฑฺฒีติ** = **วุทฺโฒ วุทฺฒา.** เจริญแล้ว
  = **พุฑฺโฒ.** เจริญแล้ว

ทำตัวรูป = วุทฺโฒ = วฑฺฒ + ต + สิ

วุทฺโฒ = ศัพท์เดิมคือ **วฑฺฒ** วฑฺฒเน ในความเจริญ

วฑฺฒ	- เรียก วฑฺฒ ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
วฑฺฒ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
วฑฺฒ ต	- หลังจาก วฑฺฒ ธาตุ ลง ต ปัจจัย ในอดีตกาล	= อตีเต ตตวนฺตุตาวี.
วฑฺฒ ต	- เรียก ต ปัจจัย ว่า กิต	= อญฺเญ กิตฺ.
วฑฺฒ ต	- ลง ต ปัจจัย ในกัตตุ	= กตฺตริ กิตฺ.
วฑฺฒ ฒ	- อาเทศ ต ปัจจัย เป็น ฒ	= ธฒภเหหิ ธฒา จ.
วฑฺฑ ฒ	- เพราะ ฒ อาเทศ ฒ สุดท้ายธาตุ เป็น ฑ	= โฑ ฒกาเร.
วฑ ฒ	- ลบ ฑ หนึ่งตัว	= กฺวจิ ธาตุ...
วุฑ ฒ	- อาเทศ อ ที่ ว เป็น อุ	= กฺวจิ ธาตุ...
	วุทฺฒ แปลว่า **อวฑฺฒิ** ผู้เจริญแล้ว	
	อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้	
วุทฺฒ	- เรียก วุทฺฒ ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามฺวา...
วุทฺฒ สิ	- ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
วุทฺฒ โอ	- อาเทศ สิ เป็น โอ	= โส.
วุทฺโฒ	- แยก ลบ รวม	
วุทฺโฒ	- สำเร็จรูปเป็น **วุทฺโฒ** ผู้เจริญแล้ว	

พุธ อวคมเน ในความรู้ การตรัสรู้

- **พุชฺฌนं** = **พุทฺธิ.** การตรัสรู้ ความรู้
- **พุชฺฌติ เอตายาติ** = **พุทฺธิ.** ปัญญาเครื่องตรัสรู้
- **พุชฺฌเตติ** = **โพทฺธพฺพं.** ความรู้ พึงทราบ (ตพฺพ)

สิธ สंสิทฺธิมฺหิ ในความสำเร็จ

- **สิชฺฌนं** = **สิทฺธิ.** ความสำเร็จ
- **สิชฺฌติ เอตายาติ** = **สิทฺธิ.** เครื่องสำเร็จ

วฑฺฒ วฑฺฒเน ในความเจริญ

- **วฑฺฒนं** = **วฑฺฒิ.** ความเจริญ
- **วฑฺฒติ เอตายาติ** = **วฑฺฒิ.** เครื่องเจริญ

๖๑๖. ตราทีหิ อิณฺโณ. (๒ บท, อาเทส+โลปวิธิสูตร)

หลังจาก ตร ธาตุเป็นต้น อาเทศ ต ปัจจัย เป็น อิณฺณ, และลบพยัญชนะสุดท้ายธาตุ

ตร ตรเณ ในการข้าม

- **สंสารณฺณวं อตรีติ** = **ติณฺโณ ติณฺณं.**
  ผู้ข้ามแล้ว ซึ่งห้วงน้ำคือสงสารวัฏ (พึงยังสัตว์อื่น) ให้ข้าม

อุ. **พุทฺโธ โพเธยฺยं, ติณฺโณ ตาเรยฺยं, มุตฺโต โมเจยฺยं.** (พุทฺธวํส.อฏฺ.จงฺกมน. ๑)
(เรา) ตรัสรู้แล้ว พึง(ยังสัตว์อื่น)ให้ตรัสรู้, ข้ามได้แล้ว พึง(ยังสัตว์อื่น)ให้ข้าม, หลุดพ้นแล้ว พึง(ยังสัตว์อื่น)ให้หลุดพ้น

- **อุตฺตรีติ** = **อุตฺติณฺโณ.** ข้ามขึ้นแล้ว

สंปุพฺพ, ปูร ปูรเณ ในความเต็ม สมบูรณ์

- **สंปูรีติ** = **สंปุณฺโณ** (สมฺปุณฺโณ). สมบูณ์แล้ว
  ลบสระ อิ หลัง = วา ปโร อสรูปา.
  เพราะสังโยค รัสสะ อู เป็น อุ = รสฺสं.

ตุร เวเค ในความว่องไว ไปเร็ว

- **อตุรีติ** = **ตุณฺณं ตุริตं.** ว่องไวแล้ว

ปริปุพฺพ, ชร วโยหานิมฺหิ ในความเสื่อมวัย แก่ ชรา

- **ปริชีรีติ** = **ปริชิณฺโณ.** แก่หง่อมแล้ว ผู้แก่รอบแล้ว

กิร วิกิรเณ ในการเกลี่ย เกลื่อนกล่น เรี่ยราด เรี่ยราย กระจัดกระจาย

- **อากิรีติ** = **อากิณฺโณ.** เกลื่อนกล่นแล้ว

ทำตัวรูป = สंปุณฺโณ = สं + ปูร + ต + สิ

สंปุณฺโณ = ศัพท์เดิมคือ **สं**ปุพฺพ **ปูร** ปูรเณ ในความสมบูรณ์

สं ปูร - เรียก ปูร ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
สं ปูรฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
สं ปูรฺ ต - หลังจาก ปูร ธาตุ ลง ต ปัจจัย ในอดีตกาล = อตีเต ตตวนฺตุตาวี.
สं ปูรฺ ต - เรียก ต ปัจจัย ว่า กิต = อณฺเณ กิตฺ.

สํ ปูรฺ ต - ลง ต ปัจจัย ในกัตตุ = กตฺตริ กิตฺ.
สํ ปู อิณฺณ - ลบ รฺ สุดท้ายธาตุ และอาเทศ ต เป็น อิณฺณ = ตราทีหิ อิณฺโณ.
สํ ปู ณฺณ - หลังจาก อู ลบ อิ = วา ปโร อสรูปา.
สํ ปุ ณฺณ - เพราะพยัญชนะสังโยค รัสสะ อู เป็น อุ = รสฺสํ.
สมฺปุณฺณ แปลว่า **สมฺปูริ** ผู้สมบูรณ์แล้ว
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้
สมฺปุณฺณ - เรียก **วุฑฺฒ** ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามฺวา...
สมฺปุณฺณ สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
สมฺปุณฺณ โอ - อาเทศ สิ เป็น โอ = โส.
สมฺปุณฺโณ - แยก ลบ รวม
สมฺปุณฺโณ - สำเร็จรูปเป็น **สมฺปุณฺโณ** ผู้สมบูรณ์แล้ว

๖๑๗. สุสปจสกโต กฺขกฺกา จ. (๓ บท, อาเทส+โลปวิธิสูตร)

หลังจาก สุส ปจ สก ธาตุ อาเทศ ต ปัจจัย เป็น กฺข กฺก, และลบพยัญชนะสุดท้ายธาตุ

จศัพท์ รวมเอาการอาเทศ ต เป็น กฺก หลังจาก มุจ ธาตุเป็นต้น

สุส โสสเน ในความเหี่ยว แห้ง
- **อสุสฺสีติ** = **สุกฺโข** (รุกฺโข). (ต้นไม้) เหี่ยวแห้งแล้ว

ปจ ปาเก ในการหุง ต้ม สุก
- **อปจฺจีติ** = **ปกฺกํ** (ผลํ). (ผลไม้) สุกแล้ว

สก สามตฺเถ ในความอาจ สามารถ
- **อสกฺขีติ** = **สกฺโก**. ผู้สามารถแล้ว

อวปุพฺพ, มุจ โมจเน ในการทอด
- **โอมุจฺจีติ** = **โอมุกฺกา** (อุปาหนา). (รองเท้า อันเขา) ถอดออกแล้ว

อวปุพฺพ, มุจ โมจเน ในการทอด
- **โอมุจฺจีติ** = **โอมุกฺกา** (อุปาหนา). (รองเท้า อันเขา) ถอดออกแล้ว

ทำตัวรูป = สุกฺโข = สุส + ต + สิ

สุกฺโข = ศัพท์เดิมคือ **สุส** โสสเน ในความเหี่ยว แห้ง
สุส - เรียก สุส ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
สุสฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
สุสฺ ต - หลังจาก ปูร ธาตุ ลง ต ปัจจัย ในอดีตกาล = อตีเต ตตวนฺตุตาวี.
สุสฺ ต - เรียก ต ปัจจัย ว่า กิต = อณฺเณ กิตฺ.
สุสฺ ต - ลง ต ปัจจัย ในกัตตุ = กตฺตริ กิตฺ.
สุกฺข - ลบ สฺ สุดท้ายธาตุ และอาเทศ ต เป็น กฺข = สุสปจสกโต กฺขกฺกา จ.

สุกฺข แปลว่า **อสุสฺสิ** อันเหี่ยวแห้งแล้ว
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้

สุกฺข - เรียก สุกฺข ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามฺวา...
สุกฺข สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
สุกฺข โอ - อาเทศ สิ เป็น โอ = โส.
สุกฺโข - แยก ลบ รวม
สุกฺโข - สำเร็จรูปเป็น **สุกฺโข** อันเหี่ยวแห้งแล้ว

๖๑๘. ปกฺกมาทีหิ นฺโต จ. (๓ บท, อาเทส+โลปวิธิสูตร)

หลังจาก ปปุพพะ กมุ ธาตุเป็นต้น อาเทศ ต ปัจจัย เป็น นฺต, และลบพยัญชนะสุดท้ายธาตุ

จศัพท์ รวมเอาการอาเทศ **ติ** ปัจจัย เป็น **นฺติ**

กมุ ปทวิกฺเขเป ในการก้าวเท้า เดิน ไป, **ปปุพพะ** หลีกไป

- **ปกฺกมีติ** = **ปกฺกนฺโต**. ผู้หลีกไปแล้ว
- **สงฺกมีติ** = **สงฺกนฺโต**. ผู้เคลื่อนไปแล้ว ย้ายไปแล้ว
- **นิกฺกมีติ** = **นิกฺขนฺโต**. ผู้ออกไปแล้ว

อาเทศ ก ของ กมุ เป็น ข = จศัพท์ ใน โท ธสฺส จ.
ซ้อน กฺ = วคฺเค โฆสาโฆสานํ ตติยปฐมา.

ภมุ อนวฏฺฐาเน ในการไม่ตั้งมั่น หวั่นไหว

- **วิพฺภมีติ** = **วิพฺภนฺโต**. ผู้ลาสิกขาแล้ว ผลันแปรไปแล้ว
  = **ภนฺโต**. ผู้หวั่นไหวแล้ว

ขมุ สหเน ในความอดทน

- **อกฺขมีติ** = **ขนฺโต**. ผู้อดทนแล้ว

สมุ อุปสเม ในความสงบ

- **อสมีติ** = **สนฺโต**. ผู้สงบแล้ว

ทมุ ทมเน ในการข่ม ฝึก

- **อทมีติ** = **ทนฺโต**. ผู้ฝึกแล้ว

ทำตัวรูป = นิกฺขนฺโต = นิ + กมุ + ต + สิ

นิ กมุ = ศัพท์เดิมคือ **นิ**ปุพฺพ **กมุ** ปทวิกฺเขเป ในการหลีกไป
นิ กมุ - เรียก กมุ ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
นิ กม - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
นิกฺกม - ซ้อน กฺ = ปร เทฺวภาโว ฐาเน.
นิกฺกม ต - หลังจาก กมุ ธาตุ ลง ต ปัจจัย ในอดีตกาล = อตีเต ตตวนฺตุตาวี.
นิกฺกม ต - เรียก ต ปัจจัย ว่า กิต = อญฺเญ กิตฺ.

นิกฺกมฺ ต - ลง ต ปัจจัย ในกัตตุ = กตฺตริ กิตฺ.
นิกฺกนฺต - ลบ มฺ สุดท้ายธาตุ และอาเทศ ต เป็น นฺต = ปกฺกมาทีหิ นฺโต จ.
นิกฺขนฺต - อาเทศ ก ของ กมฺ เป็น ข = จศัพท์ใน โท ธสฺส จ.
นิกฺขนฺต แปลว่า **นิกฺขมิ** ผู้หลีกไปแล้ว
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้
นิกฺขนฺต - เรียก นิกฺขนฺต ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามำวา...
นิกฺขนฺต สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
นิกฺขนฺต โอ - อาเทศ สิ เป็น โอ = โส.
นิกฺขนฺโต - แยก ลบ รวม
นิกฺขนฺโต - สำเร็จรูปเป็น **นิกฺขนฺโต** ผู้หลีกไปแล้ว

ติ ปัจจัย

กมุ ปทวิกฺเขเป ในการก้าวเท้า เดิน ไป

- **สงฺกมนำ** = **สงฺกนฺติ**. การเคลื่อนไป ย้ายไป
- **โอกฺกมนำ** = **โอกฺกนฺติ**. การหยั่งลง

ภมุ อนวฏฺฐาเน ในการไม่ตั้งมั่น หวั่นไหว

- **วิพฺภมนำ** = **วิพฺภนฺติ**. การผลันแปร

ขมุ สหเน ในความอดทน

- **ขมนำ** = **ขนฺติ**. ความอดทน

สมุ อุปสเม ในความสงบ

- **สมนำ** = **สนฺติ**. ความสงบ

ทมุ ทมเน ในการข่ม ฝึก

- **ทมนำ** = **ทนฺติ**. การฝึก

๖๑๙. ชนาทีนมา ติมฺหิ จ. (๔ บท, อาเทสวิธิสูตร)

เพราะ ต และ ติ ปัจจัย อาเทศพยัญชนะสุดท้ายของ ชน ธาตุเป็นต้น เป็น อา

เพราะปัจจัยอื่น อาเทศด้วย **ชนาทีนมา โยควิภาคะ**

ชน ชนเน ในการเกิด, **วิปุพฺพะ** คลอด

- **อชนีติ** = **ชาโต**. ผู้เกิดแล้ว
- **วิชายีติ** = **วิชาตา**. ผู้คลอดแล้ว
- **ชนนำ** = **ชาติ**. การเกิด

เพราะ ต อักษรของปัจจัยอื่น ห้ามอาเทศพยัญชนะสุดท้ายธาตุ เป็น อา
เช่น **ชนฺตุ** ผู้เกิด, **ชนิตฺวา** เกิดแล้ว, **ชนิตุ** เพื่อเกิด
ลง อิ อาคม = ยถาคมมิกาโร.

ทำตัวรูป = ชาติ = ชน + ติ + สิ

ชาติ	= ศัพท์เดิมคือ **ชน** ชนเน ในการเกิด	
ชน	- เรียก ชน ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
ชน์	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
ชน์ ติ	- หลังจาก ชน ธาตุ ลง ติ ปัจจัย ในอิตถีลิงค์	= อิตฺถิยมติยโว วา.
ชน์ ติ	- เรียก ติ ปัจจัย ว่า กิต	= อญฺเญ กิตฺ.
ชน์ ติ	- ลง ติ ปัจจัย ในกัตตุ	= กตฺตริ กิตฺ.
ชน์ ติ	- ลง ติ ปัจจัย ใน ๓ กาล	= ณาทโย เตกาลิกา.
ชา ติ	- อาเทศ น์ สุดท้ายธาตุ เป็น อา	= ชนาทีนมา ติมฺหิ จ.
	ชาติ แปลว่า **ชนนำ** การเกิด	
	อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้	
ชาติ	- เรียก ชาติ ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามำวา...
ชาติ สิ	- ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
ชาติ	- ลบ สิ	= เสสโต โลปำ คสิปิ.
ชาติ	- สำเร็จรูปเป็น **ชาติ** การเกิด	

๖๒๐. จาปานมิอี จ. (๓ บท, อาเทสวิธิสูตร)

เพราะ ต และ ติ ปัจจัย อาเทศ อา ของ ฐา เป็น อิ, และ อา ของ ปา เป็น อี

เพราะปัจจัยอื่น มีอาเทศบ้าง = จศัพท์

ฐา คตินิวตฺติมฺหิ ในการหยุด ยืน ตั้ง ดำรง

- **อฏฺฐาสีติ** = **ฐิโต.** ผู้ยืนแล้ว
- **อุปฏฺฐาสีติ** = **อุปฏฺฐิโต.** ผู้บำรุงแล้ว อุปัฏฐากแล้ว
- **ฐานำ** = **ฐิติ.** การตั้งอยู่ ดำรงอยู่

จศัพท์ เช่น ฐิตฺวา ยืนอยู่แล้ว, อธิฏฺฐิตฺวา ตั้งมั่นแล้ว อธิษฐานแล้ว,

ปา ปาเน ในการดื่ม

- **อปายีติ** = **ปีตา ปีตวา.** ถูกดื่มแล้ว, ผู้ดื่มแล้ว (ต, ตวนฺตุ)
  ปานำ = **ปีติ.** การดื่ม
  = **ปีตฺวา.** ดื่มแล้ว (ตฺวา)

๖๒๑. หนฺเตหิ โห หสฺส โล วา อทหนหานำ. (๖ บท, อาเทสวิธิสูตร)

หลังจากธาตุที่มี หฺ อักษรอยู่ท้าย อาเทศ ตฺ อักษรของ ต และ ติ เป็น หฺ, และอาเทศ หฺ สุดท้ายธาตุ เป็น ลฺ บ้าง เว้น ทห และ นห ธาตุ

พึงทราบว่า สูตรนี้ ห้ามการอาเทศ ต อักษร เป็น ฒ

สูตรว่า "**ธฒภเหหิ ธฒา จ.** หลังจาก **ธ ฒ** อาเทศ ต ปัจจัย เป็น **ธ**
หลังจาก **ภ ห** อาเทศ ต ปัจจัย เป็น **ฒ**

รุห ชนเน ในการเกิด, **อาปุพฺพะ** ขึ้น

- **อารุฬฺหีติ** = **อารูฬฺโห อารูำฺโห.** ผู้ขึ้นแล้ว (**ลฬานมวิเสโส** ล กับ ฬ ไม่ต่างกัน)
- **รุหนำ** = **รูฬฺหิ.** การเกิด

ทำตัวรูป = อารูฬฺโห = อา + รุห + ต + สิ

อารูฬฺโห = ศัพท์เดิมคือ **อา**ปุพฺพ **รุห** ชนเน ในการขึ้น

อา รุห	- เรียก รุห ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
อา รุหฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
อา รุหฺ ต	- หลังจาก รุห ธาตุ ลง ต ปัจจัย ในอดีตกาล	= อตีเต ตตวนฺตุตาวี.
อา รุหฺ ต	- เรียก ต ปัจจัย ว่า กิต	= อณฺเณ กิตฺ.
อา รุหฺ ต	- ลง ต ปัจจัย ในกัตตุ	= กตฺตริ กิตฺ.
อา รุฬฺ ห	- อาเทศ ต เป็น ห, และอาเทศ หฺ เป็น ฬ	= หนฺเตหิ โห หสฺส โล วา อทหนหานำ.
อารูฬฺห	- ทีฆะ อุ เป็น อู	= กฺวจิ ธาตุ ...
อารูฬฺห	- ล กับ ฬ ไม่ต่างกัน	= ลฬานมวิเสโส.
	อารูฬฺห แปลว่า **อารุหิ** ผู้ขึ้นแล้ว **อิติ อตฺเถ** ในอรรถนี้	
อารูฬฺห	- เรียก อารูฬฺห ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามำวา...
อารูฬฺห สิ	- ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
อารูฬฺห โอ	- อาเทศ สิ เป็น โอ	= โส.
อารูฬฺโห	- แยก ลบ รวม	
อารูฬฺโห	- สำเร็จรูปเป็น **อารูฬฺโห** ผู้ขึ้นแล้ว	

คาหุ วิโลฬเน ในการกวน คน ชง, **อธิ-อวปุพฺพะ** จมลง

- **อคาหีติ** = **คาฬฺโห.** ผู้กวนแล้ว
- **อชฺโฌคาหีติ** = **อชฺโฌคาฬฺโห.** ผู้จมลงแล้ว

พห วุทฺธิมฺหิ ในความเจริญ

- **อพหีติ** = **พาฬฺโห.** ผู้เจริญแล้ว (ทีฆะ = กฺวจิ ธาตุ...)

มุห เวจิตฺเต ในความหลง

- **อมุยฺหีติ** = **มูฬฺโห.** ผู้หลงแล้ว

คุห สำวรเณ ในการปกปิด สำรวม ระวัง

- **อคุหีติ** = **คูฬฺหำ.** อันปกปิดแล้ว

วห ปาปุณเน ในการนำไป ให้ถึง, **อุปปุพฺพะ** นำเข้าไป

- **อุปวหีติ** = **อุปวูฬฺโห.** ผู้นำเข้าไปแล้ว

อ เป็น อุ = วจวสวหทีนมุกาโร วสฺส โยควิภาคะ

บทว่า "**อทหนหานำ**" ในสูตรนี้ เว้นไว้ ไม่ให้อาเทศ ตฺ เป็น หฺ เช่น

ทห ทาเห ในการเผา ไหม้ ร้อน

- **อทหีติ** = **ทฑฺโฒ.** ผู้เผาแล้ว ไหม้แล้ว

สปุพฺพ, นห พนฺธเน ในการผูก มัด รัดให้แน่น

- **สนฺนยฺหีติ** = **สนฺนทฺโธ.** ผู้รัดให้แน่นแล้ว

บทว่า “**วา**” ในสูตรนี้ ให้อาเทศ ต เป็น ธ บ้าง เช่น

ทุห โทหเน ในการรีดนม

- **อทุหีติ** = **ทุทฺโธ.** ผู้รีดแล้ว

สินิห สิเนหเน ในความยินดี สิเน่หา ติดแน่น ชุ่ม

- **อสินิหีติ** = **สินิทฺโธ.** ผู้ติดแน่นแล้ว

เพราะลง อิ อาคม จึงไม่อาเทศ เช่น

คห อุปาทาเน ในการถือเอา

- **อคยฺหีติ** = **คหิตํ.** ถูกถือเอาแล้ว

มห ปูชายํ ในการบูชา

- **อมยฺหีติ** = **มหิตํ.** ถูกบูชาแล้ว

แม้หลังจากธาตุปัจจัย ก็ลง ต ปัจจัย = อตีเต ตตวนฺตุตาวี

ภุช ปาลน-พฺยวหรเณสุ ในการรักษาและกลืนกิน

- **อพุภุกฺขีติ** = **พุภุกฺขิโต.** ผู้ปรารถนากินแล้ว ผู้หิวแล้ว

ฆส อทเน ในการกิน

- **อชิฆจฺฉีติ** = **ชิฆจฺฉิโต.** ผู้ปรารถนากินแล้ว ผู้หิวแล้ว

ปา ปาเน ในการดื่ม

- **อปิวาสีติ** = **ปิปาสิโต.** ผู้ปรารถนาดื่มแล้ว ผู้กระหายแล้ว

ทำตัวรูป = พุภุกฺขิโต = ภุช + ข + อิ + ต + สิ

พุภุกฺขิโต = ศัพท์เดิมคือ **ภุช** ปาลน-พฺยวหรเณสุ ในการรักษาและกลืนกิน

ภุช	- เรียก ภุช ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
ภุช	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
ภุช ข	- หลังจาก ภุช ลง ข ปัจจัย ในอรรถปรารถนาเพื่อ	= ภุชฆสหรสุปาทีหิ ตุมิจฺฉตฺเถสุ.
ภุภุช ข	- ซ้อนพยัญชนะหน้าธาตุ พร้อมสระ	= กฺวจาทิวณฺณานเมกสฺสรานํ ...
ภุภุช ข	- เรียก ภุ ตัวหน้าว่า อัพภาสะ	= ปุพฺโพพฺภาโส.
พุภุช ข	- อาเทศอัพภาสะอักษรที่ ๔ เป็น ที่ ๓	= ทุติยจตุตฺถานํ ปฐมตติยา.
พุภุกฺ ข	- เพราะ ข อาเทศ ชฺ เป็น กฺ	= โก เข จ.
พุภุกฺข ต	- หลังจากธาตุปัจจยันตบท ลง ต ปัจจัยในอดีต	= อตีเต ตตวนฺตุตาวี.
พุภุกฺข ต	- เรียก ต ปัจจัย ว่า กิต	= อณฺเณ กิตฺ.
พุภุกฺข ต	- ลง ต ปัจจัย ในกัตตุ	= กตฺตริ กิตฺ.
พุภุกฺข อิ ต	- เพราะพยัญชนาทิปัจจัย ลง อิ อาคม	= ยถาคมมิกาโร.
พุภุกฺขิต	- แยก ลบ รวม เป็น พุภุกฺขิต	

พุภุกฺขิต แปลว่า **พุภุกฺขิ** ผู้หิวแล้ว

อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้

พุภุกฺขิต - เรียก พุภุกฺขิต ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามำวา...
พุภุกฺขิต สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
พุภุกฺขิต โอ - อาเทศ สิ เป็น โอ = โส.
พุภุกฺขิโต - แยก ลบ รวม
พุภุกฺขิโต - สำเร็จรูปเป็น **พุภุกฺขิโต** ผู้หิวแล้ว

วิธีของ ต ตวนฺตุ ตาวี อันเป็นนิฏฐปัจจัยในกัตตุ มีเท่านี้

(๒) ต ตวนฺตุ ตาวี ปัจจัยในภาวะและกัมมะ

๖๒๒. **ภาวกมฺเมสุ ต.** (๒ บท, ปัจจยวิธิสูตร)
ลง ต ปัจจัยในอดีตกาล ในภาวสาธนะ และ กัมมสาธนะ

๖๒๓. **สพฺพตฺถ เค คี.** (๓ บท, อาเทสวิธิสูตร)
เพราะ ต และ ติ ปัจจัย อาเทศ เค ธาตุ เป็น คี

ภาเว ในภาวสาธนะ

เค สทฺเท ในการขับร้อง ส่งเสียง

- **คายนำ** = **คีตำ.** การขับร้อง (ภาวะ)
  อคายิตฺถ = **คีโต คีตา คีตำ.** เพลง อันเขาขับร้องแล้ว (กัมมะ)
- **คายนำ** = **คีติ.** การขับร้อง (ภาวะ)
  คายิตพฺพา = **คีติ.** เพลง อันเขาขับร้องแล้ว (กัมมะ)

พึงทราบว่า **ต** ปัจจัยใน**ภาวะ** เป็นนปุงสกลิงค์, ใน**กัมมะ** เป็น ๓ ลิงค์

ทำตัวรูป = คีติ = เค + ติ + สิ (ภาวะ กัมมะ)

คีติ = ศัพท์เดิมคือ **เค** สทฺเท ในขับ ร้อง สวด
เค - เรียก เค ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
เค ติ - หลังจาก เค ลง ติ ปัจจัย ในภาวะ = อิตฺถิยมติยโว วา.
เค ติ - เรียก ติ ปัจจัย ว่า กิต = อญฺเญ กิตฺ.
คี ติ - เพราะ ติ อาเทศ เค ธาตุ เป็น คี = สพฺพตฺถ เค คี.
คีติ แปลว่า **คายนำ คายิตพฺพา วา** การขับร้อง หรือ เพลงที่เขาร้อง
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้
คีติ - เรียก คีติ ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามำวา...
คีติ สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
คีติ - ลบ สิ = เสสโต โลปำ คสิปิ.
คีติ - สำเร็จรูปเป็น **คีติ** การขับร้อง หรือ เพลงที่เขาร้อง

๖๒๔. ปจฺจยาทนิฏฺฐา นิปาตนา สิชฺฌนฺติ. (๔ บท, มหาสูตร)

ศัพท์ที่ยังไม่สำเร็จด้วยปัจจัย จะสำเร็จด้วยการตกมา (นิปาตนะ)

ฉะนั้น จึงมีการอาเทส ต ปัจจัย กับพยัญชนะสุดท้ายธาตุ เป็น จฺจ และ ฏฺฏ

ภาเว ในภาวะ

นต คตฺตวินาเม ในการน้อมกายไปมา ฟ้อนรำ

- **นจฺจนํ** = **นจฺจ นฏฺฏ**. การฟ้อนรำ
  อนิจฺจิตฺถ = **นจฺจ นฏฺฏ**. การฟ้อนรำ

หส หสเน ในการหัวเราะ ยิ้ม

- **หสนํ** = **หสิตํ**. การหัวเราะ การยิ้ม

คมุ คติมฺหิ ในการไป

- **คมนํ** = **คตํ**. การไป

ฐา คตินิวตฺติมฺหิ ในการหยุด ยืน ตั้ง

- **ฐานํ** = **ฐิตํ**. การยืน

สิ สเย ในการนอน

- **สยนํ** = **สิตํ**. การนอน

รุท อสฺสุวิโมจเน ในการร้องไห้ ปล่อยน้ำตา

- **อรุชฺชิตฺถ** = **โรทิตํ รุณฺณ**. การร้องไห้

ทำตัวรูป = นจฺจ = นต + ต + สิ (ภาวะ)

นจฺจ = ศัพท์เดิมคือ **นต** คตฺตวินาเม ในการฟ้อนรำ

นจฺจ	- เรียก นต ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
นต	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
นต ต	- ลง ต ปัจจัย ในอดีตกาล ในภาวสาธนะ	= ภาวกมฺเมสุ ต.
นต ต	- เรียก ต ปัจจัย ว่า กิต	= อญฺเญ กิตฺ.
นจฺจ	- อาเทศ ตฺ สุดท้ายธาตุ กับ ต ปัจจัย เป็น จฺจ **นจฺจ** แปลว่า **นจฺจนํ** การฟ้อนรำ **อิติ อตฺเถ** ในอรรถนี้	= ปจฺจยาทนิฏฺฐา นิปาตนา สิชฺฌนฺติ.
นจฺจ	- เรียก นจฺจ ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามํวา...
นจฺจ สิ	- ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
นจฺจ อํ	- อาเทศ สิ เป็น อํ	= สึ.
นจฺจนฺ	- แยก ลบ รวม	
นจฺจนฺ	- สำเร็จรูปเป็น **นจฺจนฺ** การฟ้อนรำ	

กมฺมนิ ในกัมมะ

อภิปุพฺพ, ภู สตฺตายํ ในการข่ม ครอบงำ

- **อภิภูยิตฺถ** = **อภิภูโต อภิภูตา อภิภูตํ.** อันเขาข่มได้แล้ว ครอบงำได้แล้ว

ภาส พฺยตฺติยํ วาจายํ ในการพูด กล่าว ตรัส ภาษิต

- **อภาสิตฺถ เตน** = **ภาสิโต ภาสิตา ภาสิตํ.** อันเขากล่าวแล้ว

ทิสี อุจฺจารเณ ในการสวด แสดง สาธยาย

- **อเทสียิตฺถ** = **เทสิโต.** อันเขาแสดงแล้ว (ทิสี เณ อิ ต - จุราทิคณะ)

ชิ ชเย ในการชนะ

- **อชียิตฺถ** = **ชิโต.** อันเขาชนะแล้ว

นี ปาปเน ในการนำไป

- **อนียสุ** = **นีตา.** อันเขานำไปแล้ว

สุ สวเณ ในการฟัง

- **อสูยิตฺถ** = **สุโต.** อันเขาฟังแล้ว

ญา อวโพธเน ในความรู้

- **ญายิตฺถ** = **ญาโต.** อันเขารู้แล้ว

ทำตัวรูป = เทสิโต = นต + ต + สิ (ภาวะ)

เทสิโต = ศัพท์เดิมคือ **ทิสี** อุจฺจารเณ ในการสวด แสดง

ทิสี	- เรียก ทิสี ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
ทิสฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
ทิสฺ ต	- ลง ต ปัจจัย ในอดีตกาล ในภาวสาธนะ	= ภาวกมฺเมสุ ต.
นตฺ ต	- เรียก ต ปัจจัย ว่า กิต	= อญฺเญ กิตฺ.
ทิสฺ เณ ต	- ลง เณ ปัจจัย	= จุราทิโต เณณยา.
ทิสฺ เณ ต	- เรียก เณ ปัจจัยว่า การิตะ	= การิตํ วิย ณานุพนฺโธ.
ทิสฺ เอ ต	- ลบ ณฺ ของการิตะ	= การิตานํ โณ โลปํ.
เทสฺ เอ ต	- เพราะการิตะ วุทธิ อิ เป็น เอ	= อสโยคนฺตสฺส วุทฺธิ การิเต.
เทสฺ เอ อิ ต	- เพราะ ต ลง อิ อาคม	= ยถาคมมิกาโร.
เทสฺ อิ ต	- ลบสระ เอ หน้า ปกติสระ อิ หลัง	= สรโลโป...
เทสิต	- รวม สฺ เข้ากับสระ อิ หลัง	= นเย ปรํ ยุตฺเต.
	เทสิต แปลว่า **อเทสียิตฺถ** ถูกแสดงแล้ว	
	อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้	
เทสิต	- เรียก เทสิต ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามฺวา...
เทสิต สิ	- ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
เทสิต โอ	- อาเทศ สิ เป็น โอ	= โส.
เทสิโต	- แยก ลบ รวม	
เทสิโต	- สำเร็จรูปเป็น **เทสิโต** ถูกแสดงแล้ว	

๖๒๕. สาสทิสโต ตสฺส ริฏฺโฐ จ. (๔ บท, อาเทสสูตร)

หลังจาก สาส และ ทิส ธาตุ อาเทศ ต ปัจจัย เป็น ริฏฺจ

จศัพท์ รวมเอาการอาเทศ ดังนี้

๑. หลังจาก **สาส ทิส** ธาตุ อาเทศ **ติ** เป็น **ริฏฺจิ**

๒. หลังจาก **ทิส** ธาตุ อาเทศ **ต** อักษรของ**กิจจ**ปัจจัย เป็น **รฏฺโฐ**, **ตุ** เป็น **รฏฺโฐ**, **ตฺวา** เป็น **รฏฺโฐ รฏฺโธา**

พึงทราบว่า ร อนุพันธ์ของปัจจัยอาเทศ ก็เหมือนกัน ร อนุพันธ์ของปัจจัย มี รมฺม เป็นต้น

ตเวตุนาทิปัจจัย ๕ ตัว คือ **ตเว ตุ** = อิจฺฉตฺเถสุ สมานกตฺตุเกสุ ตเวตุ วา.
ตุน ตฺวาน ตฺวา = ปุพฺพกาเลกกตฺตกานำ ตุนตฺวานตฺวา วา.

สาส อนุสิฏฺจิมฺหิ ในการสั่งสอน

- **อนุสาสียิตฺถ** = **อนุสิฏฺโฐ อนุสิฏฺธา อนุสิฏฺโธ**. ผู้อันเราสั่งสอนแล้ว ผู้ถูกสั่งสอน
- **อนุสาสนำ** = **อนุสิฏฺจิ**. การสั่งสอน พร่ำสอน

ทำตัวรูป = **อนุสิฏฺโฐ** = อนุ + สาส + ต + สิ (กัมมะ)

อนุสิฏฺโฐ = ศัพท์เดิมคือ **อนุ**ปุพฺพ **สาส** อนุสิฏฺจิมฺหิ ในการสั่งสอน

อนุ สาส	- เรียก สาส ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
อนุ สาสฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
อนุ สาสฺ ต	- ลง ต ปัจจัย ในอดีตกาล กัมมะ	= ภาวกมฺเมสุ ต.
อนุ สาสฺ ต	- เรียก ต ปัจจัย ว่า กิต	= อญฺเญ กิตฺ.
อนุ สาสฺ ริฏฺจ	- หลังจาก สาส ธาตุ อาเทศ ต เป็น ริฏฺจ	= สาสทิสโต ตสฺส ริฏฺโฐ จ.
อนุ สา อิฏฺจ	- ลบ ร พร้อมพยัญชนะสุดท้ายธาตุ	= รมฺหิ รนฺโต ราทิ โน.
อนุสิฏฺจ	- แยก รบ รวม **อนุสิฏฺจ** แปลว่า **อนุสาสียิตฺถ** ถูกสั่งสอนแล้ว **อิติ อตฺเถ** ในอรรถนี้	
อนุสิฏฺจ	- เรียก อนุสิฏฺจ ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามำวา...
อนุสิฏฺจ สิ	- ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
อนุสิฏฺจ โอ	- อาเทศ สิ เป็น โอ	= โส.
อนุสิฏฺโจ	- แยก ลบ รวม	
อนุสิฏฺโจ	- สำเร็จรูปเป็น **อนุสิฏฺโฐ** ถูกสั่งสอนแล้ว	

ทิส เปกฺขเน ในการมอง ดู เห็น ทราบ

- **อทิสฺสิตฺถ**	= **ทิฏฺโธ**.	(รูป) อันเราเห็นแล้ว	(ต)
- **ทสฺสนำ**	= **ทิฏฺจิ**.	การสั่งสอน พร่ำสอน	(ติ)
- **ทสฺสนียำ**	= **ทฏฺพฺพำ**.	(อันเขา) พึงทราบ พึงเห็น	(ตพฺพ)
	= **ทฏฺเธยฺยำ**.	(อันเขา) พึงทราบ พึงเห็น	(เตยฺย)
- **ปสฺสิตุำ**	= **ทฏฺจุำ**.	เพื่อดู เพื่อเห็น	(ตุำ)
- **ปสฺสิตฺวา**	= **ทฏฺจุำ ทฏฺธา**.	เห็นแล้ว	(ตฺวา)

อิอาคม ไม่อาเทศด้วยสูตรนี้ เพราะมี อิ อาคมคั้นอยู่

เช่น **อนุสาสิตุ, อนุสาสิตพฺพุ, อนุสาสิตุ, อนุสาสิตฺวา,**
ทสฺสิตุ, ทสฺสิตพฺพุ, ทสฺสิตุ, ทสฺสิตฺวา ทิสฺวา เป็นต้น

ทำตัวรูป = **ทิฏฺฐิ** = ทิส + ติ + สิ (ภาวะ)

ทิฏฺฐิ	= ศัพท์เดิมคือ **ทิส** เปกฺขเน ในการเห็น	
ทิส	- เรียก ทิส ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
ทิสฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
ทิสฺ ติ	- ลง ติ ปัจจัย ในภาวะ อิตถีลิงค์	= อิตฺถิยมติยโว วา.
ทิสฺ ติ	- เรียก ติ ปัจจัย ว่า กิต	= อญฺเญ กิตฺ.
ทิสฺ ริฏฺฐิ	- หลังจาก ทิส ธาตุ อาเทศ ติ เป็น ริฏฺฐิ	= จศัพท์ใน สาสทิสโต ตสฺส ริฏฺโฐ จ.
ทิ อิฏฺฐิ	- ลบ รฺ พร้อมพยัญชนะสุดท้ายธาตุ	= รมฺหิ รนฺโต ราทิ โน.
ทิฏฺฐิ	- แยก รบ รวม **ทิฏฺฐิ** แปลว่า **ทสฺสนำ** ความเห็น **อิติ อตฺเถ** ในอรรถนี้	
ทิฏฺฐิ	- เรียก ทิฏฺฐิ ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามำวา...
ทิฏฺฐิ สิ	- ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
ทิฏฺฐิ	- ลบ สิ	= เสสโต โลปำ คสิปิ.
ทิฏฺฐิ	- สำเร็จรูปเป็น **ทิฏฺฐิ** ความเห็น	

๖๒๖. สาทิ สนฺตปุจฺฉภนฺชหำสาทีหิ ฏฺโฐ. (๓ บท, อาเทสสูตร)

หลังจากธาตุที่มี ส อยู่สุดท้าย และหลังจาก ปุจฺฉ ภนฺช หำส ธาตุเป็นต้น อาเทศ ต ปัจจัย กับพยัญชนะข้างหน้า เป็น ฏฺฐ

ตุส ปีติมฺหิ ในความเอิบอิ่ม ยินดี พอใจ

- **อตุสฺสีติ**	=	**ตุฏฺโฐ**.	ผู้ยินดีแล้ว
- **สนฺตุสฺสีติ**	=	**สนฺตุสิโต**.	ผู้สันโดษแล้ว ยินดีตามมี

ทำตัวรูป = **ตุฏฺโฐ** = ตุส + ต + สิ (กัตตุ)

ตุฏฺโฐ	= ศัพท์เดิมคือ **ตุส** ปีติมฺหิ ในความยินดี	
ตุส	- เรียก ตุส ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
ตุสฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
ตุสฺ ต	- ลง ต ปัจจัย ในอดีตกาล	= อตีเต ตตวนฺตุตาวี.
ตุสฺ ต	- เรียก ต ปัจจัย ว่า กิต	= อญฺเญ กิตฺ.
ตุสฺ ต	- ลง ต ปัจจัยในกัตตุ	= กตฺตริ กิตฺ.
ตุฏฺฐ	- อาเทศ สฺต เป็น ฏฺฐ **ตุฏฺฐ** แปลว่า **อตุสฺสิ** ผู้ยินดีแล้ว **อิติ อตฺเถ** ในอรรถนี้	= สาทิ สนฺตปุจฺฉภนฺชหำสาทีหิ ฏฺโฐ.
ตุฏฺฐ	- เรียก ตุฏฺฐ ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามำวา...
ตุฏฺฐ สิ	- ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.

ตุฏฺโ โอ - อาเทศ สิ เป็น โอ = โส.
ตุฏฺโโ - แยก ลบ รวม
ตุฏฺโโ - สำเร็จรูปเป็น **ตุฏฺโ** ผู้ยินดีแล้ว

ภส ภสฺสเน ในการพลัดตก ร่วงหล่น

- **อภสฺสีติ** = **ภฏฺโ ภสฺสิโต.** พลัดตกแล้ว ร่วงหล่นแล้ว

นส อทสฺสเน ในการไม่เห็น หายไป ฉิบหาย

- **นสฺสีติ** = **นฏฺโ.** หายไปแล้ว

ทำส ทำสเน ในการขบ กัด

- **อทำสียิตฺถาติ** = **ทฏฺโ ฑสิโต.** (อันงู) ขบแล้ว ถูกกัดแล้ว (ท เป็น ฑ = กฺวจิ ธาตุ...)

ผุส ผสฺสเน ในการกระทบ สัมผัส ถูกต้อง

- **อผุสียิตฺถาติ** = **ผุฏฺโ ผุสฺสิโต.** (อันโรค) กระทบแล้ว ถูกสัมผัสแล้ว

อิสุ อิจฺฉายำ ในความต้องการ ปรารถนา ยินดี

- **เอสียิตฺถาติ** = **อิฏฺโ อิจฺฉิโต เอสิโต.** (อันเขา) ปรารถนาแล้ว

มส อามสเน ในการจับต้อง ลูบคลำ

- **อามสียิตฺถาติ** = **อามฏฺโ.** (อันเขา) จับต้องแล้ว

วส เสจเน ในการตก รด ราด สาด

- **อวสฺสีติ** = **วุฏฺโ.** (ฝน) รดแล้ว

วิส ปเวสเน ในการเข้าไป

- **ปวิสียิตฺถาติ** = **ปวิฏฺโ.** (อันเขา) เข้าไปแล้ว

ทิสี อุจฺจารเณ ในการสวด แสดง

- **อุทฺทิสียิตฺถาติ** = **อุทฺทิฏฺโ.** (อันเขา) แสดงแล้ว

ปุจฺฉ ปุจฺฉเน ในการถาม

- **อปุจฺฉียิตฺถาติ** = **ปุฏฺโ ปุจฺฉิโต.** (อันเขา) ถามแล้ว

ภนฺช อวมทฺทเน ในการบด บีบ นวด ขยำ

- **อภญฺชียิตฺถาติ** = **ภฏฺโำ.** (แป้งอันเขา) นวดแล้ว

หำส ปีติมฺหิ ในความยินดี ร่าเริง

- **อหำสีติ** = **หฏฺโ ปหฏฺโ ปหำสิโต.** ผู้ยินดีแล้ว ร่าเริงแล้ว

๖๒๗. **ยชสฺส สรสฺสิ ฏฺเ.** (๔ บท, อาเทสสูตร)
เพราะ ฏฺ อาเทศสระของ ยช ธาตุ เป็น อิ

ยช เทวปูชาสงฺคติกรณทาเนสุ ในการบูชา รวบรวม และให้

- **อิชฺชิตฺถาติ** = **ยิฏฺโ.** ผู้ถูกบูชาแล้ว

ทำตัวรูป = **ยิฏฺโ** = ยช + ต + สิ (กัมมะ)

ยิฏฺโ = ศัพท์เดิมคือ **ยช** เทวปูชาสงฺคติกรณทาเนสุ ในการบูชา รวบรวม และให้
ยช - เรียก ยช ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
ยช - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
ยชฺ ต - ลง ต ปัจจัย ในกัมมะ = ภาวกมฺเมสุ ต.
ยชฺ ต - เรียก ต ปัจจัย ว่า กิต = อญฺเญ กิตฺ.
ยฏฺจ - อาเทศ สฺต เป็น ฏฺจ = สาทิ สนฺตปุจฺฉภนฺชหำสาทีหิ ฏฺโจ.
ยิฏฺจ - เพราะ ฏฺจ อาเทศ อ เป็น อิ = ยชสฺส สรสฺสิ ฏฺเจ.
ยิฏฺจ แปลว่า **อิชฺชิตฺถ** ผู้อันเขาบูชาแล้ว
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้
ยิฏฺจ - เรียก ยิฏฺจ ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามำวา...
ยิฏฺจ สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
ยิฏฺจ โอ - อาเทศ สิ เป็น โอ = โส.
ยิฏฺโจ - แยก ลบ รวม
ยิฏฺโจ - สำเร็จรูปเป็น **ยิฏฺโจ** ผู้อันเขาบูชาแล้ว

สช วิสฺสคฺเค ในการสละ ละ, **สำปุพพะ** ผสม เจือปน คลุก
- **สสชฺชิตฺถาติ** = **สำสฏฺโจ**. (อันเขา) ผสมแล้ว
- **วิสฺสชฺชิตฺถาติ** = **วิสฺสฏฺโจ**. (อันเขา) สละแล้ว

มช สุทฺธิมฺหิ ในความหมดจด เกลี้ยงเกลา กลมเกลี้ยง
- **อมชฺชีติ** = **มฏฺโจ**. ผู้เกลี้ยงเกลาแล้ว

อาเทศ **ต** ของกิจจปัจจัยเป็นต้น เป็น **ฏฺจ**
- **ตุสฺสิตพฺพำ** = **โตฏฺจพฺพำ**. (อันเขา) ยินดีแล้ว
- **ผุสิตพฺพำ** = **โผฏฺจพฺพำ**. (อันเขา) สัมผัสแล้ว
- **ปุจฺฉิตุำ** = **ปุฏฺจุำ**. เพื่อถาม
- **ยชิตุำ** = **ยิฏฺจุำ**. เพื่อบูชา
- **อภิหริตุำ** = **อภิหฏฺจุำ**. เพื่อนำไปข้างหน้า
- **โตสนำ** = **ตุฏฺจิ**. ความยินดี
- **เอสนำ** = **เอฏฺจิ**. ความปรารถนา
- **วสฺสนำ** = **วุฏฺจิ**. การตก การรด
- **วิสฺสชฺชนำ** = **วิสฺสฏฺจิ**. การสละ ความสลัดออก

ทำตัวรูป = **ปุฏฺจุำ** = ยช + ต + สิ (กัตตุ)
ปุฏฺจุำ = ศัพท์เดิมคือ **ปุจฺฉ** ปุจฺฉเน ในการถาม
ปุจฺฉ - เรียก ปุจฺฉ ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
ปุจฺฉ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
ปุจฺฉ ตุำ - ลง ตุำ ปัจจัย ในอรรถปรารถนา = อิจฺฉตฺเถสุ สมานกตฺตุเกสุ ตเวตุำ วา.
ปุจฺฉ ตุำ - เรียก ตุำ ปัจจัย ว่า กิต = อญฺเญ กิตฺ.
ปุจฺฉ ตุำ - ลง ตุำ ปัจจัย ในกัตตุ = กตฺตริ กิตฺ.

ปุฏฺฐุ - อาเทศ จฉฺต เป็น ฏฺฐ = สาทิ สนฺตปุจฺฉภนฺชหำสาทีหิ ฏฺโฐ.
ปุฏฺฐุ แปลว่า **ปุจฺฉิตุ** เพื่อถาม
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้
ปุฏฺฐุ - เรียก ปุฏฺฐุ ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามำวา...
ปุฏฺฐุ สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
ปุฏฺฐุ - ลบ สิ = เสสโต โลปำ คสิปิ.
ปุฏฺฐุ - สำเร็จรูปเป็น **ปุฏฺฐุ** เพื่อถาม

๖๒๘. ภนฺชโต คฺโค จ. (๓ บท, อาเทสวิธิสูตร)

หลังจาก ภนฺช ธาตุ อาเทศ ต ปัจจัย กับพยัญชนะข้างหน้า เป็น คฺค

ภนฺช อวมทฺทเน ในการหัก ทำลาย

- **อภญฺชียิตฺถาติ** = **ภคฺโค** (ราโค อเนน). (ราคะอันเขา) หักแล้ว (นฺช+ต เป็น คฺค)

ทำตัวรูป = **ภคฺโค** = ภนฺช + ต + สิ (กัมมะ)

ภคฺโค = ศัพท์เดิมคือ ภนฺช อวมทฺทเน ในการหัก ทำลาย
ภนฺช - เรียก ภนฺช ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
ภนฺช - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
ภนฺช ต - ลง ต ปัจจัย ในกัมมะ = ภาวกมฺเมสุ ต.
ภนฺช ต - เรียก ต ปัจจัย ว่า กิต = อญฺเญ กิตฺ.
ภคฺค - อาเทศ นฺชต เป็น คฺค = ภนฺชโต คฺโค จ.
ภคฺค แปลว่า **อภญฺชียิตฺถ** อันเขาหักแล้ว
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้
ภคฺค - เรียก ภคฺค ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามำวา...
ภคฺค สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
ภคฺค โอ - อาเทศ สิ เป็น โอ = โส.
ภคฺโค - แยก ลบ รวม
ภคฺโค - สำเร็จรูปเป็น **ภคฺโค** อันเขาหักแล้ว

ปริปุพฺพ, วส นิวาเส ในการอยู่ เข้าอยู่

- **ปริวสียิตฺถาติ** = **ปริวุฏฺโฐ** (ปริวาโส). (ปริวาสอันเขา) เข้าอยู่แล้ว (วสโต อุฏฺโฐ)
- **วสียิตฺถาติ** = **วุสิตำ** (พฺรหฺมจริยำ). (พรหมจรรย์) อันเขาอยู่แล้ว (วสฺส วา วุ)

นิปุพฺพ, วส อจฺฉาทเน ในการนุ่งห่ม

- **นิวสียิตฺถาติ** = **นิวตฺถำ** (วตฺถำ). (เสื้อผ้าอันเขา) นุ่งห่มแล้ว (สฺต เป็น ตฺถ = กฺวจิ ธาตุ..)
= **นิวตฺถพฺพำ**. (เสื้อผ้าอันเขา) พึงนุ่งห่ม

ปปุพฺพ, สสฺ ปสสฺเน ในการสรรเสริญ

- **ปสสียิตฺถาติ** = **ปสตฺโถ ปสสิโต**. ผู้ถูกสรรเสริญแล้ว (ˆสฺต เป็น ตฺถ = กฺวจิ ธาตุ..)
- **ปสสนำ** = **ปสตฺถิ**. การสรรเสริญ

พธ พนฺธเน ในการผูก มัด พัน

- **อพชฺฌิตฺถาติ** = **พทฺโธ.** ผู้ถูกมัดแล้ว

ลภ ลาเภ ในการได้

- **อลภียิตฺถาติ** = **ลทฺธํ.** (อันเขา) ได้แล้ว

อาปุพฺพ, รภ ราภสฺเส ในการปรารภ ความพยายาม

- **อารภียิตฺถาติ** = **อารทฺธํ.** (อันเขา) ปรารภแล้ว

ทห ภสฺมีกรเณ ในการเผา ไหม้ ร้อน

- **อทยฺหิตฺถาติ** = **ทฑฺฒ.** (อันไฟ) ไหม้แล้ว

ภุช ปาลนพฺยวหรเณสุ ในการรักษา และกลืนกิน

- **อภุชฺชิตฺถาติ** = **ภุตฺโต.** (อันเขา) กินแล้ว (ภุชาทีนมนฺโต โน ทฺวิ จ)

ปริปุพฺพ, จช หานิมฺหิ ในการสละ บริจาค

- **อปริจฺจชียิตฺถาติ** = **ปริจฺจตฺตํ.** (อันเขา) บริจาคแล้ว

มุจ โมจเน ในการพ้น ปล่อย

- **อมุจฺจิตฺถาติ** = **มุตฺโต.** (ศรอันเขา) ปล่อยไปแล้ว

๖๒๙. วจ วา วุ. (๔ บท, อาเทส-โลป-สัญโญควิธิสูตร)

อาเทศ ว ของ วจ ธาตุ เป็น อุ, ลบพยัญชนะสุดท้ายธาตุ, และซ้อน ต บ้าง

วจ วิยตฺติยํ วาจายํ ในการกล่าว

- **อวจียิตฺถาติ** = **วุตฺตํ อุตฺตํ.** (คำอันท่าน) กล่าวแล้ว (วฺ อาคม บ้าง)

ทำตัวรูป = **วุตฺตํ อุตฺตํ** = วจ + ต + สิ (กัมมะ)

วุตฺตํ อุตฺตํ = ศัพท์เดิมคือ **วจ** วิยตฺติยํ วาจายํ ในการกล่าว

วจ	- เรียก วจ ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
วจฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
วจฺ ต	- ลง ต ปัจจัย ในอดีต กัมมะ	= ภาวกมฺเมสุ ต.
วจฺ ต	- เรียก ต ปัจจัย ว่า กิต	= อญฺเญ กิตฺ.
อุตฺต	- อาเทศ ว เป็น อุ, ลบ จฺ, และซ้อน ตฺ	= วจ วา วุ.
วุตฺต อุตฺต	- ลง วฺ อาคมบ้าง	= ยวมทนตรลา จาคมา.

วุตฺต อุตฺต แปลว่า **อวจียิตฺถ** อันเขากล่าวแล้ว
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้

วุตฺต อุตฺต	- เรียก วุตฺต อุตฺต ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามฺวา...
วุตฺต อุตฺต สิ	- ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
วุตฺต อุตฺต อํ	- อาเทศ สิ เป็น อํ	= สึ.
วุตฺตํ อุตฺตํ	- แยก ลบ รวม	
วุตฺตํ อุตฺตํ	- สำเร็จรูปเป็น **วุตฺตํ อุตฺตํ** อันเขากล่าวแล้ว	

๖๓๐. คุปาทีนณฺจ. (๒ บท, โลป-สัญโญควิธิสูตร)

ลบพยัญชนะสุดท้ายของ คุป ธาตุเป็นต้น, และซ้อน ตฺ

สุปุพฺพ, คุป โคปเน ในการคุ้มครอง ดูแล รักษา

- **สุโคปียิตฺถาติ** = **สุคุตฺโต สุโคปิโต.** (อันท่าน) รักษาดีแล้ว
- **โคปนำ** = **คุตฺติ.** การดูแล รักษา

ทำตัวรูป = **สุคุตฺโต** = สุ + คุป + ต + สิ (กัมมะ)

สุคุตฺโต = ศัพท์เดิมคือ **สุ**ปุพฺพ **คุป โคปเน** ในการรักษา

สุ คุป	- เรียก คุป ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
สุ คุปฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
สุ คุปฺ ต	- ลง ต ปัจจัย ในอดีต กัมมะ	= ภาวกมฺเมสุ ต.
สุ คุปฺ ต	- เรียก ต ปัจจัย ว่า กิต	= อณฺเณ กิตฺ.
สุ คุตฺต	- ลบ ปฺ สุดท้ายธาตุ, และซ้อน ตฺ	= คุปาทีนณฺจ.

สุคุตฺต แปลว่า **สุโคปียิตฺถ** อันเขารักษาดีแล้ว
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้

สุคุตฺต	- เรียก สุคุตฺต ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามำวา...
สุคุตฺต สิ	- ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
สุคุตฺต โอ	- อาเทศ สิ เป็น โอ	= โส.
สุคุตฺโต	- แยก ลบ รวม	
สุคุตฺโต	- สำเร็จรูปเป็น **สุคุตฺโต** อันเขารักษาดีแล้ว	

ลิป ลิมฺปเน ในการลูบไล้ ฉาบ ทา

- **อลิมฺปียิตฺถาติ** = **ลิตฺโต.** (อันท่าน) ทาแล้ว

สำปุพฺพ, ตป สนฺตาเป ในการเผา แผดเผา เดือดร้อน

- **สนฺตปียิตฺถาติ** = **สนฺตตฺโต.** (อันเดช) แผดเผาแล้ว

อาปุพฺพ, ทีป ทิตฺติมฺหิ ในการเผา ไหม้

- **อาทีปียิตฺถาติ** = **อาทิตฺโต.** (อันไฟ) เผาแล้ว ไหม้แล้ว
- **ทีปนำ** = **ทิตฺติ.** การเผาไหม้ (รัสสะ อี เป็น อิ = กฺวจิ ธาตุ...)

ปปุพฺพ, อป ปาปุณเน ในการถึง บรรลุ

- **ปาปียิตฺถาติ** = **ปตฺโต.** (อันเขา) ถึงแล้ว
- **ปาปุณีติ** = **ปตฺโต.** ผู้ถึงแล้ว (กัตตุ)
- **ปาปุณนำ** = **ปตฺติ.** การถึง
- **ปาปียิตฺถาติ** = **ปตฺตพฺพำ.** (อันเขา) พึงถึง

ปปุพฺพ, มท อุมฺมาเท ในความประมาท มัวเมา

- **ปมชฺชีติ** = **ปมตฺโต.** ผู้ประมาทแล้ว (กัตตุ)

สุป สยเน ในการนอน หลับ

- **อสุปีติ** = **สุตฺโต.** ผู้นอนแล้ว หลับแล้ว (กัตตุ)

จร จรเณ ในการประพฤติ

- **อจรียิตฺถาติ** = **จิณฺโณ จริโต.** (อันเขา) ประพฤติแล้ว (ตราทีหิ อิณฺโณ)

ปูร ปูรเณ ในความเต็ม

- **อปูรีติ** = **ปุณฺโณ ปูริโต.** ผู้เต็มแล้ว (ลบ อิ หลังบ้าง = กฺวจิ ธาตุ..)

ปปุพฺพ, นุท เขเป ในการซัด ทิ้ง ขว้าง โยน, บรรเทา

- **ปนุชฺชิตฺถาติ** = **ปนุณฺโณ ปนุทิโต.** (อันเขา) บรรเทาแล้ว

อาปุพฺพ, ทา ทาเน ในการให้, ถือเอา

- **อาทียิตฺถาติ** = **อาทิณฺโณ อตฺโต.** (อันเขา) ถือเอาแล้ว (ทา เป็น ต, รัสสะ = กฺวจิ ธาตุ..)

๖๓๑. ภิทาทิโต อินฺนอนฺนอีณา วา. (๓ บท, อาเทส-โลปวิธิสูตร)

หลังจาก ภิทิ ธาตุเป็นต้น อาเทศ ต ปัจจัย เป็น อินฺน อนฺน อีณ บ้าง, และลบพยัญชนะสุดท้ายธาตุ

ภิทิ วิทารเณ ในการผ่า ทุบ ตี แตก ทำลาย

- **อภิชฺชิตฺถาติ** = **ภินฺโน.** (อันท่าน) ทุบแล้ว ตีแล้ว
- **ภิชฺชีติ** = **ภินฺโน.** ผู้แตกแล้ว ผู้ทำลายแล้ว

ฉิทิ ทฺวิธากรเณ ในการตัด ฉีก ขาด, **อาปุพฺพะ** แย่ง ชิง, **อุปุพฺพะ** ขาดสูญ

- **อฉิชฺชิตฺถาติ** = **ฉินฺโน.** (อันเขา) ตัดแล้ว
- **อจฺฉิชฺชิตฺถาติ** = **อจฺฉินนฺ.** (อันเขา) ชิงเอาแล้ว ลัก ขโมย
- **อุจฺฉิชฺชีติ** = **อุจฺฉินฺโน.** ผู้ขาดสูญแล้ว

ทา ทาเน ในการให้

- **อทียิตฺถาติ** = **ทินฺโน.** (อันเขา) ให้แล้ว

นิปุพฺพ สท วิสรณคตฺยาวสาเนสุ ในการแผ่ไป และสิ้นสุดการไป (นั่ง)

- **นิสีทีติ** = **นิสินฺโน.** ผู้นั่งแล้ว

ขิท อุตฺตาสเน ในความสะดุ้ง, **ขิท ทีนภาเว** ในความเหน็ดเหนื่อย ลำบาก

- **อขิชฺชีติ** = **ขินฺโน.** ผู้สะดุ้งแล้ว ผู้ลำบากแล้ว

ฉท อปวารเณ ในการป้องกัน มุง บัง, **ปติปุพฺพะ** ปกปิด

- **อจฺฉาทียิตฺถาติ** = **ฉนฺโน.** (อันเขา) ป้องกันแล้ว มุงแล้ว บังแล้ว
- **ปฏิจฺฉาทียิตฺถาติ** = **ปฏิจฺฉนฺนนฺ.** (อันเขา) มุงแล้ว ปิดแล้ว ปกปิดแล้ว

สท อสฺสาทเน ในความยินดี, **ปปุพฺพะ** เลื่อมใส

- **ปสีทีติ** = **ปสนฺโน.** ผู้เลื่อมใสแล้ว

ปท คติมฺหิ ในการไป, **อุปุพฺพะ** เกิดขึ้น อุบัติ, **สำอาปุพฺพะ** เข้า

- **อุปฺปชฺชีติ** = **อุปฺปนฺโน.** ผู้เกิดขึ้นแล้ว

- **สมาปชฺชีติ** = **สมาปนฺโน.** ผู้เข้าแล้ว (ซึ่งฌาน)

เรียน

รุทิ อสฺสุวิโมจเน ในร้องไห้

- **อรุชฺชีติ** = **รุณฺโณ** ผู้ร้องไห้แล้ว (นฺน เป็น ณฺณ = กฺวจิ ธาตุ..)

ขี ขเย ในความสิ้น

- **อขียีติ** = **ขีโณ. ขีณา ขีณํ.** สิ้นแล้ว

ปปุพฺพ หา จาเค ในความเสื่อม ละ

- **ปหียิตฺถติ** = **ปหีโน.** (อันท่าน) ละแล้ว
- **ปริหายีติ** = **ปริหีโน.** ผู้เสื่อมแล้ว

อาส อุปเวสเน ในการเข้าไป อยู่

- **อจฺฉีติ** = **อาสีโน.** ผู้เข้าไปแล้ว อยู่แล้ว

ลี สิเลสเน ในการหลบ หลีก เร้น

- **ลียิติ** = **ลีโน.** ผู้หลีกเร้นแล้ว
- **นิลียิติ** = **นิลีโน.** ผู้หลบหลีกแล้ว

ชิ ชเย ในความชนะ

- **ชียีติ** = **ชิโน ชิโต.** ผู้(อันเขา)ชนะแล้ว ผู้พ่ายแพ้

ที ขเย ในความสิ้นไป

- **อทียีติ** = **ทีโน.** ผู้สิ้นแล้ว

ปี ตปฺปเน ในความอิ่มใจ

- **อปียีติ** = **ปีโน.** ผู้อิ่มใจแล้ว

ลู เฉทเน ในการตัด เด็ด เกี่ยว

- **ลูยิตฺถาติ** = **ลูโน.** (อันเขา) ตัดแล้ว

วมุ อุคฺคิรเณ ในการสำรอก คลาย คายออก

- **วิมียิตฺถาติ** = **วนฺตํ วมิตํ.** (อันเขา) สำรอกแล้ว (อาเทศ+ลบ = ปกฺกมาทีหิ นฺโต จ)

คมุ คติมฺหิ ในการไป

- **อคจฺฉียิตฺถาติ** = **คโต.** (อันเขา) ไปแล้ว
- **อคจฺฉีติ** = **คโต.** ผู้ไปแล้ว (ลบ มฺ = คมขนหนรมาทีนมนฺโต)

ขนุ อวทารเณ ในการขุด ฝัง

- **อขณฺณิตฺถาติ** = **ขโต.** (อันเขา) ขุดแล้ว

อุปปุพฺพ หน หึสายํ ในการเข้าไปเบียดเบียน

- **อุปหณฺณิตฺถาติ** = **อุปหตํ.** (อันเขา) เข้าไปเบียดเบียนแล้ว

รมุ กีฬายํ ในความยินดี ร่าเริง

- **อรมีติ** = **รโต.** ผู้ยินดีแล้ว
- **อภิรมีติ** = **อภิรโต.** ผู้ยินดียิ่งแล้ว

มน ญาเณ ในความรู้

- **อมญฺญิตฺถาติ** = **มโต.** (อันเขา) รู้แล้ว
- **สมฺมญฺญิตฺถาติ** = **สมฺมโต.** (อันเขา) รู้ร่วมแล้ว

ตนุ วิตฺถาเร ในความแผ่ออก ขยายออก

- **อตนิตฺถาติ** = **ตตํ.** (อันเขา) แผ่ออกแล้ว
- **อวิตนิตฺถาติ** = **วตตํ.** (อันเขา) ขยายออกแล้ว

ยมุ อุปรเม ในการเว้น, **นิปุพฺพะ** กำหนด แน่นอน

- **นิยจฺฉีติ** = **นิยโต.** ผู้กำหนดแล้ว แน่นอนแล้ว

๖๓๒. รกาโร จ. (๒ บท, โลปวิธิสูตร)

เพราะ ต และ ติ ปัจจัย ลบ รฺ อักษรสุดท้ายธาตุ

ปปุพฺพ, กร กรเณ ในการกระทำ

- **ปกรียิตฺถาติ** = **ปกโต กตา กตํ.** (อันเขา) กระทำแล้ว กระทำแล้ว
- **สุเขน กรียิตฺถาติ** = **สุกฏฺ.** (อันเขา) กระทำแล้วด้วยดี ง่าย
- **ทุกฺเขน กรียิตฺถาติ** = **ทุกฺกฏฺ.** (อันเขา) กระทำแล้วไม่ดี ยาก ลำบาก
- **ปุเร กรียิตฺถาติ** = **ปุรกฺขโต.** (อันเขา) กระทำไว้แล้วในเบื้องหน้า

อาเทศ กรฺ เป็น ข = ปุรสมุปปรีหิ กโรติสฺส ขขรา วา ตปฺปจฺจเยสุ จ.

- **สงฺคมฺม กรียิตฺถาติ** = **สงฺขโต อภิสงฺขโต.** (อันปัจจัย) ปรุงแต่งแล้ว
- **อุปกรียิตฺถาติ** = **อุปกฺขโต.** (อันเขา) ใส่ไว้แล้ว
- **ปริกรียิตฺถาติ** = **ปริกฺขโต.** (อันเขา) ห้อมล้อมแล้ว แวดล้อมแล้ว
- **ปกรณํ** = **ปกติ.** การกระทำโดยประการต่างๆ

สร คติจินฺตายํ ในการไป และความระลึกถึง

- **อสรีติ** = **สโต.** ผู้ระลึกถึงแล้ว
- **วิสรีติ** = **วิสโฏ.** ผู้ซ่านไปแล้ว ผู้ฟุ้งซ่านแล้ว
- **สรณํ สรติ เอตายาติ** = **สติ.** สติ เครื่องระลึกถึง

นีปุพฺพ, หร หรเณ ในการนำออกไป

- **นีหรียิตฺถาติ** = **นีหโฏ.** (อันเขา) นำออกไปแล้ว

อุปุพฺพ, ธร ธารเณ ในการยกขึ้น

- **อุทฺธรียิตฺถาติ** = **อุทฺธโฏ.** (อันเขา) ยกขึ้นแล้ว

ภร ภรเณ ในการเลี้ยงดู

- **อภรียิตฺถาติ** = **ภโต** (**ภโฏ**). (อันเขา) เลี้ยงดูแล้ว

- **ภรณ์** = **ภติ.** การเลี้ยงดู
- **สรติ เอตายาติ** = **ภติ.** เครื่องเลี้ยงดู

๖๓๓. นมกรานมนฺตายํ นิยุตฺตตมฺหิ. (๓ บท, นิเสธวิธิสูตร)

เพราะ ต ปัจจัยอันมี อิ อาคม ห้ามลบ นฺ มฺ กฺ รฺ อักษรสุดท้ายธาตุ

คมุ คติมฺหิ ในการไป

- **อคจฺฉีติ** = **คมิโต.** ผู้ไปแล้ว
- **คมียิตฺถาติ** = **คมิโต.** (อันเขา) ไปแล้ว ถึงแล้ว

รมุ กีฬายํ ในความร่างเริง ยินดี

- **รมิตฺถาติ** = **รมิโต.** ผู้ยินดีแล้ว

วมุ อุคฺคิรเณ ในการคาย สำรอก

- **อวมิ วมียิตฺถาติ วา** = **วมิโต.** ผู้สำรอกแล้ว, (อันเขา) สำรอกแล้ว

วมุ อุคฺคิรเณ ในการคาย สำรอก

- **อวมิ วมียิตฺถาติ วา** = **วมิโต.** ผู้สำรอกแล้ว, (อันเขา) สำรอกแล้ว

นมุ อภิวนฺทเน ในการไหว้ นอบน้อม

- **อนมิ นมียิตฺถาติ วา** = **นมิโต.** ผู้นอบน้อมแล้ว, (อันเขา) นอบน้อมแล้ว

สกิ สงฺกายํ ในความสงสัย

- **อสงฺกิ สงฺกียิตฺถาติ วา** = **สงฺกิโต.** ผู้สงสัยแล้ว, (อันเขา) สงสัยแล้ว

สร คติจิตฺตายํ ในการไป และความระลึกถึง

- **อสริ สรียิตฺถาติ วา** = **สริโต.** ผู้ระลึกถึงแล้ว, (อันเขา) ระลึกถึงแล้ว

ภร ภรเณ ในการเลี้ยงดู

- **อภริ ภรียิตฺถาติ วา** = **ภริโต.** ผู้เลี้ยงดูแล้ว, (อันเขา) เลี้ยงดูแล้ว
- **ขนิตพฺพํ** (อันเขา) พึงขุด
- **หนิตพฺพํ** (อันเขา) พึงฆ่า
- **คมิตพฺพํ** (อันเขา) พึงไป
- **รมิตพฺพํ** (อันเขา) ควรยินดี

นิ-วิปุพฺพ, ธา ธารเณ ในการฝังไว้

- **นิธียิตฺถาติ** = **นิหิโต.** (อันเขา) ฝังไว้แล้ว (ธิ เป็น หิ = กฺวจิ ธาตุ...)
- **วิธียิตฺถาติ** = **วิหิโต.** (อันเขา) กระทำแล้ว

ลง ต ปัจจัย หลังจากการิตปัจจัย

ภู สตฺตายํ ในความให้มี ให้เป็น เจริญ

- **อภาวียิตฺถาติ** = **ภาวิโต ภาวยิโต.** (อันเขา) ให้เป็นแล้ว เจริญแล้ว

ปจ ปาเก ในการให้หุงต้ม ให้สุก

- **อปาจียิตฺถาติ** = **ปาจิโต ปาจยิโต ปาจาปิโต ปาจาปยิโต.** (อันเขา) ให้หุงแล้ว ให้สุกแล้ว

กร กรเณ ในการให้กระทำ

- **การียิตฺถาติ** = **การิโต การยิโต การาปิโต การาปยิโต.** (อันเขา) ให้กระทำแล้ว

ต โยควิภาคะ ในสูตร ภาวกมฺเมสุ ต.

ลง ต ปัจจัย ในอธิกรณสาธนะเป็นต้น หลังจากธาตุที่มีอรรถว่า ไม่เคลื่อนไหว ไป และกิน เป็นต้น

อาส อุปเวสเน ในการอยู่

- **อจฺฉีสุ เอตฺถาติ** = **อาสิตพฺ** (จานาม). (สถานที่) อันเป็นที่อยู่ (อธิกรณะ)
- **อาสนา** = **อาสิตพฺ.** การอยู่ (ภาวะ)
- **อชฺฌาสียิตฺถาติ** = **อชฺฌาสิโต.** (อันเขา) อยู่ประจำแล้ว (กัมมะ)
- **อจฺฉีสุติ** = **อาสิตา.** ผู้อยู่แล้ว (กัตตุมะ)

ฐา คตินิวตฺติมฺหิ ในการหยุด ยืน ตั้ง

- **อฏฺฐสุ เอตฺถาติ** = **ฐิตพฺ** (จานาม). (สถานที่) อันเป็นที่ยืน (อธิกรณะ)
- **ฐียิตฺถาติ** = **ฐิตพฺ.** การยืน (ภาวะ)
- **อธิฏฺฐียิตฺถาติ** = **อธิฏฺฐิโต.** (อันเขา) ตั้งไว้มั่นคงแล้ว (กัมมะ)
- **อฏฺฐสูติ** = **ฐิตา.** ผู้อยู่แล้ว (กัตตุ)

นิปุพฺพ, สท คตฺยาวสาเน ในการนั่ง

- **นิสีทีสุ เอตฺถาติ** = **นิสินฺนพฺ** (จานาม). (สถานที่) อันเป็นที่นั่ง (อธิกรณะ)

นิปุพฺพ, ปท คติมฺหิ ในการนอน

- **นิปชฺชีสุ เอตฺถาติ** = **นิปนฺนพฺ** (จานาม). (สถานที่) อันเป็นที่นอน (อธิกรณะ)
- **นิปชฺชีสูติ** = **นิปนฺนา.** ผู้นอนแล้ว (กัตตุ)

ยา คติปาปุณเน ในการไป ถึง บรรลุ

- **อยาสุ เอตฺถาติ** = **ยาโต** (มคฺโค). (หนทาง) อันเป็นที่ไป (อธิกรณะ)
- **ยายิตฺถาติ** = **ยาตพฺ.** การไป (ภาวะ)
- **อยายิตฺถาติ** = **ยาโต** (มคฺโค). (หนทาง) อันเขาไปแล้ว (กัมมะ)
- **อยาสุนฺติ** = **ยาตา.** ผู้ไปแล้ว (กัตตุ)

คมุ คติมฺหิ ในการไป

- **อคจฺฉีสุ เอตฺถาติ** = **คตพฺ** (จานาม). (สถานที่) อันเป็นที่ไป (อธิกรณะ)
  อิทพฺ เตสพฺ (ชนานพฺ) คตฏฺฐานพฺ. สถานที่แห่งนี้ เป็นที่ไป ของชนทั้งหลายเหล่านั้น
  อยพฺ เตสพฺ (ชนานพฺ) คตกาโล. เวลานี้ เป็นเวลาไป ของชนทั้งหลายเหล่านั้น
- **คจฺฉียิตฺถาติ** = **คตพฺ.** การไป (ภาวะ)
- **อคจฺฉียิตฺถาติ** = **คโต** (คาโม). (หมู่บ้าน) อันเขาไปแล้ว (กัมมะ)
- **อคจฺฉีสูติ** = **คตา.** ผู้ไปแล้ว (กัตตุ)

ภุช ปาลนพฺยวหรเณสุ ในการรักษา และกลืนกิน

- **ภุญฺชีสุ เอตสฺมินฺติ** = **ภุตฺตฏฺฐานพฺ.** สถานที่เป็นที่กิน (อธิกรณะ)
  = **ภุตฺตกาโล.** เวลาเป็นเวลากิน (อธิกรณะ)

- **อภุญฺชียิตฺถาติ** = **ภุตฺโต** (โอทโน). (ข้าว) อันเขากินแล้ว (กัมมะ)
- **ภุญฺชึสูติ** = **ภุตฺตา**. ผู้กินแล้ว (กัตตุ)

ปา ปาเน ในการดื่ม

- **ปิวึสุ เอตฺถาติ** = **ปีตํ** (ฐานํ). (สถานที่) เป็นที่ดื่ม (อธิกรณะ)
- **อปียิตฺถาติ** = **ปีตา** (ยาคุ). (ข้าวยาคู) อันเขากดื่มแล้ว (กัมมะ)
- **ปิวึสูติ** = **ปีตา**. ผู้ดื่มแล้ว (กัตตุ)

ปา ปาเน ในการดื่ม

- **ทิสฺสนฺติ เอตฺถาติ** = **ทิฏฺฐํ** (ฐานํ). (สถานที่) เป็นที่ดู ชม (อธิกรณะ)
  อิทำ เตสำ (ชนานำ) ทิฏฺฐฏฺฐานำ. สถานที่แห่งนี้ เป็นที่ดู ของชนทั้งหลายเหล่านั้น

๖๓๔. กมฺมนิ ทุติยายำ กฺโต. (๓ บท, ปัจจยวิธิสูตร)

เมื่อธาตุมีทุติยาวิภัตติในอรรถกรรม ลง กฺต ปัจจัยในกัตตุสาธนะ

ทา ทาเน ในการให้

- **ทานำ อทาสีติ** = **ทานำ ทินฺโน**. ผู้ให้ทาน (ลบ กฺ อนุพันธ์ = กฺวจิ ธาตุ...)

รกฺข ปาลเน ในการรักษา

- **สีลำ อรกฺขีติ** = **สีลำ รกฺขิโต**. ผู้รักษาศีล

ภุช ปาลนพฺยวหรเณสุ ในการรักษา และกิน

- **ภตฺตำ อภุญฺชีติ** = **ภตฺตำ ภุตฺโต**. ผู้ฉันภัตร

อาส อุปเวสเน ในการอยู่

- **ครุำ อุปาสีติ** = **ครุำ อุปาสิโต**. ผู้อยู่ใกล้ชิดครู

๖๓๕. ภฺยาทีหิ มติพุธิปูชาทีหิ จ กฺโต. (๔ บท, ปัจจยวิธิสูตร)

ลง กฺต ปัจจัย หลังจาก ภี ธาตุเป็นต้น และหลังจาก มน พุธ ปูชา ธาตุเป็นต้น

พึงทราบว่า กฺต ปัจจัยในสูตรนี้ ลงในภาวะและกัมมะเท่านั้น = ภาวกมฺเมสุ กิจฺจกฺตขตฺถา.
คำว่า “มติ” หมายเอาธาตุที่มีอรรถว่า “ปรารถนา”
คำว่า “พุธิ” หมายเอาธาตุที่มีอรรถว่า “รู้”

ภาวะ

ภี ภเย ในความกลัว

- **อภายิตฺถาติ** = **ภีตำ**. ความกลัว

สุป สเย ในการนอน หลับ

- **อสุปียิตฺถาติ** = **สุตฺตำ**. การนอนหลับ

สิ สเย ในการนอน

- **สียิตฺถาติ** = **สยิตำ**. การนอน

อส โภชเน ในการกิน

- **อสียิตฺถาติ** = **อสิตํ.** การกิน

ปจ ปาเก ในการหุงต้ม สุก

- **อปจียิตฺถาติ** = **ปจิโต.** การหุงต้ม, (อันเขา) หุงต้มแล้ว

ธาตุในอรรถรู้ กัมมะ

สมฺปุพฺพ, มน ญาเณ ในความรู้ร่วมกัน

- **สมฺมญฺญิตฺถาติ** = **สมฺมโต.** (อันท่าน) รู้ร่วมกันแล้ว รับรู้แล้ว

เพราะ ต ลบพยัญชนะสุดท้ายธาตุ = คมขนหนรมาทีนมนฺโต.

สมฺปุพฺพ, กปฺป ตกฺกเน ในความคิด ความดำริ

- **สงฺกปฺปียิตฺถาติ** = **สงฺกปฺปิโต.** (อันท่าน) ดำริแล้ว

อวปุพฺพ, ธร ธารเณ ในการห้าม กำหนด

- **อวธารียิตฺถาติ** = **อวธาริโต.** (อันท่าน) ห้ามแล้ว กำหนดแล้ว

อธิปุพฺพ, อิ อชฺฌยเน ในความรู้ สาธยาย

- **อธียิตฺถาติ** = **อธีโต.** (อันท่าน) รู้แล้ว สาธยายแล้ว

อภิ-สมฺปุพฺพ, อิ คติมฺหิ ในความรู้ บรรลุ

- **อภิสมียิตฺถาติ** = **อภิสมิโต.** (อันท่าน) รู้แล้ว บรรลุแล้ว

วิท ญาเณ ในความรู้

- **อเวทียิตฺถาติ** = **วิทิโต.** (อันท่าน) รู้แล้ว

ญา อวโพธเน ในความรู้

- **อญฺญายิตฺถาติ** = **ญาโต.** (อันท่าน) รู้แล้ว

ปติปุพฺพ, วิธ เวธเน ในความรู้แจ้ง แทงตลอด

- **ปฏิวิชฺฌิตฺถาติ** = **ปฏิวิทฺโธ.** (อันท่าน) รู้แจ้งแล้ว แทงตลอดแล้ว

ตกฺก วิตกฺเก ในความวิตก ความตรึก รู้

- **อตกฺกียิตฺถาติ** = **ติกฺกิโต.** (อันท่าน) ตรึกแล้ว รู้แล้ว

ปูช ปูชายํ ในการบูชา

- **อปูชียิตฺถาติ** = **ปูชิโต.** (อันท่าน) บูชาแล้ว

ธาตุในอรรถบูชา กัมมะ

ปูช ปูชายํ ในการบูชา

- **อปูชียิตฺถาติ** = **ปูชิโต.** (อันท่าน) บูชาแล้ว

อปปุพฺพ, จาย สนฺตานปูชเนสุ ในการบูชา นอบน้อม

- **อปจายียิตฺถาติ** = **อปจายิโต.** (อันท่าน) บูชาแล้ว นอบน้อมแล้ว

มาน ปูชายํ ในการบูชา

- **อมานียิตฺถาติ** = **มานิโต.** (อันท่าน) บูชาแล้ว

อปปุพฺพ, จิ จเย ในการบูชา

- **อปจียิตฺถาติ** = **อปจิโต.** (อันท่าน) บูชาแล้ว

วนฺน อภิวนฺทเน ในการกราบไหว้ บูชา

- **อวนฺทียิตฺถาติ** = **วนฺทิโต.** (อันท่าน) กราบไหว้แล้ว บูชาแล้ว

สมฺปุพฺพ, กร กรเณ ในการสักการะ บูชา

- **อสงฺกรียิตฺถาติ** = **สกฺกโต.** (อันท่าน) สักการะแล้ว บูชาแล้ว (ลบ ฺ = พยญฺชเน จ)

สกฺการ ปูชายํ ในการสักการะ บูชา

- **อสกฺการียิตฺถาติ** = **สกฺการิโต.** (อันท่าน) สักการะแล้ว บูชาแล้ว

ทำตัวรูป = สกฺกโต = สํ + กร + ต + สิ (กัมมะ)

สกฺกโต = ศัพท์เดิมคือ **สมฺปุพฺพ** **กร** กรเณ ในการสักการะ บูชา

สํ กร	- เรียก กร ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
สํ กรฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
สํ กรฺ กฺต	- ลง กฺต ปัจจัย ในอดีต กัมมะ	= ภูยาทีหิ มติพุธิปูชาทีหิ จ กฺโต.
สํ กรฺ กฺต	- เรียก ต ปัจจัย ว่า กิต	= อญฺเญ กิตฺ.
ส กรฺ กฺต	- เพราะพยัญชนะหลัง ลบนิคคหิต	= พฺยญฺชเน จ.
สกฺกรฺ กฺต	- ซ้อน กฺ	= ปร เทฺวภาโว ฯาเน.
สกฺกรฺ ต	- ลบ กฺ อนุพันธ์	= กฺวจิ ธาตุ...
สกฺก ต	- เพราะ ต ลบ รฺ สุดท้ายธาตุ	= คมขนหนรมาทีนมนฺโต.
	สกฺกต แปลว่า **อสงฺกรียิตฺถ** (อันท่าน) สักการะแล้ว	
	อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้	
สกฺกต	- เรียก สกฺกต ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามํวา...
สกฺกต สิ	- ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
สกฺกต โอ	- อาเทศ สิ เป็น โอ	= โส.
สกฺกโต	- แยก ลบ รวม	
สกฺกโต	- สำเร็จรูปเป็น **สกฺกโต** (อันท่าน) สักการะแล้ว	

คาถาสรุป อดีตปัจจยันตนยะ

หุโต หุตาวี หุตวา **วุตฺโถ วุสิตชิณฺณโก**
ปกฺกำ ปกฺกนฺตโก ชาโต **จิโต รูฬฺโห พุภุกฺขิโต.**
คีตำ นจฺจำ ชิโต ทิฏฺโฐ **ตุฏฺโฐ ยิฏฺโฐ จ ภคฺควา**
วุตฺตจ คุตฺโต อจฺฉินฺโน **ปหีโน คมิโต คโต.**
กโตภิสงฺขโต ภุตฺตำ **ฐานำ ครุมุปาสิโต**
ภีตจ สมฺมโต พุทฺโธ **ปูชิโตตีตกาลิกา.**

ศัพท์สำเร็จรูปอันเป็นไปในอดีตกาล มีดังนี้

หุโต หุตาวี หุตวา บูชาแล้ว บวงสรวงแล้ว, **วุตฺโถ** อยู่แล้ว, **วุสิตำ** อยู่จบแล้ว อยู่ประพฤติแล้ว, **ชิณฺณโก** แก่แล้ว, **ปกฺกำ** สุกแล้ว, **ปกฺกนฺโต** หลีกไปแล้ว, **ชาโต** เกิดแล้ว, **จิโต** ตั้งอยู่แล้ว ยืนอยู่แล้ว, **รูฬฺโห** งอกขึ้นแล้ว, **พุภุกฺขิโต** ปรารถนากินแล้ว หิวแล้ว, **คีตำ** การร้องแล้ว การสวด, **นจฺจำ** การฟ้อนรำ, **ชิโต** ถูกชนะแล้ว, **ทิฏฺโฐ** ถูกเห็นแล้ว, **ตุฏฺโฐ** ยินดีแล้ว, **ยิฏฺโฐ** ถูกบูชาแล้ว, **ภคฺควา** ถูกทำลายแล้ว, **วุตฺตำ** ถูกกล่าวแล้ว, **คุตฺโต** ถูกคุ้มครองแล้ว, **อจฺฉินฺโน** ถูกชิงเอาแล้ว, **ปหีโน** ถูกละแล้ว, **คมิโต** ถูกถึงแล้ว ไปแล้ว, **คโต** ไปแล้ว, **กโต** ถูกทำแล้ว, **อภิสงฺขโต** ถูกปรุงแต่งแล้ว, **ภุตฺตำ ฐานำ** สถานที่กิน, **ครุมุปาสิโต** อยู่ใกล้ชิดครูแล้ว, **ภีตำ** ความกลัว ถูกกลัวแล้ว, **สมฺมโต** ถูกปรารถนาแล้ว ถูกสมมุติแล้ว, **พุทฺโธ** ถูกรู้จักแล้ว, **ปูชิโต จ** และถูกบูชาแล้ว

จบ อดีตกิตกปัจจยันตนยะ

๗.๔. ตเวตุนาทิกิตกปัจจยันตนยะ

วิธีของกิตกบทที่มี ตเวตุนาทิปัจจัย อยู่ท้าย

๖๓๖. อิจฺฉตฺเถสุ สมานกตฺตุเกสุ ตเวตุ์ วา. (๔ บท, ปัจจยวิธิสูตร)

เมื่อธาตุมีอรรถปรารถนา มีกัตตาเดียวกัน ลง ตเว และ ตุ์ ปัจจัย บ้าง

ตเวตุ์ วา โยควิภาคะ - ลง ตเว และ ตุ์ ปัจจัย ในอรรถกิริยานั้นๆ หรือในอรรถอื่น

สมาสกัตตา

ธาตุที่มี ตเว ตุ์ ปัจจัยอยู่ท้าย มีประธานผู้ทำกิริยาเดียวกัน กับกิริยาอาขยาต

เช่น โส ปุญฺญานิ **กาตุ์ อิจฺฉติ**. เขา ย่อมปรารถนา เพื่อกระทำ ซึ่งบุญทั้งหลาย
โส เป็นกัตตา ที่ทำกิริยาทั้ง **กาตุ์** และ **อิจฺฉติ**,
ดังนั้น **กาตุ์** และ **อิจฺฉติ** จึงมี โส เป็น กัตตาเดียวกัน

๖๓๗. ตเวตุนาทีสุ กา. (๒ บท, อาเทสวิธิสูตร)

เพราะ ตเวตุนาทิปัจจัย (๕ ตัว คือ ตเว ตุ์, ตุน ตฺวาน ตฺวา)
อาเทศ กรฺ ธาตุเป็น กา บ้าง

อาทิศัพท์ รวมเอา ตุ์ ตฺวาน ตฺวา ตพฺพ ปัจจัย

ตเว ตุ์ แปลว่า เพื่อ
ตุน ตฺวาน ตฺวา แปลว่า แล้ว

บทที่มี ตเวตุนาทิปัจจัยอยู่ท้าย จัดเป็นนิบาต จึงห้ามเรียกว่านาม เพราะมีคำว่า “อตเวตุนาทีสุ เว้น ตเวตุนาทิปัจจัย” อยู่ในสูตร “ตทธิตสมาสกิตกา นามวาตเวตุนาทีสุ จ”,

ลง สิ วิภัตติ, ลบ สิ วิภัตติ = สพฺพาสมาวุโสปสคฺคนิปาตาทีหิ จ.

กร กรเณ ในการกระทำ

- **ปุญฺญานิ กาตุ์ อิจฺฉิ อิจฺฉติ อิจฺฉิสฺสตีติ** = **กาตเว กาตุ์ กตฺตุ์**.
  (เขาปรารถนา) เพื่อกระทำ (ซึ่งบุญ)
  อุ. โส ปุญฺญานิ **กาตเว** อิจฺฉติ. เขา ย่อมปรารถนา เพื่อกระทำ ซึ่งบุญทั้งหลาย
  โส ปุญฺญานิ **กาตุ์** อิจฺฉติ. เขา ย่อมปรารถนา เพื่อกระทำ ซึ่งบุญทั้งหลาย
- **กตฺตุ์** กาเมตีติ = **กตฺตุกาโม**. ผู้ปรารถนา เพื่อกระทำ
- **อภิสงฺขริตุ์** อากงฺขติ. ย่อมหวัง เพื่อปรุงแต่ง, ปรารถนา เพื่อตกแต่ง

ทำตัวรูป = กาตุ์ = กรฺ + ตุ์ + สิ (กัตตุ ๓ กาล)

กาตุ์ = ศัพท์เดิมคือ **กร** กรเณ ในการกระทำ

กร	- เรียก กร ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
กรฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
กรฺ ตุ์	- ลง ตุ์ ปัจจัย ในอรรถปรารถนา	= อิจฺฉตฺเถสุ สมานกตฺตุเกสุ ตเวตุ์ วา.

กรฺ ตุ̆ - เรียก กฺต ปัจจัย ว่า กิต = อญฺเญ กิตฺ.
กรฺ ตุ̆ - ลง ตุ̆ ปัจจัย ในกัตตุ = กตฺตริ กิตฺ.
กรฺ ตุ̆ - ลง ตุ̆ ปัจจัยใน ๓ กาล = ณาทโย เตกาลิกา.
กา ตุ̆ - เพราะ ตุ̆ อาเทส กรฺ เป็น กา = ตเวตุนาทีสุ กา.
กาตุ̆ แปลว่า เพื่อกระทำ
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้
กาตุ̆ สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
กาตุ̆ - ลบ สิ = สพฺพาสมาวุโสปสคฺคนิปาทีหิ จ.
กาตุ̆ - สำเร็จรูปเป็น **กาตุ̆** เพื่อกระทำ

ทำตัวรูป = กตฺตุกาโม = กตฺตุ̆ + กมุ + เณ + สิ (กัตตุ ๓ กาล)

กตฺตุกาโม = ศัพท์เดิมคือ **กตฺตุ̆**สทฺทูปปท **กมุ** กนฺติมฺหิ ในความใคร่ ปรารถนา
กตฺตุ̆ กมุ - เรียก กมุ ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
กตฺตุ̆ กมุ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
กตฺตุ̆ กมฺ ณ - หลังจาก กมุ ธาตุ ลง ณ ปัจจัย = วิสรุชปทาทิโต ณ.
กตฺตุ̆ กมฺ ณ - เรียก ณ ปัจจัย ว่า กิต = อญฺเญ กิตฺ.
กตฺตุ̆ กมฺ ณ - ลง ณ ปัจจัย ในกัตตุ = กตฺตริ กิตฺ.
กตฺตุ̆ กมฺ ณ - ลง ณ ปัจจัยใน ๓ กาล = ณาทโย เตกาลิกา.
กตฺตุ̆ กมฺ ณ - เรียก ณ ว่าการิตะ = การิตํ วิย ณานุพนฺโธ.
กตฺตุ̆ กมฺ อ - ลบ ณ ของการิตะ = การิตานํ โณ โลปี.
กตฺตุ̆ กาม อ - เพราะการิตะ วุทธิ อ เป็น อา = อสโยคนฺตสฺส วุทธิ การิเต.
กตฺตุ̆ กาม - รวม มฺ เข้ากับสระ อ หลัง = นเย ปรํ ยุตฺเต.
กาตุ̆ กาม แปลว่า **กาตุ̆ กาเมติ** ย่อมปรารถนา เพื่อกระทำ
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้
กตฺตุ̆ กาม - ย่อ กตฺตุ̆ กับ กาม เข้าเป็นตัปปุริสสมาส = อมาทโย ปรปเทภิ.
กตฺตุ̆กาม - เรียก กตฺตุ̆กาม ว่ายุตตัตถสมาส = นามานํ สมาโส วุตฺตตฺโถ.
กตฺตุกาม - เพราะพยัญชนะ กฺ ลบ นิคคหิต = พยญฺชเน จ.
กตฺตุกาม - เรียก กตฺตุกาม ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามวา ...
กตฺตุกาม สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
กตฺตุกาม โอ - อาเทศ สิ เป็น โอ = โส.
กตฺตุกาโม - แยก ลบ รวม
กตฺตุกาโม - สำเร็จรูปเป็น **กตฺตุกาโม** ผู้ใคร่เพื่อกระทำ

สุ สวเณ ในการฟัง

- สทฺธมฺมํ **โสตเว** ปตฺเถติ. (สุ สวเณ + ตเว) ย่อมปรารถนา เพื่อฟัง ซึ่งพระสัทธรรม
สทฺธมฺมํ **โสตุ̆** ปตฺเถติ. (สุ สวเณ + ตุ̆) ย่อมปรารถนา เพื่อฟัง ซึ่งพระสัทธรรม
สทฺธมฺมํ **สุณิตุ̆** ปตฺเถติ. (สุ สวเณ + ณา + อิ ตุ̆) ย่อมปรารถนา เพื่อฟัง ซึ่งพระสัทธรรม
- **อนุภวิตุ̆** (อนุ ภู สตฺตายํ + อิ ตุ̆) เพื่อเสวย
- **ปจิตุ̆** (ปจ ปาเก + อิ ตุ̆) เพื่อหุงต้ม

- **คนฺตุ คมิตุ** (คมุ คติมฺหิ + ตุ, ... อิ ตุ) เพื่อไป
- **ขนฺตุ ขนิตุ** (ขนุ อวทารเณ + ตุ, ... อิ ตุ) เพื่อขุด
- **หนฺตุ หนิตุ** (หน หึสายํ + ตุ, ... อิ ตุ เพื่อฆ่า เพื่อเบียดเบียน
- **มนฺตุ มนิตุ** (มน ญาเณ + ตุ, ... อิ ตุ) เพื่อรู้
- **หริตุ** (หร หรเณ + อิ ตุ) เพื่อนำไป
- **อนุสฺสริตุ** อิจฺฉติ. (อนุ สร จินฺตายํ + อิ ตุ) ย่อมปรารถนา เพื่อระลึกถึง

ตถา **ตุท พฺยถเน** ในการทิ่มแทง

- **ตุทิตุ** (ตุท พฺยถเน + อิ ตุ) เพื่อทิ่มแทง
- **ปวิสิตุ** (ป วิส ปเวสเน + อิ ตุ) เพื่อเข้าไป
- **อุทฺทิสิตุ** (อุ ทิส อติสชฺชเน + อิ ตุ) เพื่อแสดง
- **โหตุ** (หู สตฺตายํ + ตุ) เพื่อมี เพื่อเป็น
- **สยิตุ** (สิ สเย + อิ ตุ) เพื่อนอน
- **เนตุ** (นี ปาปเน + ตุ) เพื่อนำไป
- **ชุโหตุ** (หุ ทานาทน.. + ตุ) เพื่อบวงสรวง
- **ปชหิตุ ปหาตุ** (ป หา จาเค + อิ ตุ) เพื่อสละ เพื่อละ
- **ทาตุ** (ทา ทาเน + ตุ) เพื่อให้
- **โรทฺธุ รุนฺธิตุ** (รุธ อาวรเณ + ◌ฺ อ อิ ตุ) เพื่อปิดกั้น (ลงวิกรณปัจจัย)
- **โภตฺตุ ภุญฺชิตุ** (ภุช ปาลน.. + ◌ฺ อ อิ ตุ) เพื่อกิน เพื่อใช้สอย
- **เฉตฺตุ ฉินฺทิตุ** (ฉิทิ ทฺวิธากรเณ + ◌ฺ อ อิ ตุ) เพื่อตัด
- **สิพฺพิตุ** (สิวุ ตนฺตสนฺตาเน + ย อิ ตุ) เพื่อเย็บ ปัก ถัก ร้อย ทอ
- **โพทฺธุ พุชฺฌิตุ** (พุธ อวคมเน + ย อิ ตุ) เพื่อรู้ เพื่อตรัสรู้
- **ชายิตุ ชนิตุ** (ชน ชนเน + อิ ตุ) เพื่อเกิด
- **ปตฺตุ** (ปท คติมฺหิ + ตุ) เพื่อไป เพื่อถึง
- **ปตฺตุ ปาปุณิตุ** (ป อป ปาปุณเน + อุณา อิ ตุ) เพื่อบรรลุ (ลบ อ หน้าธาตุ = กฺวจิ ธาตุ..)
- **เชตุ ชินิตุ** (ชิ ชเย + นา อิ ตุ) เพื่อชนะ
- **เกตุ กิณิตุ** (กี ทพฺพวินิมเย + นา อิ ตุ) เพื่อซื้อขาย
- **วินิจฺเฉตุ วินิจฺฉินิตุ** (วินิ จิ จเย + นา อิ ตุ) เพื่อตัดสิน เพื่อวินิจฉัย (จ เป็น ฉ = จศัพท์ใน โท ธสฺส จ)
- **ญาตุ ชานิตุ** (ญา อวโพธเน + นา ตุ) เพื่อรู้
- **คเหตุ คณฺหิตุ** (คห อุปาทาเน + ณฺหา อิ ตุ) เพื่อถือเอา
- **โจเรตุ โจรยิตุ** (จุร เถยฺเย + เณ ณย อิ ตุ) เพื่อลัก เพื่อขโมย เพื่อโจรกรรม
- **ปาเลตุ ปาลยิตุ** (ปาล รกฺขเณ + เณ ณย อิ ตุ) เพื่อดูแลรักษา

ทำตัวรูป = **ปาเลตุ** = ปาล + เณ + ตุ สิ

ปาเลตุ = ศัพท์เดิมคือ **ปาล** รกฺขเณ ในการรักษา

ปาล - เรียก ปาล ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.

ปาลฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...

ปาลฺ เณ - หลังจาก ปาล ธาตุ ลง เณ วิกรณปัจจัย = จุราทิโต เณณยา.

ปาลฺ เณ - เรียก เณ ว่าการิตะ = การิตํ วิย ณานุพนฺโธ.
ปาลฺ เอ - ลบ ณฺ ของการิตะ = การิตานํ โณ โลปิ.
ปาเล - รวม ลฺ เข้ากับสระ เอ หลัง = นเย ปรํ ยุตฺเต.
ปาเล ตุ๋ - ลง ตุ๋ ปัจจัย ในอรรถปราถนา = อิจฺฉตฺเถสุ สมานกัตตุเกสุ ตเวตุ๋ วา.
ปาเล ตุ๋ - เรียก ตุ๋ ปัจจัย ว่า กิต = อญฺเญ กิตฺ.
ปาเล ตุ๋ - ลง ตุ๋ ปัจจัย ในกัตตุ = กตฺตริ กิตฺ.
ปาเล ตุ๋ - ลง ตุ๋ ปัจจัยใน ๓ กาล = ณาทโย เตกาลิกา.
ปาเลตุ๋ แปลว่า เพื่อรักษา
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้
ปาเลตุ๋ สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
ปาเลตุ๋ - ลบ สิ = สพฺพาสมาวุโสปสคฺคนิปาตาทีหิ จ.
ปาเลตุ๋ - สำเร็จรูปเป็น **ปาเลตุ๋** เพื่อรักษา

การิเต ในบทที่มีการิตปัจจัย
- **ภาเวตุ๋ ภาวยิตุ๋** (ภู สตฺตายํ + เณ ณย อิ ตุ๋) เพื่อให้มี เพื่อให้เป็น เพื่อเจริญ
- **กาเรตุ๋ การยิตุ๋ การาเปตุ๋ การาปยิตุ๋** (กร กรเณ + เณ ณย ณาเป ณาปย อิ ตุ๋) เพื่อให้กระทำ

ตเวตุ๋ วา โยควิภาคะ ลง ตเว ตุ๋ ปัจจัยในอรรถอื่น ที่ไม่ใช่อรรถปรารถนา
- **สุพฺพุทฺธุ๋** วกฺขามิ (สุ พุธ อวคมเน + ตุ๋) จักกล่าว เพื่อความรู้ง่าย
- **โภตฺตุ๋** วชติ (ภุช ปาลน.. + ตุ๋) ย่อมไป เพื่อกิน
- **ทฏฺฐุ๋** คจฺฉติ (ทิส เปกฺขเน + ตุ๋) ย่อมไป เพื่อดู
(ตุ๋ เป็น รฏฺฐุ๋ = จศัพท์ใน สาสทิสโต ..)
- **คนฺตุ๋** อารภติ (คมุ คติมฺหิ + ตุ๋) ย่อมปรารภ เพื่อการไป
คนฺตุ๋ ปโยชยติ (คมุ คติมฺหิ + ตุ๋) ย่อมสั่ง เพื่อการไป
- **ทสฺเสตุ๋** อาห (ทิส อติสชฺชเน + อิ ตุ๋) ย่อมกล่าว เพื่อแสดง
(ทิส เป็น ทสฺส = กฺวจิ ธาตุ..)

๖๓๘. อรหสกฺกาทีสุ จ. (๒ บท, ปัจจยวิธิสูตร)

ลง ตุ๋ ปัจจัย ในอรรถ อรหะ (สมควร) และ สักกะ (อาจ สามารถ) เป็นต้นด้วย

จศัพท์ รวมเอาอรรถ กาละ สมยะ เวลา เป็นต้น

อรรถ อรหะ สมควร
- โก ตํ **นินฺทิตุ๋** อรหติ (นินฺท นินฺทายํ + อิ ตุ๋) ใครจะสมควร เพื่อตีเตียน ซึ่งบุคคลนั้น
- ราชา อรหสิ **ภวิตุ๋** (ภู สตฺตายํ + อิ ตุ๋) (ท่าน) ย่อมสมควร เพื่อเป็นพระราชา
- อรโห ภวํ **วตฺตุ๋** (วจ วิยตฺติยํ วาจายํ + ตุ๋) (ท่านผู้เจริญ) เป็นผู้สมควร เพื่อกล่าว

ทำตัวรูป = **วตฺตุ๋** = วจ + ตุ๋ + สิ

วตฺตุ๋ = ศัพท์เดิมคือ **วจ** วิยตฺติยํ วาจายํ ในการกล่าว
วจ - เรียก วจ ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
วจ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...

วจฺ ตุ̆ - ลง ตุ̆ ปัจจัย ในอรรถสมควร = อรหสกฺกาทีสุ จ.
วจฺ ตุ̆ - เรียก ตุ̆ ปัจจัย ว่า กิต = อญฺเญ กิตฺ.
วจฺ ตุ̆ - ลง ตุ̆ ปัจจัย ในกัตตุ = กตฺตริ กิตฺ.
วจฺ ตุ̆ - ลง ตุ̆ ปัจจัยใน ๓ กาล = ณาทโย เตกาลิกา.
วตฺตุ̆ - ลบ จฺ, ซ้อน ตฺ = ภุชาทีนมนฺโต โน ทฺวิ จ.
วตฺตุ̆ แปลว่า เพื่อกล่าว
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้
วตฺตุ̆ สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
วตฺตุ̆ - ลบ สิ = สพฺพาสมาวุโสปสคฺคนิปาตาทีหิ จ.
วตฺตุ̆ - สำเร็จรูปเป็น **วตฺตุ̆** เพื่อกล่าว

อรรถ สักกะ สามารถ

- สกฺกา **เชตุ̆** ธเนน วา (ชิ ชเย + ตุ̆) สามารถ เพื่อชนะ ด้วยทรัพย์ก็มี
- สกฺกา **ลทฺธุ̆** (ลภ ลาเภ + ตุ̆) สามารถ เพื่อได้
- **กาตุ̆** สกฺขิสฺสติ (กร กรเณ + ตุ̆) จักสามารถ เพื่อกระทำ

อรรถ ภัพพะ สมควร

- ภพฺโพ นิยามํ **โอกฺกมิตุ̆** (อว กมุ ปทวิกฺเขเป + อิ ตุ̆) เป็นผู้สมควร เพื่อหยั่งลง สู่มรรค
- อภพฺโพ **กาตุ̆** (กร กรเณ + ตุ̆) เป็นผู้ไม่สมควร เพื่อกระทำ

อรรถ อนุจฉวิกะ สมควร

- อนุจฺฉวิโก ภวํ ทานํ **ปฏิคฺคณฺเหตุ̆** (ปติ คห อุปาทาเน + ตุ̆) ท่านเป็นผู้สมควร เพื่อรับ ซึ่งทาน

อรรถ อนุรูปะ สมควร

- อิทํ **กาตุ̆** อนุรูปํ (กร กรเณ + ตุ̆) กรรมนี้ สมควร เพื่อกระทำ

อรรถ ยุตตะ สมควร (อาทิศัพท์)

- ทานํ **ทาตุ̆** ยุตฺตํ (กร กรเณ + ตุ̆) สมควร เพื่อให้ ซึ่งทาน

อรรถ ลัพภะ ได้ (อาทิศัพท์)

- **ทาตุ̆ วตฺตุ̆** จ ลพฺภติ (ทา, วจ + ตุ̆) (อันเขา) ย่อมได้ เพื่อให้และเพื่อกล่าว

เอวํ เหมือนกัน (อาทิศัพท์)

- วฏฺฏติ **ภาสิตุ̆** (ภาส วิยตฺติยํ .. + อิ ตุ̆) ย่อมสมควร เพื่อกล่าว
- **นินฺทิตุ̆** น จ กปฺปติ (นินฺท นินฺทายํ + อิ ตุ̆) ย่อมไม่สมรวค เพื่อติเตียน

จศัพท์

- กาโล **ภุญฺชิตุ̆** (ภุช ปาลน .. + อิ ตุ̆) เป็นกาล เพื่อกิน
- สมโย **ภุญฺชิตุ̆** (ภุช ปาลน .. + อิ ตุ̆) เป็นสมัย เพื่อกิน
- เวลา **ภุญฺชิตุ̆** (ภุช ปาลน .. + อิ ตุ̆) เป็นเวลา เพื่อกิน

๖๓๙. **ปตฺตวจเน อลมตฺเถสุ จ.** (๓ บท, ปัจจยวิธิสูตร)
ลง ตุ̆ ปัจจัย ในการกล่าวอรรถสมควร ในอรรถของ อลํ ศัพท์ ด้วย

อรรถของ **อลํ** ศัพท์ ได้แก่อรรถ **ภูสนะ** (ประดับ) **ปริยัตติ** (อาจ สามารถ สมควร) **นิวารณะ** (ห้าม ปฏิเสธ)

- อลเมว ทานานิ **ทาตุ** (ทา ทาเน + ตุ) สมควร เพื่อให้ ซึ่งทานทั้งหลาย
- อลเมว ปุญญานิ **กาตุ** (กร กรเณ + ตุ) สมควร เพื่อกระทำ ซึ่งบุญทั้งหลาย

สัมปัตตะ แปลว่า ปริยัตติ (สมควร)

๖๔๐. ปุพฺพกาเลกกตฺตุกานํ ตุนตฺวานตฺวา วา. (๔ บท, ปัจจยวิธิสูตร)

ลง ตุน ตฺวาน ตฺวา ปัจจัย ในกิริยาที่ทำก่อน ของธาตุที่มีกัตตาเดียวกัน บ้าง

วาศัพท์ กำหนดให้ลง ตุน ปัจจัย ในบางอุทาหรณ์
ปัจจัยทั้ง ๓ ลงในกัตตุ เพราะชื่อว่ากิต และเพราะท่านกล่าวไว้ว่า “เอกกตฺตุกานํ”

ตุน ปัจจัย อาเทศ กร เป็น กา = ตเวตุนาทีสุ กา, ลบ สิ

- โส กมฺมํ **กาตุน** คจฺฉติ เขากระทำการงานเสร็จแล้วจึงไป
- **อกาตุน** ปุญฺญํ กิลมิสฺสนฺตุ สตฺตา สัตว์ทั้งหลายไม่ได้ทำบุญไว้จักลำบาก

ทำตัวรูป = **กาตุน** = กร + ตุน + สิ

กาตุน	= ศัพท์เดิมคือ **กร** กรเณ ในการกระทำ	
กร	- เรียก กร ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
กรฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
กรฺ ตุน	- ลง ตุน ปัจจัย ในปุพพกาลกิริยา	= ปุพฺพกาเลกกตฺตุกานํ ตุนตฺวานตฺวา วา.
กรฺ ตุน	- เรียก ตุน ปัจจัย ว่า กิต	= อญฺเญ กิตฺ.
กรฺ ตุน	- ลง ตุน ปัจจัย ในกัตตุ	= กตฺตริ กิตฺ.
กา ตุน	- อาเทศ กรฺ เป็น กา	= ตเวตุนาทีสุ กา.
	กาตุน แปลว่า กระทำแล้ว	
	อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้	
กาตุน สิ	- ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
กาตุน	- ลบ สิ	= สพฺพาสมาวุโสปสคฺคนิปาตาทีหิ จ.
กาตุน	- สำเร็จรูปเป็น **กาตุน** กล่าวแล้ว	

ตฺวาน ตฺวา ปัจจัย ลบ รฺ สุดท้ายธาตุ = รกาโร จ, ลบ สิ

- กมฺมํ **กตฺวาน** ภทฺรกํ. (กร กรเณ + ตฺวาน) กระทำแล้วซึ่งกรรมอันทำให้เจริญ
- ทานาทีนิ ปุญญานิ **กตฺวา** สคฺคํ คจฺฉติ. กระทำแล้วซึ่งบุญมีการให้ทานเป็นต้น ย่อมไปสู่สวรรค์
- **อภิสงฺขริตฺวา** (อภิ-สํ กร กรเณ + อิ ตฺวา) ปรุงแต่งแล้ว
- **กริตฺวา** (กร กรเณ + อิ ตฺวา) กระทำแล้ว

ตถา

- **สิพฺพิตฺวา** (สิวุ ตนฺตสนฺตาเน + ย อิ ตฺวา) เย็บแล้ว ร้อยแล้ว
  วฺย เป็น ว = ตสฺส จวคฺค..., ซ้อน วฺ, วฺว เป็น พฺพ
- **ชายิตฺวา ชนิตฺวา** (ชน ชนเน + อิ ตฺวา) เกิดแล้ว
  เพราะ ย ทิวาทิคณะ อาเทศ นฺ เป็น อา = ชนาทีนมา โยควิภาคะ

- ธมฺมํ **สุตฺวา** (สุ สวเน + ตฺวา) ฟังแล้ว ซึ่งธรรม
  สุตฺวาน ธมฺมํ โมทติ (สุ สวเน + ตฺวาน) ฟังแล้ว ซึ่งธรรม ย่อมเบิกบาน
  สุณิตฺวา (สุ สวเน + ณา อิ ตฺวา) ฟังแล้ว
- **ปตฺวา** (อป ปาปุณเน + ตฺวา) ถึงแล้ว บรรลุแล้ว (ลบ อ = กฺวจิ ธาตุ..)
  ปาปุณิตฺวา (ป อป ปาปุณเน + อุณา อิ ตฺวา) ถึงแล้ว บรรลุแล้ว
- **กีณิตฺวา** (กี ทพฺพวินิมเย + นา อิ ตฺวา) ซื้อขายแล้ว (น เป็น ณ = กฺวจิ ..)
- **เชตฺวา** (ชิ ชเย + ตฺวา) ชนะแล้ว (วุทธิ = อญฺเญสุ จ)
  ชินิตฺวา (ชิ ชเย + นา อิ ตฺวา) ชนะแล้ว
  ชิตฺวา (ชิ ชเย + ตฺวา) ชนะแล้ว
- **โจเรตฺวา** (จุร เถยฺเย + เณ ตฺวา) ลักขโมยแล้ว
  โจรยิตฺวา (จุร เถยฺเย + ณย ตฺวา) ลักขโมยแล้ว
- **ปูเชตฺวา** (ปูช ปูชายํ + เณ ตฺวา) บูชาแล้ว
  ปูชยิตฺวา (ปูช ปูชายํ + ณย ตฺวา) บูชาแล้ว

ตถา

- เมตฺตํ **ภาเวตฺวา** (ภู สตฺตายํ + เณ ตฺวา) ยังเมตตาให้มีแล้ว เจริญเมตตาแล้ว
  ภาวยิตฺวา (ภู สตฺตายํ + ณย อิ ตฺวา) ให้มีแล้ว เจริญแล้ว
- วิหารํ **การเตฺวา** สคฺคํ คมิสฺสนฺติ. (กร กรเณ + เณ ตฺวา)
  ให้กระทำแล้ว, ให้ให้สร้างแล้ว ซึ่งวิหาร จักไปสู่สวรรค์
  การยิตฺวา (กร กรเณ + ณย อิ ตฺวา) ให้กระทำแล้ว ให้สร้างแล้ว
  การาเปตฺวา (กร กรเณ + ณาเป ตฺวา) ให้กระทำแล้ว ให้สร้างแล้ว
  การาปยิตฺวา (กร กรเณ + ณาปย อิ ตฺวา) ให้กระทำแล้ว ให้สร้างแล้ว

บทว่า "**ปุพฺพกาเล**" ถ้าไม่ใช่กิริยากระทำก่อน ไม่ต้องลง ตุนาทิปัจจัย เช่น

- **ปจติ** (ปจ กถเน + อ ติ) ย่อมกล่าว ย่อมสวด
- **ปจติ** (ปจ ปาเก + อ ติ) ย่อมหุงต้ม

บทว่า "**เอกกตฺตุกานํ**" ถ้าไม่ใช่กัตตาเดียวกัน ไม่ต้องลง ตุนาทิปัจจัย เช่น

- **ภุตฺเต** เทวทตฺเต ยญฺญทตฺโต วชติ. เมื่อนายเทวทัตกินอิ่มแล้ว นายยัญญทัตจึงไป

ภวติ เป็นกิริยาที่เติมเข้ามา ในกรณีที่มีกัตตาเดียวกัน และมีปุพพกาลกิริยา เช่น

- อปตฺวาน นทึ ปุพฺพโต (**ภวติ**). ภูเขาไม่ถึงแม่น้ำ (มีอยู่)
- อติกฺกมฺม ปพฺพตํ นที (**ภวติ**). แม่น้ำทอดยาวเกินภูเขา (มีอยู่)

๖๔๑. **สพฺเพหิ ตุนาทีนํ โย.** (๓ บท, อาเทสวิธิสูตร)

หลังจากธาตุทั้งปวง อาเทศ ตุนาทิปัจจัย เป็น ย บ้าง

- **อภิวนฺทิย** (อภิ วนฺท อภิวนฺทเน + อิ ตุนาทิ) ไหว้แล้ว นอบน้อมแล้ว
  อภิวนฺทิตฺวา (อภิ วนฺท อภิวนฺทเน + อิ ตฺวา) ไหว้แล้ว นอบน้อมแล้ว
  วนฺทิย วนฺทิตฺวา (วนฺท วนฺทเน + อิ ตุนาทิ) ไหว้แล้ว

ทำตัวรูป = **อภิวนฺทิย** = อภิ + วนฺท + ตุนาทิ + สิ

อภิวนฺทิย = ศัพท์เดิมคือ **อภิ**ปุพฺพ **วนฺท** อภิวนฺทเน ในการกราบไหว้ นอบน้อม
อภิ วนฺท - เรียก วนฺท ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
อภิ วนฺทฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
อภิ วนฺทฺ ตุนาทิ - ลง ตุนาทิ ปัจจัย ในปุพพกาลกิริยา = ปุพฺพกาเลกกตฺตุกานํ ตุนตฺวานตฺวา วา.
อภิ วนฺทฺ ตุนาทิ - เรียก ตุนาทิ ปัจจัย ว่า กิต = อญฺเญ กิตฺ.
อภิ วนฺทฺ ตุนาทิ - ลง ตุนาทิ ปัจจัย ในกัตตุ = กตฺตริ กิตฺ.
อภิ วนฺทฺ ย - อาเทศ ตุนาทิ ปัจจัย เป็น ย = สพฺเพหิ ตุนาทีนํ โย.
อภิ วนฺทฺ อิ ย - ลง อิ อาคม = ยถาคมมิกาโร.
อภิ วนฺทิย - รวม ทฺ เข้ากับ อิ หลัง = นเย ปรํ ยุตฺเต.
อภิวนฺทิย แปลว่า กราบไหว้แล้ว
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้
อภิวนฺทิย สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
อภิวนฺทิย - ลบ สิ = สพฺพาสมาวุโสปสคฺคนิปาตาทีหิ จ.
อภิวนฺทิย - สำเร็จรูปเป็น **อภิวนฺทิย** กราบไหว้แล้ว

- **อภิภุยฺย** (อภิ ภู สตฺตายํ + ตุนาทิ) ครอบครองแล้ว (ซ้อน ยฺ, รัสสะ)
  อภิภวิตฺวา (อภิ ภู สตฺตายํ + อิ ตฺวา) ครอบครองแล้ว
  อภิโภตฺวา (อภิ ภู สตฺตายํ + ตฺวา) ครอบครองแล้ว
- **นิสฺสาย** (นิ สิ เสวายํ + ตุนาทิ) อาศัยแล้ว (อิ เป็น อา = กฺวจิ ธาตุ...)
- **วิภชฺช** (วิ ภช เสวายํ + ตุนาทิ) จำแนกแล้ว แบ่งแล้ว (ตุนาทิ เป็น ย, ปุพพรูป = ตถา กตฺตริ จ)
- **วิภชิย วิภชิตฺวา** (วิ ภช เสวายํ + อิ ตุนาทิ) จำแนกแล้ว แบ่งแล้ว
- **อุทฺทิสฺส** (อุ ทิส อิตสชฺชเน + ตุนาทิ) สวดแล้ว แสดงแล้ว ชี้แจงแล้ว เจาะจงแล้ว
  อุทฺทิสิย (อุ ทิส อิตสชฺชเน + อิ ตุนาทิ) สวดแล้ว แสดงแล้ว ชี้แจงแล้ว เจาะจงแล้ว
  อุทฺทิสิตฺวา (อุ ทิส อิตสชฺชเน + อิ ตุนาทิ) สวดแล้ว แสดงแล้ว ชี้แจงแล้ว เจาะจงแล้ว
- **ปวิสฺส** (ป วิส ปเวสเน + ตุนาทิ) เข้าไปแล้ว
  ปวิสิย (ป วิส ปเวสเน + อิ ตุนาทิ) เข้าไปแล้ว
  ปวิสิตฺวา (ป วิส ปเวสเน + อิ ตฺวา) เข้าไปแล้ว

ทำตัวรูป = **อุทฺทิสฺส** = อุ + ทิส + ตุนาทิ + สิ

อุทฺทิสฺส = ศัพท์เดิมคือ **อุ**ปุพฺพ **ทิส** อติสชฺชเน ในการสวด แสดง ชี้แจง เจาะจง
อุ ทิส - เรียก ทิส ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
อุ ทิสฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
อุทฺทิสฺ - ซ้อน ทฺ = ปร เทฺวภาโว จาเน.
อุทฺทิสฺ ตุนาทิ - ลง ตุนาทิ ปัจจัย ในปุพพกาลกิริยา = ปุพฺพกาเลกกตฺตุกานํ ตุนตฺวานตฺวา วา.
อุทฺทิสฺ ตุนาทิ - เรียก ตุนาทิ ปัจจัย ว่า กิต = อญฺเญ กิตฺ.
อุทฺทิสฺ ตุนาทิ - ลง ตุนาทิ ปัจจัย ในกัตตุ = กตฺตริ กิตฺ.
อุทฺทิสฺ ย - อาเทศ ตุนาทิ ปัจจัย เป็น ย = สพฺเพหิ ตุนาทีนํ โย.

อุทฺทิส - อาเทศ สฺย เป็น ส = การศัพท์ใน ยวตำ ตลนทการานำ ...
อุทฺทิสฺส - ซ้อน สฺ = ปร เทฺวภาโว จาเน.
อุทฺทิสฺส แปลว่า สวดแล้ว
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้
อุทฺทิสฺส สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
อุทฺทิสฺส - ลบ สิ = สพฺพาสมาวุโสปสคฺคนิปาตาทีหิ จ.
อุทฺทิสฺส - สำเร็จรูปเป็น **อุทฺทิสฺส** สวดแล้ว

- **อุปนีย อุปเนตฺวา** (อุป นี ปาปเณ + ตุนาทิ, อิ ตฺวา) นำเข้าไปแล้ว
- **อติเสยฺย อติสยิตฺวา** (อติ สิ สเย + ตุนาทิ, อิ ตฺวา) นอนมากแล้ว
- **โอหาย โอหิตฺวา** (อว หา จาเค + ตุนาทิ, อิ ตฺวา) สละแล้ว ทอดทิ้งแล้ว วางลงแล้ว
  ชหิตฺวา หิตฺวา (หา จาเค + ตฺวา) ละแล้ว
- **อาทาย อาทิยิตฺวา** (อา ทา ทาเน + ตุนาทิ, ย อิ ตฺวา) ถือเอาแล้ว เอาไปแล้ว พาไปแล้ว
  (ย วิกรณปัจจัย = ทิวาทิโต โย, อา เป็น อิ = กฺวจิ ธาตุ..)
  ทตฺวา ทตฺวาน ทา ทาเน + ตฺวา ตฺวาน) ให้แล้ว ถวายแล้ว
- **ปิธาย ปิทหิตฺวา** (อปิ ธา ธารเณ + ตุนาทิ) ปิดแล้ว กั้นแล้ว (ลบ อ ของ อปิ = เตสุ วุ..)
- **ภุญฺชิย ภุญฺชิตฺวา โภตฺวา** (ภุช ปาลน.. + ตุนาทิ) กินแล้ว ใช้สอยแล้ว
- **วิเจยฺย วิจินิตฺวา** (วิ จิ เจย + ตุนาทิ, นา อิ ตฺวา) เลือกแล้ว วิจัยแล้ว พิจารณาแล้ว
- **วิญฺญาย วิชานิตฺวา** (วิ ญา อวโพธเน + ตุนาทิ, นา) รู้แล้ว รู้แจ้งแล้ว
  ญตฺวา (ญา อวโพธเน + ตฺวา) รู้แล้ว ทราบแล้ว

ทำตัวรูป = **วิเจยฺย** = วิ + จิ + ตุนาทิ + สิ

วิเจยฺย = ศัพท์เดิมคือ **วิ**ปุพฺพ **จิ** จเย ในการเลือก วิจัย พิจารณา
วิ จิ - เรียก จิ ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
วิ จิ ตุนาทิ - ลง ตุนาทิ ปัจจัย ในปุพพกาลกิริยา = ปุพฺพกาเลกกตฺตุกานำ ตุนตฺวานตฺวา วา.
วิ จิ ตุนาทิ - เรียก ตุนาทิ ปัจจัย ว่า กิต = อญฺเญ กิตฺ.
วิ จิ ตุนาทิ - ลง ตุนาทิ ปัจจัย ในกัตตุ = กตฺตริ กิตฺ.
วิ เจ ตุนาทิ - วุทธิ อิ เป็น เอ = อญฺเญสุ จ.
วิ เจ ย - อาเทศ ตุนาทิ ปัจจัย เป็น ย = สพฺเพหิ ตุนาทีนำ โย.
วิเจยฺย - ซ้อน ยฺ = ปร เทฺวภาโว จาเน.
วิเจยฺย แปลว่า พิจารณาแล้ว
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้
วิเจยฺย สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
วิเจยฺย - ลบ สิ = สพฺพาสมาวุโสปสคฺคนิปาตาทีหิ จ.
วิเจยฺย - สำเร็จรูปเป็น **วิเจยฺย** พิจารณาแล้ว

๖๔๒. **ทธนฺตโต โย กฺวจิ.** (๓ บท, อาคมวิธิสูตร)

เพราะ ตุนาทิปัจจัย ลง ยฺ อาคม หลังจากธาตุที่มี ทฺ และ ธฺ อยู่ท้าย บ้าง

- **สมาปชฺชิตฺวา** (สํ อา ปท คติมฺหิ + ยฺ อิ ตฺวา) เข้าแล้ว
  อุปฺปชฺชิตฺวา (อุ ปท คติมฺหิ + ยฺ อิ ตฺวา) เกิดขึ้นแล้ว
  (ทฺยฺ เป็น ชฺ = ตถา กตฺตริ จ, ซ้อน ชฺ)
- **ภิชฺชิตฺวา** (ภิทิ วิทารเณ + ยฺ อิ ตฺวา) แตกแล้ว ทำลายแล้ว
- **ฉิชฺชิตฺวา** (ฉิทิ ทฺวิธากรเณ + ยฺ อิ ตฺวา) ขาดแล้ว ตัดแล้ว
- **พุชฺฌิย พุชฺฌิตฺวา** (พุธ อวโพธเน + ยฺ อิ ตฺวา) รู้แล้ว ตรัสรู้แล้ว
  (ธฺยฺ เป็น ฌฺ = ตถา กตฺตริ จ, ซ้อน ชฺ)
- **วิรชฺฌิย วิรชฺฌิตฺวา** (วิ รุธ อาวรเณ + ยฺ อิ ตฺวา) ผิดแล้ว ขัดขวางแล้ว
  รุนฺธิย รุนฺธิตฺวา (รุธ อาวรเณ + อิ ตฺวา) ปิดแล้ว กั้นแล้ว

ทำตัวรูป = **สมาปชฺชิตฺวา** = สํ อา + ปท + ตฺวา + สิ

สมาปชฺชิตฺวา = ศัพท์เดิมคือ **สํ อา**ปุพฺพ **ปท** คติมฺหิ ในการเข้า
สํ อา ปท - เรียก ปท ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
สํ อา ปทฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
สมา ปทฺ - อาเทศ นิคคหิต เป็น มฺ = มหา สเร.
สมา ปทฺ ตฺวา - ลง ตฺวา ปัจจัย ในปุพพกาลกิริยา = ปุพฺพกาเลกกตฺตุกานํ ตุนตฺวานตฺวา วา.
สมา ปทฺ ตฺวา - เรียก ตฺวา ปัจจัย ว่า กิต = อญฺเญ กิตฺ.
สมา ปทฺ ตฺวา - ลง ตฺวา ปัจจัย ในกัตตุ = กตฺตริ กิตฺ.
สมา ปทฺ ยฺ ตฺวา - หลังจาก ทฺ ลง ยฺ อาคม = ทธนฺตโต โย กฺวจิ
สมา ป ชฺ ตฺวา - อาเทศ ทฺยฺ เป็น ชฺ = ตถา กตฺตริ จ.
สมา ปชฺชฺ ตฺวา - ซ้อน ยฺ = ปร เทฺวภาโว ฐาเน.
สมา ปชฺชฺ อิ ตฺวา - ลง อิ อาคม = ยถาคมมิกาโร.
สมาปชฺชิตฺวา - รวม ชฺ เข้ากับ อิ หลัง = นเย ปรํ ยุตฺเต.
สมาปชฺชิตฺวา แปลว่า เข้าแล้ว
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้
สมาปชฺชิตฺวา สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
สมาปชฺชิตฺวา - ลบ สิ = สพฺพาสมาวุโสปสคฺคนิปาตาทีหิ จ.
สมาปชฺชิตฺวา - สำเร็จรูปเป็น **สมาปชฺชิตฺวา** เข้าแล้ว

๖๔๓. **จนนฺเตหิ รจฺจํ.** (๒ บท, อาเทสวิธิสูตร)

หลังจากธาตุที่มี จ และ น อยู่ท้าย อาเทศ ตุนาทิปัจจัย เป็น รจฺจ บ้าง

รจฺจํ โยควิภาคะ - อาเทศ ตุนาทิปัจจัย เป็น รจฺจ หลังจากธาตุอื่น

- **วิวิจฺจ วิวิจฺจิตฺวา** (วิ วิจ วิเวจเน + ตุนาทิ, อิ) สงัดแล้ว
  (ลบ จฺรฺ = รมฺหิ รนฺโต ราทิ โน, ลง ยฺ อาคม = โย กฺวจิ โยควิภาคะ)

ทำตัวรูป = **วิวิจฺจ** = วิ + วิจ + ตุนาทิ + สิ

วิวิจฺจ = ศัพท์เดิมคือ **วิ**ปุพฺพ **วิจ** วิเวจเน ในความสงัด
วิ วิจ - เรียก วิจ ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.

วิ วิจฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
วิ วิจฺ ตุนาทิ - ลง ตุนาทิ ปัจจัย ในปุพพกาลกิริยา = ปุพฺพกาเลกกตฺตุกานำ ตุนตฺวานตฺวา วา.
วิ วิจฺ ตุนาทิ - เรียก ตุนาทิ ปัจจัย ว่า กิต = อญฺเญ กิตฺ.
วิ วิจฺ ตุนาทิ - ลง ตุนาทิ ปัจจัย ในกัตตุ = กตฺตริ กิตฺ.
วิ วิจฺ รจฺจ - หลังจาก จฺ อาเทศ ตุนาทิ เป็น รจฺจ = จนนฺเตหิ รจฺจำ.
วิ วิ อจฺจ - ลบ จฺร = รมฺหิ รนฺโต ราทิ โน.
วิ วิ จฺจ - ลบสระ อ หลัง = กฺวจิ ธาตุ...
วิวิจฺจ แปลว่า สงัดแล้ว
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้
วิวิจฺจ สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
วิวิจฺจ - ลบ สิ = สพฺพาสมาวุโสปสคฺคนิปาตาทีหิ จ.
วิวิจฺจ - สำเร็จรูปเป็น **วิวิจฺจ** สงัดแล้ว

ทำตัวรูป = วิวิจฺจิตฺวา = วิ + วิจ + ย + ตฺวา + สิ

วิวิจฺจิตฺวา = ศัพท์เดิมคือ **วิ**ปุพฺพ **วิจ** วิเวจเน ในความสงัด
วิ วิจ - เรียก วิจ ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
วิ วิจฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
วิ วิจฺ ตฺวา - ลง ตฺวา ปัจจัย ในปุพพกาลกิริยา = ปุพฺพกาเลกกตฺตุกานำ ตุนตฺวานตฺวา วา.
วิ วิจฺ ตฺวา - เรียก ตฺวา ปัจจัย ว่า กิต = อญฺเญ กิตฺ.
วิ วิจฺ ตฺวา - ลง ตฺวา ปัจจัย ในกัตตุ = กตฺตริ กิตฺ.
วิ วิจฺ ย ตฺวา - ลง ย อาคม = โย กฺวจิ โยควิภาคะ.
วิ วิ จ ตฺวา - อาเทศ จฺย เป็น จ = ตถา กตฺตริ จ.
วิ วิจฺจ ตฺวา - ซ้อน จ = ปร เทฺวภาโว จาเน.
วิ วิจฺจ อิ ตฺวา - ลง อิ อาคม = ยถาคมมิกาโร.
วิวิจฺจิตฺวา - รวม จ เข้ากับ อิ หลัง = นเย ปรำ ยุตฺเต.
วิวิจฺจิตฺวา แปลว่า สงัดแล้ว
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้
วิวิจฺจิตฺวา สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
วิวิจฺจิตฺวา - ลบ สิ = สพฺพาสมาวุโสปสคฺคนิปาตาทีหิ จ.
วิวิจฺจิตฺวา - สำเร็จรูปเป็น **วิวิจฺจิตฺวา** สงัดแล้ว

- **ปจฺจ ปจฺจิย ปจฺจิตฺวา** (ปจ ปาเก + ตุนาทิ, อิ ตฺวา) หุงต้มแล้ว สุกแล้ว
- **วิมุจฺจ วิมุจฺจิตฺวา** (วิ มุจ โมจเน + ตุนาทิ, อิ ตฺวา) หลุดพ้นแล้ว
- **อาหจฺจ อาหนฺตฺวา** (อา หน หึสายำ + ตุนาทิ, อิ ตฺวา) กระทบกระทั่งแล้ว อาฆาตแล้ว
- **อุปหจฺจ อุปหนฺตวา** (อุป หน หึสายำ + ตุนาทิ, อิ ตฺวา) เข้าไปเบียดเบียนแล้ว คุกคามแล้ว

วาติ กึ

- **อวมญฺญ** (อว มน ญาเณ + ตุนาทิ) ดูถูกแล้ว ดูหมิ่นแล้ว เหยียดหยามแล้ว
อวมญฺญิตฺวา (อว มน ญาเณ + ย อิ ตฺวา) ดูถูกแล้ว ดูหมิ่นแล้ว เหยียดหยามแล้ว
(นฺย เป็น ญ = ตสฺส จวคฺค.., ซ้อน ญ)

มนฺตฺวา	(อว มน ณาเณ + ตฺวา)	รู้แล้ว
- **ปฏิจฺจ**	(ปติ อิ คติมฺหิ + ตุนาทิ)	อาศัยแล้ว
อเวจฺจ	(อว อิ คติมฺหิ + ตุนาทิ)	รู้แล้ว พิจารณาแล้ว
อุเปจฺจ อุเปตฺวา	(อุป อิ คติมฺหิ + ตุนาทิ)	เข้าถึงแล้ว
- **สกฺกจฺจ**	(สํ กร กรเณ + ตุนาทิ)	สักการะแล้ว เคารพแล้ว
อธิกิจฺจ	(อธิ กร กรเณ + ตุนาทิ)	อาศัยแล้ว (อิอาคม)
กริย	(กร กรเณ + ตุนาทิ)	กระทำแล้ว

๖๔๔. ทิสา สฺวานสฺวานฺตโลโป จ. (๔ บท, อาเทส-โลปวิธิสูตร)

หลังจาก ทิส ธาตุ อาเทศ ตุนาทิปัจจัย เป็น สฺวาน สฺวา, และลบพยัญชนะสุดท้ายธาตุ บ้าง

- **ทิสฺวาน ทิสฺวา** (ทิส เปกฺขเน + ตุนาทิ) เห็นแล้ว เพราะเห็น

อุ. **ทิสฺวานสฺส เอตทโหสิ.** ความคิดนั่น เกิดขึ้นแล้วแก่เขา เพราะได้เห็น

อุ. **จกฺขุนา รูปํ ทิสฺวา.** เห็นแล้วซึ่งรูปด้วยตา (ทางตา)

วาติ กึ ห้ามอาเทศเป็น สฺวาน สฺวา บ้าง

- เนกฺขมฺมํ **ทฏฺฐุ**ํ.	(ทิส เปกฺขเน + ตุ)	เพื่อเห็น ทางออกบวช
ทฏฺฐา	(ทิส เปกฺขเน + ตฺวา)	เห็นแล้ว
ปสฺสิย	(ทิส เปกฺขเน + ตุนาทิ)	เห็นแล้ว
ปสฺสิตุน	(ทิส เปกฺขเน + ตุน)	เห็นแล้ว
ปสฺสิตฺวา	(ทิส เปกฺขเน + อิ ตฺวา)	เห็นแล้ว

ทำตัวรูป = **ทิสฺวาน** = ทิส + ตุนาทิ + สิ

ทิสฺวาน	= ศัพท์เดิมคือ **ทิส** เปกฺขเน ในการเห็น	
ทิส	- เรียก ทิส ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
ทิสฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
ทิสฺ ตุนาทิ	- ลง ตุนาทิ ปัจจัย ในปุพพกาลกิริยา	= ปุพฺพกาเลกกตฺตุกานำ ตุนตฺวานตฺวา วา.
ทิสฺ ตุนาทิ	- เรียก ตุนาทิ ปัจจัย ว่า กิต	= อญฺเญ กิตฺ.
ทิสฺ ตุนาทิ	- ลง ตุนาทิ ปัจจัย ในกัตตุ	= กตฺตริ กิตฺ.
ทิสฺวาน	- อาเทศ ตุนาทิ เป็น สฺวาน และลบ สฺ **ทิสฺวาน** แปลว่า เห็นแล้ว **อิติ อตฺเถ** ในอรรถนี้	= ทิสา สฺวานสฺวานฺตโลโป จ.
ทิสฺวาน สิ	- ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
ทิสฺวาน	- ลบ สิ	= สพฺพาสมาวุโสปสคฺคนิปาตาทีหิ จ.
ทิสฺวาน	- สำเร็จรูปเป็น **ทิสฺวาน** สงัดแล้ว	

๖๔๕. มหทเภหิ มฺม-ยฺห-ชฺช-พฺภ-ทฺธา จ. (๓ บท, อาเทส-โลปวิธิสูตร)

หลังจากธาตุที่มี ม หฺ ท ภ อยู่ท้าย อาเทศ ตุนาทิปัจจัย เป็น มฺม ยฺห ชฺช พฺภ ทฺธา, และลบพยัญชนะสุดท้ายธาตุ บ้าง

วิธีของสูตรนี้ หลังจาก ม อาเทศ ตุนาทิ เป็น มุม, และลบ ม สุดท้ายธาตุ
หลังจาก หฺ อาเทศ ตุนาทิ เป็น ยฺห, และลบ หฺ สุดท้ายธาตุ
หลังจาก ทฺ อาเทศ ตุนาทิ เป็น ชฺช, และลบ ทฺ สุดท้ายธาตุ
หลังจาก ภฺ อาเทศ ตุนาทิ เป็น พฺภ ทฺธา, และลบ ภฺ สุดท้ายธาตุ

มการนฺต หลังจากธาตุที่มี ม อยู่ท้าย

- **อาคมฺม อาคนฺตฺวา** (อา คมุ คติมฺหิ + ตุนาทิ, อิ ตฺวา) มาแล้ว
- **โอกฺกมฺม โอกฺกมิตฺวา** (อว กมุ ปทวิกฺเขเป + ตุนาทิ, อิ ตฺวา) หยั่งลงแล้ว ก้าวลงแล้ว
  นิกฺขมฺม นิกฺขมิตฺวา (นิ กมุ ปทวิกฺเขเป + ตุนาทิ, อิ ตฺวา) ออกไปแล้ว
  (อาเทศ ก ของ กมุ เป็น ข = จศัพท์ใน โท ธสฺส จ.., ซ้อน กฺ)
- **อภิรมฺม อภิรมิตฺวา** (อภิ รมุ กีฬายํ + ตุนาทิ, อิ ตฺวา) ยินดียิ่งแล้ว อภิรมแล้ว

ทำตัวรูป = อาคมฺม = อา + คมุ + ตุนาทิ + สิ

อาคมฺม = ศัพท์เดิมคือ **อา**ปุพฺพ **คมุ** คติมฺหิ ในการมา

อา คมุ	- เรียก คมุ ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
อา คม	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
อา คม ตุนาทิ	- ลง ตุนาทิ ปัจจัย ในปุพพกาลกิริยา	= ปุพฺพกาเลกกตฺตุกานํ ตุนตฺวานตฺวา วา.
อา คม ตุนาทิ	- เรียก ตุนาทิ ปัจจัย ว่า กิต	= อญฺเญ กิตฺ.
อา คม ตุนาทิ	- ลง ตุนาทิ ปัจจัย ในกัตตุ	= กตฺตริ กิตฺ.
อา คมฺม	- อาเทศ ตุนาทิ เป็น มุม และลบ ม **อาคมฺม** แปลว่า มาแล้ว **อิติ อตฺเถ** ในอรรถนี้	= มหทเภหิ มุมยฺหชฺชพฺภทฺธา จ.
อาคมฺม สิ	- ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
อาคมฺม	- ลบ สิ	= สพฺพาสมาวุโสปสคฺคนิปาตาทีหิ จ.
อาคมฺม	- สำเร็จรูปเป็น **อาคมฺม** มาแล้ว	

หการนฺต หลังจากธาตุที่มี ห อยู่ท้าย

- **ปคฺคยฺห** (ป คห อุปาทาเน + ตุนาทิ) ประคองแล้ว ยกย่องแล้ว
  ปคฺคณฺหิตฺวา ปคฺคณฺเหตฺวา (ป คห อุปาทาเน + อิ ตฺวา) ประคองแล้ว ยกย่องแล้ว
- **สมฺมุยฺห สมฺมุยฺหิตฺวา** (สํ มุห เวจิตฺเต + ตุนาทิ, อิ ตฺวา) หลงแล้ว (ยฺอาคม = สพฺเพหิ..)
- **อารุยฺห อารุหิตฺวา** (อา รุห ชนเน + ตุนาทิ, อิ ตฺวา) ขึ้นแล้ว
- **โอคยฺห โอคเหตฺวา** (อว คห อุปาทาเน + ตุนาทิ, อิ ตฺวา) หยั่งลงแล้ว วางลงแล้ว

ทำตัวรูป = ปคฺคยฺห = ป + คห + ตุนาทิ + สิ

ปคฺคยฺห = ศัพท์เดิมคือ **ป**ปุพฺพ **คห** อุปาทาเน ในการประครอง

ป คห	- เรียก คห ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
ป คหฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
ปคคหฺ	- ซ้อน คฺ	= ปร เทฺวภาโว จาเน.
ปคฺคหฺ ตุนาทิ	- ลง ตุนาทิ ปัจจัย ในปุพพกาลกิริยา	= ปุพฺพกาเลกกตฺตุกานํ ตุนตฺวานตฺวา วา.
ปคฺคหฺ ตุนาทิ	- เรียก ตุนาทิ ปัจจัย ว่า กิต	= อญฺเญ กิตฺ.

ปคฺคหฺ ตุนาทิ - ลง ตุนาทิ ปัจจัย ในกัตตุ = กตฺตริ กิตฺ.
ปคฺคยฺห - อาเทศ ตุนาทิ เป็น ยฺห และลบ หฺ = มหทเภหิ มฺมยฺหชฺชพฺภฑฺฒา จ.
ปคฺคยฺห แปลว่า ประคองแล้ว
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้
ปคฺคยฺห สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
ปคฺคยฺห - ลบ สิ = สพฺพาสมาวุโสปสคฺคนิปาตาทีหิ จ.
ปคฺคยฺห - สำเร็จรูปเป็น **ปคฺคยฺห** ประคองแล้ว

ทการนฺต หลังจากธาตุที่มี ท อยู่ท้าย

- **อุปฺปชฺช อุปฺปชฺชิตฺวา** (อุ ปท คติมฺหิ + ตุนาทิ, อิ ตฺวา) อุบัติแล้ว เกิดขึ้นแล้ว
- **ปมชฺช ปมชฺชิตฺวา** (ป มท อุมฺมาเท + ตุนาทิ, อิ ตฺวา) ประมาทแล้ว มัวเมาแล้ว
- **อุปสมฺปชฺช อุปสมฺปชฺชิตฺวา** (อุป สํ ปท คติมฺหิ + ตุนาทิ, อิ ตฺวา) เข้าถึงดีแล้ว อุปสมบทแล้ว
- **อจฺฉิชฺช** (อา ฉิทิ ทฺวิธากรเณ + ตุนาทิ) ตัดแล้ว ขาดแล้ว
  ฉิชฺช ฉิชฺชิตฺวา (ฉิทิ ทฺวิธากรเณ + ตุนาทิ, อิ ตฺวา) ตัดแล้ว ขาดแล้ว
  ฉินฺทิย ฉินฺทิตฺวา เฉตฺวา (ฉิทิ ทฺวิธากรเณ + ตุนาทิ, อิ ตฺวา) ตัดแล้ว ขาดแล้ว

ทำตัวรูป = **อุปฺปชฺช** = อุ + ปท + ตุนาทิ + สิ

อุปฺปชฺช = ศัพท์เดิมคือ **อุ**ปุพฺพ **ปท** คติมฺหิ ในการเกิดขึ้น
อุ ปท - เรียก ปท ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
อุ ปทฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
อุปฺปทฺ - ซ้อน ปฺ = ปร เทฺวภาโว ฯาเน.
อุปฺปทฺ ตุนาทิ - ลง ตุนาทิ ปัจจัย ในปุพพกาลกิริยา = ปุพฺพกาเลกกตฺตุกานํ ตุนตฺวานตฺวา วา.
อุปฺปทฺ ตุนาทิ - เรียก ตุนาทิ ปัจจัย ว่า กิต = อญฺเญ กิตฺ.
อุปฺปทฺ ตุนาทิ - ลง ตุนาทิ ปัจจัย ในกัตตุ = กตฺตริ กิตฺ.
อุปฺปชฺช - อาเทศ ตุนาทิ เป็น ชฺช และลบ ทฺ = มหทเภหิ มฺมยฺหชฺชพฺภฑฺฒา จ.
อุปฺปชฺช แปลว่า เกิดขึ้นแล้ว
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้
อุปฺปชฺช สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
อุปฺปชฺช - ลบ สิ = สพฺพาสมาวุโสปสคฺคนิปาตาทีหิ จ.
อุปฺปชฺช - สำเร็จรูปเป็น **อุปฺปชฺช** เกิดขึ้นแล้ว

ภการนฺต หลังจากธาตุที่มี ภ อยู่ท้าย

- **อารพฺภ อารทฺธา** (อา รภ อารมฺเภ + ตุนาทิ) เริ่มแล้ว ปรารภแล้ว
  อารภิตฺวา (อา รภ อารมฺเภ + อิ ตฺวา) เริ่มแล้ว ปรารภแล้ว
- **อุปลพฺภ อุปลทฺธา** (อุป ลภ ลาเภ + ตุนาทิ) ได้รับแล้ว
  ปฏิลภิตฺวา (ปฏิ ลภ ลาเภ + อิ ตฺวา) ได้เฉพาะหน้าแล้ว

อุ. **สทฺธํ ปฏิลภิตฺวา ปุญฺญานิ กโรนฺติ.** ได้เฉพาะหน้าแล้ว ซึ่งศรัทธา ย่อมกระทำ ซึ่งบุญ ท.

ทำตัวรูป = **อุปลพฺภ** = อุป + ลภ + ตุนาทิ + สิ

อุปลพฺภ = ศัพท์เดิมคือ **อุป**ปุพฺพ **ลภ** ลาเภ ในการได้รับ

อุป ลภ	- เรียก ลภ ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
อุป ลภฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
อุป ลภฺ ตุนาทิ	- ลง ตุนาทิ ปัจจัย ในปุพพกาลกิริยา	= ปุพฺพกาเลกกตฺตุกานํ ตุนตฺวานตฺวา วา.
อุป ลภฺ ตุนาทิ	- เรียก ตุนาทิ ปัจจัย ว่า กิต	= อญฺเญ กิตฺ.
อุป ลภฺ ตุนาทิ	- ลง ตุนาทิ ปัจจัย ในกัตตุ	= กตฺตริ กิตฺ.
อุปลพฺภ	- อาเทศ ตุนาทิ เป็น พฺภ และลบ ภฺ	= มหทเภหิ มฺมยฺหชฺชพฺภทฺธา จ.
	อุปลพฺภ แปลว่า ได้รับแล้ว	
	อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้	
อุปลพฺภ สิ	- ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
อุปลพฺภ	- ลบ สิ	= สพฺพาสมาวุโสปสคฺคนิปาตาทีหิ จ.
อุปลพฺภ	- สำเร็จรูปเป็น **อุปลพฺภ** ได้รับแล้ว	

จบ ตเวตุนาทิกิตกปัจจยันตนยะ

๗.๕.๑. วัตตมานกาลิกมานันตปัจจยันตนยะ

วิธีของกิตกบทที่มี มาน อนฺต ปัจจัยในปัจจุบันกาลอยู่ท้าย

๖๔๖. **วตฺตมาเน มานนฺตา.** (๓ บท, ปัจจยวิธิสูตร)
หลังจากธาตุทั้งปวง ลง มาน และ อนฺต ปัจจัย ในปัจจุบันกาล

อนฺต มาน

อนฺต และ **มาน** ปัจจัย แม้จะลงในปัจจุบันกาล แปลว่า “อยู่, กำลัง’ เหมือนกัน แต่ก็มีความแตกต่างกัน ดังนี้

๑. **อนฺต** ปัจจัย ลงใน **กัตตุสาธนะ** (เหตุกัตตุ)
๒. **มาน** ปัจจัย ลงใน **กัตตุสาธนะ** (เหตุกัตตุ) **กัมมสาธนะ** (เหตุกัมมะ) และ**ภาวสาธนะ**

มีลักษณะการนำไปใช้ เหมือนกิริยาอาขยาต

๑. **อนฺต** ปัจจัย เหมือนเป็นปรัสสบท ซึ่งมักลงในกัตตุ
๒. **มาน** ปัจจัย เหมือนเป็นอัตตโนบท ซึ่งมักลงในกัมมะและภาวะ
หากต้องการใช้ **มาน** ปัจจัยในฝ่ายปรัสสบท ก็ให้อาเทศ **มาน** อัตตโนบท เป็น **อนฺต** ปรัสสบท

คาถา

อนฺโต กตฺตริ มาโน ตุ ภาเว กมฺมนิ กตฺตริ
ปจฺจุปฺปนฺเน ลกฺขเณ จ เหตฺวตฺเถ จ ภวนฺติ เต. (สทฺทสารตฺถ.)

อนฺตปัจจัย ลงในกัตตุสาธนะ, ส่วน **มาน**ปัจจัย ลงในกัตตุสาธนะ ภาวสาธนะ และกัมมสาธนะ, ปัจจัยทั้ง ๒ นั้น ลงในอรรถปัจจุบัน (แปลว่า อยู่, กำลัง) อรรถลักขณะ แปลว่า (เมื่อ, ขณะ) และอรรถเหตุ (แปลว่า เพราะ)

อนฺต ปัจจัย กัตตุ

คมุ คติมฺหิ ในการไป (ปุงลิงค์)

- **คจฺฉตีติ** = **คจฺฉ คจฺฉนฺโต.** (คมุ + อ + อนฺต + สิ) ผู้ไปอยู่ ผู้กำลังไป
(มฺ เป็น จฺฉ = คมิสฺสนฺโต จฺโฉ วา สพฺพาสุ)
(เรียกว่า นาม, นฺต เป็น อำ = สิมฺหิ คจฺฉนฺตาทีนำ นฺตสทฺโท อำ, ลบ สิ)

ทำตัวรูป = **คจฺฉ** = คมุ + อ + อนฺต + สิ (ปุงลิงค์)

คจฺฉ = ศัพท์เดิมคือ **คมุ** คติมฺหิ ในการไป

คมุ	- เรียก คมุ ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
คม	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
คมฺ อนฺต	- ลง อนฺต ปัจจัยในปัจจุบันกาล	= วตฺตมาเน มานนฺตา.
คมฺ อนฺต	- เรียก อนฺต ปัจจัย ว่า กิต	= อญฺเญ กิตฺ.
คมฺ อนฺต	- ลง อนฺต ปัจจัย ในกัตตุ	= กตฺตริ กิตฺ.
(คมฺ อนฺต	*- เรียก อนฺต ปัจจัย ว่าปรัสสบท*	*= ปรสมญฺญา ปโยเค)*

คมฺ อ อนฺต - ลง อ วิกรณปัจจัย = ภูวาทิโต อ.
คจฺฉ อ อนฺต - เพราะปัจจัย อาเทศ มฺ เป็น จฺฉ = คมิสฺสนฺโต จฺโฉ วา สพฺพาสุ.
คจฺฉ อนฺต - ลบสระ อ หน้า ปกติสระ อ หลัง = สรโลโป ...
คจฺฉนฺต - รวม จฺฉ สระ อ หลัง = นเย ปรํ ยุตฺเต.

คจฺฉนฺต แปลว่า **คจฺฉติ** ผู้ไปอยู่
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้

คจฺฉนฺต - เรียก คจฺฉนฺต ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามวาตเวตุนาทีสุ จ.
คจฺฉนฺต สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
คจฺฉ อำ สิ - เพราะ สิ อาเทศ นฺต เป็น อำ = สิมฺหิ คจฺฉนฺตาทีนำ นฺตสทฺโท อำ.
คจฺฉ อำ สิ - ลบ สิ = เสสโต โลปำ คสิปิ.
คจฺฉ อำ - แยก ลบ รวม
คจฺฉำ - สำเร็จรูปเป็น **คจฺฉำ** ผู้ไปอยู่

คมุ คติมฺหิ ในการไป (อิตถีลิงค์)

- **คจฺฉตีติ** = **คจฺฉตี คจฺฉนฺตี.** (คมุ + อ + อนฺต + สิ) ผู้ไปอยู่ ผู้กำลังไป
(ที่เหลือเหมือน นฺตุ = เสเสสุ นฺตุว, นฺตุ เป็น ต = นฺตุสฺส ตมีกาเร)

ทำตัวรูป = **คจฺฉตี** = คจฺฉนฺต + อี + สิ (อิตถีลิงค์)

คจฺฉตี = ศัพท์เดิมคือ **คจฺฉนฺต** ผู้ไปอยู่
คจฺฉนฺต อี - ลง อี อิตถิโชตกปัจจัย = นทาทิโต วา อี.
คจฺฉนฺตุ อี - ให้ นฺต เหมือน นฺตุ = เสเสสุ นฺตุว.
คจฺฉต อี - เพราะ อี อาเทศ นฺตุ เป็น ต = นฺตุสฺส ตมีกาเร.
คจฺฉตี - แยก ลบ รวม
คจฺฉตี - เรียก คจฺฉตี ว่านาม = จศัพท์ใน ตทฺธิตสมาสกิตกา นามวา...
คจฺฉตี สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
คจฺฉตี - ลบ สิ = เสสโต โลปำ คสิปิ.
คจฺฉตี - สำเร็จรูปเป็น **คจฺฉตี** ผู้ไปอยู่

คมุ คติมฺหิ ในการไป (นปุงสกลิงค์)

- **คจฺฉตีติ** = **คจฺฉำ.** (คมุ คติมฺหิ + อ + อนฺต + สิ) ผู้ไปอยู่ ผู้กำลังไป
(นฺต เป็น อำ = สิมฺหิ คจฺฉนฺตาทีนำ นฺตสทฺโท อำ, ลบ สิ)

ทำตัวรูป = **คจฺฉำ** = คจฺฉนฺต + สิ (นปุงสกลิงค์)
- ทำเหมือน ปุงลิงค์

มาน ปัจจัย กัตตุ

คมุ คติมฺหิ ในการไป (ปุงลิงค์ เหมือน ปุริส)

- **คจฺฉตีติ** = **คจฺฉมาโน.** (คมุ + อ + มาน + สิ) ผู้ไปอยู่ ผู้กำลังไป
(ม เป็น จฺฉ = คมิสฺสนฺโต จฺโฉ วา สพฺพาสุ)

คมุ คติมฺหิ ในการไป (อิตถีลิงค์ เหมือน กญฺญา)

- **คจฺฉตีติ** = **คจฺฉมานา.** (คมุ + อ + มาน + อา + สิ) ผู้ไปอยู่ ผู้กำลังไป

นปุงสกลิงค์ เหมือน จิตฺต

- **คจฺฉตีติ** = **คจฺฉมานำ.** (คมุ + อ + มาน + สิ) ผู้ไปอยู่ ผู้กำลังไป

มาน ปัจจัย กัมมะ

อาเทศเป็น จฺฉ

- **คจฺฉียตีติ** = **คจฺฉิยมาโน, คจฺฉิยมานา, คจฺฉิยมานำ.** (คมุ + อิ + ย + มาน + สิ) (อันเขา) ไปอยู่
  (อัตตโนบท ลงในภาวะและกัมมะ = อตฺตโนปทานิ ภาเว จ กมฺมนิ)
  (ลง ย ปัจจัย ในภาวะและกัมมะ = ภาวกมฺเมสุ โย)
  (เพราะ ย ลง อิ อาคม = อิวณฺณาคโม วา)

ไม่อาเทศเป็น จฺฉ

- **อธิคจฺฉียตีติ** = **อธิคมฺยมาโน, อธิคมฺยมานา, อธิคมฺยมานำ.** (อธิ คมุ + ย + มาน + สิ)
  (อันเขา) บรรลุอยู่

ทำตัวรูป = **อธิคมฺยมาโน** = อธิ + คมุ + ย + มาน + สิ (กัมมะ)

อธิคมฺยมาโน = ศัพท์เดิมคือ **อธิ**ปุพฺพ **คมุ** คติมฺหิ ในการบรรลุ

อธิ คมุ	- เรียก คมุ ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
อธิ คม	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
อธิ คมุ มาน	- ลง มาน ปัจจัยในปัจจุบันกาล	= วตฺตมาเน มานนฺตา.
(อธิ คมุ มาน	*- เรียก มาน ปัจจัย ว่าอัตตโนบท*	*= ปรสมญฺญา ปโยเค.)*
อธิ คมุ มาน	- ลงอัตตโนบท ในกัมมะ	= อตฺตโนปทานิ ภาเว จ กมฺมนิ.
อธิ คมุ ย มาน	- ลง ย ปัจจัย ในกัมมะ	= ภาวกมฺเมสุ โย.
อธิ คมุ ม มาน	- อาเทศ ย ปัจจัย เป็น ม ปุพพรูป	= ปุพฺพรูปญฺจ.

อธิคมฺยมาน แปลว่า **อธิคจฺฉียติ** (อันเขา) บรรลุอยู่
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้

อธิคมฺยมาน	- เรียก อธิคมฺยมาน ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามวาตเวตุนาทีสุ จ.
อธิคมฺยมาน สิ	- ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
อธิคมฺยมาน โอ	- อาเทศ สิ เป็น โอ	= โส.
อธิคมฺยมาโน	- แยก ลบ รวม	
อธิคมฺยมาโน	- สำเร็จรูปเป็น **อธิคมฺยมาโน** (อันเขา) บรรลุอยู่	

มห ปูชายำ ในการบูชา (กัตตุ, กัมมะ ๓ ลิงค์)

- **มหตีติ** = **มหำ มหนฺโต, มหตี มหนฺตี, มหำ มหนฺตำ.** (มห + อ + อนฺต + สิ) บูชาอยู่
- **มหตีติ** = **มหมาโน, มหมานา, มหมานำ.** (มห + อ + อนฺต + สิ) บูชาอยู่
- **มหียตีติ** = **มหียมาโน, มหียมานา, มหียมานำ.** (มห + ย + มาน + สิ) (อันเขา) บูชาอยู่

อาเทศ อ ของ มห เป็น อี = ยมฺหิ ทาธามาชาหาปามหมถานีนมี.

จร จรเณ ในการประพฤติ เที่ยวไป (กัตตุ, กัมมะ ๓ ลิงค์)

- **จรตีติ** = **จรำ จรนฺโต, จรตี จรนฺตี, จรำ จรนฺตำ.** (จร + อ + อนฺต + สิ) ประพฤตอยู่

- **จรตีติ** = **จรมาโน, จรมานา, จรมานำ.** (จร + อ + มาน + สิ) ประพฤตอยู่
- **จรียตีติ** = **จริยมาโน, จริยมานา, จริยมานำ.** (จร + อิ ย + มาน + สิ) (อันเขา) ประพฤตอยู่

ปก ปาเก ในการหุงต้ม สุก (กัตตุ, กัมมะ ๓ ลิงค์)

- **ปจตีติ** = **ปจำ ปจนฺโต, ปจตี ปจนฺตี, ปจำ ปจนฺตำ.** (ปจ + อ + อนฺต + สิ) หุงต้มอยู่
- **ปจตีติ** = **ปจมาโน, ปจมานา, ปจมานำ.** (ปจ + อ + มาน + สิ) หุงต้มอยู่
- **ปจียตีติ** = **ปจฺจมาโน, ปจฺจมานา, ปจฺจมานำ.** (ปจ + ย + มาน + สิ) (อันเขา) หุงต้มอยู่

อาเทศ จฺย เป็น จ = ตสฺส จวคฺคยการวการตฺตำ สธาตฺวนฺตสฺส.
ซ้อน จฺ = ปร เทฺวภาโว ฐาเน.

ภู สตฺตายำ ในความมี ความเป็น (กัตตุ, กัมมะ ๓ ลิงค์)

- **ภวตีติ** = **ภวำ ภวนฺโต, โภตี โภตี โภติโย, ภวำ ภวนฺตำ ภวนฺตานิ.** (ภู + อ + อนฺต + สิ) เป็นอยู่
(เพราะ อี อาเทศ ภวนฺต เป็น โภต = ภวโต โภโต)
- **อภิภวตีติ** = **อภิภวมาโน.** (อภิ ภู + อ + มาน + สิ) ครอบครองอยู่
- **ภูยเตติ** = **ภูยมานำ.** (ภู + ย + มาน + สิ) มีอยู่ เป็นอยู่
- **อภิภูยเตติ** = **อภิภูยมาโน.** (อภิ ภู + ย + มาน + สิ) (อันเขา) ครอบครองอยู่

ชร วโยหานิมฺหิ ในความแก่ ชรา คร่ำคร่า (กัตตุ, กัมมะ ๓ ลิงค์)

- **ชีรตีติ** = **ชีรำ, ชีรนฺตี, ชีรนฺตำ.** (ชร + อ + อนฺต + สิ) แก่อยู่
- **ชีรตีติ** = **ชีรมาโน.** (ชร + อ + มาน + สิ) แก่อยู่
- **ชีรียเตติ** = **ชีรียมาโน.** (ชร + อี ย + มาน + สิ) (อันเขา) แก่อยู่
- **ชียตีติ** = **ชียำ, ชียนฺตี, ชียนฺตำ.** (ชร + อ + อนฺต + สิ) แก่อยู่
- **ชียตีติ** = **ชียมาโน.** (ชร + อ + มาน + สิ) แก่อยู่
- **ชียียเตติ** = **ชียฺยมาโน.** (ชร + ย + มาน + สิ) (อันเขา) แก่อยู่

มร ปาณจาเค ในความตาย (กัตตุ, กัมมะ ๓ ลิงค์)

- **มรตีติ** = **มียำ, มียนฺตี, มียนฺตำ.** (มร + อ + อนฺต + สิ) ตายอยู่
- **มรตีติ** = **มียมาโน.** (มร + อ + มาน + สิ) ตายอยู่
- **มียฺยเตติ** = **มียฺยมาโน.** (มร + ย + มาน + สิ) (อันเขา) ตายอยู่
- **มรตีติ** = **มรำ, มรนฺตี, มรนฺตำ.** (มร + อ + อนฺต + สิ) ตายอยู่
- **มรตีติ** = **มรมาโน.** (มร + อ + มาน + สิ) ตายอยู่
- **มรียเตติ** = **มรียมาโน.** (มร + อี ย + มาน + สิ) (อันเขา) ตายอยู่

ลภ ลาเภ ในความตาย (กัตตุ, กัมมะ ๓ ลิงค์)

- **ลภตีติ** = **ลภำ, ลภนฺตี, ลภนฺตำ.** (มร + อ + อนฺต + สิ) ได้อยู่
- **ลภตีติ** = **ลภมาโน.** (มร + อ + มาน + สิ) ได้อยู่
- **ลพฺภเตติ** = **ลพฺภมาโน.** (มร + ย + มาน + สิ) (อันเขา) ได้อยู่

(ย เป็น ภ ปุพพรูป = ปุพฺพรูปญฺจ, ภฺ ตัวหน้า เป็น พฺ = กฺวจิ ธาตุ...)

วห ปาปุณเน ในนำไป ให้ถึง (กัตตุ, กัมมะ ๓ ลิงค์)

- **วหตีติ** = **วหำ, วหนฺตี, วหนฺตำ.** (มร + อ + อนฺต + สิ) นำไปอยู่
- **วหตีติ** = **วหมาโน.** (มร + อ + มาน + สิ) นำไปอยู่
- **วุยฺหเตติ** = **วุยฺหมาโน.** (มร + ย + มาน + สิ) (อันเขา) นำไปอยู่

อิสุ อิจฺฉากนฺตีสุ ในความปรารถนา ชอบใจ (กัตตุ, กัมมะ ๓ ลิงค์)

- **อิจฺฉตีติ = อิจฺฉ์, อิจฺฉนฺตี, อิจฺฉนฺตं.** (อิสุ + อ + อนฺต + สิ) ปรารถนาอยู่
- **อิจฺฉตีติ = อิจฺฉมาโน.** (อิสุ + อ + มาน + สิ) ปรารถนาอยู่
- **อิจฺฉียเตติ = อิจฺฉียมาโน, อิสฺสมาโน.** (อิสุ + อี ย + มาน + สิ) (อันเขา) ปรารถนาอยู่

ทิส เปกฺขเน ในการเห็น ดู (กัตตุ, กัมมะ ๓ ลิงค์)

- **ปสฺสตีติ = ปสฺสं, ปสฺสนฺตี, ปสฺสนฺตं.** (ทิส + อ + อนฺต + สิ) เห็นอยู่
- **ปสฺสตีติ = ปสฺสมาโน.** (ทิส + อ + มาน + สิ) เห็นอยู่
- **วิปสฺสียเตติ = วิปสฺสียมาโน.** (วิ ทิส + อี ย + มาน + สิ) (อันเขา) เห็นแจ้งอยู่
- **ทิสฺสเตติ = ทิสฺสมาโน.** (วิ ทิส + อี ย + มาน + สิ) (อันเขา) เห็นอยู่
- **ทิสฺสเตติ = ทิสฺสนฺโต.** (เป็นปรัสสบท) (ทิส + ย + มาน + สิ) (อันเขา) เห็นอยู่

  ทิสฺสं, ทิสฺสนฺตี, ทิสฺสนฺตं. (ทิส + ย + มาน + สิ) (อันเขา) เห็นอยู่
- **ปสฺสตีติ = ทกฺขं, ทกฺขนฺตี, ทกฺขนฺตं.** (ทิส + อ + อนฺต + สิ) เห็นอยู่
- **ปสฺสตีติ = ทกฺขมาโน.** (ทิส + อ + มาน + สิ) เห็นอยู่
- **ปสฺสียเตติ = ทกฺขิยมาโน.** (ทิส + อิ ย + มาน + สิ) (อันเขา) เห็นอยู่

ทำตัวรูป = ทิสฺสं = ทิส + ย + มาน + สิ (กัมมะ)

ทิสฺสं = ศัพท์เดิมคือ **ทิส** เปกฺขเน ในการดู เห็น

ทิส - เรียก ทิส ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.

ทิสฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...

ทิสฺ มาน - ลง มาน ปัจจัยในปัจจุบันกาล = วตฺตมาเน มานนฺตา.

ทิสฺ มาน - เรียก มาน ปัจจัย ว่า กิต = อญฺเญ กิตฺ.

ทิสฺ มาน - เรียก มาน ปัจจัย ว่าอัตตโนบท = ปรสมญฺญา ปโยเค.

ทิสฺ มาน - ลงอัตตโนบท ในกัมมะ = อตฺตโนปทานิ ภาเว จ กมฺมนิ.

ทิสฺ ย มาน - ลง ย ปัจจัย ในกัมมะ = ภาวกมฺเมสุ โย.

ทิสฺสฺ ย มาน - อาเทศ ทิสฺ เป็น ทิสฺสฺ = ทิสสฺส ปสฺสทิสฺสทุกฺขา วา.

ทิสฺสฺ มาน - ลบ ย ปัจจัย = กฺวจิ ธาตุ...

ทิสฺสฺ อนฺต - อาเทศ มาน อัตตโนบท เป็น อนฺต ปรัสสบท = อตฺตโนปทานิ ปรสฺสปทตฺตं.

ทิสฺสนฺต - รวม สฺ เข้ากับสระ อ หลัง = นเย ปรं ยุตฺเต.

ทิสฺสนฺต แปลว่า **ทิสฺสติ** (อันเขา) เห็นอยู่

อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้

ทิสฺสนฺต - เรียก ทิสฺสนฺต ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามวาตเวตุนาทีสุ จ.

ทิสฺสนฺต สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.

ทิสฺส อำ สิ - เพราะ สิ อาเทศ นฺต เป็น อำ = สิมฺหิ คจฺฉนฺตานีนำ นฺตสทฺโท อำ.

ทิสฺส อำ - ลบ สิ = เสสโต โลปิ คสิปิ.

ทิสฺสं - แยก ลบ รวม

ทิสฺสं - สำเร็จรูปเป็น **ทิสฺสं** (อันเขา) เห็นอยู่

ตุท พฺยถเน ในการทิ่ม แทง (กัตตุ, กัมมะ ๓ ลิงค์)

- **ตุทตีติ = ตุทं, ตุทนฺตี, ตุทนฺตं.** (ตุท + อ + อนฺต + สิ) แทงอยู่

- **ตุฑตีติ = ตุฑมาโน.** (ตุฑ + อ + มาน + สิ) แทงอยู่
- **ตุชฺชเตติ = ตุชฺชมาโน.** (ตุฑ + ย + มาน + สิ) (อันเขา) แทงอยู่

ปปุพฺพ, วิส อุปเวสเน ในการเข้าไป (กัตตุ, กัมมะ ๓ ลิงค์)

- **ปวิสตีติ = ปวิสํ, ปวิสนฺตี, ปวิสนฺตํ.** (ป วิส + อ + อนฺต + สิ) เข้าไปอยู่
- **ปวิสตีติ = ปวิสมาโน.** (ป วิส + อ + มาน + สิ) เข้าไปอยู่
- **ปวิสียเตติ = ปวิสียมาโน.** (ป วิส + อี ย + มาน + สิ) (อันเขา) เข้าไปอยู่

ปปุพฺพ, หู สตฺตายํ ในความเพียงพอ มาก (กัตตุ, กัมมะ, ภาวะ ๓ ลิงค์)

- **ปโหตีติ = ปโหนฺโต, ปโหนฺตี, ปโหนฺตํ.** (ป หู + อ + อนฺต + สิ) เพียงพออยู่
- **ปหูยเตติ = ปหูยมานํ** เตน. (ภาวะ) (ป หู + ย + มาน + สิ) ความเพียงพอ

สี สเย ในการนอน (กัตตุ, กัมมะ ๓ ลิงค์)

- **เสตีติ = เสนฺโต, เสนฺตี, เสนฺตํ.** (สิ + อ + อนฺต + สิ) นอนอยู่
- **เสตีติ = เสมาโน.** (สิ + อ + มาน + สิ) นอนอยู่
- **สยตีติ = สยํ, สยนฺตี, เสนฺตํ.** (สิ + อ + อนฺต + สิ) นอนอยู่
- **สยตีติ = สยมาโน, สยาโน.** (สิ + อ + มาน + สิ) นอนอยู่ (กฺวจิ ธาตุ)
- **อตีสียตีติ = อติสียมาโน.** (อติ สิ + อ + มาน + สิ) (อันเขา) นอนเกินอยู่

อส สพฺภาเว ในความมี ความเป็น (กัตตุ, กัมมะ ๓ ลิงค์)

- **อตฺถีติ = สํ สนฺโต, สตี สนฺตี, สนฺตํ.** (อส + อ + อนฺต + สิ) มีอยู่ เป็นอยู่
- **อตฺถีติ = สมาโน, สมานา, สมานํ.** (อส + อ + มาน + สิ) มีอยู่ เป็นอยู่

(ลบ อ ตัวต้น อส = สพฺพตฺถาสสฺสาทิโลโป จ)

ฐา คตินิวตฺติมฺหิ ในการหยุด ยืน ตั้ง ดำรง (กัตตุ, กัมมะ, ภาวะ ๓ ลิงค์)

- **ติฏฺฐตีติ = ติฏฺฐํ, ติฏฺฐนฺตี, ติฏฺฐนฺตํ.** (ฐา + อ + อนฺต + สิ) ยืนอยู่
- **ติฏฺฐตีติ = ติฏฺฐมาโน.** (ฐา + อ + มาน + สิ) ยืนอยู่
- **อุปฏฺฐหตีติ = อุปฏฺฐหํ, อุปฏฺฐหนฺตี, อุปฏฺฐหนฺตํ.** (อุป ฐา + อ + อนฺต + สิ) อุปัฏฐากอยู่ บำรุงอยู่
- **อุปฏฺฐหตีติ = อุปฏฺฐหมาโน.** (อุป ฐา + อ + มาน + สิ) อุปัฏฐากอยู่ บำรุงอยู่

(รัสสะ อา เป็น อ, และลง หฺ อาคม = กฺวจิ ธาตุ...)

- **ฐียเตติ = ฐียมานํ** เตน. (ภาวะ) (ฐา + อ + อนฺต + สิ) การยืนอยู่
- **อุปฏฺฐียตีติ = อุปฏฺฐียมาโน, อุปฏฺฐหียมาโน.** (อุป ฐา + อี ย + มาน + สิ). (อันเขา) บำรุงอยู่

ปา ปาเน ในการดื่ม (กัตตุ, กัมมะ ๓ ลิงค์)

- **ปิพตีติ = ปิพํ, ปิพนฺตี, ปิพนฺตํ.** (ปา + อ + อนฺต + สิ) ดื่มอยู่
- **ปิพตีติ = ปิพมาโน.** (ปา + อ + มาน + สิ) ดื่มอยู่
- **ปิวตีติ = ปิวํ, ปิวนฺตี, ปิวนฺตํ.** (ปา + อ + อนฺต + สิ) ดื่มอยู่
- **ปิพตีติ = ปิวมาโน.** (ปา + อ + มาน + สิ) ดื่มอยู่
- **ปียเตติ = ปียมาโน, ปียมานา, ปียมานํ.** (ปา + อี ย + มาน + สิ) (อันเขา) ดื่มอยู่

หุ ทานาทนหพฺยปทาเนสุ ในการให้ การกิน และบวงสรวง (กัตตุ, กัมมะ ๓ ลิงค์)

- **ชุโหตีติ = ชุหํ, ชุหนฺตี, ชุหนฺตํ.** (หุ + อ + อนฺต + สิ) บวงสรวงอยู่
- **ชุโหตีติ = ชุหมาโน.** (หุ + อ + มาน + สิ) บวงสรวงอยู่

- **หูยเตติ** = **หูยมาโน.** (หุ + ย + มาน + สิ) (อันเขา) บวงสรวงอยู่

หา จาเค ในการสละ ละไป (กัตตุ, กัมมะ ๓ ลิงค์)

- **ชหาตีติ** = **ชหำ, ชหนฺตี, ชหนฺตำ.** (หา + อ + อนฺต + สิ) สละอยู่
- **ชหาตีติ** = **ชหมาโน.** (หา + อ + มาน + สิ) สละอยู่
- **ชหียเตติ** = **ชหียมาโน.** (หา + อี ยี + มาน + สิ) (อันเขา) สละอยู่

ทา ทาเน ในการให้ (กัตตุ, กัมมะ ๓ ลิงค์)

- **ททาตีติ** = **ททำ, ททนฺตี, ททนฺตำ.** (ทา + อ + อนฺต + สิ) ให้อยู่
- **ททาตีติ** = **ททมาโน.** (ทา + อ + มาน + สิ) ให้อยู่
- **เทตีติ** = **เทนฺโต, เทนฺตี, เทนฺตำ.** (ทา + อ + อนฺต + สิ) ให้อยู่
- **ทียเตติ** = **ทียมาโน.** (ทา + อี ยี + มาน + สิ) (อันเขา) ให้อยู่

รุธิ อาวรเณ ในการปิด กั้น (กัตตุ, กัมมะ ๓ ลิงค์)

- **รุนฺธตีติ** = **รุนฺธำ, รุนฺธนฺตี, รุนฺธนฺตำ.** (รุธิ + ◌ำ อ + อนฺต + สิ) ปิดอยู่
- **รุนฺธตีติ** = **รุนฺธมาโน.** (รุธิ + ◌ำ อ + มาน + สิ) ปิดอยู่
- **รุชฺฌตีติ** = **รุชฺฌมาโน.** (รุธิ + ย + มาน + สิ) (อันเขา) ปิดอยู่

ภุช ปาลนหพฺยวหรเณสุ ในการรักษาและกลืนกิน (กัตตุ, กัมมะ ๓ ลิงค์)

- **ภุญฺชตีติ** = **ภุญฺชำ, ภุญฺชนฺตี, ภุญฺชนฺตำ.** (ภุช + ◌ำ อ + อนฺต + สิ) กินอยู่
- **ภุญฺชตีติ** = **ภุญฺชมาโน.** (ภุช + ◌ำ อ + มาน + สิ) กินอยู่
- **ภุชฺชเตติ** = **ภุชฺชมาโน.** (ภุช + ย + มาน + สิ) (อันเขา) กินอยู่

ทิวุ กาหายำ ในการเล่น สนุกสนาน (กัตตุ ๓ ลิงค์)

- **ทิพฺพตีติ** = **ทิพฺพำ, ทิพฺพนฺตี, ทิพฺพนฺตำ.** (ทิวุ + ย + อนฺต + สิ) เล่นอยู่
- **ทิพฺพตีติ** = **ทิพฺพมาโน.** (ทิวุ + ย + มาน + สิ) เล่นอยู่

(ย เป็น พ ปุพพรูป = ตถา กตฺตริ จ)

พุธ อวคมเน ในความรู้ ตรัสรู้ (กัตตุ, กัมมะ ๓ ลิงค์)

- **พุชฺฌตีติ** = **พุชฺฌำ พุชฺฌนฺโต.** (พุธ + ย + อนฺต + สิ) รู้อยู่
- **พุชฺฌตีติ** = **พุชฺฌมาโน.** (พุธ + ย + มาน + สิ) รู้อยู่ (ธฺย เป็น ช = ตถา กตฺตริ จ)

ชนี ปาตุภาเว ในความปรากฏ เกิดขึ้น (กัตตุ ๓ ลิงค์)

- **ชายตีติ** = **ชายมาโน.** (ชนี + ย + มาน + สิ) เกิดอยู่ (น เป็น อา = ชนาทีนมา โยควิภาค)
- **ชญฺญเตติ** = **ชญฺญมาโน.** (ชนี + ย + มาน + สิ) เกิดอยู่ (ตถา กตฺตริ จ)

สุ สวเณ ในการฟัง (กัตตุ, กัมมะ ๓ ลิงค์)

- **สุณาตีติ** = **สุณำ สุณนฺโต.** (สุ + ณา + อนฺต + สิ) ฟังอยู่
- **สุณาตีติ** = **สุณมาโน.** (สุ + ณา + มาน + สิ) ฟังอยู่
- **สุยฺยเตติ** = **สูยมาโน, สุยฺยมาโน.** (สุ + ย + มาน + สิ) (อันเขา) ฟังอยู่

ปปุพฺพ, อป ปาปุณเน ในการบรรลุ ถึง (กัตตุ, กัมมะ ๓ ลิงค์)

- **ปาปุณาตีติ** = **ปาปุณำ.** (ป อป + อุณา + อนฺต + สิ) ถึงอยู่
- **ปาปุณาตีติ** = **ปาปุณมาโน.** (ป อป + อุณา + มาน + สิ) ถึงอยู่

- **ปาปียเตติ** = **ปาปียมาโน.** (ป อป + อี ย + มาน + สิ) (อันเขา) ถึงอยู่

กี ทพฺพวินิมเย ในการซื้อขาย (กัตตุ, กัมมะ ๓ ลิงค์)

- **กิณาตีติ** = **กิณำ.** (กี + นา + อนฺต + สิ) ซื้ออยู่ (รัสสะ กี เป็น กิ, น เป็น ณ = กฺวจิ ธาตุ)
- **กิณาตีติ** = **กิณมาโน.** (กี + นา + มาน + สิ) ซื้ออยู่
- **กียเตติ** = **กียมาโน.** (กี + อี ย + มาน + สิ) (อันเขา) ซื้ออยู่

วิ นิปุพฺพ, จิ จเย ในการตัดสิน วินิจฉัย พิจารณา (กัตตุ, กัมมะ ๓ ลิงค์)

- **วินิจฺฉินาตีติ** = **วินิจฺฉินำ.** (วินิ จิ + นา + อนฺต + สิ) ตัดสินอยู่
- **วินิจฺฉินาตีติ** = **วินิจฺฉินมาโน.** (วินิ จิ + นา + มาน + สิ) ตัดสินอยู่
- **วินิจฺฉียเตติ** = **วินิจฺฉียมาโน.** (วินิ จิ + อี ย + มาน + สิ) (อันเขา) ตัดสินอยู่

(จ เป็น ฉ = จศัพท์ใน โท ธสฺส จ)

- **จินาตีติ** = **จินำ.** (จิ + นา + อนฺต + สิ) สั่งสมอยู่
- **จียเตติ** = **จียมาโน.** (จิ + อี ย + มาน + สิ) (อันเขา) สั่งสมอยู่

ญา อวโพธเน ในความรู้ (กัตตุ, กัมมะ ๓ ลิงค์)

- **ชานาตีติ** = **ชานำ.** (ญา + นา + อนฺต + สิ) รู้อยู่
- **ชานาตีติ** = **ชานมาโน.** (ญา + นา + มาน + สิ) รู้อยู่
- **ญายเตติ** = **ญายมาโน.** (ญา + ย + มาน + สิ) (อันเขา) รู้อยู่

(ญา เป็น ชา = ญาสฺส ชาชำนา)

คห อุปาทาเน ในการถือเอา (กัตตุ, กัมมะ ๓ ลิงค์)

- **คณฺหาตีติ** = **คณฺหำ.** (คห + ณฺหา + อนฺต + สิ) ถือเอาอยู่ (ลบ หฺ = หโลโป ณฺหามฺหิ)
- **คณฺหาตีติ** = **คณฺหมาโน.** (คห + ณฺหา + มาน + สิ) ถือเอาอยู่
- **คยฺหเตติ** = **คยฺหมาโน.** (คห + ย + มาน + สิ) (อันเขา) ถือเอาอยู่ (หวิปริยโย โยค..)

กร กรเณ ในการกระทำ (กัตตุ, กัมมะ ๓ ลิงค์)

- **กโรตีติ** = **กุพฺพำ กุพฺพนฺโต.** (กร + โอ + อนฺต + สิ) กระทำอยู่
  กุพฺพตี กุพฺพนฺตี. (กร + โอ + อนฺต + อี + สิ) กระทำอยู่
  กุพฺพนฺตำ.
- **กโรตีติ** = **กโรนฺโต, กโรนฺตี, กโรนฺตำ.** (กร + โอ + อนฺต + สิ) กระทำอยู่
- **กุรุมาโน, กุรุมานา, กุรุมานำ.** (กร + โอ + มาน + สิ) กระทำอยู่
- **กุพฺพาโน.** (กร + โอ + มาน + สิ) กระทำอยู่
  (มาน เป็น อาน = กฺวจิ ธาตุ...)
- **กรียเตติ** = **กยิรมาโน, กรียมาโน.** (กร + อิอี ย + มาน + สิ) (อันเขา) กระทำอยู่
  (สลับ รฺย เป็น ยฺร = จศัพท์ ในสูตร กฺวจิ ธาตุ...)

ทำตัวรูป = **กุพฺพำ** = กร + โอ + อนฺต + สิ (กัตตุ)

กุพฺพำ = ศัพท์เดิมคือ **กร** กรเณ ในการกระทำ

กร - เรียก กร ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.

กรฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...

กรฺ อนฺต - ลง อนฺต ปัจจัยในปัจจุบันกาล = วตฺตมาเน มานนฺตา.
กรฺ อนฺต - เรียก อนฺต ปัจจัย ว่า กิต = อญฺเญ กิตฺ.
กรฺ อนฺต - ลง อนฺต ปัจจัย ในกัตตุ = กตฺตริ กิตฺ.
กรฺ โอ อนฺต - ลง โอ วิกรณปัจจัย = ตนาทิโต โอยิรา.
กรฺ อุ อนฺต - อาเทศ โอ ปัจจัย เป็น อุ = อุตฺตโมกาโร.
กุรฺ อุ อนฺต - อาเทศ อ ของ กรฺ เป็น อุ = กรสฺสากาโร จ.
กุรฺ ว อนฺต - อาเทศ อุ ปัจจัย เป็น ว = ยวการา จ.
กุรฺ วฺว อนฺต - ซ้อน วฺ = ปร เทฺวภาโว ฐาเน.
กุรฺ พฺพ อนฺต - อาเทศ วฺว เป็น พฺพ = โพ วสฺส, หรือ จศัพท์ใน โท ธสฺส จ.
กุพฺพ อนฺต - ลบ รฺ = กฺวจิ ธาตุ...
กุพฺพนฺต - แยก ลบ รวม
กุพฺพนฺต แปลว่า **กโรติ** กระทำอยู่
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้
กุพฺพนฺต - เรียก กุพฺพนฺต ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามฺวาตเวตุนาทีสุ จ.
กุพฺพนฺต สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
กุพฺพ อำ สิ - เพราะ สิ อาเทศ นฺต เป็น อำ = สิมฺหิ คจฺฉนฺตาทีนำ นฺตสทฺโท อำ.
กุพฺพ อำ - ลบ สิ = เสสโต โลปำ คสิปิ.
กุพฺพำ - แยก ลบ รวม
กุพฺพำ - สำเร็จรูปเป็น **กุพฺพำ** (อันเขา) กระทำอยู่

จุร เถยฺเย ในการลัก ขโมย (กัตตุ, กัมมะ ๓ ลิงค์)

- **โจเรตีติ** = **โจเรนฺโต, โจเรนฺตี, โจเรนฺตำ.** (จุร + เณ + อนฺต + สิ) ลักเอาอยู่
- **โจรยำ, โจรยนฺตี, โจรยนฺตำ.** (จุร + ณย + อนฺต + สิ) ลักเอาอยู่
- **โจรยมาโน.** (จุร + ณย + มาน + สิ) ลักเอาอยู่
- **โจรียเตติ** = **โจรียมาโน.** (จุร + อี ย + มาน + สิ) (อันเขา) ลักเอาอยู่

ปาล รกฺขเณ ในการรักษา (กัตตุ, กัมมะ ๓ ลิงค์)

- **ปาเลตีติ** = **ปาเลนฺโต, ปาเลนฺตี, ปาเลนฺตำ.** (ปาล + เณ + อนฺต + สิ) ลักเอาอยู่
- **ปาลยำ, ปาลยนฺตี, ปาลยนฺตำ.** (ปาล + ณย + อนฺต + สิ) ลักเอาอยู่
- **ปาลยมาโน.** (ปาล + ณย + มาน + สิ) ลักเอาอยู่
- **ปาลียเตติ** = **ปาลียมาโน.** (ปาล + อี ย + มาน + สิ) (อันเขา) ลักเอาอยู่

การิเต ลง อนฺต มาน ปัจจัย หลังจากการิตปัจจัย

ภู สตฺตายำ ในความให้มี ให้เป็น เจริญ (กัตตุ, กัมมะ ๓ ลิงค์)

- **ภาเวตีติ** = **ภาเวนฺโต, ภาเวนฺตี, ภาเวนฺตำ.** (ภู + เณ + อนฺต + สิ) ให้เป็นอยู่ เจริญอยู่
- **ภาวยำ, ภาวยนฺตี, ภาวยนฺตำ.** (ภู + ณย + อนฺต + สิ) ให้เป็นอยู่ เจริญอยู่
- **ภาวยมาโน.** (ภู + ณย + มาน + สิ) ให้เป็นอยู่ เจริญอยู่
- **ภาวียเตติ** = **ภาวียมาโน.** (ภู + เณ อี ย + มาน + สิ) (อันเขา) ให้เป็นอยู่

กร กรเณ ในการให้กระทำ ให้สร้าง (กัตตุ, กัมมะ ๓ ลิงค์)

- **กาเรตีติ** = **กาเรนฺโต, กาเรนฺตี, กาเรนฺตำ.** (กร + เณ + อนฺต + สิ) ให้กระทำอยู่

- **การยํ, การยนฺตี, การยนฺตํ.** (กร + ณย + อนฺต + สิ) ให้กระทำอยู่
- **การยมาโน.** (กร + ณย + มาน + สิ) ให้กระทำอยู่
- **การียเตติ** = **การียมาโน.** (กร + เณ อี ย + มาน + สิ) (อันเขา) ให้กระทำอยู่
- **การาเปตีติ** = **การาเปนฺโต, การาเปนฺตี, การาเปนฺตํ.** (กร + ณาเป + อนฺต + สิ)
- **การาปยํ, การาปยนฺตี, การาปยนฺตํ.** (กร + ณาปย + อนฺต + สิ)
- **การาปยมาโน.** (กร + ณาปย + มาน + สิ)
- **การาปียเตติ** = **การาปียมาโน.** (กร + ณาเป อี ย + มาน + สิ) (อันเขา) ให้กระทำอยู่

จบ วัตตมานกาลิกมานันตปัจจยันตนยะ

๗.๕.๒. อนาคตกาลิกปัจจยันตนยะ

วิธีของกิตกบทที่มีปัจจัยในอนาคตกาลอยู่ท้าย

๖๔๗. **ภวิสฺสติ คมาทีหิ ณีฆิณฺ.** (๓ บท, ปัจจยวิธิสูตร)

หลังจาก คมุ ธาตุเป็นต้น ลง ณี และ ฆิณฺ ปัจจัย ในอนาคตกาล

คมุ คติมฺหิ ในการไป (อี จำแนกตาม ทณฺฑี, อิ จำแนกตาม อคฺคิ)

- **อายติ คมนำ สีลมสฺสาติ = คามี คามิโน.** (คมุ + ณี + สิ) ผู้จะไปเป็นปกติ
- **อายติ อาคมนำ สีลมสฺสาติ = อาคามี** (กาโล). (อา คมุ + ณี + สิ) กาลอันจะมาถึงเป็นปกติ
- **อายติ คมนำ สีลมสฺสาติ = คามิ คามี คามิโย.** (คมุ + ฆิณฺ + สิ) ผู้จะไปเป็นปกติ

ทำตัวรูป = คามี = คมุ + ณี + สิ

คามี	= ศัพท์เดิมคือ **คมุ** คติมฺหิ ในการไป	
คมุ	- เรียก คมุ ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
คม	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
คมุ ณี	- ลง ณี ปัจจัยในอนาคตกาล	= ภวิสฺสติ คมาทีหิ ณีฆิณฺ.
คมุ ณี	- เรียก ณี ปัจจัย ว่า กิต	= อญฺเญ กิตฺ.
คมุ ณี	- ลง ณี ปัจจัย ในกัตตุ	= กตฺตริ กิตฺ.
คมุ ณี	- เรียก ณี ว่าการิตะ	= การิตำ วิย ณานุพนฺโธ.
คมุ อี	- ลบ ณฺ ของการิตะ	= การิตานำ โณ โลปำ.
คามุ อี	- เพราะการิตะ วุทธิ อ เป็น อา	= อสโยคนฺตสฺส วุทฺธิ การิเต.
คามี	- รวม มฺ เข้ากับสระ อี หลัง	= นเย ปรำ ยุตฺเต.
	คามี แปลว่า **อายติ คมนำ สีลมสฺส** ผู้จะไปเป็นปกติ	
	อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้	
คามี	- เรียก คามี ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามำวาตเวตุนาทีสุ จ.
คามี สิ	- ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
คามี	- ลบ สิ	= เสสโต โลปำ คสิปิ.
คามี	- สำเร็จรูปเป็น **คามี** ผู้จะไปเป็นปกติ	

ทำตัวรูป = คามิ = คมุ + ฆิณฺ + สิ

คามิ	= ศัพท์เดิมคือ **คมุ** คติมฺหิ ในการไป	
คมุ	- เรียก คมุ ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
คม	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
คมุ ฆิณฺ	- ลง ฆิณฺ ปัจจัยในอนาคตกาล	= ภวิสฺสติ คมาทีหิ ณีฆิณฺ.
คมุ ฆิณฺ	- เรียก ฆิณฺ ปัจจัย ว่า กิต	= อญฺเญ กิตฺ.
คมุ ฆิณฺ	- ลง ฆิณฺ ปัจจัย ในกัตตุ	= กตฺตริ กิตฺ.
คมุ ฆิณฺ	- เรียก ฆิณฺ ว่าการิตะ	= การิตำ วิย ณานุพนฺโธ.
คมุ ฆิ	- ลบ ณฺ ของการิตะ	= การิตานำ โณ โลปำ.

คามฺ ฆิ - เพราะการิตะ วุทธิ อ เป็น อา = อสโยคนฺตสฺส วุทฺธิ การิเต.
คามฺ อิ - ลบ ฆ = กฺวจิ ธาตุ...
คามิ - รวม มฺ เข้ากับสระ อิ หลัง = นเย ปรํ ยุตฺเต.
คามิ แปลว่า **อายติ คมนํ สีลมสฺส** ผู้จะไปเป็นปกติ
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้
คามิ - เรียก คามิ ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามฺวาตเวตุนาทีสุ จ.
คามิ สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
คามิ - ลบ สิ = เสสโต โลปิ คสิปิ.
คามิ - สำเร็จรูปเป็น **คามิ** ผู้จะไปเป็นปกติ

ภช เสวายํ ในการคบ เสพ สนิทสนม
- **อายติ ภชิตุํ สีลมสฺสาติ = ภาชี, ภาชิ.** (ภช + ณี, ฆิณฺ + สิ) ผู้จะคบหาเป็นปกติ

ปปุพฺพ, สุ คติมฺหิ ในการไหลไป
- **อายติ ปสฺสวิตุํ สีลมสฺสาติ = ปสฺสาวี, ปสฺสาวิ.** (ป สุ + ณี, ฆิณฺ + สิ) อันจะไหลออกเป็นปกติ

ปปุพฺพ, ฐา คตินิวตฺติมฺหิ ในการหยุด ยืน ตั้ง ดำรง
- **อายติ ปฏฺฐานํ สีลมสฺสาติ = ปฏฺฐายี, ปฏฺฐายิ.** (ป ฐา + ณี, ฆิณฺ + สิ) อันจะตั้งอยู่เป็นปกติ
(อาเทศ อา เป็น อาย = อาการนฺตานมาโย)

๖๔๘. กิริยายํ ณฺวุตโว. (๒ บท, ปัจจยวิธิสูตร)
เมื่อรู้ว่าเป็นกิริยา ลง ณฺวุ และ ตุ ปัจจัย ในอนาคตกาล

กร กรเณ ในการกระทำ
- **กริสฺสํ วชตีติ = การโก.** (กร + ณฺวุ + สิ) ผู้จะทำ

ทำตัวรูป = การโก = กร + ณฺวุ + สิ
การโก = ศัพท์เดิมคือ **กร** กรเณ ในการกระทำ
กร - เรียก กร ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
กรฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
กรฺ ณฺวุ - ลง ณฺวุ ปัจจัยในอนาคตกาล = กิริยายํ ณฺวุตโว.
กรฺ ณฺวุ - เรียก ณฺวุ ปัจจัย ว่า กิต = อณฺเณ กิตฺ.
กรฺ ณฺวุ - ลง ณฺวุ ปัจจัย ในกัตตุ = กตฺตริ กิตฺ.
กรฺ ณฺวุ - เรียก ณฺวุ ว่าการิตะ = การิตํ วิย ณานุพนฺโธ.
การฺ ณฺวุ - เพราะการิตะ วุทธิ อ เป็น อา = อสโยคนฺตสฺส วุทฺธิ การิเต.
การฺ อก - อาเทศ ณฺวุ เป็น อก = อนกา ยุณฺวูนํ.
การก - รวม กฺ เข้ากับสระ อ หลัง = นเย ปรํ ยุตฺเต.
การก แปลว่า **กริสฺสํ** ผู้จะกระทำ
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้
การก - เรียก การก ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามฺวาตเวตุนาทีสุ จ.
การก สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.

การก โอ - อาเทศ สิ เป็น โอ = โส.
การโก - แยก ลบ รวม
การโก - สำเร็จรูปเป็น **การโก** ผู้จะกระทำ

กร กรเณ ในการกระทำ
- **กริสฺสำ วชตีติ = กตฺตา.** (กร + ตุ + สิ) ผู้จะทำ ผู้ทำ ผู้ไปเพื่อจะทำ

ปจ ปาเก ในการหุงต้ม
- **ปจิสฺสำ วชตีติ = ปาจโก, ปจิตา.** (ปจ + ณฺวุ, ตุ + สิ) ผู้จะหุงต้ม ผู้หุงต้ม

ภุช ปาลน-พฺยวหรเณสุ ในการรักษา และกลืนกิน
- **ภุญฺชิสฺสำ วชตีติ = ภุญฺชโก, โภตฺตา.** (ภุช + ณฺวุ, ตุ + สิ) ผู้จะกิน ผู้กิน

ทำตัวรูป = กตฺตา = กร + ตุ + สิ
การโก = ศัพท์เดิมคือ **กร** กรเณ ในการกระทำ
กร - เรียก กร ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
กรฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
กรฺ ตุ - ลง ตุ ปัจจัยในอนาคตกาล = กิริยายำ ณฺวุตโว.
กรฺ ตุ - เรียก ตุ ปัจจัย ว่า กิต = อญฺเญ กิตฺ.
กรฺ ตุ - ลง ตุ ปัจจัย ในกัตตุ = กตฺตริ กิตฺ.
กตฺ ตุ - เพราะ ตุ อาเทศ รฺ เป็น ตฺ = กรสฺส จ ตตฺตำ ตุสฺมึ.
กตฺตุ แปลว่า **กริสฺสำ** ผู้จะกระทำ
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้
กตฺตุ - เรียก กตฺตุ ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามำวาตเวตุนาทีสุ จ.
กตฺตุ สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
กตฺตา - อาเทศ อุ เป็น อา และลบ สิ = สตฺถุปิตาทีนมา สิสฺมึ สิโลโป จ. (ป.๑๔๘)
กตฺตา - สำเร็จรูปเป็น **กตฺตา** ผู้จะกระทำ

๖๔๙. กมฺมนิ โณ. (๒ บท, ปัจจยวิธิสูตร)
เมื่อธาตุมีกรรม ลง ณ ปัจจัย ในอนาคตกาล

กร กรเณ ในการกระทำ
- **นครำ กริสฺสตีติ = นครกาโร.** (นคร + กร + ณ + สิ) ผู้จะสร้างนคร

ทำตัวรูป = นครกาโร = นคร + กร + ณ + สิ
นครกาโร = ศัพท์เดิมคือ **นคร**สทฺทูปปท **กร** กรเณ ในการกระทำ
นคร กร - เรียก กร ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
นคร กรฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
นคร อำ กรฺ - หลังจาก นคร ลง อำ ทุติยาวิภัตติ = กมฺมตฺเถ ทุติยา.
นครำ กรฺ - แยก ลบ รวม เป็น นครำ
นครำ กรฺ ณ - ลง ณ ปัจจัยในอนาคตกาล = กิริยายำ ณฺวุตโว.

นครำ กรฺ ณ - เรียก ณ ปัจจัย ว่า กิต = อญฺเญ กิตฺ.
นครำ กรฺ ณ - ลง ณ ปัจจัย ในกัตตุ = กตฺตริ กิตฺ.
นครำ กรฺ ณ - เรียก ณ ว่าการิตะ = การิตำ วิย ณานุพนฺโธ.
นครำ กรฺ อ - ลบ ณฺ ของการิตะ = การิตานำ โณ โลปำ.
นครำ การฺ อ - เพราะการิตะ วุทธิ อ เป็น อา = อสโยคนฺตสฺส วุทฺธิ การิเต.
นครำ การ - รวม รฺ เข้ากับ อ หลัง = นเย ปรำ ยุตฺเต.
นครำ การ แปลว่า **นครำ กริสฺสติ** ผู้จะสร้างนคร
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้
นครำการ - ย่อ นครำ กับ การ เข้าเป็นตัปปุริสสมาส = อมาทโย ปรปเทภิ.
นครำการ - เรียก นครำการ ว่ายุตตัตถสมาส = นามานำ สมาโส ยุตฺตตฺโถ.
นครฺการ - ลบ อำ วิภัตติ = เตสำ วิภตฺติโย โลปา จ.
นครการ - นคร มีสระเป็นปกติ = ปกติ จสฺส สรนฺตสฺส.
นครการ สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
นครการ โอ - อาเทศ สิ เป็น โอ = โส.
นครกาโร - แยก ลบ รวม
นครกาโร - สำเร็จรูปเป็น **นครกาโร** ผู้จะสร้างนคร

ลู เฉทเน ในการตัด เด็ด เก็บเกี่ยว
- **สาลึ ลวิสฺสตีติ** = **สาลิลาโว**. (สาลิ + ลู + ณ + สิ) ผู้จะเก็บเกี่ยวข้าวสาลี

วป พีชสนฺตาเน ในการหว่าน เพาะปลูกพืช
- **ธญฺญำ วปิสฺสตีติ** = **ธญฺญวาโป**. (ธญฺญ + วป + ณ + สิ) ผู้จะเพาะปลูกธัญพืช

ทา ทาเน ในการให้
- **โภคำ ททิสฺสตีติ** = **โภคทาโย**. (โภค + ทา + ณ + สิ) ผู้จะให้โภคทรัพย์

ปา ปาเน ในการดื่ม
- **สินฺธุ๋ ปิวิสฺสตีติ** = **สินฺธุปาโย**. (สินฺธุ + ปา + ณ + สิ) ผู้จะดื่มน้ำ(ในทะเล)

๖๕๐. เสเส สฺสนฺตุมานานา. (๒ บท, ปัจจยวิธิสูตร)
เมื่อธาตุที่เหลือมีกรรมอยู่ใกล้ ลง สฺสำ นฺตุ มาน และ อาน ปัจจัย ในอนาคตกาล

กร กรเณ ในการกระทำ
- **กมฺมำ กริสฺสตีติ** = กมฺมำ **กริสฺสำ** วชติ. (กร + สฺสำ + สิ) ผู้จะไปทำงาน
(ไม่ย่อเข้าสมาส เพราะบทว่า กริสฺสำ มองหาบททว่า วชติ ไม่มองหาบทว่า กมฺมำ)
- **กมฺมำ กริสฺสตีติ** = กมฺมำ **กโรนฺโต** วชติ. (กร + นฺตุ + สิ) ผู้จะไปทำงาน
(ลง โอ วิกรณปัจจัย = ตนาทิโต โอยิรา, อุ ของ นฺตุ เป็น อ = สิมฺหิ วา)
- **กมฺมำ กริสฺสตีติ** = **กริสฺสำ กริสฺสนฺโต**. ... (กร + สฺสนฺตุ + สิ) ผู้จะไปทำงาน
(รวมเป็น สฺสนฺตุ ตัวเดียวก็มี เพราะการกล่าวว่า ภวิสฺสติ ในสูตร ภวิสฺสติ คมาทีหิ ณีมฺหิ ณฺ)
(เพราะ สิ อาเทศ อุ เป็น อ = สิมฺหิ วา, อาเทศ นฺต เป็น อำ = นฺตสทฺโท อำ โยควิภาคะ)
(ทั้ง ๓ แบบ มีสัททปทมาลา เหมือน คุณวนฺตุ ศัพท์)

ภวิสฺสติ = ภวิสฺสนฺตุ + สฺมึ - อาเทศ นฺตุ กับ สฺมึ เป็น ติ = โตติตา สสฺมึนาสุ.

- **กมฺมํ กริสฺสตีติ** = กมฺมํ **กุรุมาโน** วชติ. (กร + มาน + สิ) ผู้จะไปทำงาน
- = กมฺมํ **กราโน** วชติ. (กร + อาน + สิ) ผู้จะไปทำงาน

กริสฺสนฺตุสัททปทมาลา (ผู้จะทำ)		
วิภัตติ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
ปฐมา	**กริสฺสํ กริสฺสนฺโต**	**กริสฺสนฺตา**
ทุติยา	**กริสฺสนฺตํ**	**กริสฺสนฺเต**
ตติยา	**กริสฺสตา กริสฺสนฺเตน**	**กริสฺสนฺเตหิ**
จตุตถี	**กริสฺสโต กริสฺสนฺตสฺส**	**กริสฺสตํ กริสฺสนฺตานํ**
ปัญจมี	**กริสฺสตา**	**กริสฺสนฺเตหิ**
ฉัฏฐี	**กริสฺสโต กริสฺสนฺตสฺส**	**กริสฺสตํ กริสฺสนฺตานํ**
สัตตมี	**กริสฺสติ กริสฺสนฺเต**	**กริสฺสนฺเตสุ**

ทำตัวรูป = **กริสฺสํ** = กร + สฺสํ + สิ

กริสฺสํ = ศัพท์เดิมคือ **กร** กรเณ ในการกระทำ

กร - เรียก กร ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
กรฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
กรฺ สฺสํ - ลง สฺสํ ปัจจัยในอนาคตกาล = เสเส สฺสนฺตุมานานา.
กรฺ สฺสํ - เรียก สฺสํ ปัจจัย ว่า กิต = อญฺเญ กิตฺ.
กรฺ สฺสํ - ลง สฺสํ ปัจจัย ในกัตตุ = กตฺตริ กิตฺ.
กรฺ อิ สฺสํ - เพราะ สฺสํ ลง อิ อาคม = ยถาคมมิกาโร.
กริสฺสํ - รวม รฺ เข้ากับ อิ หลัง = นเย ปรํ ยุตฺเต.
กริสฺสํ แปลว่า **กมฺมํ กริสฺสติ** ผู้จะทำงาน
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้
กริสฺสํ - เรียก กริสฺสํ ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามวาตเวตุนาทีสุ จ.
กริสฺสํ สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
กริสฺสํ - ลบ สิ = เสสโต โลปิ คสิปิ.
กริสฺสํ - สำเร็จรูปเป็น **กริสฺสํ** ผู้จะกระทำ

ทำตัวรูป = **กุรุมาโน** = กร + มาน + สิ

กุรุมาโน = ศัพท์เดิมคือ **กร** กรเณ ในการกระทำ

กร - เรียก กร ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
กรฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
กรฺ มาน - ลง มาน ปัจจัยในอนาคตกาล = เสเส สฺสนฺตุมานานา.

กรฺ มาน - เรียก มาน ปัจจัย ว่า กิต = อญฺเญ กิตฺ.
กรฺ มาน - ลง มาน ปัจจัย ในกัตตุ = กตฺตริ กิตฺ.
กรฺ โอ มาน - ลง โอ วิกรณปัจจัย = ตนาทิโต โอยิรา.
กรฺ อุ มาน - อาเทศ โอ ปัจจัย เป็น อุ = อุตฺตโมกาโร.
กุรฺ อุ มาน - อาเทศ อ ของ กรฺ เป็น อุ = กรสฺสากาโร จ.
กุรุมาน - รวม รฺ เข้ากับ อุ หลัง = นเย ปรํ ยุตฺเต.
กุรุมาน แปลว่า **กมฺมํ กริสฺสติ** ผู้จะทำงาน
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้
กุรุมาน - เรียก กุรุมาน ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามวาตเวตุนาทีสุ จ.
กุรุมาน สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
กุรุมาน โอ - อาเทศ สิ เป็น โอ = โส.
กุรุมาโน - แยก ลบ รวม
กุรุมาโน - สำเร็จรูปเป็น **กุรุมาโน** ผู้จะทำงาน

ภุช ปาลน-พฺยวหรเณสุ ในการรักษาและกลืนกิน

- **โภชนํ ภุญฺชิสฺสตีติ** = โภชนํ **ภุญฺชิสฺสํ** วชติ. (ภุช + ๋อ + สฺสํ + สิ) ผู้จะไปกินข้าว
- = โภชนํ **ภุญฺชนฺโต** วชติ. (ภุช + ๋อ + นฺตุ + สิ) ผู้จะไปกินข้าว
- = โภชนํ **ภุญฺชมาโน** วชติ. (ภุช + ๋อ + มาน + สิ) ผู้จะไปกินข้าว
- = โภชนํ **ภุญฺชาโน** วชติ. (ภุช + ๋อ + อาน + สิ) ผู้จะไปกินข้าว

(ในกลุ่ม นฺตุ และ มาน ปัจจัย มักลงวิกรณปัจจัยด้วย)

ขาท ภกฺขเน ในการขบเคี้ยว กิน

- **ขาทนํ ขาทิสฺสตีติ** = ขาทนํ **ขาทิสฺสํ** วชติ. (ขาท + สฺสํ + สิ) ผู้จะไปกินของขบเคี้ยว
- = ขาทนํ **ขาทนฺโต** วชติ. (ขาท + อ นฺตุ + สิ) ผู้จะไปกินของขบเคี้ยว
- = ขาทนํ **ขาทมาโน** วชติ. (ขาท + อ มาน + สิ) ผู้จะไปกินของขบเคี้ยว
- = ขาทนํ **ขาทาโน** วชติ. (ขาท + อาน + สิ) ผู้จะไปกินของขบเคี้ยว

จร จรเณ ในการเที่ยวไป ดำเนิน เดิน ประพฤติ

- **มคฺคํ จริสฺสตีติ** = มคฺคํ **จริสฺสํ** วชติ. (จร + สฺสํ + สิ) ผู้จะดำเนินไปสู่หนทาง
- = มคฺคํ **จรนฺโต** วชติ. (จร + อ นฺตุ + สิ) ผู้จะดำเนินไปสู่หนทาง
- = มคฺคํ **จรมาโน** วชติ. (จร + อ มาน + สิ) ผู้จะดำเนินไปสู่หนทาง
- = มคฺคํ **จราโน** วชติ. (จร + อาน + สิ) ผู้จะดำเนินไปสู่หนทาง

ภิกฺข อายาจเน ในการขอ

- **ภิกฺขํ ภิกขิสฺสตีติ** = ภิกฺขํ **ภิกฺขิสฺสํ** จรติ. (ภิกฺข + สฺสํ + สิ) ผู้จะเที่ยวขออาหาร
- = ภิกฺขํ **ภิกฺขนฺโต** จรติ. (ภิกฺข + อ นฺตุ + สิ) ผู้จะเที่ยวขออาหาร
- = ภิกฺขํ **ภิกฺขมาโน** จรติ. (ภิกฺข + อ มาน + สิ) ผู้จะเที่ยวขออาหาร
- = ภิกฺขํ **ภิกฺขาโน** จรติ. (ภิกฺข + อาน + สิ) ผู้จะเที่ยวขออาหาร

จบ อนาคตกาลิกปัจจยันตนยะ

๗.๖. อุณาทิปัจจยันตนยะ

วิธีของกิตกบทที่มีอุณาทิปัจจัยอยู่ท้าย

๖๕๑. กาเล วตฺตมานาตีเต ณฺวาทโย. (๔ บท, ปัจจยวิธิสูตร)

ลง ณฺ ปัจจัยเป็นต้น ในอดีตกาลและปัจจุบันกาล

อาทิศัพท์รวมเอา **ยุ กฺต มิ** ปัจจัย เป็นต้น

กลุ่ม ณฺ ปัจจัย

กร กรเณ ในการกระทำ

- **อกาสิ กโรตีติ** = **การุ** สิปฺปี. นายช่าง ผู้มีศิลปะ

ทำตัวรูป = **การุ** = กร + ณฺ + สิ

การุ	= ศัพท์เดิมคือ **กร** กรเณ ในการกระทำ	
กร	- เรียก กร ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
กรฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
กรฺ ณฺ	- ลง ณฺ ปัจจัยในอดีตและปัจจุบันกาล	= กาเล วตฺตมานาตีเต ณฺวาโย.
กรฺ ณฺ	- เรียก ณฺ ปัจจัย ว่า กิต	= อญฺเญ กิตฺ.
กรฺ ณฺ	- ลง ณฺ ปัจจัย ในกัตตุ	= กตฺตริ กิตฺ.
กรฺ ณฺ	- เรียก ณฺ ว่าการิตะ	= การิตํ วิย ณานุพนฺโธ.
กรฺ อุ	- ลบ ณฺ ของการิตะ	= การิตานํ โณ โลปิ.
การฺ อุ	- เพราะการิตะ วุทธิ อ เป็น อา	= อสโยคนฺตสฺส วุทฺธิ การิเต.
การุ	- รวม รฺ เข้ากับ อุ หลัง **การุ** แปลว่า **กโรติ** ผู้มีศิลปะในการกระทำ **อิติ อตฺเถ** ในอรรถนี้	= นเย ปรํ ยุตฺเต.
การุ	- เรียก การุ ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามวาตเวตุนาทีสุ จ.
การุ สิ	- ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
การุ	- ลบ สิ	= เสสโต โลปิ คสิปิ.
การุ	- สำเร็จรูปเป็น **การุ** ผู้มีศิลปะในการกระทำ	

วา คติพนฺธเนสุ ในการไป และผูกมัด

- **อวายิ วายตีติ** = **วายุ**. พายุ ลมอันพัดไป (อา เป็น อาย = อาการนฺตานมาโย)

สท อสฺสาทเน ในความยินดี พอใจ

- **อสฺสาทียตีติ** = **สาทุ**. ขนม ของหวาน อันบุคคลพอใจ

สาธ สํสิทฺธิมฺหิ ในความสำเร็จ

- **สาธียเต อเนน หิตนฺติ** = **สาธุ**. สาธุชน คนดี ผู้ช่วยให้ประโยชน์สำเร็จ

พนฺธ พนฺธเน ในความผูกพัน

- **อตฺตนิ ปรํ พนฺธตีติ** = **พนฺธุ**. ญาติ ผู้ผูกบุคคลอื่นไว้ในใจของตน

จกฺข วิยตฺติยํ วาจายํ ในการบ่งบอก แทนคำพูด

- **จกฺขตีติ** = **จกฺขุ**. จักษุ ดวงตา ที่บ่องบอก (ความรู้สึกต่างๆ)

อิ คติมฺหิ ในการไป

- **เอนฺติ คจฺฉนฺติ ปวตฺตนฺติ สตฺตา เอเตนาติ** = **อายุ**. อายุ เครื่องช่วยให้สัตว์เป็นไปได้
(ลบ ณฺ, วุทธิ อิ เป็น เอ, เอ เป็น อาย = เต อาวายา การิเต)

ทร วิทารเณ ในการผ่า

- **ทรียตีติ** = **ทารุ** กฏฺจ์. ฟืน อันบุคคลผ่าไว้

สนุ ทาเน ในการให้

- **สโนตีติ** = **สานุ** ปพฺพเตกเทโส. ไหล่เขา อันเป็นสถานที่ส่วนหนึ่งของภูเขา

ชน ชนเน ในการเกิด

- **ชนียตีติ** = **ชานุ** ชงฺฆาสนฺธิ. เข่า จุดต่อของแข้ง

จร จรเณ ในการประพฤติ เอาใจใส่

- **จรียตีติ** = **จารุ** ทสฺสนีโย. ทองคำ อันน่าดูน่าชม ถูกเอาใจใส่

รห จาเค ในการสละ ละ

- **รหียตีติ** = **राहु** อสุรินฺโท. ราหู อันดวงจันทร์สละออก อสุรินทราหู

ตร ตรเณ ในการข้าม

- **ตรียตีติ** = **ตาลุ**. ฝ้า เพดาน เพดานปาก อันถูกยกข้าม (ร เป็น ล = กฺวจิ ธาตุ..)

มราทีนํ ณุมฺหิ น วุทฺธิ เพราะ ณุ ไม่วุทธิ เพราะ วา ศัพท์ในสูตร ฆฏาทีนํ วา ห้ามไว้บ้าง

- **มรตีติ** = **มรุ**. (มร มรเณ + ณุ + สิ) เทวดา ทะเลทราย
- **ตรตีติ** = **ตรุ**. (ตร ตรเณ + ณุ + สิ) ต้นไม้
- **สสารทุกฺขํ ตโนตีติ** = **ตนุ**. (ตนุ วิตฺถาเร + ณุ + สิ) ร่างกาย อันแผ่ไปสู่ทุกข์ในสงสาร
- **ธนตีติ** = **ธนุ**. (ธน ธญฺเญ + ณุ + สิ) ธนูอันส่งเสียง ดาวธนูบ่งบอกความสมบูรณ์
- **หนตีติ** = **หนุ**. (หน หึสายํ + ณุ + สิ) หนุ คาง (อันเบียดเบียนข้าว)
- **มนตีติ** = **มนุ**. (มน ญาเณ + ณุ + สิ) นายมนุ (มนุษย์ต้นกัป) ผู้รู้
- **อตฺถิ อเนนาติ** = **อสุ**. (อส ภุวิ + ณุ + สิ) ชีวิต เครื่องให้เป็นไปอยู่
- **วสตีติ** = **วสุ**. (วส นิวาเส + ณุ + สิ) รัตนะ ทรัพย์ เครื่องอยู่เป็นสุข
- **วฏฺตีติ** = **วฏฺ**. (วฏฺ เวธเน + ณุ + สิ) คนฉลาด ผู้แทงทะลุปรุโปร่ง
- **ครตีติ** = **ครุ**. (คร สิญฺจเน + ณุ + สิ) ครู ผู้กว้างขวาง หนัก ผู้ราดความรู้ใส่ลูกศิษย์

กลุ่ม ยุ ปัจจัย

จทิ หิลาทเน ในความยินดี, **ยุ** ปัจจัย

- **จนฺเทตีติ** = **จนฺทนํ**. แก่นจันทร์ อันให้ยินดี

จาทยติ หิลาทยตีติ = **จนฺทนํ**. แก่นจันทร์ อันให้ยินดี

(ยุ เป็น อน = นุทาทีหิ ยุณฺวูนมานานากานนกา สการิเตหิ จ)

(ลงนิคคหิตอาคม = นิคฺคหีตญฺจ หรือ กฺวจิ ธาตุ..., นิคคหิตเป็นวัคคันตะ น = วคฺคนฺตํ วา..)

ทำตัวรูป = **จนฺทนำ** = จทิ + ยุ + สิ

จนฺทนำ = ศัพท์เดิมคือ **จทิ** หิลาทเน ในความยินดี

จทิ	- เรียก จทิ ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
จท	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
จท ยุ	- ลง ยุ ปัจจัยในอดีตและปัจจุบันกาล	= กาเล วตฺตมานาตีเต ณฺวาโย.
จท ยุ	- เรียก ยุ ปัจจัย ว่า กิต	= อญฺเญ กิตฺ.
จท ยุ	- ลง ยุ ปัจจัย ในกัตตุ	= กตฺตริ กิตฺ.
จ์ท ยุ	- ลงนิคคหิตอาคม	= นิคฺคหีตญฺจ, หรือ กฺวจิ ธาตุ...
จนฺท ยุ	- อาเทศนิคคหิต เป็นวัคคันตะ นฺ	= วคฺคนฺตำ วา วคฺเค.
จนฺท อน	- อาเทศ ยุ เป็น อน	= นุทาทีหิ ยุณฺวูนมานานากานนกา ...
จนฺทน	- รวม ท เข้ากับ อ หลัง	= นเย ปรำ ยุตฺเต.
	จนฺทน แปลว่า **จนฺเทติ** ไม้จันทน์อันให้ยินดี	
	อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้	
จนฺทน	- เรียก จนฺทน ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามำวาตเวตุนาทีสุ จ.
จนฺทน สิ	- ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
จนฺทน อำ	- อาเทศ สิ เป็น อำ	= สึ.
จนฺทนำ	- แยก ลบ รวม	
จนฺทนำ	- สำเร็จรูปเป็น **จนฺทนำ** ไม้จันทน์อันให้ยินดี	

ภู สตฺตายำ ในความมี ความเป็น

- **ภวติ เอตฺถาติ** = **ภูวนำ**. โลก ภูมิ สถานที่อันมีทุกอย่าง

(เรียก อู ว่า ล = อิวณฺณุวณฺณา ฌลา, อาเทศ อู ซึ่ง ล เป็น อุว = ฌลานมิยุวา สเร วา)

ทำตัวรูป = **ภุวนำ** = ภู + ยุ + สิ

ภุวนำ = ศัพท์เดิมคือ **ภู** สตฺตายำ ในความมี ความเป็น

ภู	- เรียก ภู ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
ภู ยุ	- ลง ยุ ปัจจัยในอดีตและปัจจุบันกาล	= กาเล วตฺตมานาตีเต ณฺวาโย.
ภู ยุ	- เรียก ยุ ปัจจัย ว่า กิต	= อญฺเญ กิตฺ.
ภู ยุ	- ลง ยุ ปัจจัย ในกัตตุ	= กตฺตริ กิตฺ.
ภู อน	- อาเทศ ยุ เป็น อน	= นุทาทีหิ ยุณฺวูนมานานากานนกา ...
ภู อน	- เรียก อู ว่า ล	= อิวณฺณุวณฺณา ฌลา.
ภุว อน	- เพราะสระหลัง อาเทศ ล เป็น อุว	= ฌลานมิยุวา สเร วา.
ภุวน	- แยก ลบ รวม	
	ภุวน แปลว่า **ภวติ เอตฺถ** สถานที่มีสิ่งต่างๆ	
	อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้	
ภุวน	- เรียก ภุวน ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามำวาตเวตุนาทีสุ จ.
ภุวน สิ	- ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
ภุวน อำ	- อาเทศ สิ เป็น อำ	= สึ.
ภุวนำ	- แยก ลบ รวม	

ภุวนำ - สำเร็จรูปเป็น **ภุวนำ** โลก ภูมิ สถานที่มีสิ่งต่างๆ

กิร วิกฺเขเป ในการเกลี่ย เรี่ยราย กระจาย แผ่ ซ่าน

- **กิรตีติ** = **กิรโณ.** รัศมี แสง ที่ซ่านไป

วิปุพฺพ, จกฺข วิยตฺติยำ วาจายำ ในความรู้ชัด

- **วิจกฺขตีติ** = **วิจกฺขโณ.** ผู้รู้ชัด ผู้มีปัญญาแจ่มแจ้ง

กร กรเณ ในการกระทำ

- **กมฺปนำ กโรตีติ** = **กรุณา.** กรุณา ความสงสาร อันทำจิตให้หวั่นไหว

(อาเทศ ยุ เป็น อน, อ เป็น อุ, น เป็น ณ, อา อิตถีลิงค์)

กลุ่ม กฺต ปัจจัย

ภู สตฺตายำ ในการกระทำ

- **อภวิ ภวตีติ** = **ภูตำ** ยกฺขาทิ, **ภูตานิ.** ภูต มียักษ์เป็นต้น (ลบ กฺ = กฺวจิ ธาตุ...)

วา คติพนฺธเนสุ ในการไป และผูกมัด

- **วายตีติ** = **วาโต.** ลม อันพัดไป

ตา ปาลเน ในการดูแล รักษา

- **ตายตีติ** = **ตาโต.** พ่อ ผู้รักษาบุตร

ทำตัวรูป = ตาโต = ตา + กฺต + สิ

ตาโต	= ศัพท์เดิมคือ **ตา** ปาลเน ในการดูแล รักษา	
ตา	- เรียก ตา ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
ตา กฺต	- ลง กฺต ปัจจัยในอดีตและปัจจุบันกาล	= อาทิศัพท์ใน กาเล วตฺตมานาตีเต ...
ตา กฺต	- เรียก กฺต ปัจจัย ว่า กิต	= อญฺเญ กิตฺ.
ตา กฺต	- ลง กฺต ปัจจัย ในกัตตุ	= กตฺตริ กิตฺ.
ตา ต	- ลบ กฺ อักษร **ตาต** แปลว่า **ตายติ** ผู้ดูแลรักษา **อิติ อตฺเถ** ในอรรถนี้	= กฺวจิ ธาตุ...
ตาต	- เรียก ตาต ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามำวาตเวตุนาทีสุ จ.
ตาต สิ	- ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
ตาต โอ	- อาเทศ สิ เป็น โอ	= โส.
ตาโต	- แยก ลบ รวม	
ตาโต	- สำเร็จรูปเป็น **ตาโต** พ่อ ผู้ดูแลรักษา	

กลุ่ม มิ ปัจจัย

ภู สตฺตายำ ในการกระทำ

- **ภวนฺติ เอตฺถาติ** = **ภูมิ.** ภูมิ แผ่นดิน ภพ สถานที่ที่มีสัตว์อยู่

นี ปาปเน ในการนำไป

- **เนตีติ** = **เนมิ.** กงล้อ อันนำรถไป

๖๕๒. ขฺยาทีหิ มนฺ ม จ โต วา. (๖ บท, ปัจจยวิธิสูตร)

หลังจาก ขี ธาตุเป็นต้น ลง มนฺ ปัจจัย, และอาเทศ ม เป็น ต บ้าง

คาถา

อทธาตุปรสฺเสว มการสฺส ตการตา
ตทญฺญโต น โหตายํ ววตฺถิตวิภาสโต.

อาเทศ ม เป็น ต หลังจาก อท ธาตุเท่านั้น, หลังจากธาตุอื่นไม่อาเทศ เพราะ วา ศัพท์กล่าวกำหนดไว้

ขี ขเย ในความสิ้นไป เสื่อมไป

- **ขียนฺติ เอตฺถาติ** = **เขโม**. แดนเกษม ธรรมเป็นที่สิ้นอุปัททวะและอุปสัค
(ลบ นฺ = กฺวจิ ธาตุ...)

ทำตัวรูป = **เขโม** = ตา + มนฺ + สิ

เขโม = ศัพท์เดิมคือ **ขี** ขเย ในความสิ้นไป

ขี	- เรียก ขี ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
ขี มนฺ	- ลง มนฺ ปัจจัยในปัจจุบันกาล	= ขฺยาทีหิ มนฺ ม จ โต วา.
ขี มนฺ	- เรียก มนฺ ปัจจัย ว่า กิต	= อญฺเญ กิตฺ.
ขี มนฺ	- ลง มนฺ ปัจจัย ในกัตตุ	= กตฺตริ กิตฺ.
ขี ม	- ลบ นฺ อักษร	= กฺวจิ ธาตุ...
เข ม	- วุทธิ อี เป็น เอ	= อญฺเญสุ จ.
	เขม แปลว่า **ขียนฺติ เอตฺถ** แดนอันเกษม **อิติ อตฺเถ** ในอรรถนี้	
เขม	- เรียก เขม ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามวาตเวตุนาทีสุ จ.
เขม สิ	- ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
เขม โอ	- อาเทศ สิ เป็น โอ	= โส.
เขโม	- แยก ลบ รวม	
เขโม	- สำเร็จรูปเป็น **เขโม** แดนเกษม ที่สิ้นภัยและอันตราย	

ภี ภเย ในความกลัว

- **ภายนฺติ เอตสฺมาติ** = **ภีโม**. แดนอันน่ากลัว สิ่งอันน่ากลัว

สุ อภิสเว ในการไหลออก ซ่านออก

- **สวตีติ** = **โสโม**. ดวงจันทร์ อันแผ่รัศมีออก

รุ คติมฺหิ ในการไป

- **รวตีติ** = **โรโม**. ขน อันชี้ขึ้นไป

หุ ทานาทนหพฺยปฺปทาเนสุ ในการให้ การกิน และการบูชา

- **หูยตีติ** = **โหโม**. ยัญ อันเขาบูชา

วา คติพนฺธเนสุ ในการไป และผูกมัด

- **วายตีติ** = **วาโม**. ความงาม อันแผ่ไป

ธู กมฺปเน ในความหวั่นไหว

- **ธุนาตีติ** = **ธูโม**. ควัน อันทำความหวั่นไป

หิ คติมฺหิ ในการไป

- **หิโนตีติ** = **เหโม**. สีทอง อันแผ่ไป

ลู เฉทเน ในการตัด

- **ลูยตีติ** = **โลโม**. ขน อันถูกตัด

ปี ตปฺปเน ในความอิ่มใจ ความรัก

- **ปีณนำ** = **เปโม**. ความอิ่มใจ ความรัก

อท ภกฺขเน ในการกิน

- (สุขทุกฺขำ) **อทตีติ** = **อตฺตา**. อัตตา ตัวตน อันเคี้ยวกินสุขและทุกข์
  (อาเทศ ม เป็น ต = ขฺยาทีหิ มนฺ ม จ โต วา, ทฺ เป็น ตฺ = โต ทสฺส)
- = **อาตุมา**. อาตมา ตัวตน
  (ทีฆะ อ เป็น อา และลง อุ อาคม = กฺวจิ ธาตุ...)

ยา ปาปเณ ในการนำไป ถึง

- **ยาตีติ** = **ยาโม**. เวลา ยาม อันมาถึง

ทำตัวรูป = อตฺตา = อท + มนฺ + สิ

อตฺตา = ศัพท์เดิมคือ **อท** ภกฺขเน ในการกิน

อท	- เรียก อท ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
อทฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
อทฺ มนฺ	- ลง มนฺ ปัจจัย	= ขฺยาทีหิ มนฺ ม จ โต วา.
อทฺ มนฺ	- เรียก มนฺ ปัจจัย ว่า กิต	= อญฺเญ กิตฺ.
อทฺ มนฺ	- ลง มนฺ ปัจจัย ในกัตตุ	= กตฺตริ กิตฺ.
อทฺ ม	- ลบ นฺ	= กฺวจิ ธาตุ...
อทฺ ต	- อาเทศ ม เป็น ต	= ขฺยาทีหิ มนฺ ม จ โต วา.
อตฺ ต	- อาเทศ ทฺ เป็น ตฺ	= โต ทสฺส หรือ จศัพท์ใน โท ธสฺส จ.
	อตฺต แปลว่า **อทติ** ผู้กิน (เสวย)	
	อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้	
อตฺต	- เรียก อตฺต ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามำวาตเวตุนาทีสุ จ.
อตฺต สิ	- ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
อตฺต อา	- อาเทศ สิ เป็น อา	= สฺยา จ.
อตฺตา	- แยก ลบ รวม	
อตฺตา	- สำเร็จรูปเป็น **อตฺตา** ตัวตน ผู้กินทุกข์และสุข	

๖๕๓. **สมาทีหิ ถมา.** (๒ บท, ปัจจยวิธิสูตร)

หลังจาก สม ธาตุเป็นต้น ลง ถ และ ม ปัจจัย บ้าง

อาทิศัพท์รวมเอา **ทม ทร รห สป วส ยุ ทุ หิ สิ ทา สา จา ภส พห อุสุ** ธาตุเป็นต้น

กลุ่ม ถ ปัจจัย

สม อุปสเม ในความสงบ ระงับ

- **กิเลเส สเมตีติ** = **สมโถ** (สมาธิ). สมถะ ธรรมอันสงบกิเลส (ลง อ วิกรณปัจจัย)

ทำตัวรูป = **สมโถ** = สม + ถ + สิ

สมโถ = ศัพท์เดิมคือ **สม** อุปสเม ในความสงบ

สม	- เรียก สม ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
สม	- ห้ามลบสระสุดท้ายธาตุ	= กฺวจิ ศัพท์ที่ตามมาในสูตร ธาตุสฺสนฺโต..
สม ถ	- หลังจาก สม ธาตุ ลง ถ ปัจจัย	= สมาทีหิ ถมา.
สม ถ	- เรียก ถ ปัจจัย ว่า กิต	= อญฺเญ กิตฺ.
สม ถ	- ลง ถ ปัจจัย ในกัตตุ	= กตฺตริ กิตฺ.
	สมถ แปลว่า **กิเลเส สเมติ** ธรรมอันสงบกิเลส	
	อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้	
สมถ	- เรียก สมถ ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามฺวาตเวตุนาทีสุ จ.
สมถ สิ	- ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
สมถ โอ	- อาเทศ สิ เป็น โอ	= โส.
สมโถ	- แยก ลบ รวม	
สมโถ	- สำเร็จรูปเป็น **สมโถ** สมถะ อันสงบกิเลส	

ทม ทมเน ในการข่ม ฝึก

- **ทมนำ** = **ทมโถ**. การฝึก การข่ม

ทร ทาเห ในความเร่าร้อน

- **ทรณำ** = **ทรโถ** (ปริทาโห). ความเร่าร้อน

รห อุปาทาเน ในการถือเอา

- **รหียตีติ** = **รโถ**. รถ อันเขาถือเอา (รถมีเจ้าของ) (ลบ ห = กฺวจิ ธาตุ...)

สป อกฺโกเส ในการสบถ แช่ง ด่า

- **สปนำ** = **สปโถ**. สบถ สาบแช่ง

อาปุพฺพ, วส นิวาเส ในการอยู่

- **อาวสนฺติ เอตสฺมินฺติ** = **อาวสโถ**. สถานที่อยู่อาศัย

ยุ มิสฺสเน ในการผสม เจือปน รวมตัว

- **ยวตีติ** = **ยูโถ**. คณะ หมู่ ฝูง อันรวมตัวกัน (ทีฆะ อุ เป็น อู = กฺวจิ ธาตุ...)

กลุ่ม ม ปัจจัย

ทุ คติวุทฺธิมฺหิ ในความเจริญขึ้น

- **ทวติ วฑฺฒตีติ = ทุโม.** ต้นไม้ ต้นไม้ใหญ่

หิ คติมฺหิ ในการไป

- **หิโนตีติ = หิโม** (อุสฺสาโว). หิมะ อันเป็นไป เกล็ดน้ำค้าง น้ำค้างแข็ง

สิ พนฺธเน ในการผูก

- **สียตีติ = สีมา.** สีมา เขตที่สงฆ์ผูก (ทีฆะ อิ เป็น อี = กฺวจิ ธาตุ.., อาอิตถิโชตก)

ทา อวขณฺฑเน ในการแบ่ง

- **ทียติ อวขณฺฑียตีติ = ทาโม.** ช่อดอกไม้ กำดอกไม้ อันเขาแบ่ง

สา สามตฺเถ ในความสามารถ

- **สาตีติ = สาโม.** สีดำ สีนิล อันสามารถ (เบียดเบียนสีอื่น)

ฐา คตินิวตฺติมฺหิ ในหยุด ยืน ตั้ง

- **ฐาติ ติฏฺฐติ เอเนนาติ = ถาโม.** เรี่ยวแรง กำลัง เครื่องยืนหยัด (ฐ เป็น ถ = กฺวจิ ธาตุ...)

ภส ภสฺมีกรเณ ในการเผาไหม้

- **ภสียเต ภสฺมิกรียเตติ = ภสฺมา.** ขี้เถ้า อันถูกเผาไว้ (สิ เป็น อา = สฺยา จ)

พห วุทฺธิมฺหิ ในความเจริญ

- **พหติ วุทฺธึ คจฺฉตีติ = พฺรหฺมา.** พรหม ผู้เจริญ (พ เป็น พฺร นิปาตนะ = ปจฺจยาทนิฏฺฐา..)

อุสุ ทาเห ในความอุ่น ร้อน ระอุ

- **อุสติ ทหตีติ = อุสฺมา.** ไออุ่น ไอร้อน

พึงทราบว่า **ถ** ปัจจัย ลงหลังจาก อเนกสรธาตุ แต่ไม่ลบสระสุดท้ายธาตุ
ม ปัจจัย ลงหลังจาก อเนกสรธาตุ แต่ลบสระสุดท้ายธาตุ

๖๕๔. มสุสฺส สุสฺส จฺฉร-จฺเฉรา. (๓ บท, อาเทสวิธิสูตร)

อาเทศ สุ ของ มสุ ธาตุ เป็น จฺฉร และ จฺเฉร

มสุ มจฺเฉเร ในความตระหนี่, **กฺวิ** ปัจจัย

- **มจฺฉรตีติ = มจฺฉโร มจฺเฉโร.** ผู้ตระหนี่

ทำตัวรูป = มจฺฉโร = มสุ + กฺวิ + สิ

มจฺฉโร = ศัพท์เดิมคือ **มสุ** มจฺเฉเร ในความตระหนี่

มสุ	- เรียก มสุ ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
มจฺฉร	- อาเทศ สุ ของ มสุ เป็น จฺฉร	= มสุสฺส สุสฺส จฺฉรจฺเฉรา.
มจฺฉร กฺวิ	- ลง กฺวิ ปัจจัย	= กฺวิ จ.
มจฺฉร กฺวิ	- เรียก กฺวิ ปัจจัย ว่า กิต	= อญฺเญ กิตฺ.
มจฺฉร กฺวิ	- ลง กฺวิ ปัจจัย ในกัตตุ	= กตฺตริ กิตฺ.
มจฺฉร	- ลบ กฺวิ ปัจจัย	= กฺวิโลโป จ.

มจฺฉร แปลว่า **มจฺฉรติ** ผู้ตระหนี่
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้

มจฺฉร - เรียก มจฺฉร ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามฺวาตเวตุนาทีสุ จ.
มจฺฉร สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
มจฺฉร โอ - อาเทศ สิ เป็น โอ = โส.
มจฺฉโร - แยก ลบ รวม
มจฺฉโร - สำเร็จรูปเป็น **มจฺฉโร** ผู้ตระหนี่

๖๕๕. อาปุพฺพจรสฺส จ. (๒ บท, อาเทสวิธิสูตร)

อาเทศ จร ธาตุ ที่มี อา อยู่หน้า เป็น จฺฉร และ จฺเฉร ด้วย

จศัพท์ในสูตรนี้ รวมเอาการอาเทศ จร เป็น จฺฉริย

อาปุพฺพ, จร จรเณ ในความน่าอัศจรรย์, **กฺวิ** ปัจจัย

- **ภุโส จรณนฺติ** = **อจฺฉรำ อจฺเฉรำ อจฺฉริยำ.** ความน่าอัศจรรย์ ความประพฤติยิ่งยวด
  อจฺฉรำ ปหริตุ ยุตฺตนฺติ = **อจฺฉริยำ.** ความน่าอัศจรรย์ อันสมควรปรบมือให้

ทำตัวรูป = อจฺฉริยำ = อา + จร + กฺวิ + สิ

อจฺฉริยำ = ศัพท์เดิมคือ **อา**ปุพฺพ, **จร** จรเณ ในความน่าอัศจรรย์
อา จร - เรียก จร ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
อา จร - ห้ามลบสระสุดท้ายธาตุ = กฺวจิ ศัพท์ที่ตามมาในสูตร ธาตุสฺสนฺโต..
อา จร กฺวิ - ลง กฺวิ ปัจจัย = กฺวิ จ.
อา จร กฺวิ - เรียก กฺวิ ปัจจัย ว่า กิต = อญฺเญ กิตฺ.
อา จฺฉริย กฺวิ - อาเทศ จร ธาตุที่มี อา อยู่หน้า เป็น จฺฉริย = จศัพท์ในสูตร อาปุพฺพจรสฺส จ.
อจฺฉริย กฺวิ - รัสสะ อา เป็น อ = รสฺสำ.
อจฺฉริย - ลบ กฺวิ ปัจจัย = กฺวิโลโป จ.
อจฺฉริย แปลว่า **อจฺฉรำ ปหริตุ ยุตฺตำ** สมควรปรบมือให้
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้
อจฺฉริย - เรียก อจฺฉริย ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามฺวาตเวตุนาทีสุ จ.
อจฺฉริย สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
อจฺฉริย อำ - อาเทศ สิ เป็น อำ = สึ.
อจฺฉริยำ - แยก ลบ รวม
อจฺฉริยำ - สำเร็จรูปเป็น **อจฺฉริยำ** ความน่าอัศจรรย์

๖๕๖. อล-กล-สเลหิ ลยา. (๒ บท, ปัจจยวิธิสูตร)

หลังจาก อล กล และ สล ธาตุ ลง ล และ ย ปัจจัย

อล ปริสมตฺถมฺหิ ในความสามารถ

- **อลติ สมตฺเถตีติ** = **อลฺลำ อลฺยำ.** ของสด ของเปียกชุ่ม วัตถุดิบ อันสามารถ

กล สงฺขฺยาเน ในการนับ

- **กลียติ สงฺขฺยายติ อเนนาติ** = **กลฺลํ กลฺยํ**. เวลาใกล้รุ่ง อันเขาใช้นับ

สล คติมฺหิ ในการไป

- **สลติ คจฺฉติ ปวิสตีติ** = **สลฺลํ สลฺยํ**. ศร ของแหลมคม อันเข้าไป

๖๕๗. ยาณลาณา. (๑ บท, ปัจจยวิธิสูตร)

หลังจาก กล และ สล ธาตุ ลง ยาณ และ ลาณ ปัจจัย

กล สงฺขฺยาเน ในการนับ,

- **กลิตพฺพํ สงฺขฺยายิตพฺพนฺติ** = **กลฺยาณํ**. (ยาณ) ความดีงาม อันเขายอมรับ (ภาวะ)
- **กลติ สงฺขฺยายติ** = **กลฺลาโณ**. (ลาณ) คนดี ผู้สบาย (กัตตุ)

สล คติมฺหิ ในการไป, **ปติ** ปุพฺพ หลีกเร้น

- **ปฏิสลติ เอตฺถาติ** = **ปฏิสลฺยาณํ**. (ยาณ) สถานที่หลีกเร้น (อธิกรณะ)
- **ปฏิสลตีติ** = **ปฏิสลฺลาโณ**. (ลาณ) ผู้หลีกเร้น (กัตตุ)

ลี สิเลสเน ในการติดแน่น, **ปติ สํ** ปุพฺพ หลีกเร้น, **ยุ** ปัจจัย

- **ปฏิสลฺลยติ เอตฺถาติ** = **ปฏิสลฺลยนํ ปฏิสลฺลาณํ**. สถานที่หลีกเร้น

ทำตัวรูป = ปฏิสลฺลยนํ = ปติ สํ + ลี + ยุ + สิ

ปฏิสลฺลยนํ = ศัพท์เดิมคือ **ปติ สํ** ปุพฺพ, **ลี** สิเลสเน ในการหลีกเร้น

ปติ สํ ลี	- เรียก ลี ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
ปติ สํ ลี ยุ	- ลง ยุ ปัจจัยในอดีตและปัจจุบันกาล	= กาเล วตฺตมานาตีเต ณฺวาโย.
ปติ สํ ลี ยุ	- เรียก ยุ ปัจจัย ว่า กิต	= อณฺเณ กิตฺ.
ปฏิ สํ ลี ยุ	- อาเทศ ปติ เป็น ปฏิ	= กฺวจิ ปฏิ ปติสฺส.
ปฏิ สลฺ ลี ยุ	- อาเทศ นิคคหิต เป็น ลฺ	= กฺวจิ ธาตุ...
ปฏิ สลฺ เล ยุ	- วุทธิ อี เป็น เอ	= อณฺเณสุ จ.
ปฏิ สลฺ เล อน	- อาเทศ ยุ เป็น อน	= นุทาทีหิ ยุณฺวุน...
ปฏิ สลฺ ลย อน	- เพราะสระหลัง อาเทศ เอ เป็น อย	= เอ อย.
ปฏิสลฺลยน	- แยก ลบ รวม **ปฏิสลฺลยน** แปลว่า **ปฏิสลฺลยติ เอตฺถ** สถานที่หลีกเร้น **อิติ อตฺเถ** ในอรรถนี้	
ปฏิสลฺลยน	- เรียก ปฏิสลฺลยน ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามฺวาตเวตุนาทีสุ จ.
ปฏิสลฺลยน สิ	- ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
ปฏิสลฺลยน อํ	- อาเทศ สิ เป็น อํ	= สึ.
ปฏิสลฺลยนํ	- แยก ลบ รวม	
ปฏิสลฺลยน	- สำเร็จรูปเป็น **ปฏิสลฺลยนํ** สถานที่หลีกเร้น	

ทำตัวรูป = ปฏิสลฺลาณํ = ปติ สํ + ลี + ยุ + สิ

ดูเหมือนลง ลาณ ปัจจัย, แต่ไม่ใช่ เพราะ ลาณ ปัจจัย จะลงหลังจาก กล สล ธาตุ

ทำตัวรูปต่างจาก ปฏิสลฺลยนำ ดังนี้
อาเทศ เอ เป็น อ = กฺวจิ ธาตุ...
อาเทศ ยุ เป็น อน = นุทาทีหิ ยุณฺวุน...
อาเทศ น เป็น ณ = กฺวจิ ธาตุ...
ลบสระหน้า, ทีฆะสระหลัง

๖๕๘. มถิสฺส ถสฺส โล จ. (๔ บท, อาเทสวิธิสูตร)

อาเทศ ถฺ ของ มถ ธาตุ เป็น ลฺ

จศัพท์ รวมเอาการลง ล ปัจจัย

มถ วิโลฬเน ในการกวน การคน การวน

- **มถติ วิโลฬตีติ** = **มลฺโล**. นักมวย มวยปล้ำ ผู้กวนกัน
  มลฺโล เอว = **มลฺลโก**. มลฺโล กับ มลฺลโก มีความหมายเดียวกัน
  เหมือนกับคำว่า **หีโน หีนโก** คนเลว (ลง ก สกัตถปัจจัย ไม่มีอรรถพิเศษ)

ทำตัวรูป = มลฺโล = มถ + ล + สิ

มลฺโล = ศัพท์เดิมคือ **มถ** วิโลฬเน ในการกวน คน วน ต่อสู้

มถ	- เรียก มถ ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
มถฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
มลฺ	- อาเทศ ถฺ ของ มถฺ ธาตุ เป็น ลฺ	= มถิสฺส ถสฺส โล จ.
มลฺ ล	- ลง ล ปัจจัย **มลฺล** แปลว่า **มถติ** ผู้กวน **อิติ อตฺเถ** ในอรรถนี้	= จศัพท์ในสูตร มถิสฺส ถสฺส โล จ.
มลฺล	- เรียก มลฺล ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามวาตเวตุนาทีสุ จ.
มลฺล สิ	- ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
มลฺล โอ	- อาเทศ สิ เป็น โอ	= โส.
มลฺโล	- แยก ลบ รวม	
มลฺโล	- สำเร็จรูปเป็น **มลฺโล** นักมวย มัลลกษัตริย์	

๖๕๙. อวสฺสกาธมิเณสุ ณี จ. (๓ บท, ปัจจยวิธิสูตร)

ลง ณี ปัจจัย และกิจจปัจจัย ในอรรถ อวัสสกะ (แน่แท้) และ อธมิณะ (มีหนี้)

(**กิจจา** หมายถึง ตพฺพ อนีย ณฺย ปัจจัย, และ ณี ปัจจัย ในอรรถ อวัสสกะ แน่แท้, และ อธมิณะ ติดหนี้)

อรรถ **อวัสสกะ แน่แท้**

กร กรเณ ในการกระทำ

- **อวสฺสำ เม กมฺมำ กาตุ ยุตฺโตสีติ** = **การี การิโน**. ผู้ควรทำแน่แท้ ผู้ต้องทำ

หร หรเณ ในการนำไป

- **อวสฺสำ เม ภารำ หริตุ ยุตฺโตสีติ** = **หารี หาริโน**. ผู้ควรนำไปแน่แท้ ผู้นำไปทำ

อรรถ **อธมิณะ มีหนี้**

ทา ทาเน ในการให้

- **สตๆ เม อิณๆ ทาตุๆ ยุตฺโตสีติ** = **ทายี.** ผู้ควรให้หนี้คืน (อาการนฺตานมาโย)

ธร ธารเณ ในการทรงไว้ จำได้

- **สหสฺสๆ เม อิณๆ ธริตุๆ ยุตฺโตสีติ** = **ธารี.** ผู้ควรจำหนี้ไว้

พึงทราว่า กิจจปัจจัย ได้แสดงตัวอย่างมาก่อนแล้วในหมวด กิจจปัจจยันตนยะ

ทำตัวรูป = การี = กร + ณี + สิ

การี = ศัพท์เดิมคือ **กร** กรเณ ในการกระทำ

กร	- เรียก กร ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
กรฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
กรฺ ณี	- ลง ณี ปัจจัย ในอรรถวัสสกะ	= อวสฺสกาธมิเณสุ ณี จ.
กรฺ ณี	- เรียก ณี ปัจจัย ว่ากิต	= อญฺเญ กิตฺ.
กรฺ ณี	- ลง ณี ในกัตตุ	= กตฺตริ กิตฺ.
กรฺ ณี	- เรียก ณี ปัจจัย ว่าการิตะ	= การิตๆ วิย ณานุพนฺโธ.
กรฺ อี	- ลบ ณฺ ของการิตะ	= การิตานำ โณ โลปำ.
การฺ อี	- เพราะการิตะ วุทธิ อ เป็น อา	= อสโยคนฺตสฺส วุทฺธิ การิเต.
การี	- รวม รฺ เข้ากับสระ อี หลัง	= นเย ปรำ ยุตฺเต.
	การี แปลว่า **อวสฺสๆ เม กมฺมำ กาตุๆ ยุตฺโตสิ** ท่านควรทำงานให้แก่เราแน่แท้ **อิติ อตฺเถ** ในอรรถนี้	
การี	- เรียก การี ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามำวาตเวตุนาทีสุ จ.
การี สิ	- ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
การี	- ลบ สิ วิภัตติ	= เสสโต โลปำ คสิปิ.
การี	- สำเร็จรูปเป็น **การี** ผู้ควรทำแน่แท้	

๖๖๐. วชาทีหิ ปพฺพชฺชาทโย นปจฺจนฺเต. (๓ บท, มหาสูตร-นิปาตนวิธิสูตร)

ปพฺพชฺชา ศัพท์เป็นต้น ท่านทำให้สำเร็จแล้ว ด้วย วช ธาตุเป็นต้น

พึงทราบว่า สูตรนี้ เป็นวิธีทำตัวรูปของ **อากติคณะ** ซึ่งมีวิธีสำเร็จรูปเหมือนกัน

สูตรนี้ทำอะไร ?

(๑) ลงปัจจัย (๒) อาเทศ (๓) ลบ (๔) ลงอาคม (๕) ห้ามวุทธิ (๖) เป็นอิตถีลิงค์ เป็นต้น

ปปุพฺพ, วช คติมฺหิ ในการถึงเบื้องต้น, ในอรรถภาวะและกัมมะ

- **ปฐมเมว วชิตพฺพนฺติ** = **ปพฺพชฺชา.** การบรรพชา การถึงในเบื้องต้น (ของการบวช)

(อาเทศ ชฺย เป็น ชฺช, วฺว เป็น พฺพ, ห้ามวุทธิ, ลง อา อิตถิปัจจัย = วชาทีหิ ปพฺพชฺชา...)

ทำตัวรูป = ปพฺพชฺชา = ป + วช + ณฺย + อา + สิ

ปพฺพชฺชา = ศัพท์เดิมคือ **ป**ปุพฺพ, **วช** คติมฺหิ ในการถึงเบื้องต้น

ป วช	- เรียก วช ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.

ป วชฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
ปวฺวชฺ - ซ้อน วฺ = ปร เทฺวภาโว จาเน.
ปวฺวชฺ ณฺย - ลง ณฺย ปัจจัยในภาวะและกัมมะ = ณฺโย จ.
ปวฺวชฺ ณฺย - เรียก ณฺย ปัจจัย ว่า กิจจะ = เต กิจฺจา.
ปวฺวชฺ ณฺย - เรียก ณฺย ปัจจัย ว่า การิตะ = การิตๆ วิย ณานุพนฺโธ.
ปวฺวชฺ ย - ลบ ณฺ ของ การิตะ = การิตานๆ โณ โลปิ.
ปพฺพชฺช - อาเทศ วฺว เป็น พฺพ, และ ชฺย เป็น ชฺช = วชาทีหิ ปพฺพชฺชาทโย นิปจฺจนฺเต.
ปพฺพชฺชา - สำเร็จเป็นอิตถีลิงค์ = วชาทีหิ ปพฺพชฺชาทโย นิปจฺจนฺเต.
ปพฺพชฺชา แปลว่า **ปฐมเมว วชิตพฺพำ** การถึงในเบื้องต้น
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้
ปพฺพชฺชา - เรียก ปพฺพชฺชา ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามๆวาตเวตฺนาทีสุ จ.
ปพฺพชฺชา สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติ ในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
ปพฺพชฺชา - ลบ สิ = เสสโต โลปๆ คสิปิ.
ปพฺพชฺชา - สำเร็จรูปเป็น **ปพฺพชฺชา** การบรรพชา การถึงเบื้องต้น

ตถา วิธีเหมือนกัน

อิญฺช กมฺปเน ในความหวั่นไหว

- **อิญฺชนำ** = **อิชฺชา**. ความหวั่นไหว (ญฺชฺย เป็น ชฺช, และเป็นอิตถีลิงค์ = วชาทีหิ ...)

ยช เทวปูชานำ ในการบูชาเทวดา บวงสรวง

- **ยชนำ** = **อิชฺชา**. การบวงสรวง (ย เป็น อิ = ยชสฺสาทิสฺสิ)

สำปุพฺพ, อญฺช พฺยตฺติคตีสุ ในการไปปรากฏรวมกัน

- **สมญฺชนำ** = **สมชฺชา**. การร่วมมือกัน (ญฺชฺย เป็น ชฺช, และเป็นอิตถีลิงค์ = วชาทีหิ ...)

นิปุพฺพ, สท วิสรณคตฺยาวสาเนสุ ในการนั่ง

- **นิสีทนำ** = **นิสชฺชา**. การนั่ง (ทฺย เป็น ชฺช, และเป็นอิตถีลิงค์ = วชาทีหิ ...)

วิท ญาเณ ในความรู้

- **วิชานนำ** = **วิชฺชา**. ความรู้ (ทฺย เป็น ชฺช, และเป็นอิตถีลิงค์ = วชาทีหิ ...)
วิทตีติ = **วิชฺชา**. ปัญญาที่รู้

วิปุพฺพ, สช วิสฺสคฺเค ในการสละ สลัดออก

- **วิสฺสชฺชนำ** = **วิสฺสชฺชา**. การสละ (ชฺย เป็น ชฺช, และเป็นอิตถีลิงค์ = วชาทีหิ ...)

นิปุพฺพ, ปท คติมฺหิ ในการนอน

- **นิปชฺชนำ** = **นิปชฺชา**. การนอน

หน หึสาคตีสุ

หน หึสายำ ในการฆ่า เบียดเบียน

- **หนฺตพฺพำ** = **วชฺโฌ วชฺฌา**. ควรถูกฆ่า การฆ่า

(ณฺย ปัจจัย = ณฺโย จ, หนฺ เป็น วธฺ = วโธ วา สพฺพตฺถ.
อาเทศ ธฺย เป็น ชฺฌ = วชาทีหิ ปพฺพชฺชาทโย นิปจฺจนฺเต.)

สี สเย ในการนอน

- **สยนำ** = **เสยฺยา**. การนอน (วุทธิ, ซ้อน ยฺ)
  สยติ เอตฺถาติ = **เสยฺยา**. สถานที่นอน

ธา ธารเณ ในการทรงไว้, **สำ** ปุพพะ การประคองไว้

- **สมฺมา จิตฺตำ นิเธติ เอตายาติ** = **สทฺธา**. ศรัทธา ความเชื่อเครื่องประคองจิตไว้ด้วยดี
  สำ สยำ สทฺทหตีติ = **สทฺธา**. ศรัทธา สภาวะที่ประคองไว้ได้ด้วยตนเอง
  (ลง อ ปัจจัย = อิตฺถิยมติยโว วา, นิคคหิตเป็นวัคคันตะ นฺ = วคฺคนฺตำ วา วคฺเค)
  (อาเทศ นฺ เป็น ทฺ = วชาทีหิ ปพฺพชฺชาทโย นิปจฺจนฺเต)

จร จรเณ ในการประพฤติ

- **จรณำ** = **จริยา**. การประพฤติ (ณฺย ปัจจัย, อิ อาคม)

รุช โรเค

รุช โรเค ในการเจ็บป่วย เสียดแทง, **ฉ** ปัจจัย

- **รุชนำ** = **รุจฺฉา**. ความเจ็บป่วย
  (ฉ ปัจจัย = วชาทีหิ ..., ชฺ เป็น จฺ = พฺยญฺชนนฺตสฺส โจ ฉปฺปจฺจเยส จ)
  รุชนำ = **รุชา**. ความเจ็บป่วย (ลง อ ปัจจัย, และเป็นอิตถีลิงค์ = วชาทีหิ ...)

กุจ สงฺโกจเน ในการหดเข้า คู้เข้า งอ งิก งุ้ม โก่ง, **ฉ** ปัจจัย, และเป็นอิตถีลิงค์ (วชาทีหิ ...)

- **โกจนำ** = **กุจฺฉา**. การคู้เข้า

ลภ ลาเภ ในการได้, **ฉ** ปัจจัย, และเป็นอิตถีลิงค์

- **ลภนำ** = **ลจฺฉา**. การได้รับ

รท วิเลขเน ในการขีดเขียน แผ้วถาง, **ฉ** ปัจจัย, และเป็นอิตถีลิงค์

- **รทนำ (ลจฺฉนำ)** = **รจฺฉา**. การแผ้วถาง ถนนตัดใหม่

มุห เวจิตฺเต ในความหลงลืม, **ฉ** ปัจจัย, และเป็นอิตถีลิงค์

- **มุยฺหนำ** = **มุจฺฉา**. ความหลง
  มุจฺฉนำ = **มุจฺฉา**. ความหลง

วส นิวาเส ในการอยู่, **ฉ** ปัจจัย, และเป็นอิตถีลิงค์

- **วสนำ** = **วจฺฉา**. การอยู่

กจ ทิตฺติมฺหิ ในความรุ่งเรือง เจิดจ้า, **ฉ** ปัจจัย, และเป็นอิตถีลิงค์

- **กจนำ** = **กจฺฉา**. ความรุ่งเรือง สายรัดเอว เข็มขัด เครื่องประดับเอว

สำปุพฺพ, กถ กถเน ในการสนทนา, **ณฺย** ปัจจัย

- **สทฺธึ กถนำ** = **สากจฺฉา**. สากัจฉา การสนทนา การพูดคุยร่วมกัน
  (อาเทศ ถฺย เป็น จฺฉ, สำ เป็น สา, และเป็นอิตถีลิงค์ = วชาทีหิ ปพฺพชฺชาทโย นิปจฺจนฺเต)

ตุท พฺยถเน ในการทิ่มแทง, **ฉ** ปัจจัย

- **ตุจฺฉนำ** = **ตุจฺฉา**. การทิ่มแทง

วิ อา ปุพฺพ, ปท คติมฺหิ ในความพยาบาท เบียดเบียน ปองร้าย, **ณฺย** ปัจจัย

- **พฺยาปชฺชนำ** = **พฺยาปชฺชา**. ความพยาบาท การปองร้าย

(อาเทศ ทฺย เป็น ชฺช, รัสสะ อา เป็น อ, และเป็นอิตถีลิงค์ = วชาทีหิ ปพฺพชฺชาทโย นิปจฺจนฺเต)

มร ปาณจาเค ในการสละชีวิต ความตาย

- **มรติ** = **มจฺโจ**. (ตฺย) ผู้ตาย ความตาย
  มรณำ = **มจฺจุ**. (ตฺยุ) ผู้ตาย ความตาย

(ลง ตฺย ตฺยุ ปัจจัย, และลบ รฺ สุดท้ายธาตุ = วชาทีหิ ปพฺพชฺชา นิปจฺจนฺเต)
(อาเทศ ตฺย เป็น จฺ = ยวตำ ตลนทการานำ พฺยญฺชนานิ จลญชการตฺตำ, ซ้อน จฺ)

สต สาตจฺเจ ในความเป็นจริง

- **สตนำ** = **สจฺจำ**. (ย) ความจริง (ลง ย ปัจจัย = วชาทีหิ ..., ตฺย เป็น จ = ยวตำ ...)

นต คตฺตวินาเม ในการแอ่นกาย

- **นตนำ** = **นจฺจำ**. (ย) การแอ่นกาย การฟ้อนรำ

นิติ นิจฺเจ ในความเที่ยง

- **นิตนำ** = **นิจฺจำ**. (ย) ความเที่ยง

มา มาเน ในการนับ นับถือ

- **เมติ ปริเมตีติ** = **มายา**. (ย) มายา การแสดงมายากล
  เมติ ปริเมติ อญฺเญน อุตฺตมคุเณน อตฺตโน อคุณนฺติ = **มายา**. (มา+ย+สิ)
  การแสดงโดยนำสิ่งที่ดีกว่ากลบเกลื่อนสิ่งที่ไม่ดีของตน ชื่อว่า มายา
  (เป็นอิตถีลิงค์ = วชาทีหิ ...)

ชย ชนเน ในการเกิด

- **ชายติ ปุตฺโต อิมายาติ** = **ชายา**. ชายา ภรรยา หญิงผู้ให้กำเนิด (อปาทานะ)

(อาเทศ ชนฺ เป็น ชา, ลง ย ปัจจัย, และเป็นอิตถีลิงค์ = วชาทีหิ ปพฺพชฺชา นิปจฺจนฺเต)

กน ทิตฺติกนฺตีสุ ในความรุ่งเรืองและความใคร่

- **กนติ ทิพฺพตีติ** = **กญฺญา**. กัญญา หญิงผู้แตกเนื้อสาว กำลังสวย
  กนียเต กนฺตียเตติ = **กญฺญา**. กัญญา หญิงผู้ที่บุรุษรักใคร่

(อาเทศ นฺย เป็น ญ, ซ้อน ญ, หรือ นฺย เป็น ญฺญ, และเป็นอิตถีลิงค์ = วชาทีหิ ...)

ธน ธญฺเญ ในความบริบูรณ์

- **ธนตีติ** = **ธญฺญำ**. ข้าวเปลือก ทรัพย์อันบริบูรณ์

ปุ ปวเน ในความสะอาด หมดจด

- **ปุนาตีติ** = **ปุญฺญำ**. บุญ กรรมอันสะอาด (ปุ + นฺ + ย)

(ลง นฺ อาคม, และอาเทศ นฺย เป็น ญฺญ = วชาทีหิ ...)

๖๖๑. เวปุสีทวมุกุทาภูหฺวาทีหิ ถุ-ตฺติม-ณิมา นิพฺพตฺเต. (๓ บท, ปัจจยวิธิ)

หลังจาก เวปุ สี ทว วมุ กุ ทา ภู หุ ธาตุเป็นต้น ลง ถุ ตฺติม และ ณิม ปัจจัย ในอรรถว่าเกิด

พึงทราบว่า ๑. หลังจากกลุ่ม **เวปุ สี ทว วมุ** ธาตุเป็นต้น ลง **ถุ** ปัจจัย
๒. หลังจากกลุ่ม **กุ ทา ภู** ธาตุเป็นต้น ลง **ตฺติม** ปัจจัย
๓. หลังจากกลุ่ม **หุ** ธาตุเป็นต้น ลง **ณิม** ปัจจัย

กลุ่ม **ถุ** ปัจจัย หรือ **อถุ** ปัจจัย ในอรรถเกิดโรค

เวปุ กมฺปเน ในการสั่น สะเทือน หวั่นไหว

- **เวเปน นิพฺพตฺโต** = **เวปถุ**. ไข้จับสั่น โรคอันเกิดโดยอาการหนาวสั่น
(ลง อ อาคม = กฺวจิ ธาตุ..., หรือ ลง อถุ ปัจจัย)

สี สเย ในการนอน

- **สยเนน นิพฺพตฺโต** = **สยถุ**. โรคบวม โรคอ้วน อัมพฤกษ์ โรคเกิดโดยอาการนอน

ทว ทวเน ในการร้อน

- **ทเวน นิพฺพตฺโต** = **ทวถุ**. โรคร้อนใน เป็นไข้ตัวร้อน โรคอันเกิดโดยอาการร้อน

วมุ อุคฺคิรเณ ในการสำรอก อาเจียน

- **วเมน นิพฺพตฺโต** = **วมถุ**. โรคอาเจียน โรคอันเกิดโดยอาการอาเจียน

กลุ่ม **ตฺติม** ปัจจัย ในอรรถเกิดจากการกระทำ

กร กรเณ ในการกระทำ

- **กุตฺติ กรณ์**. การกระทำ ชื่อว่า กุตติ
เตน นิพฺพตฺตำ = **กุตฺติมำ**. ตุ๊กตา ของเทียม จำลอง ที่เกิดโดยการทำขึ้น
(กรฺ เป็น กุ นิปาตนะ = ปจฺจยาทนิฏฺฐา นิปาตนา สิชฺฌนฺติ)

ทา ทาเน ในการให้

- **ทาติ ทาน์**. การให้ ชื่อว่า ทาติ
เตน นิพฺพตฺตำ = **ทตฺติมำ**. ผลของทาน ผลอันเกิดขึ้นเพราะการให้ทาน (รัสสะ)

ภู สตฺตายำ ในความมี ความเป็น

- **ภูติ ภาวน์**. ความมีความเป็น ชื่อว่า ภูติ
เตน นิพฺพตฺตำ = **โภตฺติมำ**. ทรัพย์ อันเกิดขึ้นเพราะความมีความเป็นนั้น

กลุ่ม **ณิม** ปัจจัย ในอรรถเกิด

อว ปุพฺพ, หุ ทานาทนหพฺยปทาเนสุ ในการให้ การกิน และการบวงสรวง

- **อวหุติ อวหน์**. การบวงสรวง ชื่อว่า อวหุติ
เตน นิพฺพตฺตำ = **โอหาวิมำ**. มงคล ความสุข อันเกิดขึ้นเพราะการบูชานั้น
(อาเทศ อว เป็น โอ = โอ อวสฺส, ลบ ณฺ การิตะ, วุทธิ อุ ของ หุ เป็น โอ = อสโยคนฺตสฺส ..)
(อาเทศ โอ ของ โห เป็น อาว = เต อาวายา การิเต)

๖๖๒. **อกฺโกเส นมฺหานิ.** (๓ บท, ปัจจยวิธิ)

เมื่อมี น นิบาตอยู่ใกล้ธาตุ ลง อานิ ปัจจัย ในอรรถการด่า

นปุพฺพ, คมุ คติมฺหิ ในที่อันไม่ควรไป

- **น คมิตพฺโพ เต ชมฺม เทโสติ = อคมานิ.** นี่เจ้าชั่ว สถานที่ อันเจ้าไม่ควรไป (กัมมสาธนะ)
  (น เป็น อ = อตฺตํ นสฺส ตปฺปุริเส)

นปุพฺพ, กร กรเณ ในกรรมอันไม่ควรทำ

- **น กตฺตพฺพำ เต ชมฺม กมฺมนฺติ = อกรานิ.** กรรม อันเจ้าไม่ควรทำ (กัมมสาธนะ)

นมฺหีติ กึ บทว่า “นมฺหิ” ในสูตร มีประโยชน์เพื่อห้ามลง อานิ ปัจจัย ในที่ไม่มี น นิบาต
เช่น **วิปตฺติ เต** ความวิบัติย่อมแก่เจ้า

อกฺโกเสติ กึ บทว่า “อกฺโกเส” ในสูตร มีประโยชน์เพื่อห้ามลง อานิ ปัจจัย ในที่ไม่มีการด่า
เช่น **อคติ เต** การไม่ไปจงมีแก่เจ้า

ทำตัวรูป = อคมานิ = น + คมุ + อานิ + สิ

อคมานิ = ศัพท์เดิมคือ **น**ปุพฺพ, **คมุ** คติมฺหิ ในการไป

น คมุ	- เรียก คมุ ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
น คม	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
น คมฺ อานิ	- เมื่อมี น นิบาต ลง อานิ ปัจจัย ในอรรถด่า	= อกฺโกเส นมฺหานิ.
น คมฺ อานิ	- เรียก อานิ ปัจจัย ว่ากิต	= อญฺเญ กิตฺ.
น คมานิ	- รวม มฺ เข้ากับสระ อา หลัง	= นเย ปรำ ยุตฺเต.
	น คมานิ แปลว่า **น คนฺตพฺโพ เต ชมฺม เทโส** นี่เจ้าชั่ว สถานที่อันเจ้าไม่ควรไป **อิติ อตฺเถ** ในอรรถนี้	
น คมานิ	- เรียก น คมานิ ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามำวา...
น สิ คมานิ สิ	- หลังจาก น และ คมานิ ลง สิ ปฐมาวิภัตติ	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
น คมานิ	- ลบ สิ ทั้ง ๒	= เตสำ วิภตฺติโย โลปา จ.
นคมานิ	- ย่อม น กับ คมานิ เข้าเป็นกัมมธารยสมาส	= ทฺวิปเท ตุลฺยาธิกรเณ กมฺมธารโย.
นคมานิ	- เรียก นคมานิ ว่ายุตตัตถสมาส	= นามานำ สมาโส ยุตฺตตฺโถ.
นคมานิ	- ลบวิภัตติทั้ง ๒	= เตสำ วิภตฺติโย โลปา จ.
นคมานิ	- เรียก นคมานิ ว่าตัปปุริสสมาส	= อุเภ ตปฺปุริสา.
อคมานิ	- เพราะพยัญชนะในตัปปุริส อาเทศ น เป็น อ	= อตฺตำ นสฺส ตปฺปุริเส.
อคมานิ	- เรียก อคมานิ ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามำวา...
อคมานิ สิ	- หลังจาก อคมานิ ลง สิ ปฐมาวิภัตติ	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
อคมานิ	- ลบ สิ ทั้ง ๒ วิภัตติ	= เสสโต โลปำ คสิปิ.
อคมานิ	- สำเร็จรูปเป็น **อคมานิ** สถานที่อันไม่ควรไป	

๖๖๓. **สุนสฺสุนสฺโสณวานุวานูนุนขุณานา.** (๓ บท, อาเทสวิธิ)

อาเทศ อุน ของ สุน ศัพท์ เป็น โอณ วาน อุวาน อูน อูนข อุณ อา และ อาน

สุ สวเณ ในการฟัง

- **สามิกสฺส วจนํ สุณาตีติ** = **โสโณ โสณา, สฺวาโน สฺวานา, สุวาโน สุวานา, สุโน สุนา, สุนโข สุนขา, สุโณ สุณา, สา สา, สาโน สานา.**

ผู้ฟังคำของเจ้าของ ชื่อว่า โสณะ สฺวานะ สุวานะ สนะ สุนขะ สุณะ สา สานะ

ทำตัวรูป = **โสโณ** = สุ + อุณา + อ + สิ

โสโณ	= ศัพท์เดิมคือ **สุ** สวเณ ในการฟัง	
สุ	- เรียก สุ ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
สุ อ	- ลง อ ปัจจัย ในอรรถชื่อ	= สญฺญายมนุ.
สุ อ	- เรียก อ ปัจจัย ว่ากิต	= อญฺเญ กิตฺ.
สุ อ	- ลง อ ปัจจัย ในกัตตุ	= กตฺตริ กิตฺ.
สุ อุณา อ	- ลง อุณา วิกรณปัจจัย	= สฺวาทิโต ณุณาอุณา.
สุณ	- แยก ลบ ลบ รวม	
สุน	- อาเทศ ณ เป็น น	= กฺวจิ ธาตุ.
โสณ	- อาเทศ อุน เป็น โอณ	= สุนสฺสุนสฺโสณวานุวานูนุนขุนานา.
	โสณ แปลว่า **สามิกสฺส วจนํ สุณาติ** ผู้เชื่อฟังคำของเจ้าของ	
	อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้	
โสณ	- เรียก โสณ ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามฺวา...
โสณ สิ	- หลังจาก น และ คมานิ ลง สิ ปฐมาวิภัตติ	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
โสณ โอ	- อาเทศ สิ เป็น โอ	= โส.
โสโณ	- แยก ลบ รวม	
โสโณ	- สำเร็จรูปเป็น **โสโณ** สุนัข ผู้เชื่อฟังคำของเจ้าของ	

๖๖๔. ตรุณสฺส สุสุ จ. (๓ บท, อาเทสวิธิ)

อาเทศ ตรุณ เป็น สุสุ บ้าง

ตร ตรเณ ในการข้าม พ้น

- **พาลภาวํ ตรตีติ** = **สุสุ ตรุโณ.** ชายหนุ่ม ผู้ข้ามความเป็นเด็ก

ทำตัวรูป = **สุสุ** = ตร + อุณ + สิ

สุสุ	= ศัพท์เดิมคือ **ตร** ตรเณ ในการข้าม	
ตร	- เรียก ตร ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
ตรฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
ตรฺ อุณ	- ลง อุณ ปัจจัย ในปัจจุบันกาล	= กาเล วตฺตมานาตีเต ณฺวาทโย.
ตรฺ อุณ	- เรียก อุณ ปัจจัย ว่ากิต	= อญฺเญ กิตฺ.
ตรฺ อุณ	- ลง อุณ ปัจจัย ในกัตตุ	= กตฺตริ กิตฺ.
ตรุณ	- รวม รฺ เข้ากับ อุ หลัง	= นเย ปรํ ยุตฺเต.
สุสุ	- อาเทศ ตรุณ เป็น สุสุ	= ตรุณสฺส สุสุ จ.
	สุสุ แปลว่า **พาลภาวํ ตรติ** ผู้ข้ามความเป็นเด็กไปเป็นหนุ่ม	

อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้

สุสุ - เรียก สุสุ ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามฺวา...
สุสุ สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
สุสุ - ลบ สิ = เสสโต โลปำ คสิปิ.
สุสุ - สำเร็จรูปเป็น **สุสุ** ชายหนุ่ม

๖๖๕. ยุวสฺสุวสฺสุวุวานูนา. (๓ บท, อาเทสวิธิ)

อาเทศ อุว ของ ยุว เป็น อุว อุวาน อุน และ อูน

ยุ มิสฺสเน ในการผสม เจือปน

- **ยวติ มิสฺสีภวตีติ** = **ยุวา ยุวาโน ยุโน ยูโน**. หนุ่มน้อย ผู้มีวัยครึ่งเด็กครึ่งผู้ใหญ่

ทำตัวรูป = **ยุวา** = ยุ + อ + สิ

ยุวา = ศัพท์เดิมคือ **ยุ** มิสฺสเน ในการผสม ปะปน
ยุ - เรียก ยุ ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
ยุ อ - ลง อ ปัจจัย ในคำเป็นชื่อ = สญฺญายมนุ.
ยุ อ - เรียก อ ปัจจัย ว่ากิต = อญฺเญ กิตฺ.
ยุ อ - ลง อ ปัจจัย ในกัตตุ = กตฺตริ กิตฺ.
ยุว อ - อาเทศ อุ เป็น อุว = กฺวจิ ธาตุ...
ยุว อ - อาเทศ อุว ของ ยุว เป็น อุว = ยุวสฺสุวสฺสุวุวานูนา.
ยุว - แยก ลบ รวม
ยุว แปลว่า **ยวติ** ผู้ผสมวัย
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้
ยุว - เรียก ยุว ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามฺวา...
ยุว สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
ยุวา - อาเทศ อ กับ สิ เป็น อา = อนฺตศัพท์ ใน ปุมนฺตสฺสา สิมฺหิ.
ยุวา - สำเร็จรูปเป็น **ยุวา** หนุ่มน้อย

๖๖๖. ฉทาทีหิ ต-ตฺรณฺ. (๒ บท, ปัจจยวิธิ)

หลังจาก ฉท ธาตุเป็นต้น ลง ต และ ตฺรณฺ ปัจจัย

ฉท อปวารเณ ในการปิด กั้น ป้องกัน บัง

- **อาตปำ ฉาเทตีติ** = **ฉตฺตำ ฉตฺรำ**. ร่ม ฉัตร ที่กั้นแดด
(อาเทศ ทฺ เป็น ตฺ = กฺวจิ ธาตุ...)
(ลบ ตฺ หนึ่งตัว = จศัพท์ใน พฺยญฺชโน จ วิสญฺโญโค, หรือ กฺวจิ ธาตุ...)

จินฺต จินฺตายำ ในความคิด

- **จินฺเตตีติ** = **จิตฺตำ จิตฺรำ**. จิต สภาวะที่คิด
(อาเทศ นฺ เป็น นิคคหิต = นิคฺคหีต สโยคาทิ โน, ลบ นิคคหิต = พฺยญฺชเน จ)

สุ อภิสเว ในการไหลออก

- **อตฺเถ อภิสเวตีติ = สุตฺตำ สุตฺรำ.** สูตร พระสูตร อันยังประโยชน์ให้ไหลออก

สูท

สูท ปคฺฆรเณ ในการไหลออก

- **อตฺเถ สูเทตีติ = สุตฺตำ สุตฺรำ.** สูตร พระสูตร อันยังอรรถให้ไหลออก (รัสสะ = กฺวจิ ธาตุ..)

สูท ปคฺฆรเณ ในการไหลออก

- **อตฺเถ สูเทตีติ = สุตฺตำ.** สูตร พระสูตร อันยังอรรถให้ไหลออก
  (รัสสะ อู เป็น อุ = กฺวจิ ธาตุ.., ลบ ทฺ และซ้อน ตฺ = ภุชาทีนมนฺโต โน ทฺวิ จ)

สุ สวเน ในการฟัง ได้ยิน

- **สุณาตีติ = โสตำ โสตฺรำ.** หู อันได้ยิน (วุทธิ อุ เป็น โอ = อญฺเญสุ จ, อสโยคนฺตสฺส..)

นี

นี ปาปเณ ในการนำไป ให้ถึง

- **เนตีติ = เนตฺตำ เนตฺรำ.** ตา อันนำไป (วุทธิ อุ เป็น โอ = อญฺเญสุ จ)

ปปุพฺพ, วิท มงฺคลฺเล ในความหมดจด

- **ปกาเรน วิทติ มงฺคลำ ภวตีติ = ปวิตฺตำ ปวิตฺรำ.** วัตถุอันหมดจด

ปู ปวเน ในความหมดจด

- **ปุนาตีติ = ปวิตฺตำ ปวิตฺรำ.** วัตถุอันหมดจด (วุทธิ, โอ เป็น อว, ลง อิ อาคม)

ปต

ปต คติมฺหิ ในการไป

- **ปตตีติ = ปตฺตำ ปตฺรำ.** ใบไม้ ที่ตกไป

ปปุพฺพ, ตา ปาลเน ในการรักษาไม่ให้ตก

- **ปตโต ตายตีติ = ปตฺโต ปตฺโร.** บาตร อันรักษา(อาหาร)จากการตกไป

ตนุ วิตฺถาเร ในการขยาย แผ่ออก พิสดาร

- **ตญฺญตีติ = ตนฺตำ ตนฺตฺรำ.** เส้นด้าย อันยาวออก

ยต ยตเน ในความพยายาม ขมักเขม้น กระตือรือร้น

- **ยตตีติ = ยตฺตำ ยตฺรำ.** ความเพียรที่กระตือรือร้น

ยา ปาปเณ ในการนำไป ให้ถึง

- **ยาปนา = ยาตฺรา.** การนำไป การดำเนิน

ยมุ อุปรเม ในการเว้น หลีกไป

- **ยมติ อุปรมติ เอเตนาติ = ยนฺตำ ยนฺตฺรำ.** เครื่องยนต์ เครื่องหลีกเว้น

อท ภกฺขเน ในการกิน

- **อทตีติ = อตฺตำ อตฺรำ.** ตัวตน ที่กิน (ทุกข์และสุข)

ยุช โยเค ในการประกอบเข้าด้วยกัน

- **ยุชฺชตีติ** = **โยตฺตํ โยตฺรํ.** เชือก อันฝั้นเข้าด้วยกัน (ลบ ชฺ, ซ้อน ตฺ = ภุชาทีนมนฺโต ...)

วตฺ

วตฺ วตฺตเน ในการประพฤติ

- **วตนํ** = **วตฺตํ วตฺรํ.** ข้อวัตร การประพฤติ
  วตียเตติ = **วตฺตํ วตฺรํ.** ข้อวัตร อันเขาประพฤติ

มิท สิเนหเน ในความรักใคร่ สนิทสนม

- **มิชฺชตีติ** = **มิตฺตํ มิตฺรํ.** มิตร ผู้มีความรักใคร่กัน
  (ทฺ เป็น ตฺ = โต ทสฺส, จศัพท์ใน โท ธสฺส จ)

มา ปริมาเณ ในการนับ กะ ชั่ง ตวง วัด คำนวณ

- **มียเต ปมียเต เอตายาติ** = **มตฺตา.** มาตรา เครื่องนับ กะ ชั่ง ตวง วัด คำนวณ
  (ซ้อน ตฺ, รัสสะ อา เป็น อ, อาอิตถีลิงค์)

ปุ ปวเน ในการชำระ สะอาด

- **ปุนาตีติ** = **ปุตฺโต ปุตฺโร.** บุตร ผู้ชำระ(วงศ์ตระกูลให้หมดจด)

กล สงฺขฺยาเน ในการนับ

- **กเลติ สงฺขฺยายตีติ** = **กลตฺตํ กลตฺรํ** (ภริยา). ภรรยา ผู้ถูกนับเข้า (ในตระกูล)

วร สำวรเณ ในการระวัง ป้องกัน

- **วรติ สำวรติ เอเตนาติ** = **วรตฺตํ วรตฺรํ** (จมฺมมยโยตฺตํ). เชือกหนัง เครื่องมัดป้องกัน

เวปฺ กมฺปเน ในความหวั่นไหว

- **เวปตีติ** = **เวตฺตํ เวตฺรํ.** หวาย อันทำให้หวั่นไหว

คุป

คุป สำวรเณ ในการคุ้มครอง ป้องกัน

- **โคปียตีติ** = **โคตฺตํ โคตฺรํ.** โคตร วงศ์ตระกูล อันเขาระวังป้องกัน (ไม่ให้ปะปนกัน)
  = **คตฺตํ.** ร่างกาย อันเขาปกป้อง
  (ลบ ปฺ และซ้อน ตฺ = คุปาทีนญฺจ, อาเทศ อุ ของ คุ เป็น อ = กฺวจิ ธาตุ...)

ทา อวขณฺฑเน ในการตัด

- **ทาติ อวขณฺฑติ เอเตนาติ** = **ทาตฺตํ ทาตฺรํ.** เคียว เครื่องตัด เครื่องเกี่ยว

หุ หวเน ในการบูชา

- **อคฺคึ ชุหนฺติ เอเตนาติ** = **อคฺคิหุตฺตํ.** เครื่องบูชาไฟ

วห ปาปเณ ในการนำไป

- **วหติ ปาปุณาติ** = **วหิตฺตํ วหิตฺรํ.** เรือ เครื่องนำไป

จร จรเณ ในการไป ประพฤติ

- **จรณํ** = **จริตฺตํ จริตฺรํ.** จริต ความประพฤติ

มุจ โมจเน ในการปล่อยออก

- **มุณฺจเตติ** = **มุตฺตํ** (ปสฺสาโว). น้ำมูตร ปัสสาวะ อันถูกปล่อยออก

ภาส ทิตฺติมฺหิ ในความรุ่งเรือง

- **ภาสติ ทิพฺพติ อคฺคิ เอตายาติ** = **ภสฺตฺรา**. ถุงสูบลม เครื่องเป่าลม (ของช่างเหล็ก)

๖๖๗. วทาทีหิ ณิตฺโต คเณ. (๓ บท, ปัจจยวิธิ)

หลังจาก วท ธาตุเป็นต้น ลง ณิตฺต ปัจจัย ในอรรถหมู่

วท วิยตฺติยํ วาจายํ ในการพูดชัดเจน

- **วทิตานํ คโณ** = **วาทิตฺตํ**. คณะดนตรี วงดนตรี

จร จรเณ ในการประพฤติ

- **จริตานํ คโณ** = **จาริตฺตํ**. หมู่ข้อประฤติ ข้อวัตร จารีต ธรรมเนียม ประเพณี
- **จรนฺติ ตสฺมึ ปริปูรการิตายาติ** = **จาริตฺตํ**. จารีตศีล อันเป็นที่ประพฤติเพื่อการทำให้บริบูรณ์

วร วรเณ ในการป้องกัน

- **วริตานํ คโณ** = **วาริตฺตํ**. หมวดระเบียบป้องกัน ข้อห้าม ข้อควรระวัง
- **วาริตํ ตายนฺติ เอตฺถาติ** = **วาริตฺตํ**. เขตหวงห้าม อันเป็นสถานที่ป้องกัน
- **วาริตํ ตายนฺติ เอเตนาติ** = **วาริตฺตํ**. เครื่องกั้น อันเป็นเครื่องป้องกัน

๖๖๘. มิทาทีหิ ตฺติติโย. (๓ บท, ปัจจยวิธิ)

หลังจาก มิท ธาตุเป็นต้น ลง ตฺติ และ ติ ปัจจัย

มิท สิเนหเน ในความรัก ความห่วงใย

- **มิชฺชติ สินิยฺหตีติ** = **เมตฺติ**. ความรัก ความไมตรี อันมีความห่วงใย

ปท คติมฺหิ ในการไป

- **ปชฺชตีติ** = **ปตฺติ**. ทหารบก ผู้เดินไป

รนฺช ราเค ในความใคร่

- **รนฺชติ เอตฺถาติ** = **รตฺติ**. ราตรี กลางคืน อันเป็นเวลาที่สัตว์กำหนัด

ตนุ วิตฺถาเร ในการแพร่ขยาย

- **ตนียติ วิตฺถารียตีติ** = **ตนฺติ**. ตันติ ธรรมเนียมอันมนุษย์แพร่ขยาย (ประเพณีที่สืบๆกันมา)

ธา ธารเณ ในการทรงไว้

- **ธาเรตีติ** = **ธาติ**. แม่นม ผู้ทรงไว้ (ผู้รักษาทารกไว้)

ปา รกฺขเณ ในการรักษา

- **ปานํ รกฺขณํ** = **ปาติ**. การรักษา
- **ปาติ รกฺขตีติ** = **ปาติ**. ถ้วย ภาชนะ ที่รักษานมไว้ไม่ให้ตก

วส นิวาเส ในการอยู่

- **วสนฺติ เอตฺถาติ** = **วสติ**. ที่อยู่อาศัย บ้าน เรือน กุฏิ

๖๖๙. อุสุรนฺชทำสานำ ทำสสฺส ทฑฺโฒ ฒรา จ. (๕ บท, อาเทส-ปัจจยวิธิ)

บรรดา อุสุ รนฺช ทำส ธาตุ อาเทศ ทำส ธาตุเป็น ทฑฺฒ,
และหลังจาก อุสุ รนฺช ธาตุ ลง ฒ ร ปัจจัย

อุสุ ทาเห ในการไหม้ ร้อน

- **อุสติ ทหตีติ** = **อุฑฺโฒ.** อูฐ สัตว์ขี้ร้อน สัตว์ทะเลทราย
(ลบพยัญชนะสุดท้ายธาตุ = กฺวจิ ธาตุ..., ซ้อน)

รนฺช ราเค ในความรักใคร่

- **รนฺชนฺติ เอตฺถาติ** = **รฏฺโ.** รัฐ แว่นแคว้น สถานที่ที่มนุษย์รัก
(ลบพยัญชนะสุดท้ายธาตุ = กฺวจิ ธาตุ..., ซ้อน)

ทำส ทำสเน ในการขบ กัด

- **ทำสียเตติ** = **ทฑฺฒำ.** รอยที่ถูกกัด รอยเขี้ยว (กฺวิปัจจัย)
(อาเทศ ทำส เป็น ทฑฺฒ ด้วยสูตรนี้)

๖๗๐. สูวุสานมูวุสานมโต โถ จ. (๕ บท, อาเทส-ปัจจยวิธิ)

อาเทศ อู ของ สู ธาตุ, อุ ของ วุ ธาตุ, และ อสฺ ธาตุ เป็น อตฺ,
และลง ถ ปัจจัย

สู หึสายำ ในความเบียดเบียน

- **สวติ หึสติ เอเตนาติ** = **สตฺถำ.** ศัสตรา อาวุธ เครื่องเบียดเบียน

วุ สำวรเณ ในการป้องกัน ห่อหุ้ม นุ่งห่ม

- **วุณาติ เอเตนาติ** = **วตฺถำ.** ผ้า พัตร์ เครื่องนุ่งห่ม

อส ภุวิ ในความมี ความเป็น

- **สทฺทานุรูปำ อสติ ภวตีติ** = **อตฺโถ.** อรรถ เนื้อความ อันมีตามสมควรแก่ศัพท์

สสุ หึสายำ ในความเบียดเบียน

- **สสตีติ** = **สตฺถำ.** ศัสตรา อาวุธ ที่เบียดเบียน
(ลบพยัญชนะสุดท้ายธาตุ = กฺวจิ ธาตุ..., ซ้อน)

วส อจฺฉาทเน ในการนุ่งห่ม ปกปิดร่างกาย

- **วสียตีติ** = **วตฺถำ.** ผ้า อันเขานุ่งห่ม

อร คติมฺหิ ในการไป รู้

- **อรียตีติ** = **อตฺโถ.** อรรถ เนื้อความ อันท่านรู้

ทำตัวรูป = **สตฺถำ** = สู + ถ + สิ (๑)

สตฺถำ = ศัพท์เดิมคือ **สู** หึสายำ ในการเบียดเบียน
สู - เรียก สู ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
สตฺถ - อาเทศ อู เป็น อตฺ, และลง ถ ปัจจัย = สูวุสานมูวุสานมโต โถ จ.
สตฺถ แปลว่า **สวติ หึสติ เอเตน** เครื่องเบียดเบียน

อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้

สตฺถ - เรียก สตฺถ ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามฺวา...
สตฺถ สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
สตฺถ อำ - อาเทศ สิ เป็น อำ = สึ.
สตฺถำ - แยก ลบ รวม
สตฺถำ - สำเร็จรูปเป็น **สตฺถำ** ศัสตรา อาวุธ

ทำตัวรูป = **สตฺถำ** = สสุ + ถ + สิ (๒)

สตฺถำ = ศัพท์เดิมคือ **สสุ** หีสายำ ในการเบียดเบียน
สสุ - เรียก สสุ ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
สส - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
สส ถ - ลง ถ ปัจจัย = สมาทีหิ ถมา.
สส ถ - เรียก ถ ปัจจัย ว่ากิต = อญฺเญ กิตฺ.
สส ถ - ลง ถ ปัจจัย ในกัตตุ = กตฺตริ กิตฺ.
ส ถ - ลบ ส สุดท้าย = กฺวจิ ธาตุ...
สตฺถ - ซ้อน ตฺ (อสทิสเทฺวภาวะ) = วคฺเค โฆสาโฆสานำ ตติยปฐมา.

สตฺถ แปลว่า **สสติ** อาวุธอันเบียดเบียน

อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้

สตฺถ - เรียก สตฺถ ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามฺวา...
สตฺถ สิ - ลง สิ ปฐมาวิภัตติในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
สตฺถ อำ - อาเทศ สิ เป็น อำ = สึ.
สตฺถำ - แยก ลบ รวม
สตฺถำ - สำเร็จรูปเป็น **สตฺถำ** ศัสตรา อาวุธ

๖๗๑. **รนฺชุทาทีหิ ธทิทฺทกิรา กฺวจิ ชทโลโป จ.** (๕ บท, ปัจจย-โลปวิธิ)

หลังจาก รนฺช อุทิ ธาตุ ลง ธ ท อิทฺท ก อิร ปัจจัย,
และลบ ชฺ ทฺ สุดท้ายธาตุ

รนฺช ราเค ในความใคร่ ยินดี

- **รนฺชิตพฺพนฺติ** = **รนฺธำ**. รู ช่อง โพรง ที่สัตว์ยินดี

สมฺปุพฺพ, อุทิ ปสวนเกฺลทเนสุ ในการไหลไป เปียกชุ่ม

- **สมฺมา อุนฺทตีติ** = **สมุทฺโท**. น้ำทะเล ที่ไหลไปทั่วถึง
  อุนฺทตีติ = **อุทฺโท**. นาก แมวน้ำ สิงโตทะเล ที่เปียกชุ่ม

ขุท ปิปาสายำ ในความกระหาย

- **ขุทติ ปิปาสตีติ** = **ขุทฺโท**. ผู้ยากไร ผู้ตกยาก ผู้กระหาย

ฉิทิ ทฺวิธากรเณ ในการตัด เจาะ

- **ฉิชฺชตีติ** = **ฉิทฺโท**. รู ช่อง อันถูกเจาะ

รุทิ หีสายำ ในการเบียดเบียน

- **รุทติ หึสตีติ = รุทฺโท ลุทฺโท.** นายพราน ผู้เบียดเบียน

ภทิ กลฺยาเณ ในความเจริญ

- **ภนฺทติ กลฺยาโณ ภวตีติ = ภทฺโท.** ผู้เจริญ

นิทิ กุจฺฉายํ ในความรังเกียจ

- **นินฺทียตีติ = นิทฺทา.** การนอน การหลับเขารังเกียจ

มุท หาเส ในความยินดี เบิกบาน

- **โมทนฺติ เอตายาติ = มุทฺทา.** แหวน ธำรงค์อันเป็นเครื่องยินดี

ทล ทุคฺคติมฺหิ ในความตกยาก ลำบาก

- **ทลติ ทุคฺคตภาวํ คจฺฉตีติ = ทลิทฺโท.** ผู้ตกยาก คนจนเข็ญใจ

สุส

สุส โสสเน ในความระโหย เหือดแห้ง

- **โสสติ เอเตนาติ = สุกกํ.** น้ำสุกกะ น้ำอสุจิ เครื่องทำให้ระโหย

สุจ โสเก ในความเศร้าโศก

- **โสจติ เอเตนาติ = สุกกํ.** น้ำสุกกะ น้ำอสุจิ เครื่องทำให้เศร้าโศก

วจ วิยตฺติยํ วาจายํ ในการพูดชัดเจน เรียก

- **วจติ โอทนนฺติ = วกฺกํ.** ม้าม ท้อง อันเรียกหาข้าว

วก อาทาเน ในการถือเอา รับเอา

- **วกติ โอทนํ อาททาตีติ = วกฺกํ.** ม้าม ท้อง อันรับเอาข้าว

สก สตฺติมฺหิ ในความสามารถ

- **สกติ สมตฺเถตีติ = สกฺโก.** ท้าวสักกะ เจ้าศากยะ ผู้สามารถ

อุสุ ทาเห ในความร้อน เผาไหม้

- **อุสติ ทหตีติ = อุกฺกา.** ดวงไฟ คบเพลิง ที่เผาไหม้ อันร้อน

วช

วช คติมฺหิ ในการไป

- **อปฺปฏิหตํ วชตีติ = วชิรํ.** เพชร วชิราวุธ อันพุ่งไปไร้สิ่งกีดขวาง

มท อุมฺมาเท ในความมึนเมา

- **มชฺชติ เอตายาติ = มทิรา.** สุรา เครื่องมึนเมา

มทิ โมทเน ในความยินดี ร่าเริง เบิกบาน

- **มนฺทนฺติ เอตฺถาติ = มนฺทิรํ.** บ้าน สถานที่น่ายินดี

(นิคคหิตอาคม = กฺวจิ ธาตุ..., หรือ นิคฺคหีตญฺจ, เป็นวัคคันตะ นฺ = วคฺคนฺตํ วา วคฺเค)

รุธ อวธารเณ ในการห้าม ป้องกัน

- **จมฺเมน รุนฺธียตีติ = รุธิรํ.** โลหิต อันหนังห้ามไว้ (ไม่ให้ไหลออก)

รุหิ ปวตฺตเน ในการไหลไป

- **รุหติ ปวตฺตตีติ** = **รุหิรํ**. โลหิต อันไหลเวียนไป

รุจ ทิตฺติมฺหิ ในความรุ่งเรือง

- **โรจตีติ** = **รุจิรํ**. วัตถุอันงามรุ่งเรือง

พธ พนฺธเน ในความพัวพัน

- **พธียเตติ** = **พธิโร -รา -รํ**. คนหูหนวก ผู้อันเขาพัวพัน นัวเนีย

ติม เตมเน ในความเปียกชุ่ม

- **ราเคน ติมนฺติ เอตฺถาติ** = **ติมิโร ติมิรํ**. เวลาค่ำมืด เป็นเวลาที่สัตว์เปียกชุ่มด้วยราคะ

สิ เสวายํ ในการเสพ

- **กุสุมาทีหิ สียติ เสวียตีติ** = **สิโร**. ศีรษะ อันเขาประดับด้วยดอกไม้เป็นต้น

สร หึสายํ ในการเบียดเบียน

- **สรียเต หึสียเตติ** = **สริรํ สรีรํ**. ร่างกาย อันถูกเหลือบยุงเป็นต้นเบียดเบียน

กลิ สทฺทูปปท, ลา อาทาเน ในการถือเอา

- **กลึ ลาติ อาททาตีติ** = **กลิลํ**. ป่ารกชัฏ อันถือเอาอันตราย

สร คติมฺหิ ในการไหลไป

- **สรติ คจฺฉตีติ** = **สลิลํ**. น้ำ อันไหลไป

กุฏ โกฏิลฺเล ในความคด โกง งอ

- **อกุฏิ กุฏลตฺตํ อคมีติ** = **กุฏิโล**. ผู้คด ผู้โกง สิ่งคดงอ

กุก อาทาเน ในการถือเอา

- **กุกติ อตฺตโน นาเทน สตฺตานํ มนํ คณฺหาตีติ** = **โกกิโล**.
  นกดุเหว่า ผู้ยึดเอาจิตของสัตว์ทั้งหลายด้วยเสียงร้องของตน

๖๗๒. ปฏิโต หิสฺส เหรณฺหีรณฺ. (๓ บท, อาเทสวิธิ)

หลังจาก ปฏิ อาเทศ หิ ธาตุ เป็น เหรณฺ และ หีรณฺ

ปฏิปุพฺพ, หิ คติมฺหิ ในการย่ำยีฝ่ายปฏิปักษ์

- **ปฏิปกฺเข มทฺทิตฺวา หิโนติ คจฺฉตีติ** = **ปาฏิเหรํ ปาฏิหีรํ**. วิธีย่ำยีข้าศึก
  ลบ ณฺ = การิตานํ โณ โลปิ, วุทธิ = เตสุ วุทฺธิ... (เพราะเป็นนาม)

ปฏิปุพฺพ, หร หรเณ ในการนำตัวข้าศึกไป

- **ปฏิปกฺเข หรตีติ** = **ปาฏิหาริยํ**. วิธีนำข้าศึกไป วิธีทำให้ข้าศึกยอมรับ (ณฺยปัจจัย)
  ลง ณฺย ปัจจัย = ณาทโย เตกาลิกา.
  วุทธิ ปาฏิ = เตสุ วุทฺธิ..., วุทธิ หาร = อสโยคนฺตสฺส วุทฺธิ การิเต.

๖๗๓. กฑฺยาทีหิ โก. (๒ บท, ปัจจยวิธิ)

หลังจาก กฑิ ธาตุเป็นต้น ลง ก ปัจจัย

กฑิ เฉทเน ในการตัด

- **กณฺฑติ ฉินฺทตีติ** = **กณฺโฑ.** ลูกศร เกาทัณฑ์, กัณฑ์ อันตัดแบ่ง
- **กฑียเต ฉินฺทียเตติ** = **กณฺโฑ.** ลูกศร กัณฑ์ อันถูกตัด

ธาตุที่เป็น อิ การันต์ มักลงนิคคหิตอาคม = กฺวจิ ธาตุ..., หรือ นิคฺคหีตญฺจ.
อาเทศนิคคหิตเป็นวัคคันตะ = วคฺคนฺตา วา วคฺเค, ลบ ก ปัจจัย = กฺวจิ ธาตุ...

ฆฏิ ฆฏฺฏเน ในการทุบ ตี เคาะ

- **ฆฏียเตติ** = **ฆณฺโฏ ฆณฺฏา.** ระฆัง อันถูกตี

วฏิ อาวตฺตเน ในการหมุน วน, **วฏิ ธารณพนฺธนสมฺมาเตสุ** ในการทรงไว้ ผูกมัด และรวบรวม

- **วณฺฏียเต พนฺธียเต อเนนาติ** = **วณฺโฏ.** ขั้ว เครื่องผูกมัด

กรฑิ ภาชนตฺเต ในความเป็นภาชนะ

- **กรณฺฑติ ภาชนํ ภวตีติ** = **กรณฺโฑ.** จอก ถ้วย แก้ว ผอบ กระปุก อันเป็นภาชนะ

มฑิ มณฺฑนตฺเต ในการประดับ

- **มณฺฑติ อเนนาติ** = **มณฺโฑ.** เครื่องประดับ

สฑิ คุมฺพตฺเต ในความรกชัฏ

- **สณฺฑนฺติ คุมฺพนฺติ เอตฺถาติ** = **สณฺโฑ.** ป่า ไพรสณฑ์ สถานที่รกชัฏ

ภฑิ ภณฺฑตฺเต ในความเป็นของใช้สอย

- **ภณฺฑตพฺพนฺติ** = **ภณฺฑำ.** สิ่งของ อันเขาใช้สอย

ปฑิ ลิงฺควเกลฺลตฺเต ในความบกพร่องแห่งเพศ

- **ปณฺฑติ ลิงฺควเกลฺลภาวํ คจฺฉตีติ** = **ปณฺโฑ.** บัณเฑาะก์ ผู้มีเพศบกพร่อง เพศทางเลือก
  ปณฺโฑ เอว = **ปณฺฑโก.** ปณฺฑ กับ ปณฺฑก ก็เหมือนกัน

ทฑิ อาณายํ ในการบังคับ ลงทัณฑ์

- **ทณฺฑติ อาณำ กโรติ อเนนาติ** = **ทณฺโฑ.** วิธีลงโทษ ลงทัณฑ์

รฑิ หึสายำ ในการเบียดเบียน

- **รณฺฑติ หึสตีติ** = **รณฺโฑ.** นักเลงสุรา ผู้เบียดเบียน

วิปุพฺพ, ตฑิ จลนตฺเต ในความหวั่นไหว

- **วิเสเสน ตณฺฑติ จาเลติ ปเรสำ วิญฺญูนำ หทยำ กมฺเปตีติ** = **วิตณฺโฑ.**
  ลัทธิวิตัณฑะ อันทำใจของเหล่าผู้รู้ให้หวาดหวั่นอย่างยิ่ง (ยกเว้นพระอริยสาวก)

จฑิ จณฺฑตฺเต ในความดุร้าย

- **จณฺฑติ จณฺฑิกฺกภาวำ กโรตีติ** = **จณฺโฑ.** คนดุร้าย ผู้ทำให้น่ากลัว

คฑิ สนฺนิจฺจเย ในการสั่งสม

- **คณฺฑนฺติ สนฺนิจฺจยนฺติ ปุพฺพาทโย เอตฺถาติ** = **คณฺโฑ.** ฝี เป็นที่สั่งสมหนองเป็นต้น

อฑิ อณฺฑตฺเต ในการวางไข่

- **อณฺฑติ อณฺฑำ กโรตีติ** = **อณฺโฑ.** ไข่ สัตว์วางไข่ กำเนิดอัณฑชะ

ลฑิ ชิคุจฺฉายำ ในความรังเกียจ

- **ลณฺฑียเต ชิคุจฺฉียเตติ** = **ลณฺฑำ.** ขี้ คูถ มูลสัตว์ อันเขารังเกียจ

เมฑิ กุฏิลตฺเถ ในความคดงอ

- **เมณฺฑียเต กุฏิลภาวํ คจฺฉตีติ** = **เมณฺโฑ เมณฺฑโก.** แกะ สัตว์ที่เดินคดไปคดมา

เอรฑิ หึสายํ ในการเบียดเบียน

- **เอรณฺฑติ โรคํ หึสตีติ** = **เอรณฺโฑ.** น้ำมันระหุ่ง อันเบียดเบียดโรค

ขฑิ เฉทนตฺเถ ในการตัด

- **ขณฺฑียเต ฉิชฺชเตติ** = **ขณฺโฑ.** ขัณฑ์ ตอนอันถูกตัดแบ่ง

มทิ หาเส ในความร่าเริง

- **มนฺทติ หาเสตีติ** = **มนฺโท.** มันทบุคคล ผู้หัวเราะ ผู้ไม่เต็ม

อิทิ ปรมิสฺสริเย ในความเป็นใหญ่กว่าบุคคลอื่น

- **อินฺทติ ปรมิสฺสริยํ คจฺฉตีติ** = **อินฺโท.** พระอินทร์ ผู้เป็นใหญ่กว่าเทวดาเหล่าอื่น

จทิ อิจฺฉากนฺตีสุ ในความปรารถนา ใคร่ ชอบใจ

- **จนฺทียเต อิจฺฉียเตติ** = **จนฺโท.** ดวงจันทร์ อันบุคคลชอบใจ

ขุร เฉทเน ในการตัด

- **ขุรติ ฉิชฺชตีติ** = **ขุโร.** มีดโกน กลีบเท้าสัตว์ อันตัดสิ่งต่างๆ

๖๗๔. ขาทามคมานํ ขนฺธนฺธคนฺธา. (๒ บท, อาเทส-ปัจจยวิธิ)

อาเทศ ขาท ธาตเป็น ขนฺธ, อม ธาตุเป็น อนฺธ, คมุ ธาตุเป็น คนฺธ, และลง ก ปัจจัย

ขาท ภกฺขเน ในการกิน

- **ชาติชรามรณาทีหิ สํสารทุกฺเขหิ ขชฺชตีติ** = **ขนฺโธ ขนฺธโก.** (ห้ามลบ ก บ้าง = กฺวจิศัพท์)
  ขันธ์ อันถูกทุกข์ในสงสารมีชาติ ชรา มรณะ เป็นต้น เคี้ยวกิน
  ราสิฏฺเฐน = **ขนฺโธ.** ขันธ์ กอง

อม โรเค ในความมีโรค เจ็บไข้

- **จกฺขุนา อมติ รุชฺชตีติ** = **อนฺโธ อนฺธโก.** คนตาบอด ผู้ป่วยทางตา

คมุ คติมฺหิ ในการไป

- **วาเยน นียมาโน หุตฺวา คจฺฉตีติ** = **คนฺโธ คนฺธโก.** กลิ่น อันไปตามลม
  ตํ ตํ ฐานํ วาเตน คจฺฉตีติ = **คนฺโธ คนฺธโก.** กลิ่น อันไปสู่ที่ต่างๆตามลม

คนฺธ สูจเน ในการบ่งบอก

อตฺตโน นิสฺสยํ คนฺธเตติ = **คนฺโธ คนฺธโก.** กลิ่น อันนำไปสู่ที่อยู่ของตน
อตฺตโน นิสฺสยสฺส คนฺธนโต สูจนโต = **คนฺโธ คนฺธโก.** กลิ่น อันบ่งบอกที่อยู่ของตน

๖๗๕. ปฏาทีหฺยลํ. (๒ บท, ปัจจยวิธิ)

หลังจาก ปฏ ธาตุเป็นต้น ลง อล ปัจจัย

ปฏ คติมฺหิ ในการไป

- **ปฏ อลํ สมตฺถนฺติ** = **ปฏลํ ปฏลานิ.** หมู่ หลังคา ผืนผ้า อันสามารถต่อเติมได้

กล กลเล ในการนับ

- **กลียติ ปริมียติ อุทกำ เอเตนาติ** = **กลลำ.** โคลน ตม น้ำกลละ เครื่องนับว่ามีน้ำ

กุส เฉทนภูตทานสญฺจเยสุ ในการตัด บาด, มีตามสภาพ, ให้, รวบรวม

- **ปาปเก อกุสเล ธมฺเม กุสติ ฉินฺทตีติ** = **กุสลำ.** กุศล อันตัดบาปอกุศลธรรม
  กุสภูเต ยถาสภาวธมฺเม อลนฺติ = **กุสลำ.** กุศล อันสามารถเป็นกุศลตามสภาวธรรม
  กุเส อุทฺทิสฺส ทาเน อลนฺติ = **กุสลำ.** กุศล อันสามารถเจาะจงให้ผล
  กุเส สญฺจเย ธมฺมสมุทาเย อลนฺติ = **กุสลำ.** กุศล อันสามารถเป็นเหตุแห่งธรรมทั้งหลาย

กุปพฺพ, สล คติมฺหิ ในการไป, **กุสสทฺทูปปท, ลู เฉทเน** ในการตัด, **ลา อาทาเน** ในการถือเอา

- **กุจฺฉิตานำ สลนโต** = **กุสลำ.** (กุ+สล+อ/ก) กุศล อันทำให้ธรรมน่ารังเกียจพินาสไป
- **กุสานำ ลวนโต** = **กุสลำ.** (กุส+ลู+อ/ก) กุศล อันตัดบาปอกุศลธรรม
  กุโส วิย ลวนโต = **กุสลำ.** (กุส+ลู+อ/ก) กุศล อันตัดบาปเหมือนหญ้าคาบาด
- **กุเสน ลาตพฺพตฺตา** = **กุสลำ.** (กุส+ลา+อ/ก) กุศล อันถือเอาด้วยญาณ

กุ เป็นนิบาต อยู่หน้า สล ธาตุ เรียกว่า **กุ-ปุพพะ**
กุส เป็นนาม อยู่หน้า ลู ลา ธาตุ เรียกว่า **กุส-ปาฏปทิกะ**

กท

กท มเท ในความเมา

- **กทนำ** = **กโท.** ความเมา
  กเท มเท อลนฺติ = **กทลำ.** ต้นกล้วย อันสามารถเมา

ภคนฺท เสจเน ในการไหล

- **ภคนฺทติ สิญฺจตีติ** = **ภคนฺโท.** บานทะโรค ริดสีดวงทวาร อันไหลออก
  ภคนฺเท อลนฺติ = **ภคนฺทลำ.** ริดสีดวงทวาร อันสามารถไหลออก

เมข กฏิวิจิตฺเต ในการประดับเอว

- **เมขติ กฏิวิจิตฺตำ กโรตีติ** = **เมโข.** เข็มขัด เครื่องประดับเอว
  เมเข กฏิวิจิตฺเต อลนฺติ = **เมขลำ เมขลา.** เข็มขัด อันสามารถประดับเอว

วกฺก รุกฺขตเจ ในการหุ้มต้นไม้

- **วกฺกติ รุกฺขตโจ ภวตีติ** = **วกฺโก.** เปลือกของต้นไม้
  วกฺเก รุกฺขตเจ อลนฺติ = **วกฺกลำ.** เปลือกของต้นไม้ อันสามารถหุ้มต้นไม้

ตกฺก รุกฺขสิเลเส ในการเยิ้มออกจากต้นไม้

- **ตกฺเกติ รุกฺขสิเลโส ภวตีติ** = **ตกฺโก.** ยางไม้ อันไหลเยิ้มจากต้นไม้
  ตกฺเก รุกฺขสิเลเส อลนฺติ = **ตกฺกลำ.** ยางไม้ อันสามารถไหลเยิ้มจากต้นไม้

ปลฺล นินฺนฏฺฐาเน ในความมีอยู่บนที่ดอน

- **ปลฺลติ นินฺนฏฺฐานำ ภวตีติ** = **ปลฺโล.** แอ่งน้ำ อันมีอยู่ในที่ดอน
  ปลฺเล นินฺนฏฺฐาเน อลนฺติ = **ปลฺลลำ.** แอ่งน้ำ สระหน้อย ปลักควาย อันสามารถอยู่บนที่ดอน

สทฺท หริเต ในความเขียวสด

- **สทฺทติ หริโต ภวตีติ** = **สทฺโท.** หญ้า อันเขียวสด
  สทฺเท หริเต อลนฺติ = **สทฺทลํ.** หญ้าแพรก อันสามารถเขียวสด

มูล ปติฏฺฐายํ ในความตั้งอยู่

- **มูลติ ปติฏฺฐาติ เอตฺถาติ** = **มูลํ.** เหง้า โคน อันเป็นที่ตั้ง
  มูเล ปติฏฺฐาเน อลนฺติ = **มุลาลํ.** เหง้าบัว อันสามารถเป็นที่ตั้ง (ของกอบัว) (รัสสะ)

พิล นิสฺสเย ในการอาศัยอยู่

- **พิลติ นิสฺสยตีติ** = **พิลํ.** เกลือ อันอาศัยอยู่
  พิเล นิสฺสเย อลนฺติ = **พิลาลํ.** เกลือสินเธาว์ อันอาศัยอยู่

วิท สตฺตายํ ในความมีอยู่

- **วิชฺชตีติ** = **วิโท.** สิ่งของ อันมีอยู่
  วิเท วิชฺชมาเน อลนฺติ = **วิทาลํ.** หรดาล อันมีอยู่

จฑิ จณฺฑิกฺเก ในความดุร้าย

- **จณฺฑติ ปีเฬตีติ** = **จณฺโฑ** ผู้ดุร้าย
  จณฺเฑ อลนฺติ = **จณฺฑาโล.** คนจัณฑาล ผู้สามารถดุร้าย (ทีฆะ)

วา คติพนฺธเนสุ ในการไป ผูก

- **วาติ คจฺฉตีติ** = **วา** ผู้ผูก
  วา อติสนฺธเนสุ อลนฺติ = **วาลํ.** น้ำอันไหล เครืออันเลื้อยไป

วส อจฺฉาทเน ในการปกปิด

- **วสียติ อจฺฉาทียตีติ** = **วโส** ผู้ถูกปกปิด
  วเส อจฺฉาทเน อลนฺติ = **วสโล.** คนถ่อย ผู้สามารถถูกปกปิด

ปจิ วิตฺถาเร ในการขยายออก

- **ปจียติ วิตฺถาริยตีติ** = **ปโจ** แคว้น อันถูกขยายออก
  ปเจ วิตฺถาเร อลนฺติ = **ปจโล ปญฺจาโล.** แคว้นปัญจาละ อันสามารถถูกขยายออก
  ปญฺจนฺนํ ราชูนํ อลนฺติ = **ปญฺจาโล.** แคว้นปัญจาละ อันควรแก่พระราชา ๕ องค์

มจ โจเร ในการลัก ขโมย

- **มจติ โจเรตีติ** = **มโจ** หัวขโมย โจร
  มเจ โจรกมฺเม อลนฺติ = **มจโล.** หัวขโมย ผู้สามารถโจรกรรม

มุส เถยฺเย ในการลัก ขโมย ปล้น

- **มุสติ เอเตนาติ** = **มุโส** สาก อันเป็นเครื่องมือปล้น
  มุเส เถยฺเย อลนฺติ = **มุสโล.** สาก อันสามารถเป็นเครื่องมือปล้น

โคตฺตุ

โคตฺตุ วํเส ในการสืบต่อวงศ์ตระกูล

- **โคตฺถตีติ** = **โคตฺถุ.** วงศ์ อันสืบต่อ
  โคตฺถุมฺหิ วสิ สิงฺคาลชาติยํ อลนฺติ = **โคตฺถุโล.** สุนัขจิ้งจอก อันควรสืบต่อในสิงคาลชาติ

ปุถุ วิตฺถาเร ในการแผ่ออก ขยาย

- **ปุถติ มหนฺตภาเวน ปตฺถรีติ** = **ปุถุ.** พื้นที่ อันแผ่กว้างออก
  ปุถุมฺหิ วิตฺถาเร อลนฺติ = **ปุถุโล.** พื้นที่กว้าง อันสามารถแผ่ขยายออก

พหุ สงฺขฺยาเน ในการนับ

- **พหียเตติ** = **พหุ.** พหูพจน์ อันถูกนับ
  พหุมฺหิ สงฺขฺยาเน อลนฺติ = **พหุลํ.** จำนวนมาก อันสามารถในการถูกนับ (ลบ อ หลัง)

ลา อาทาเน ในการถือเอา

- **โคตฺถุ ลาตีติ** = **โคตฺถุโล.** (โคตฺถุ+ลา) สุนัขจิ้งจอก ผู้ถือเอาวงศ์ตระกูล
- **ปุถุ ลาตีติ** = **ปุถุโล.** พื้นที่กว้าง อันถือเอาการขยาย
- **พหุ ลาตีติ** = **พหุลํ.** จำนวนมาก อันถือเอาการนับ

มงฺค

มงฺค มงฺคลฺเย ในความเจริญ

- **มงฺคนฺติ วุทฺธึ คจฺฉนฺติ อเนนาติ** = **มงฺคลํ.** มงคล อันเป็นเครื่องนำไปสู่ความเจริญ

มงฺค มงฺคลฺเย ในความเจริญ

- **มงฺคนฺติ วุทฺธึ คจฺฉติ อเนนาติ** = **มงฺโค.** เครื่องนำไปสู่ความเจริญ
- **มงฺเค อลนฺติ** = **มงฺคลํ.** มงคล อันสามารถนำไปสู่ความเจริญ

พห วุทฺธิมฺหิ ในความเจริญ

- **พหติ วุทฺธึ คจฺฉตีติ** = **พหลํ.** ความกว้างใหญ่ อันนำไปสู่ความเจริญ

กมฺพ สญฺจลเน ในความหวั่นไหว

- **กมฺพติ สญฺจลติ เอเตนาติ** = **กมฺพลํ.** ผ้ากัมพล เครื่องทำให้จิตหวั่นไหว

สพิ มณฺฑเล ในความกลม มน

- **สมฺพติ มณฺเฑตีติ** = **สมฺพํ.** วัตถุ อันกลม มน
  สมฺเพ มณฺฑเล อลนฺติ = **สมฺพลํ.** เสบียง อันควรทำให้กลมๆ (นิคฺคหิตอาคม)

สพิ มณฺฑเล ในความกลม มน

- **สมฺพติ มณฺเฑตีติ** = **สมฺพํ.** วัตถุ อันกลม มน
  สมฺเพ มณฺฑเล อลนฺติ = **สมฺพลํ สพโล.** เสบียง อันควรทำให้กลมๆ

อคฺค คติโกฏิลฺเล ในการไปคด

- **อคฺคติ กุฏิลํ คจฺฉตีติ** = **อคฺคํ.** วัตถุ อันคด
  อคฺเค กุฏิเล อลนฺติ = **อคฺคลํ.** กลอน สายยูประตู อันคดงอ

มฑิ ภูสายํ ในการประดับ

- **มณฺฑียเต ภูสียเตติ** = **มณฺฑํ.** พื้นที่ อันถูกประดับ
  มณฺเฑ ภูสเน อลนฺติ = **มณฺฑลํ.** ลาน มณฑล อันสามารถประดับ

กุฑิ ทาเห ในการเผา ทำให้ร้อน

- **ฆสเนน กุณฺฑติ ทหตีติ** = **กุณฺฑ**. ความร้อน อันถูกเสียดสี
  กุณฺเฑ อลนฺติ = **กุณฺฑลํ**. ตุ้มหู กุณฑล อันควรเสียดสีให้ร้อน

๖๗๖. ปุถสฺส ปุฬุปถาโม วา. (๔ บท, อาเทส-ปัจจยวิธิ)

อาเทศ ปุถ ธาตุเป็น ปุฬุ ปถ, และลง อม ปัจจัย บ้าง

ปุถ วิตฺถาเร ในการแผ่ไป

- **ปตฺถฏาติ** = **ปุถวี ปถวี ปธวี**. (อี) แผ่นดิน อันแผ่กว้างออกไป
- **ปุถติ วิตฺถาโร ภวติ เอตสฺมาติ** = **ปถโม** (ปฐโม). (อม) ลำดับ อันเป็นจุดเริ่มต้น
  ปุถติ อาทิมฺหิ ปวตฺตตีติ = **ปถโม** (ปฐโม). (อม) ลำดับ อันเป็นไปในเบื้องต้น

ทำตัวรูป = ปุถวี = ปุถ + กฺวิ + อี + สิ

ปุถวี = ศัพท์เดิมคือ **ปุถ** วิตฺถาเร ในการแผ่ ขยาย

ปุถ	- เรียก ปุถ ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
ปุฬุ	- อาเทศ ปุถ ธาตุเป็น ปุฬุ	= ปุถสฺส ปุฬุปถาโม วา.
ปุฬุ กฺวิ	- ลง กฺวิ ปัจจัย	= กฺวิ จ.
ปุฬุ กฺวิ	- เรียก กฺวิ ปัจจัยว่า กิต	= อญฺเญ กิตฺ.
ปุฬุ กฺวิ	- ลง กฺวิ ปัจจัย ในกัตตุ	= กตฺตริ กิตฺ.
ปุฬุ กฺวิ	- ลบ กฺวิ	= กฺวิโลโป จ.

ปุฬุ แปลว่า **ปตฺถฏา (ภูมิ)** แผ่นดินอันแผ่ขยายไป
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้

ปุฬุ	- เรียก ปุฬุ ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามํวา...
ปุฬุ อี	- ลง อี อิตถิโชตกปัจจัย	= นทาทิโต วา อี.
ปุถว อี	- เพราะสระหลัง อาเทศ อุ เป็น อว	= จศัพท์ใน โอ สเร จ.
ปุถวี	- แยก ลบ รวม	
ปุถวี	- เรียก ปุถวี ว่านาม	= จศัพท์ใน ตทฺธิตสมาสกิตกา นามํวา...
ปุถวี สิ	- ลง สิ ปฐมาวิภัตติในอรรถลิงค์	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
ปุถวี	- ลบ สิ	= เสสโต โลปิ คสิปิ.
ปุถวี	- สำเร็จรูปเป็น **ปุถวี** แผ่นดิน	
ปถวี	- อาเทศ อุ ที่ ปุ เป็น อ	= กฺวจิ ธาตุ...
ปธวี	- อาเทศ ถ เป็น ธ	= กฺวจิ ธาตุ...

ทำตัวรูป = ปถโม = ปุถ + อม + สิ

ปถโม = ศัพท์เดิมคือ **ปุถ** วิตฺถาเร ในการแผ่ ขยาย

ปุถ	- เรียก ปุถ ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
ปุถฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
ปถฺ อม	- อาเทศ ปุถ ธาตุเป็น ปถ และลง อม ปัจจัย	= ปุถสฺส ปุฬุปถาโม วา.
ปถฺ อม	- เรียก อม ปัจจัยว่า กิต	= อญฺเญ กิตฺ.

ปถฺ อม - ลง อม ปัจจัย ในกัตตุ = กตฺตริ กิตฺ.
ปถม - รวม ถฺ เข้ากับ อ หลัง = นเย ปรํ ยุตฺเต.
ปถม แปลว่า **ปุถติ อาทิมฺหิ ปวตฺตติ** เป็นไปในเบื้องต้น
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้
ปถม - เรียก ปถม ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามํวา...
ปถม - ลง สิ ปฐมาวิภัตติในอรรถลิงค์ = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
ปถม โอ - อาเทศ สิ เป็น โอ = โส.
ปถโม - แยก ลบ รวม
ปถโม - สำเร็จรูปเป็น **ปถโม ปถมา ปถมํ** ประถม ลำดับเบื้องต้น

๖๗๗. สสฺวาทีหิ ตุทโว. (๒ บท, ปัจจยวิธิ)

หลังจาก สสุ ธาตุเป็นต้น ลง ตุ และ ทุ ปัจจัย

สสุ หึสาคตีสุ ในการเบียดเบียน และไป

- **สสติ หึสตีติ** = **สตฺตุ**. ศัตรู ผู้เบียดเบียน (สฺ เป็น ตฺ = กฺวจิ ธาตฺ...)

สจ สมวาเย ในการรวบรวม

- **สจติ สเมตีติ** = **สตฺตุ**. ข้าวตู อันรวมกัน (จฺ เป็น ตฺ = กฺวจิ ธาตฺ...)

ชน ชนเน ในการเกิด

- **ชายตีติ** = **ชตฺตุ**. หัวไหล่ อันเกิดขึ้น (นฺ เป็น ตฺ = กฺวจิ ธาตฺ...)

ทท ทาเน ในการให้

- **ทุกฺขํ ททาตีติ** = **ททฺทุ** (กฺฏฺจวิเสโส). ขี้กลากอันให้ความทุกข์ (โรคเรื้อนชนิดหนึ่ง)

อท ภกฺขเน ในการกิน

- **ทุกฺเขน อทติ ภกฺขติ เอตฺถาติ** = **อทฺทุ**. คุก สถานที่อยู่กินอย่างลำบาก

มท อุมฺมาเท ในความมึนเมา

- **มทติ อุมฺมตฺตํ กโรตีติ** = **มทฺทุ**. คนเมา ผู้กระทำให้ตนเป็นเหมือนคนบ้า

๖๗๘. จฺยาทีหิ อีวโร. (๒ บท, ปัจจยวิธิ)

หลังจาก จิ ธาตุเป็นต้น ลง อีวร ปัจจัย

จิ จเย ในการสะสม

- **จียตีติ** = **จีวรํ**. ผ้าจีวร อันภิกษุสะสม

ปา ปาเน ในการดื่ม

- **ปาตีติ** = **ปีวโร** (ปีโน). คนอ้วน ผู้ดื่ม

ธา ธารเณ ในการทรงไว้

- **ชาลกุมินาทีนิ ธาเรตีติ** = **ธีวโร** (เกวฏฺโฏ). ชาวประมง ผู้ถือแหและไซเป็นต้น

๖๗๙. มุนาทีหิ จิ. (๓ บท, ปัจจยวิธิ)

หลังจาก มุน ธาตุเป็นต้น ลง อิ ปัจจัย

มุน ญาเณ ในการรู้

- **มุนาตีติ** = **มุนิ.** มุนี ผู้รู้

ยต ยตเน ในความพยายาม

- **ยตตีติ** = **ยติ.** ภิกษุ ผู้พยายาม

อคฺค คติโกฏิลฺเล ในความคดไปคดมา

- **อคฺคติ กุฏิลภาวํ คจฺฉตีติ** = **อคฺคิ.** ไฟ อันคดไปคดมา

ปต คติมฺหิ ในการไป

- **ปตติ เสฏฺโฐ หุตฺวา ปุรโต คจฺฉตีติ** = **ปติ.** สามี เจ้าของ ผู้ประเสริฐ ผู้นำหน้า

สุจ โสจกมฺมนิ ในกรรมอันสะอาด

- **สุจติ ปริสุทฺธํ ภวตีติ** = **สุจิ.** ความสะอาด สิ่งที่สะอาด

รุจ ทิตฺติมฺหิ ในความรุ่งเรือง

- **โรจตีติ, รุจติ ทิพฺพตีติ** = **รุจิ.** แสงสว่างรุ่งเรือง ความงาม ความชอบใจ รัศมี

อิส ปริเยสเน ในการแสวงหา

- **สีลาทิคุเณ เอสตีติ** = **อิสิ.** ฤษี นักบวช ผู้แสวงหาคุณมีสีลคุณเป็นต้น

กุ สทฺเท ในการออกเสียง

- **กวติ กเถตีติ** = **กวิ.** นักกวี ผู้กล่าว (บทกลอน) (วุทธิ, อาเทศเป็น อว)

กุ กถเน ในการกล่าว

- **กนฺตํ มนาปวจนํ วทตีติ** = **กวิ.** นักกวี ผู้กล่าวสุนทรพจน์อันประทับใจ

กุ พนฺธเน ในการประพันธ์ ผูก

- **กพฺยํ พนฺธตีติ** = **กวิ.** นักกวี ผู้ประพันธ์บทกลอน

รุ สทฺเท ในการออกเสียง ร้อง

- **รวติ คชฺชติ เอเตนาติ** = **รวิ.** ดวงอาทิตย์ มีแสงเป็นเครื่องร้อง(ของสัตว์)

ธา ธารเณ ในการทรงไว้

- **ฆตํ ทธาตีติ** = **ทธิ.** นมส้ม อันทรงเปรียงไว้ (มีเปรียงอยู่)

กุฏ เฉทเน ในการตัด

- **กุฏติ ฉินฺทตีติ** = **กุฏิ.** กุฏิ กระท่อม อันตัดความกลัวแดดและฝนเป็นต้น

อสุ เขปเน ในการขว้าง ทิ้ง ซัด พุ่ง แทง

- **อสเต ขิปฺปเตติ** = **อสิ.** ดาบ อันทิ่มแทง
  อายุํ อสติ เขเปตีติ = **อสิ.** ดาบ อันทิ้งซึ่งอายุ

ราช ทิตฺติมฺหิ ในความรุ่งเรือง ปรากฏ

- **ราชติ ทิพฺพตีติ** = **ราชิ.** ราวป่า อันรุ่งเรือง ปรากฏ

สปฺป คติมฺหิ ในการไป

- **สปฺปติ คจฺฉติ ปวตฺตตีติ = สปฺปิ.** เนยใส อันเป็นไป

อจฺจ ปูชายํ ในการบูชา

- **อจฺจียเต ปูชียเตติ = อจฺจิ.** ไฟ เปลวไฟ อันเขาบูชา

ชุต ทิตฺติมฺหิ ในความรุ่งเรือง

- **โชตตีติ = โชติ.** ไฟ อันลุกโชน

นนฺท นนฺทเน ในความเพลิดเพลิน

- **นนฺทียเตติ = นนฺทิ.** ตัณหา ความเพลิดเพลิน

ทีป ทิตฺติมฺหิ ในความรุ่งเรือง

- **ทีปติ ทิพฺพตีติ = ทีปิ.** เสือดาว เสือเหลือง ผู้รุ่งเรือง

กมุ ปทวิกฺเขเป ในการก้าวเท้า เดิน

- **กมติ ยาตีติ = กิมิ.** หนอน ที่เดินไป (อ เป็น อิ = กฺวจิ ธาตุ..)

ตมุ กงฺขายํ ในความสงสัย

- **ตมียเต กงฺขียเตติ = ติมิ.** ปลาติมิ ปลาใหญ่อันผู้คนสงสัย

พุธ โพธเน ในความรู้

- **พุชฺฌตีติ = โพธิ.** ปัญญา โพธิญาณ อันรู้

สพฺพญฺญุตญฺญาณํ พุชฺฌติ เอตฺถาติ = โพธิ. ต้นโพธิ์ อันเป็นสถานที่ตรัรู้พระสัพพัญญุตญาณ

กส วิเลขเน ในการขีด ไถ

- **กสนํ = กสิ.** การไถ กสิกรรม

กปิ จลเน ในความหวั่นไหว

- **กมฺปติ จลตีติ = กปิ.** ลิง ผู้ไม่นิ่ง ผู้หวั่นไหว ว๊อกแว๊ก

กล สงฺขฺยาเน ในการนับ

- **กลียติ ปริมียตีติ = กลิ.** โทษ การทรมาน อันเขานับ

พล ชีวเน ในความมีชีวิต

- **พลนฺติ ชีวนฺติ เอเตนาติ = พลิ.** พลีกรรม เครื่องเลี้ยงชีพ

มส อามสเน ในการจับต้อง

- **มสียเตติ = มสิ.** น้ำหมึก อันเขาจับต้อง

ธน สทฺเท ในการออกเสียง

- **ธนียเตติ = ธนิ.** เสียง อันเขาส่ง

หร หรเณ ในการนำไป

- **มนุญฺญํ หรตีติ = หริ.** ทองคำ พระวิษณุ ผู้นำความพอใจมาให้

อร คติมฺหิ ในการไป

- **อรติ ปจฺจตฺถิกภาวํ คจฺฉตีติ = อริ.** อริ ศัตรู ผู้เป็นไปตามความพอใจของตน

คิร นิคฺคิรเณ ในการคาย สำรอก

- **คิรติ ปสวติ โอสธาทโยติ = คิริ.** ภูเขา ที่คายยาสมุนไพรเป็นต้นออกมา

ปาฏิปทิกโต ลง อิ ปัจจัย หลังจากธาตุที่ทำเป็นนามแล้ว

มหนฺต, ลา อาทาเน ในการถือเอา (อ, อิ ปัจจัย)

- **มหนฺตํ โภคกฺขนฺธํ ลาติ คณฺหาตีติ = มหาโล, มหาลิ.** มหาลิ ผู้ถือเอากองสมบัติใหญ่

ภทฺท, ลา อาทาเน ในการถือเอา

- **ภทฺทํ ยสํ ลาติ คณฺหาตีติ = ภทฺทาโล, ภทฺทาลิ.** ผู้ถือเอาชื่อเสียง

มน คติมฺหิ ในการไป ถึง (อ, อิ ปัจจัย)

- **มนติ มหคฺฆภาวํ เอติ คจฺฉตีติ = มโณ, มณิ.** แก้วมณี อันถึงความมีค่ามาก

อร คติมฺหิ ในการไป ถึง (ยุ, อิ ปัจจัย)

- **อรียเต คมียเตติ = อรโณ, อรณิ.** ไม้สีไฟ อันเขาให้ถึงกัน

ตร ตรเณ ในการข้าม (ยุ, อิ ปัจจัย)

- **ตรติ อเนนาติ = ตรโณ, ตรณิ.** เรือ เครื่องข้ามฟาก

ธร ธารเณ ในการทรงไว้ (ยุ, อิ ปัจจัย)

- **สพฺพโลกํ ธาเรตีติ = ธรโณ, ธรณิ.** ธรณี แผ่นดิน อันทรงสัตว์โลกทั้งปวงไว้

สร คติมฺหิ ในการไป ถึง (ยุ, อิ ปัจจัย)

- **สรียติ คมียตีติ = สรโณ, สรณิ.** บ้าน อันเขาไป

ธม สทฺเท ในการส่งเสียง (ยุ, อิ ปัจจัย)

- **ธมนฺติ วีณาทโย เอเตนาติ = ธมโณ, ธมณิ.** สายพิณเป็นต้น อันเป็นเครื่องส่งเสียง

อว รกฺขเณ ในการรักษา (ยุ, อิ ปัจจัย)

- **สตฺเต อวติ รกฺขตีติ = อวนา, อวนิ.** แผ่นดิน อันรักษาสัตว์ไว้

อส เขปเน ในการซัด ฟาด (ยุ, อิ ปัจจัย)

- **อสียเต ขิปียเตติ = อสนา, อสนิ.** สายฟ้า อันอสูรฟาดไป

วส นิวาเส ในการอยู่ (ยุ, อิ ปัจจัย)

- **วสนฺติ เอตฺถาติ = วสนา, วสนิ.** บ้าน เรือน อันเป็นที่อยู่

๖๘๐. วิทาทีหฺยูโร. (๒ บท, ปัจจยวิธิ)

หลังจาก วิท ธาตุเป็นต้น ลง อูร ปัจจัย

วิท ลาเภ ในการได้

- **วินฺทิตุํ อลํ อนาสนฺนตฺตาติ = วิทูโร วิชฺชูโร.** ภูเขาวิทูระ อันควรได้เห็นเพราะอยู่ไกล
  วิทูเร ชาโต = เวทูโร (มณิ). แก้วมณีเวทูระ อันเกิดบนภูเขาวิทูระ

วล, วลฺล สาธารณพนฺธเนสุ ในความทั่วไปและผูก

- **วลฺลียเต ธารียเตติ = วลฺลูโร.** เนื้อแห้ง อันเขาผูกเก็บไว้

มส อามสเน ในการจับต้อง ลูบคลำ

- **มสียเตติ = มสูโร.** ลูกเดือย อันเขาจับต้อง

สิท สิงฺคาเร ในความงาม

- **สินฺทตีติ = สินฺทูโร.** ชาต ตะกั่วแดง อันงดงาม (นิคคหิตอาคม)

ทุ คติมฺหิ ในการไป

- **ทูยเต ทุกฺเขน คมียเตติ** = **ทูโร.** สถานที่ไกล อันบุคคลไปถึงด้วยความลำบาก
  คมิตุ๎ อลๆ อนาสนฺนตฺตาติ = **ทูโร.** สถาที่อันควรไป เพราะอยู่ไกล

กุ สทฺเท ในการส่งเสียง

- **กวติ สทฺทๆ กโรตีติ** = **กูโร.** ข้าวแห้ง อันส่งเสียง

กปุ หึสา-ตกฺกลคนฺเธสุ ในความเบียดเบียน และกลิ่นของยางไม้

- **อตฺตโน คนฺเธน อญฺญๆ คนฺธๆ กปติ หึสตีติ** = **กปฺปูโร.** (ซ้อน ป)
  การบูร ยางไม้อันเบียดเบียนกลิ่นอื่นด้วยกลิ่นของตน

มย คติมฺหิ ในการไป

- **มยติ ยาติ คจฺฉตีติ** = **มยูโร.** นกยูง ผู้เดินไป

มหี, รุ สทฺเท, รุ รมเณ ในการร้อง ส่งเสียง, ร่าเริง

- **มหิยๆ รวตีติ** = **มยูโร.** นกยูง ผู้ร้องบนแผ่นดิน
  มหิยๆ รมตีติ = **มยูโร.** นกยูง ผู้ร่าเริงบนแผ่นดิน

อาเทศ หฺ เป็น ย, และ อี เป็น อู = เตสุ วุทฺธิ...

นิรุตตินัย ๕

วณฺณาคโม วณฺณวิปริยโย จ
เทฺว จาปเร วณฺณวิการนาสา
ธาตุสฺส จตฺถาติสเยน โยโค
ตทุจฺจเต ปญฺจวิธๆ นิรุตฺตๆ

(๑) การลงอักษรอาคม (๒) การสลับอักษร (๓) การเปลี่ยนแปลงอักษร (๔) การลบอักษร (๕) การประกอบธาตุให้มีอรรถมากยิ่งขึ้น ทั้ง ๕ วิธีนี้ ท่านเรียกว่า “**นิรุตตินัย**” อันเป็นวิธีของไวยากรณ์

อธิบายนิรุตตินัย ๕

นิรุตตินัย คือ วิธีทำตามนัยของไวยากรณ์ ที่กล่าวเนื้อความให้ครบถ้วน ให้มีศัพท์และอรรถตรงตามพระไตรปิฎก มีวิเคราะห์อรรถว่า

นิรุตฺติ วิ. **นิสฺเสสโต อุตฺติ นิรุตฺติ.** (นิ+ รฺ + วจ วิยตฺติยๆ วาจายๆ + ติ)
คำกล่าววิธีโดยไม่ให้มีส่วนเหลือ ชื่อว่า นิรุตติ

นิจฺฉเยน อุจฺจเต อตฺโถ เอเตนาติ นิรุตฺติ.
เครื่องกล่าวตัดสินเนื้อความ ชื่อว่า นิรุตติ

(๑) **วณฺณาคโม** การลงอักษรอาคม คือ การเพิ่มอักษรที่ยังไม่มีให้มี (อาคม)
เช่น **จริยา** การประพฤติ ลง อิ อาคม
ปุญฺญ บุญ กรรมอันสะอาด ลง นฺ อาคม

(๒) **วณฺณวิปริยโย** การสลับอักษร คือ การสลับอักษรตัวหน้าให้อยู่หลัง ตัวหลังให้อยู่หน้า
เช่น **วุยฺหติ** ย่อมถูกนำไป สลับ หฺย เป็น ยฺห

(๓) **วณฺณวิกาโร** การเปลี่ยนแปลงอักษร คือ เปลี่ยนอักษรเดิมให้เป็นอักษรอื่น (อาเทศ, วิการ)

เช่น **กุพฺพำ** กระทำอยู่ เปลี่ยน วฺว เป็น พฺพ

(๔) **วณฺณนาโส** การลบอักษร คือ ทำอักษรที่มีอยู่ให้หายไป (ลบ)

เช่น **เมขลา** เข็มขัด ลบ หน และ มา

(๕) **อตฺถาติสยโยโค** การประกอบธาตุให้มีอรรถมากยิ่งขึ้น

เช่น **มยูโร** นกยูง ผู้ไป ผู้ร้องบนแผ่นดิน ผู้ร่าเริงบนแผ่นดิน

พึงทราบว่า คัมภีร์ปทรูปสิทธิ ท่านได้แสดงวิธีสำเร็จรูปของบทต่างๆ ตามลักษณะของนิรุตตินัย ด้วยสูตรว่า “เตสุ วุทฺธิ...” ก็มี ด้วยสูตรว่า “กฺวจิ ธาตุ...” ก็มี

มหาสูตรทั้ง ๒ นี้ ได้แสดงนิรุตตินัยไว้ครบทั้ง ๕ ประการ มีประโยชน์ต่อการทำรูปที่เหลือจากสูตรย่อยทั่วไป

อุทิ ปสวน-เกฬเนสุ ในการแปดเปื้อน และเปียกชุ่ม

- **อุนฺทิตุ๎ อลำ สมตฺโถติ = อุนฺทูโร.** หนู ผู้สามารถแปดเปื้อน
  ปำสุ๎ อุนฺทติ ปสวตีติ = อุนฺทูโร. หนู ผู้เปื้อนฝุ่น

ขชฺช ภกฺขเณ ในการกิน

- **ขาทิตุ๎ อลนฺติ = ขชฺชูโร.** อินทผลัม อันสามารถเคี้ยวกิน
  ขชฺชเต ภิกฺขียเตติ = ขชฺชูโร. อินทผลัม อันถูกเคี้ยวกิน

กุร อกฺโกเส ในการด่า

- **อกฺโกสิตุ๎ อลนฺติ = กุรูโร.** ทุรชน คนหยาบคาย ผู้สมารถด่า

สุ หึสายำ ในการเบียดเบียน

- **สุณาติ หึสตีติ = สูโร.** ดวงอาทิตย์ ที่เบียดเบียนสัตว์

๖๘๑. หนาทีหิ ณุนุตโว. (๒ บท, ปัจจยวิธิ)

หลังจาก หน ธาตุเป็นต้น ลง ณุ นุ และ ตุ ปัจจัย

ณุ ปัจจัย

หน หึสายำ ในการเบียดเบียน

- **หนตีติ = หณุ.** คาง อันเบียนเบียนข้าว

ชน ชนเน ในการเกิด

- **ชายตีติ = ชาณุ.** เข่า ที่เกิดขึ้น (ลบ น, ทีฆะ = กฺวจิ ธาตุ...)

ภา ทิตฺติมฺหิ ในความสว่าง

- **ภาตีติ = ภาณุ.** แสงสว่าง อันเจิดจ้า

ริ สนฺตาเน ในการสืบต่อ

- **รยตีติ = เรณุ** (รโช). ฝุ่น ละออง อันสืบต่อ

ขนุ อวทารเณ ในการขุด

- **ขนฺติ ขญฺญตีติ = ขาณุ.** ตอ อันเขาจะขุด

อม คตฺยาทีสุ ในการไป เป็นต้น

- **อมตีติ** = **อณุ.** ละออง ที่ปลิวไป (ลบ มฺ = กฺวจิ ธาตุ...)

นุ ปัจจัย

เว ตนฺตสนฺตาเน ในการถัก สาน

- **วายตีติ** = **เวนุ เวณุ.** ไม้ไผ่ อันสานกัน

เธ ปาเน ในการดื่ม

- **ธายติ วจฺฉ ปาเยตีติ** = **เธนุ.** แม่โค ตัวให้ลูกดื่มนม

ภา ทิตฺติมฺหิ ในความสว่าง

- **ภาตีติ** = **ภานุ.** แสงสว่าง อันเจิดจ้า

ตุ ปัจจัย

ธา ธารเณ ในการทรงไว้

- **กฺริยำ ธาเรตีติ** = **ธาตุ.** ธาตุ ในไวยากรณ์ อันทรงไว้ซึ่งอรรถกิริยา
  ลกฺขณำ ธาเรตีติ = **ธาตุ.** ธาตุ สภาวธรรมที่ทรงไว้ซึ่งลักษณะ

สิ พนฺธเน ในการผูกโยง

- **สียติ พนฺธียตีติ** = **เสตุ.** สะพาน อันถูกผูกโยง

กี ธนวิโยเค ในการซื้อขาย, **กิ อุนฺนติมฺหิ** ในการขึ้นไป

- **อุทฺธำ กยติ คจฺฉตีติ** = **เกตุ.** ธง ยอด อันขึ้นไป

หิ คติหิ ในการไป

- **หิโนตีติ** = **เหตุ.** เหตุ อันเป็นไป

ชน ชนเน ในการเกิด

- **ชายตีติ** = **ชนฺตุ.** สัตว์ ผู้เกิดมา

ตนุ วิตฺถาเร ในการแผ่ ขยาย

- **ตโนตีติ** = **ตนฺตุ.** เส้นด้าย เชือก อันขยายออก

วส นิวาเส ในการอยู่

- **วสติ เอตฺถ ผลำ ตทายตฺตวุตฺติตายาติ** = **วตฺถุ.** (สฺตฺ เป็น ตฺถฺ = กฺวจิ ธาตุ...)
  วัตถุ พัสดุ พื้นที่ เรื่องราว อันเป็นที่ตั้งของผลอันเกี่ยวเนื่องด้วยเหตุนั้นๆ

๖๘๒. **กุฏาทีหิ โจ.** (๒ บท, ปัจจยวิธิ)

หลังจาก กุฏ ธาตุเป็นต้น ลง จ ปัจจัย

กุฏ เฉทเน ในการตัด

- **กุฏติ ฉินฺทตีติ** = **กุฏฺโจ** (พฺยาธิ). โรคเรื้อน อันตัด(ผิวหนัง)

กุส เฉทน-ปูรณ-คนฺเธสุ ในการตัด เต็ม และส่งกลิ่น

- **กุสติ ปูเรตีติ** = **โกฏฺโจ** (อุทรำ). ท้อง อันเต็ม (วุทธิ, ลบ ส, ซ้อน ฏฺ = กฺวจิ ธาตุ...)

กฏ มทฺทเน ในการบีบ บด ทุบ

- **กฏติ มทฺทตีติ** = **กฏฺจำ.** ท่อนไม้ ฟืน อันทุบ

กณ นิมีลเน ในการกลืน กระเดือก

- **กณติ นิมีลตีติ** = **กณฺโฐ**. คอ อันกลืน

๖๘๓. มนุปูรสุณาทีหิ อุสฺสนุสิสา. (๒ บท, ปัจจยวิธิ)

หลังจาก มนุ ปูร และ สุณ ธาตุเป็นต้น ลง อุสฺส นุส และ อิส ปัจจัย

มนุ โพธเน ในการรู้ (อุสฺส นุส ปัจจัย)

- **มนเต ชานาตีติ** = **มนุสฺโส มานุโส**. มนุษย์ ผู้รู้
  หิตาหิตํ มนติ ชานาตีติ = **มนุสฺโส มานุโส**. มนุษย์ ผู้รู้ประโยชน์และไม่ใช่ประโยชน์
  (อาเทศ นฺ เป็น อา = กฺวจิ ธาตุ...)

ปูร ทานปูรณสุ ในการให้ และเต็ม

- **ปูรตีติ** = **ปุริโส โปโส**. บุรุษ ผู้เต็ม
  (รัสสะ อู เป็น อุ, ลบ รฺ และ อิ = กฺวจิ ธาตุ..., วุทธิ อู เป็น โอ = อณฺเณสุ จ)
  มาตาปิตูนํ หทยํ ปูเรตีติ = **ปุริโส**. บุรุษ ผู้ยังหทัยของมารดาบิดาให้เต็ม
  ปูเรติ นิสฺสยสฺสาภิลาสนฺติ = **ปุริโส**. ตัวตน อันยังความอยากของธรรมที่อาศัยตนให้เต็ม

ปุร, สิ สเย ในการนอน

- **ปุเร อุจฺเจ จาเน เสตีติ** = **ปุริโส**. บุรุษ ผู้นอนก่อน ผู้นอนในที่สูง
  (อาเทศ อ ที่ ร เป็น อิ = เตสุ วุทฺธิ..., ลง อ ปัจจัย = สญฺญายมนุ)

สุณ หีสากุลสนฺธาเนสุ ในการเบียดเบียน และเชื่อมโยงตะกูล

- **สุณติ กุลํ สนฺทหตีติ** = **สุณิสา**. สะใภ้ ผู้เชื่อมโยงตระกูล
  สุณาตีติ = **สุณิสา**. สะใภ้ ผู้เชื่อฟัง (สุ + ณา + อิส + อา)

กุ กุจฺฉิเต ในความน่าเกลียด

- **กวียตีติ** = **กรีสํ** (มลํ). กรีส ขี้ อันเขาเกลียด
  (อาเทศ กุ เป็น กร, และทีฆะ = กฺวจิ ธาตุ...)

สุ หีสายํ ในการเบียดเบียน

- **อนฺธการวิธมเนน สตฺตายํ ภยํ หีสตีติ** = **สุริโย**.
  ดวงอาทิตย์ อันเบียดเบียนภัยของสัตว์ทั้งหลาย ด้วยการทำลายความมืด
  (ลง รฺ อาคม, และอาเทศ ส ของ อิส ปัจจัย เป็น ย = กฺวจิ ธาตุ...)

มห ปูชายํ ในการบูชา

- **มหตีติ** = **มหิโส มหีโส**. กระบือ ผู้บูชา (ลงนิคคหิตอาคม = กฺวจิ ธาตุ...)
  มหิยํ เสตีติ = **มหิโส มหีโส**. กระบือ ผู้นอนบนแผ่นดิน

สิ พนฺธเน ในการผูก

- **สียติ พนฺธียตีติ** = **สีสํ**. ศีรษะ อันคอผูกไว้
  เกเส สิโนติ เอตฺถาติ = **สีสํ**. ศีรษะ เป็นที่ให้เส้นผมติดอยู่

๖๘๔. อกฺขเรหิ การ. (๒ บท, ปัจจยวิธิ)

หลังจากอักษรทั้งหลาย ลง การ ปัจจัย

อุ **อกาโร** ออักษร, **อกาโร** อาอักษร, **โอกาโร** โออักษร, **กกาโร** กอักษร, **ยกาโร** ยอักษร, **หกาโร** หอักษร, **ฬกาโร** ฬอักษร, **เอวกาโร** เอวศัพท์ เป็นต้น

การ วิ. **กรียติ อุจฺจารียตีติ กาโร** (สทฺโท).
อักษรอันถูกสวด ชื่อว่า การะ

เอว จ โส กาโร จาติ เอวกาโร. เอวศัพท์ (กัมมธารยสมาส)

เอวํ **ธิกาโร** ธิศัพท์, **หุกาโร** หุศัพท์, **สาธุกาโร** สาธุศัพท์

คาถา

อิกาโร ธาตุนิทฺเทเส วิกรณานุวิโต ติ จ
ภวนฺเตตฺถ คมิสฺสาทิ หนตฺยาทีติ ญาปกา.

ในกิพพิธานกัณฑ์นี้ เมื่ออาจารย์แสดงธาตุแล้ว จึงลง อิ ปัจจัย และ ติ ปัจจัย ให้คล้อยตามวิกรณปัจจัย เพราะรู้ได้ด้วยสูตรว่า “คมิสฺสนฺโต จฺโฉ วา สพฺพาสุ” (ในอาขยาต) และสูตรว่า “หนตฺยาทีนํ ณุโก” (ในกิพพิธาน)

จบ อุณาทิปัจจยันตนยะ

คาถาสรุปกิพพิธานกัณฑ์

ตพฺพาที ณาทโย นิฏฺฐา ตเวตุนาทโย ตถา
มานนฺตาที อุณาทีติ ฉทฺธา กิตกสงฺคโห.

กิพพิธานกัณฑ์ ได้รวบรวมกิตกปัจจัยไว้ ๖ นัย คือ

๑. **ตพฺพาที** เตกาลิกกิจจปัจจยันตนัย
วิธีของบทที่มีปัจจัยใน ๓ กาล อยู่สุดท้าย มี ตพฺพ ปัจจัย เป็นต้น
เช่น ภวิตพฺพํ, ภวนียํ, ปชฺชํ, ปตฺเตยฺโย, กิจฺจํ

๒. **ณาทโย** เตกาลิกกิตกปัจจยันตนัย มี ณ ปัจจัย เป็นต้น
วิธีของบทที่มีปัจจัยใน ๓ กาล อยู่สุดท้าย มี ตพฺพ ปัจจัย เป็นต้น
เช่น กุมฺภกาโร, อรินฺทโม, ทายโก, กตฺตา,

๓. **นิฏฺฐา** อตีตกาลิกกิตกปัจจยันตนัย ลงนิฏฐปัจจัย คือ ต ตวนฺตุ ตาวี
วิธีของบทที่มีปัจจัยใน ๓ กาล อยู่สุดท้าย มี ตพฺพ ปัจจัย เป็นต้น
เช่น หุโต, หุตวา, หุตาวี, วุสิโต, วุสิตวา วุสิตาวี,

๔. **ตเวตุนาทโย** ตเวตุนาทิกิตกปัจจยันตนัย มี ณ ปัจจัย เป็นต้น
วิธีของบทที่มีปัจจัยใน ๓ กาล อยู่สุดท้าย มี ตพฺพ ปัจจัย เป็นต้น
เช่น กาตเว, กาตุน, กาตุํ, กตฺวาน, กตฺวา

๕.๑. **มานนฺตา** มานันตาทิกิตกปัจจยันตนัย
วิธีของบทที่มีปัจจัยในปัจจุบันกาลอยู่สุดท้าย มี มาน อนฺต ปัจจัย
เช่น คจฺฉํ, คจฺฉตี, คจฺฉนฺตํ, คจฺฉมาโน, คจฺฉมานา, คจฺฉมานํ

๕.๒. **อนาคตา** อนาคตกาลิกปัจจยันตนัย
วิธีของบทที่มีปัจจัยในอนาคตกาลอยู่สุดท้าย มี ณี ฆิณฺ ปัจจัย เป็นต้น
เช่น คามี, คามิ, การโก, กตฺตา, นครกาโร, กริสฺสํ, กุรุมาโน

๖. **อุณาที** อุณาทิปัจจยันตนัย
วิธีของบทที่มีปัจจัยในอดีตกาลและปัจจุบันอยู่สุดท้าย มี ณุ ปัจจัย เป็นต้น
เช่น การุ, จนฺทนุ, ภูตุ, ภูมิ, เขโม, สมโถ, มจฺฉโร, กลฺลุ, กลฺยุ, กลฺยาณุ

จบ กิพพิธานกัณฑ์

นิคมนคาถา

คำลงท้ายคัมภีร์

สนฺธิ นามํ การกญฺจ สมาโส ตทฺธิตํ ตถา
อาขฺยาตํ กิตกํ กณฺฑา สตฺติเม รูปสิทฺธิยํ.

กณฺฑา กัณฑ์ทั้งหลาย **สตฺต** ๗ กัณฑ์ **อิเม** เหล่านี้ (**อิติ**) คือ (๑) **สนฺธิ** สนธิกัณฑ์ (๒) **นามํ** นามกัณฑ์ (๓) **การกํ** การกกัณฑ์ (๔) **สมาโส** สมาสกัณฑ์ (๕) **ตทฺธิตํ** ตัทธิตกัณฑ์ (๖) **อาขฺยาตํ** อาขยาตกัณฑ์ **ตถา จ** และ (๗) **กิตกํ** กิพพิธานกัณฑ์ (**โหนฺติ**) มีอยู่ **รูปสิทฺธิยํ** ในคัมภีร์ปทรูปสิทธิ.

ในคัมภีร์ปทรูปสิทธิ มี ๗ กัณฑ์เหล่านี้ คือ (๑) สนธิกัณฑ์ (๒) นามกัณฑ์ (๓) การกกัณฑ์ (๔) สมาสกัณฑ์ (๕) ตัทธิตกัณฑ์ (๖) อาขยาตกัณฑ์ และ (๗) กิพพิธานกัณฑ์

เตธา สนฺธึ จตุทฺธา ปทมปิ จตุธา ปญฺจธา นามิกญฺจ
พฺยาสา ฉกฺการกํ ฉสฺสมสนมปิ ฉพฺเภทโต ตทฺธิตญฺจ
อาขฺยาตํ อฏฺฐธา ฉพฺพิธมปิ กิตกํ ปจฺจยานํ ปเภทา
ทีเปนฺตี รูปสิทฺธี จิรมิธ ชนตาพุทฺธิวุฑฺฒึ กโรตุ.

รูปสิทฺธิ คัมภีร์ปทรูปสิทธิ **ทีเปนฺตี** อันแสดงอยู่ **เตธา สนฺธึ** ซึ่งสนธิ ๓ อย่าง, **จตุทฺธา ปทมปิ** ซึ่งบท ๔ อย่าง, **จตุธา ปญฺจธา จ นามิกํ** ซึ่งนาม ๔ อย่าง และ ๕ อย่าง, **พฺยาสา ฉกฺการกํ** ซึ่งการกะ ๖ อย่างโดยพิสดาร (๒๙ อย่าง), **ฉสฺสมสนมปิ** ซึ่งสมาส ๖ อย่าง, **ฉพฺเภทโต ตทฺธิตํ** ซึ่งตัทธิต ๖ อย่าง, **อฏฺฐธา อาขฺยาตํ** ซึ่งอาขยาต ๘ อย่าง, **ฉพฺพิธมปิ กิตกํ จ** และซึ่งกิต ๖ อย่าง **ปเภทา** โดยประเภท **ปจฺจยานํ** แห่งปัจจัยทั้งหลาย **กโรตุ** จงกระทำ **ชนตาพุทฺธิวุฑฺฒึ** ซึ่งความเจริญแห่งปัญญาของหมู่ชน **อิธ** ในโลกนี้ **จิรํ** ตลอดกาลนาน.

คัมภีร์ปทรูปสิทธิได้แสดงสนธิ ๓ อย่าง, บท ๔ อย่าง, นาม ๔ อย่าง และ ๕ อย่าง, การกะ ๖ อย่างโดยพิสดาร (๒๙ อย่าง), สมาส ๖ อย่าง, ตัทธิต ๖ อย่าง, อาขยาต ๘ อย่าง, และกิต ๖ อย่าง โดยประเภทแห่งปัจจัย โปรดจงทำปัญญาของหมู่ชนให้เจริญอยู่ในโลกนี้ ตลอดกาลนานเทอญ

วิขฺยาตานนฺทเถรวฺหยวรคุรุนำ ตมฺพปณฺณิทฺธชานำ
สิสฺโส ทีปงฺกราขฺยทฺทมิฬวสุมตีทีปลทฺธปฺปกาโส
พาลาทิจฺจาทิวาสทฺวิตยมธิวสำ สาสนำ โชตยี โย
โสยำ พุทฺธปฺปิยวฺโห ยติ อิมมุชุกำ รูปสิทฺธึ อกาสิ.

โย ยติ ภิกษุรูปใด **สิสฺโส** ผู้เป็นศิษย์ **วิขฺยาตานนฺทเถรวฺหยวรคุรุนำ** ของอาจารย์ผู้ประเสริฐนามว่า “อานันทเถระ” ผู้มีชื่อเสียง (ถูกกล่าวถึงอย่างแพร่หลาย) **ตมฺพปณฺณิทฺธชานำ** ผู้เป็นดุจธงชัยของชาวสิงหล (ผู้มีฝ่ามือแดง) **ทีปงฺกราขฺยทฺทมิฬวสุมตีทีปลทฺธปฺปกาโส** ผู้มีความรุ่งเรือง อันได้แล้ว ดุจดวงประทีปในแผ่นดินของชาวทมิฬโดยนามว่า “ทีปังกร” **อธิวสำ** ปกครองอยู่ **พาลาทิจฺจาทิวาสทฺวิตยำ**

ซึ่งวัดใหญ่ ๒ แห่ง คือ พาลาทิจจวิหาร และจุฬามณิกัมมวิหาร **สาสนำ** ยังพระศาสนา **โชตยิ** ให้รุ่งเรืองแล้ว, **โส อยำ ยติ** ภิกษุรูปนั้น **พุทฺธปฺปิยวฺโห** นามว่า "พุทธัปปิยะ" **อกาสิ** ได้รจนาแล้ว **อิมำ รูปสิทฺธึ** ซึ่งคัมภีร์ปทรูปสิทธินี้ **อุชุกำ** อันตรงต่อพระพุทธพจน์.

ท่านอาจารย์นามว่า "พระพุทธัปปิยเถระ" เป็นศิษย์ของอาจารย์ผู้ประเสริฐนามว่า "อานันทเถระ" ผู้มีชื่อเสียง ดุจธงชัยของชาวสิงหล มีความรุ่งเรืองดุจดวงประทีปในแผ่นดินของชาวทมิฬ จนได้นามว่า "ทีปังกร" เวลานั้นท่านได้ปกครองวัดใหญ่ ๒ แห่ง คือ พาลาทิจจวิหาร และจุฬามณิกัมมวิหาร ได้เผยแผ่พระศาสนาให้รุ่งเรือง ได้รจนาคัมภีร์ปทรูปสิทธินี้ ให้ตรงต่อพระพุทธพจน์

คัมภีร์ปทรูปสิทธิ มี ๔๘ นัย

๑. **สนธิ ๓**

๑.๑. สรสนธิ	วิธีต่อสระเป็นหลัก
๑.๒. พยัญชนสนธิ	วิธีต่อพยัญชนะเป็นหลัก
๑.๓. นิคคหีตสนธิ	วิธีต่อนิคคหิตเป็นหลัก

๒. **บท ๔**

๒.๑. นามบท	บทที่น้อมไปสู่เนื้อความ มีวิภัตตินามอยู่ท้าย
๒.๒. อาขยาตบท	บทที่กล่าวกิริยา มีวิภัตติอาขยาตอยู่ท้าย
๒.๓. อุปสัคคบท	บทที่ปรุงอรรถของลิงค์และธาตุ
๒.๔. นิปาตบท	บทที่ตกลงไปอยู่ข้างหน้า ท่ามกลาง และสุดท้าย

๓. **นาม ๔**

๓.๑. สามัญญนาม (ชาตินาม)	สุทธนามปกติทั่วไป
๓.๒. คุณนาม	นามที่ขยายเนื้อความของบทสามัญญนาม
๓.๓. กริยานาม	นามที่มีอรรถกิริยา
๓.๔. ทิจฉานาม	นามที่มีความไพเราะแต่ไม่ตรงอรรถ

นาม ๕

๔.๑. ปุงลิงคปกตินาม	นามปกติที่รู้เนื้อควมง่ายเหมือนผู้ชาย
๔.๒. อิตถิลิงคปกตินาม	นามปกติที่รู้เนื้อควมยากเหมือนผู้หญิง
๔.๓. นปุงสกลิงคปกตินาม	นามปกติที่รู้เนื้อควมไม่ง่ายไม่ยาก
๔.๔. ติลิงคนาม	นามที่มีรูปบทต่างกันทั้ง ๓ ลิงค์
๔.๕. อลิงคนาม	นามที่มีรูปบทเหมือนกันทั้ง ๓ ลิงค์

๔. **การกะ ๖/๒๖**

๕.๑. **กัตตุการกะ ๕**

๕.๑.๑. สุทธกัตตา	นามล้วนๆ ทำกิริยาเอง
๕.๑.๒. เหตุกัตตา	นามที่เป็นเหตุ (สั่ง ใช้) ให้ผู้อื่นทำกิริยา
๕.๑.๓. กัมมกัตตา	นามที่สำเร็จได้เองโดยง่าย
๕.๑.๔. อภิหิตกัตตา	นามที่ทำกิริยาและมีบุรุษและวจนะตรงกับกิริยา
๕.๑.๕. อนภิหิตกัตตา	นามที่ทำกิริยาแต่ไม่มีบุรุษและวจนะตรงกับกิริยา

๕.๒. **กัมมการกะ ๗**

๕.๒.๑. นิพพัตตนียกรรม กรรมที่เกิดขึ้น
๕.๒.๒. วิกรณียกรรม กรรมที่ถูกแปรรูป
๕.๒.๓. ปาปณียกรรม กรรมที่ดึงดูดกิริยาให้เข้าถึง
๕.๒.๔. กถิตกรรม กรรมที่ถูกกล่าวก่อน
๕.๒.๕. อกถิตกรรม กรรมที่ถูกกล่าวภายหลัง
๕.๒.๖. อภิหิตกรรม กรรมที่มีบุรุษและวจนะตรงกับกิริยา
๕.๒.๗. การิตกรรม กรรมของการิตปัจจัยที่ถูกใช้ให้ทำ

๕.๓. **กรณการกะ ๒**
๕.๓.๑. อัชฌัตติกกรณะ เครื่องมือช่วยทำภายในร่างกาย
๕.๓.๒. พาหิรกรณะ เครื่องมือช่วยทำภายนอกร่างกาย

๕.๔. **สัมปทานการกะ ๓**
๕.๔.๑. อนิรากรณสัมปทาน ผู้รับไม่ปฏิเสธ
๕.๔.๒. อัชเฌสนสัมปทาน ผู้รับเชื้อเชิญ ขอ
๕.๔.๓. อนุมติสัมปทาน ผู้รับอนุญาต

๕.๕. **อปาทานการกะ ๕**
๕.๕.๑. นิททิฏฐวิยาปาทาน อปาทานที่เห็นกิริยาปรากฏ
๕.๕.๒. อุปาตตวิสยาปาทา อปาทานที่ต้องเติมกิริยาเข้ามา
๕.๕.๓. อนุเมยยวิสยาปาทาน อปาทานที่คาดคะเนหากิริยา
๕.๕.๔. จลาปาทาน อปาทานที่เคลื่อนที่ไป
๕.๕.๕. อจลาปาทาน อปาทานที่ไม่เคลื่อนที่

๕.๖. **โอกาสการกะ ๔**
๕.๖.๑. พฺยาปิโกกาสะ ที่ตั้งอันมีสิ่งที่ตั้งอยู่แผ่ไปทั่ว
๕.๖.๒. โอปสิเลสิโกกาสะ ที่ตั้งอันมีสิ่งที่ตั้งอยู่แนบสนิท
๕.๖.๓. สามีปิโกกาสะ ที่ตั้งอันมีสิ่งที่ตั้งอยู่ใกล้
๕.๖.๔. เวสยิโกกาสะ ที่ตั้งอันเป็นที่อาศัยอยู่ตามปกติ

๕. **สมาส ๖**
๖.๑. อพฺยยีภาวสมาส สมาสที่บทหน้าเป็นอุปสัคและนิบาตเป็นประธาน
๖.๒. กัมมธารยสมาส สมาสที่ทรงไว้ซึ่งบททั้งสอง เหมือนกรรมที่ทรงไว้ซึ่งกัตตาและกิริยา
๖.๓. ทิคุสมาส กัมมธารยสมาสที่มีบทหน้าเป็นสังขยา เหมือนกับคำว่า “ทิคุ วัว ๒ ตัว”
๖.๔. ตัปปุริสสมาส สมาสที่บทหน้ามีอรรถทุติยาถึงสัตตมี เหมือนคำว่า “ตัปปุริส บุรุของเขา”
๖.๕. พหุพพีหิสมาส สมาสที่มีบทอื่นเป็นใหญ่ เหมือนคำว่า “พหุพพีหิ ผู้มีเข้าเลือกมาก”
๖.๖. ทวันทสมาส สมาสที่มีบททั้ง ๒ เป็นคู่กัน

๖. **ตัทธิต ๖**
๗.๑. อปัจจตัทธิต วิธีลงปัจจัยแทนคำว่า “อปัจจะ ลูกหลาน”
๗.๒. อเนกัตถตัทธิต วิธีลงปัจจัยแทนคำว่า “สังสัฏฐะ ผสม” เป็นต้น

๗.๓. อัสสัตถิตัทธิต	วิธีลงปัจจัยแทนคำว่า “อัสสัตถิ ผู้มี”
๗.๔. สังขยาตัทธิต	วิธีลงปัจจัยหลังจากสังขยา
๗.๕. ภาวตัทธิต	วิธีลงปัจจัยแทนคำว่า “ตัพภาวะ ความเป็นผู้”
๗.๖. อพฺยยตัทธิต	วิธีลงปัจจัยแล้วกลายเป็นอพฺยยศัพท์

๗. **อาขยาต ๘**

๘.๑. ภูวาทิคณะ	คณะของธาตุ มี ภู เป็นต้น ลง อ วิกรณปัจจัย
๘.๒. รุธาทิคณะ	คณะของธาตุ มี รุธ เป็นต้น ลงนิคคหิตอาคมข้างหน้าและ อ วิกรณปัจจัย
๘.๓. ทิวาทิคณะ	คณะของธาตุ มี ทิวุ เป็นต้น ลง ย วิกรณปัจจัย
๘.๔. สฺวาทิคณะ	คณะของธาตุ มี สุ เป็นต้น ลง ณุ ณา อุณา วิกรณปัจจัย
๘.๕. กิยาทิคณะ	คณะของธาตุ มี กี เป็นต้น ลง นา วิกรณปัจจัย คณะของธาตุ มี คห เป็นต้น ลง ปฺป ณฺหา วิกรณปัจจัย
๘.๖. ตนาทิคณะ	คณะของธาตุ มี ตนุ เป็นต้น ลง โอ ยิร วิกรณปัจจัย
๘.๗. จุราทิคณะ	คณะของธาตุ มี จุร เป็นต้น ลง เณ ณยา วิกรณปัจจัย
๘.๘. ธาตุปปัจจยันตนยะ	วิธีลง ข ฉ ส หลังจากธาตุ มีอรรถร่วมกับธาตุ ลง อาย อีย ปัจจัย หลังจากนาม มีอรรถอุปมา ลง ณฺย ปัจจัย หลังจากนาม ในอรรถต่างๆ และลงการิตปัจจัย ๔ ตัว คือ เณ ณย ณาเป ณาปย

๘. **กิพพิธาน ๖**

๙.๑. เตกาลิกกิจจปัจจยันตนยะ	วิธีลงกิจจปัจจัย ใน ๓ กาล
๙.๒. เตกาลิกกิตกปัจจยันตนยะ	วิธีลงกิตกปัจจัย ใน ๓ กาล
๙.๓. อตีตกาลิกปัจจยันตนยะ	วิธีลง ต ตวนฺตุ ตาวี ปัจจัย ในอดีตกาล และลง ตเวตุนาทิปัจจัย ใน ๓ กาล
๙.๔. วัตตมานกาลิกมานันตปัจจยันตนยะ	วิธีลง มาน อนฺต ปัจจัย ในปัจจุบันกาล
๙.๕. อนาคตกาลิกปัจจยันตนยะ	วิธีลง ณี ฆิณ ปัจจัยเป็นต้น ในอนาคตกาล
๙.๖. อุณาทิปัจจยันตนยะ	วิธีลง ณุ ปัจจัยเป็นต้น ในอดีตกาลและปัจจุบันกาล

คัมภีร์ปทรูปสิทธิ จบบริบูรณ์